

Maastricht

het verdrag

the treaty

Joost P. van den Akker

Wat er vooraf ging, de totstandkoming en de betekenis 15 jaar later.

What went before, the realisation and the significance 15 years on.

M Voorwoord

Maastricht is een Europese stad. Dat heeft niet alleen te maken met de multinationale historie en de ligging. De stad ligt immers ingeklemd tussen België en Duitsland en op korte afstand van Frankrijk en Luxemburg. Het heeft vooral ook te maken met het huidige internationale profiel van Maastricht. De Limburgse hoofdstad is tegenwoordig de zetel voor meer dan honderd internationaal opererende bedrijven en instituten, waarvan er diverse nauw gelieerd zijn aan de Europese Unie en de Verenigde Naties. Bovendien zullen we ons als euregionale centrumstad in de toekomst nog meer op Europa gaan richten.

Maar als de Europese status van de stad ter sprake komt, dan hebben velen toch als eerste associatie het Verdrag van Maastricht. Geen wonder, want het is samen met het Verdrag van Rome het meest belangrijke verdrag ooit gesloten in de moderne geschiedenis van Europa. In Rome is vijftig jaar geleden de Europese Gemeenschap gesticht. En in Maastricht is op 7 februari 1992 de EG omgevormd tot de huidige Europese Unie. Daardoor werd het mogelijk om de gezamenlijke munteenheid Euro in te voeren, terwijl het tevens de weg bereidde voor veel landen en volkeren om aan te sluiten bij de Europese eenwording.

Maastricht is dus de bakermat van het moderne Europa. Daar zijn we bijzonder trots op. Het wereldberoemde verdrag heeft de stad dan ook een klinkende naam bezorgd. Het imago als internationale, Europese stad is er definitief mee bevestigd. Daarom is het goed dit jaar stil te staan bij het vijftienjarig bestaan van het Verdrag van Maastricht en het vijftigjarig bestaan van het Verdrag van Rome dat er aan ten grondslag lag. Dat doen we door middel van een groot aantal culturele, politieke en sportieve evenementen die de eenwording van Europa centraal stellen.

Dit jubileumboek biedt u de gelegenheid terug te kijken op de totstandkoming van het Verdrag van Maastricht: op de moeizame onderhandelingen, de organisatie van de Europese Raad in Maastricht en de roem die het verdrag de stad bracht. Ik wens u veel leesplezier.

Drs. G.B.M. Leers
Burgemeester van Maastricht

Foreword

Maastricht is a European city. This is not only on account of its multinational history and its situation: the city is, after all, wedged in between Belgium and Germany and is at only a short distance from France and Luxemburg. It is also especially due to Maastricht's current international profile. Nowadays, the capital city of the Dutch province of Limburg is the seat of more than a hundred businesses, companies and institutes operating at international level, some of which are closely affiliated with the European Union and the United Nations. Moreover, as a centrally located Euro-regional city, we will be concentrating even more on Europe in the future.

However, when the city's European status comes up, most people will first of all associate it with the Maastricht Treaty. It's not surprising as, together with the Treaty of Rome, this is the most important treaty ever concluded in the history of modern Europe. The European Community was established in Rome fifty years ago and on 7 February 1992, the EC was transformed into the current European Union in Maastricht. This made it possible to implement a single European currency whilst paving the way to European unity for many other countries and peoples.

Maastricht is thus the cradle of a modern Europe. We are especially proud of this. The world-famous treaty has given the city an outstanding name. Due to this, its image as an international European city has definitely been affirmed. That is why, this year we would like to commemorate the fifteenth anniversary of the Maastricht Treaty and the fiftieth anniversary of the Treaty of Rome, which formed its basis. We will do this with a great number of cultural, political and sports-oriented events that will highlight the union of Europe.

This jubilee book will give you an opportunity to look back at the realisation of the Treaty of Maastricht: the difficult negotiations, the organisation of the European Council in Maastricht and the fame the treaty brought to the city. I hope you enjoy reading it!

Mr. G.B.M. Leers
Mayor of Maastricht

NL

Inhoudsopgave

- 002 Europese hoofdrolspelers in dit boek
- 024 Inleiding
- 032 **I** Op weg naar Maastricht
Diplomatiek spel op Europees niveau
- 044 **II** Alweer Maastricht?
Ofwel: hoe haal je een Eurotop binnen
- 054 **III** De Eurotop
Spanning tot op het laatste moment
- 072 **IV** Eurotoppers
Wat gebeurde er verder in Maastricht?
- 078 **V** De nasleep van het verdrag
Vallen en opstaan en vallen en...
- 094 **VI** De gevolgen voor Maastricht
De ster straalt alsmar internationaler
- 104 Slotwoord
Zicht op en vanuit Maastricht
- 109 Dankwoord
- 111 De ondertekening van het verdrag
- 207 De Europese Unie / data
- 213 De Europese Unie / begrippen

Dit boek werpt in woord en beeld een terugblik op de bijeenkomst van de Europese Raad in Maastricht in 1991, en op de ondertekening van het Verdrag van Maastricht in 1992. Woord en beeld staan daarbij niet per se in directe relatie. Enkele foto's zijn gemaakt tijdens de Eurotop van 1981, die ook in Maastricht plaatsvond.

ENG

Contents

- 002 Leading European figures in this book
- 120 Introduction
- 130 **I** On the road to Maastricht
The diplomatic game at European level
- 142 **II** Maastricht again?
Or: how to land a European summit
- 152 **III** The Euro summit
Excitement up to the very last moment
- 170 **IV** In and around the Euro summit
What else happened in Maastricht?
- 174 **V** The aftermath of the treaty
Trial and error and trial again...
- 188 **VI** The effect of the treaty on Maastricht
The star shines ever more internationally
- 198 Epilogue
Looking at Maastricht from all angles
- 203 A word of thanks
- 111 The signing of the treaty
- 207 The European Union / dates
- 213 The European Union / concepts

This book looks back in words and pictures at the meeting of the European Council in Maastricht in 1991, and the signing of the Maastricht Treaty in 1992. The words and pictures are not necessarily directly related. Some of the photos were taken during the Euro summit of 1981, which also took place in Maastricht.

**Europese
hoofdrolspelers
in dit boek**

**Leading
European
figures in this
book**

Wie speelden er op Europees niveau een belangrijke rol bij de totstandkoming van het Verdrag van Maastricht? Wat was hun functie destijds?

Who played an important role at European level with regard to the realisation of the Maastricht Treaty? What was their position at that time?

006 Giulio Andreotti

Premier van Italië. Sterk voorstander van Europese integratie en sluw onderhandelaar. Komt meestal tien minuten te laat op vergaderingen. *Prime Minister of Italy. A staunch supporter of European integration and a cunning negotiator. He is usually ten minutes late for a meeting.*

007 Hans van den Broek

Minister van Buitenlandse Zaken van Nederland. Op Zwarte Maandag legt 'arme Hans' eerst koppig, maar uiteindelijk 'good humouredly' met een uitslag van 10-2 het hoofd in de schoot. Vecht zich tijdens de Europese Raad in Maastricht echter sterk terug. *Minister of Foreign Affairs of the Netherlands. With a result of 10-2 'poor Hans' admitted defeat on Black Monday; first stubbornly, then good-humouredly. He came back with a strong performance during the European Council in Maastricht.*

008 Piet Dankert

Staatssecretaris voor Europese zaken. Wordt gezien als architect van het oorspronkelijk Nederlands voorstel dat sneuvelde op Zwarte Maandag. Beschouwde volgens sommigen de diplomaten als een stel nutteloze cocktailprikkers. *State Secretary for European Affairs. He is seen as the architect of the initially Dutch proposal that bit the dust on Black Monday. According to some people, he viewed the diplomats as a collection of worthless cocktail sticks.*

009 Jacques Delors

Voorzitter van de Europese Commissie en voordien minister van Financiën van Frankrijk in de beginperiode van president Mitterrand. Misschien wel de grootste stimulator van het Europese integratieproces sinds de jaren '50 met zijn voorstellen voor de Europese Monetaire Unie en de voltooiing van de interne markt. *Chairman of the European Commission. Formerly Minister of Finance of France at the beginning of President Mitterrand's term of office. With his proposals for the European Monetary Union and the completion of the internal market he perhaps stimulated the European integration process more than anyone else since the nineteen-fifties.*

010 Roland Dumas

Minister van Buitenlandse Zaken van Frankrijk. Verleidt de Duitse minister van Buitenlandse Zaken Genscher om ook tegen het oorspronkelijk Nederlands verdragsvoorstel te stemmen en draagt daarmee voor een groot deel bij tot de Zwarte

Maandag. Zijn goede vriendschap met Genscher belichaamt de sterke Frans-Duitse motor. *Minister of Foreign Affairs of France. He enticed Genscher, the German Minister of Foreign Affairs, to vote against the initially Dutch Treaty proposal and with that contributed for an important part to Black Monday. His good friendship with Genscher personified the strong French-German driving force.*

011 Uffe Ellemann-Jensen

Minister van Buitenlandse Zaken van Denemarken. Sterk voorstander van Europese integratie. Speelt een sleutelrol bij de lastige ratificatie van het verdrag door de Atlantisch georiënteerde Denen. *Minister of Foreign Affairs of Denmark. A strong supporter of European integration. He played a key role in the difficult ratification of the Treaty with the Atlantic-oriented Danes.*

012 Mark Eyskens

Minister van Buitenlandse Zaken van België. De man die Groot-Brittannië over de streep trekt met 'a common defence policy' in plaats van 'a common defence'. Beweegt zich makkelijk tussen de grote landen en zet de Belgische standpunten duidelijk op de kaart. *Minister of Foreign Affairs of Belgium. The man who, with a common defence policy, pulled Great Britain round to his way of thinking. He had the ability to liaise with the 'big' countries and put the Belgian points of view on the map.*

013 Hans-Dietrich Genscher

Minister van Buitenlandse Zaken van Duitsland. Maakt het leven van andere aanwezigen moeilijk in het Balkan-dossier, maar vormt een tandem met Kohl als sterke voorstanders van de Europese Politieke Unie. Onderonsje met Franse minister Dumas leidt tot quasi James Bond-scène. *Minister of Foreign Affairs of Germany. He made the lives of those present rather difficult with regard to the Balkan issue. He formed a tandem with Kohl as strong supporters of the European Political Union. His tête-à-tête with Dumas, the French Minister, led to a quasi James Bond scene.*

014 Douglas Hurd

Minister van Buitenlandse Zaken van Groot-Brittannië. De goed gehumeurde steun en toeverlaat van premier Major. Verdedigt de Britse standpunten met verve, maar beseft zeer wel dat 'nothing is agreed, until everything is agreed'. *Minister of Foreign Affairs of Great Britain. John Major's*

good-tempered rock. Defended the British points of view with a great deal of verve, but realized that 'nothing is agreed, until everything is agreed.'

015 Helmut Kohl

Bondskanselier van Duitsland. Verzoent Duitse hereniging met Europese integratie. Zijn een-tweetjes met de Franse president Mitterrand zijn van grote invloed op de koers van de Eurotop. Door andere aanwezige getypeerd als Himalayagebergte, sidderend van eerlijke verontwaardiging als gesuggereerd wordt dat Duitsland uit is op macht in Europa. **Federal Chancellor of Germany. He reconciled the German reunification with European integration. His private chats with the French President Mitterrand had a great impact on the course of the Euro Summit. He was typified by others as a Himalayan mountain, trembling with real indignation when it was suggested that Germany was bent on obtaining power in Europe.**

016 Wim Kok

Minister van Financiën van Nederland. Weet uiterst behendig met Duitse steun het voorstel voor een Europese eenheidsmunt er doorheen te slepen en in 1997 het Verdrag van Amsterdam tot stand te brengen. **Minister of Finance of the Netherlands. With the help of the Germans, he managed to skilfully push the proposal for a European single currency through and bring about the Treaty of Amsterdam in 1997.**

017 Ruud Lubbers

Premier van Nederland. Zet zijn tanden erin om de Eurotop in Maastricht tot een succes te maken en toont zich een uiterst bekwame onderhandelaar. Typeert Maastricht als 'de hand die uitsteekt naar Europa'. Staat erop dat een tijdpad wordt uitgestippeld voor de invoering van de euro. Verschijnt in dromen van Britse minister Douglas Hurd. **Prime Minister of the Netherlands. He did his utmost to make the Euro Summit in Maastricht a success and was a competent negotiator. Maastricht was typified by him as 'the hand that reaches towards Europe.'** He insisted on a timetable being outlined for the implementation of the Euro. Lubbers appeared in the dreams of Douglas Hurd.

018 John Major

Premier van Groot-Brittannië en minister van Financiën onder premier Thatcher. Is een geslepener onderhandelaar dan zijn voorganger en vraagt van zijn Europese collega's

het uiterste doorzettingsvermogen. Typeert het Verdrag van Maastricht als 'game, set and match for Britain' bij thuiskomst in Londen. **Prime Minister of Great Britain and Minister of Finance under Prime Minister Thatcher. He was a much more cunning negotiator than his predecessor. He asked the utmost perseverance from his European colleagues. When he arrived back in London he typified the Maastricht Treaty as 'game, set and match for Britain.'**

019 François Mitterrand

President van Frankrijk. Vergelijkt Verdrag van Maastricht qua belang met Verdrag van Rome. Staat erop dat een sociale paragraaf wordt opgenomen. Zit volgens de Belgische minister Eyskens tijdens vergaderingen ansichtkaarten te schrijven, maar is volgens dezelfde Eyskens een zeer sluwe en verstandige man. **Prime Minister of France. He compared the importance of the Maastricht Treaty to that of the Treaty of Rome. He insisted that a social paragraph be included. According to Eyskens, the Belgian Minister, he wrote postcards during the meetings. However, the same Eyskens described him as a very cunning and clever man.**

020 Margaret Thatcher

Premier van Groot-Brittannië van 1979 tot 1990. Voelt niets voor een Europese munt. De Iron Lady is fel gekant tegen de Duitse hereniging. Ook beroemd vanwege haar uitspraak 'I want my money back!'. **Prime Minister of Great Britain from 1979 to 1990. She was against a European currency. The Iron Lady was also fiercely opposed to German reunification. Famous for her remark 'I want my money back.'**

021 Theodor Waigel

Minister van Financiën van Duitsland. Het baken van monetaire en economische stabiliteit. Waakt, met steun van de president van de Deutsche Bundesbank Otto Pöhl, voor een sterke Europese eenheidsmunt. Architect van het latere Stabiliteitspact. **Minister of Finance of Germany. The guiding light of monetary and economic stability. With the support of the president of the Deutsche Bundesbank Otto Pöhl, he guards over a strong European currency. The architect of the Stability Pact.**

NL

Inleiding

Op 7 februari 2007 bestaat het Verdrag van Maastricht vijftien jaar. De zevende februari 1992 ondertekenden de ministers van Buitenlandse Zaken en Financiën van de twaalf lidstaten van de Europese Gemeenschappen (EG) het verdrag, dat een grote sprong voorwaarts betekende voor de Europese samenwerking. Tijdens de Europese top in december 1991 was overeenstemming bereikt over vergaande hervormingen. Er werden, naast de bestaande economische samenwerking, lijnen uitgezet voor samenwerking op het gebied van politiek, defensie en veiligheid. Ook werd besloten om één gezamenlijke munt in te voeren. Het Verdrag van Maastricht is de neerslag van de afspraken die de Europese toppolitici in december 1991 maakten.

2007 is ook het herdenkingsjaar van het Verdrag van Rome. Dit was vijftig jaar geleden de eigenlijke start van het Europese integratieproces: het verdrag betekende de oprichting van de EG. Zes West-Europese landen, die vijftien jaar daarvoor met elkaar in oorlog waren, besloten een deel van hun zeggenschap over te dragen aan een supranationale instelling om tot betere economische samenwerking te komen. Absolute noodzaak voor de

wederopbouw van het continent dat kampte met de gevolgen van de Tweede Wereldoorlog.

Vanaf de jaren zeventig werd de roep om de invoering van één Europese munt steeds luider. Economen, ondernemers en politici wezen erop dat zo'n eenheidsmunt onmisbaar was om de markt optimaal te laten functioneren. Daarnaast werd ook politieke samenwerking onvermijdelijk door gebeurtenissen aan het einde van de jaren '80 van de vorige eeuw. Na de ineenstorting van het communisme stond de poort naar het kapitalistische Westen open voor Oost-Europese landen. En de Duitse bondskanselier Kohl vond dat het herenigde Duitsland een plaats moest krijgen onder het dak van het nieuwe Europa.

De kwesties over de Europese munt en de politieke samenwerking dienden zich aan juist toen Nederland in de tweede helft van 1991 het voorzitterschap van de EG ging bekleden. Op het programma stonden zeer revolutionaire verdragswijzigingen. Als het even kon, moesten de onderhandelingen over deze wijzigingen onder Nederlands voorzitterschap, dus in Nederland worden afgerond. Dat was geen eenvoudige opgave met een Europese Gemeen-

schap die inmiddels twaalf lidstaten telde.

Hoe moest die verdergaande samenwerking vorm krijgen? Het streven was om zowel de reeds bestaande economische samenwerking als de nieuwe monetaire en politieke samenwerking onder één overkoepelende structuur, dus onder één dak te brengen: de Europese Unie (EU). Uiteindelijk kozen de lidstaten in Maastricht voor een drie pijlerstructuur. Economische samenwerking vormde de eerste pijler; samenwerking op het gebied van buitenlands- en veiligheidsbeleid de tweede; samenwerking op het gebied van binnenlandse zaken en justitie de derde. Door het Verdrag van Maastricht kan men zich het verenigde Europa als een klassieke tempel voorstellen, waarbij de pijlers het dak dragen van één gemeenschappelijke Europese rechtsorde. Het driehoekige fronton representeert de gemeenschappelijke principes waarop de Europese Unie is gebouwd. Die principes omvatten onder meer de gedachte dat het Verdrag van Maastricht een nieuwe fase in een proces is, dat tot steeds nauwere samenwerking tussen de volkeren van Europa moet leiden. Verder geven zij Europa één gemeenschappelijk institutioneel kader, dat voor continuïteit en consistentie

in het gezamenlijk beleid zorg draagt. Dit kader omvat de Raad van Ministers, de Europese Commissie, het Europees Parlement, het Hof van Justitie en de Rekenkamer. Zo houden de principes van de EU de pijlers, die de terreinen voorstellen waarop werd samengewerkt, bijeen.

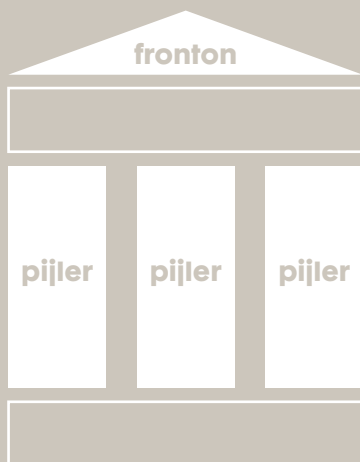
Tempels hebben iets mystieks. Ook de naam Europa heeft een mythische oorsprong. Europa was de beeldschone dochter van een Phoenisisch koningspaar, die door de Griekse oppergod Zeus ontvoerd werd naar Kreta. Hij had zich voor de gelegenheid veranderd in een prachtige stier. Zeus besloot zijn geliefde onsterfelijk te maken door het continent ten noordwesten van Griekenland naar haar te vernoemen.

Europa is geen godin en wordt daarom ook niet aanbeden, zeker niet vandaag de dag. Wel besloot men bij de top in Maastricht om munt uit haar te slaan. Zij werd afgebeeld op het ronde (edel)metaal in onze beurzen, dat ook naar haar is vernoemd: de euro. De onderhandelingen die leidden tot de invoering van de euro en tot verdergaande Europese samenwerking, leken aanvankelijk gedoemd om te mislukken. Maar het Nederlands voorzit-

terschap onder leiding van Ruud Lubbers en Hans van den Broek bleek er uiteindelijk toe in staat alle landen op de valreep op één lijn te krijgen.

Het Verdrag van Maastricht heeft de Limburgse hoofdstad wereldwijd op de kaart gezet. En voor eeuwig met Europa verbonden. Dit jubileumboek beschrijft de relatie die er bestaat tussen het verdrag en de stad. Het verhaal speelt zich daarbij af op verschillende niveaus. Op dat van Europa, van Nederland en van Maastricht. Op het 'hoogste' niveau is er de Europese voorgeschiedenis die leidt tot de totstandkoming van het verdrag. Hierover gaat het eerste hoofdstuk. Op het niveau van Nederland was er het spel dat gespeeld werd om de top binnen de Maastrichtse stadsmuren te halen. Hierover gaat hoofdstuk II. In hoofdstuk III wordt gefocust op de top zelf: wat bespraken de Europese toppolitici; hoe verliepen de onderhandelingen; wat kwam er uit? Hoofdstuk IV brengt ons op het niveau van de stad: wat gebeurde er buiten de locaties waar de aandacht van de hele wereld op gericht was? Hoofdstukken V en VI tenslotte brengen in beeld wat de gevolgen waren van de topbijeenkomst in Maastricht; enerzijds voor Europa, anderzijds voor de stad. Zo-

als gezegd: de invloed van het verdrag op de stad – op de naamsbekendheid, op de internationale uitstraling – was enorm. Van overal komen geïnteresseerden naar Maastricht om de plekken te zien die met de Europese Raad, die hier plaatsvond, te maken hebben. Deze plekken hebben we bijeengebracht in een zogenaamde Euroute, die als bijlage aan dit boek is toegevoegd.

Hoofdstuk I

Op weg naar Maastricht

Diplomatiek spel op Europees niveau

Het Verdrag van Maastricht is één van de mijlpalen die het proces van verdergaande Europese samenwerking markeren. Dit proces is in gang gezet in de jaren na de Tweede Wereldoorlog, toen een aantal Europese landen de handen ineensloegen op economisch gebied. In de tachtiger jaren van de vorige eeuw kwam het integratieproces in een hogere versnelling en werd er gezocht naar wegen voor intensievere samenwerking ook op andere terreinen. Toewerkend naar de topbijeenkomst in Maastricht in 1991 werd op hoog Europees niveau onderhandeld over zaken als wél of geen gezamenlijke munt en uitbreiding van het aantal lidstaten of verdieping van de samenwerking. Spelers als de Duitse bondskanselier Helmut Kohl, de Franse president François Mitterrand en de Britse premier Margaret Thatcher trokken daarbij al hun diplomatieke trucendozen open.

Eind jaren '40, toen de oorlog was uitgewoed, werd een begin gemaakt met Europese samenwerking. In 1951 ondertekenden Frankrijk, West-Duitsland, Italië, België, Luxemburg en Nederland het Verdrag van Parijs, dat leidde tot de oprichting van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS). In 1957 riepen 'De zes' met het Verdrag van Rome de Europese Economische Gemeenschap (EEG) en de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie (Euratom) in het leven. Bij alledrie deze 'Europese Gemeenschappen' (EG), zoals zij vanaf 1967 genoemd werden, ging het erom dat de betrokken landen op voet van gelijkheid zouden gaan samenwerken. Dit doel was tweeledig. Enerzijds wilden de lidstaten door economische samenwerking het proces van wederopbouw na de oorlog versnellen. Anderzijds hoopten zij dat samenwerking zou leiden tot een vreedzame integratie van Duitsland in Europa. Het was immers de positie van Duitsland in Europa die tot twee rampzalige wereldoorlogen had geleid.

Drang tot méér integratie in de tachtiger jaren

In de jaren '80 van de vorige eeuw was het aantal lidstaten van de EG na de toetreding van Denemarken, Groot-Brittannië en Ierland in 1973, Griekenland in 1981 en Portugal en Spanje in 1986 verdubbeld tot twaalf. Maar de belofte van economische eenwording was nog steeds niet ten volle gerealiseerd. In de tweede helft van de jaren '70 en het begin van de jaren '80 trad er zelfs vertraging op in het integratieproces: de zogenaamde Eurosclerosis. De interne Europese markt werkte niet goed als gevolg van nog steeds aanwezige handelsbelemmeringen tussen de lidstaten. Ook het naast elkaar bestaan van twaalf verschillende valuta met steeds wisselende waarden vormde een handicap. Om de Eurosclerosis te overwinnen kwamen de lidstaten tot de conclusie dat het proces van economische samenwerking versneld moest worden. Ook moest het proces van monetaire eenwording verbeterd worden. Er waren plannen voor het oprichten van een Europese Monetaire Unie, de EMU. Onder de bezielende leiding van Jacques Delors, in 1984 aangetreden als voorzitter van de Europese Commissie, werd in 1985 de Europese Akte aangenomen. Deze bepaalde dat de interne Europese markt vóór 31 december 1992 gerealiseerd moest zijn.

Maar meer economische samenwerking én een verdere uitbreiding van het aantal lidstaten maakten ook politieke stroomlijning noodzakelijk. In plaats van beslissing bij unanimitéit – wat elk land praktisch het vetorecht gaf – leek een systeem van beslissing bij gekwalificeerde meerderheid – waarbij de grotere landen meer gewicht in de schaal legden

– voor de hand liggend. Ook was het de vraag of de Europese instituties, zoals de Europese Commissie en het Europees Parlement, niet meer bevoegdheden moesten krijgen. De Europese Akte zette dus niet alleen economische en monetaire eenwording, maar ook meer politieke integratie op de agenda. De in de akte gestelde deadline van 31 december 1992 zou Nederland (en uiteindelijk Maastricht) een belangrijke rol in het Europese integratieproces geven.

Conflicterende belangen

Nu verloopt het Europese integratieproces op een nogal gecompliceerde manier. De lidstaten zouden er niet aan begonnen zijn, als ze niet meenden er op de een of andere manier hun voordeel mee te kunnen doen. Elk land heeft zo zijn eigen visie op de toekomst van Europa. Daarnaast verdedigen ze allen het eigen belang. Bovendien spelen gevoeligheden uit het verleden en persoonlijke verhoudingen tussen de Europese leiders hun rol in het proces. En uiteindelijk zijn het de Europese leiders die minimaal tweemaal per jaar tijdens de Europese Raad bijeenkomen en daar beslissen over voortgaande integratie. Deze verschillende uitgangspunten en gevoeligheden leidden tot conflicten, maar het gemeenschappelijk belang zorgde er dan weer vaak voor dat deze conflicten getemperd werden en er toch een oplossing kwam. Het is precies deze spanningsboog die het Europese integratieproces zo boeiend maakt.

De complexiteit van de integratie bleek toen de Europese staatshoofden de plannen om tot monetaire samenwerking te komen verder uitwerkten. De Fransen wilden wel een Europese Centrale Bank (ECB), maar eigenlijk niet één die onafhankelijk van de politiek zou opereren. De Duitsers waren voor vrij kapitaalverkeer en monetaire eenwording, maar hadden twijfels over zo'n gemeenschappelijke bank. De president van de Bundesbank (de Duitse nationale bank) Pöhl was tegen het verdwijnen van de D-mark, omdat hij vreesde dat een Europese munt niet stabiel zou zijn. Het trauma van de supersnelle geldontwaarding in het Duitsland van de jaren '20 met alle gevolgen qua maatschappelijke ontwrichting van dien was nog niet verwerkt. Als er al zo'n Europese Centrale Bank moest komen, dan diende de politieke onafhankelijkheid ervan volgens de Duitsers gegarandeerd te worden. De Britse premier Margaret Thatcher voelde helemaal niets voor een Europese munt, die een directe aantasting van één van de fundamenten van de Britse soevereiniteit, het Britse pond, zou betekenen. Zij geloofde niet dat de Duitsers ooit hun

D-mark zouden opgeven en nam het hele proces rondom de monetaire eenwording daarom niet erg serieus.

De Duitse kwestie

De tegenstellingen en oude gevoeligheden bleken nog veel sterker toen in 1989 de Berlijnse Muur viel en het proces van Duitse eenwording op gang kwam. De mogelijke hereniging van Oost- en West-Duitsland maakte de eeuwenoude ‘Duitse kwestie’ weer actueel. Zou een sterk Duitsland middenin een politiek gefragmenteerd Europa niet tot politieke machtsverschuivingen en daardoor tot politieke destabilisatie leiden? Duitse eenwording betekende een kans, maar ook een bedreiging voor verdergaande Europese integratie. Veel Europese leiders vonden juist nu een versterking en verdieping van de Europese instellingen nodig om Duitsland voorgoed in de EG in te bedden en een onafhankelijke of nationalistische *Alleingang* in de toekomst te voorkomen. Tegelijkertijd leidde het vooruitzicht van de Duitse hereniging tot een herleving van oude geprikkeldheden en angsten, die de verhoudingen tussen de regeringsleiders niet ten goede kwam.

Deze spanning bleek duidelijk toen de Europese Raad na de val van de Berlijnse Muur in december 1989 in Straatsburg bijeenkwam. Op 28 november, nog geen drie weken na de val van de Muur, had de Duitse kanselier Helmut Kohl zijn Europese collegae verrast met zijn zogenaamde tienpuntenplan voor de Duitse eenwording. Bij de opstelling daarvan had hij geen andere lidstaat van de EG betrokken. Een onopgeloste vraag was, of die Duitse hereniging zich ook zou uitstrekken tot de delen van Duitsland die na de oorlog bij Polen waren gevoegd. Nu vormden de rivieren de Oder en de Neiß de grens tussen Polen en Duitsland. Zou het nieuwe Duitsland die grens wel respecteren?

De Italiaanse premier Andreotti (in de Tweede Wereldoorlog als anti-fascist een man van het verzet) moest niets hebben van de zelfverzekerdheid van Kohl. Ook Margaret Thatcher reageerde vanuit haar onderbuik: “Never trust the Germans”. De herinnering aan de Tweede Wereldoorlog kleurde de houding van de andere Europese landen. Ook de Nederlandse premier Lubbers had moeite met de gang van zaken en eiste dat de regering Kohl zwart-op-wit erkende dat de Duitse hereniging alleen betrekking had op het zelfbeschikkingsrecht van de Duitsers in West- en Oost-Duitsland (de DDR) en dus niet op de delen die na de Tweede Wereldoorlog bij Polen waren gekomen. In Duitsland lag deze publiekelijke erkenning van de Oder-Neißegrens (de DDR-Poolse grens na 1945) gevoelig. Ook het naburige Denemarken ontving het nieuws

over de Duitse hereniging met gemengde gevoelens: premier Poulsen (afkomstig uit Zuid-Jutland dat aan het eind van de 19e eeuw door Duitsland bezet was geweest) riep het aloude *bon mot* in herinnering door te verklaren dat hij zoveel van Duitsland hield, dat hij er liever twee van had. De Deense minister van Buitenlandse Zaken Ellemann-Jensen was echter vóór de Duitse hereniging, waarbij ook de goede liberale betrekkingen met zijn Duitse collega Hans-Dietrich Genscher een rol speelden. Genscher citeerde de auteur Thomas Mann: “Als je een Duits Europa wilt vermijden, moet je een Europees Duitsland creëren.”

Europese steun voor één Duitsland in ruil voor Duitse Mark

Op 8 december 1989, toen de Europese Raad dineerde in het Palais des Rohan in Straatsburg, legde Kohl zijn wens voor Duitse hereniging op tafel. De andere Europese leiders reageerden aarzelend. De Belgische minister van Buitenlandse zaken Mark Eyskens herinnert zich die bijeenkomst als volgt: “Na het diner kwamen we samen in een van de salons. Mitterrand was voorzitter en we moesten een tekst goedkeuren voor het eindcommuniqué. De medewerkers hadden een concept gemaakt waarin sprake was van ‘the unification of the German people’. Ik zie nog voor me hoe mevrouw Thatcher en ook de Nederlandse minister-president Ruud Lubbers dat voorstel heel zenuwachtig bekijken. Thatcher nam het woord en zei: ‘Ik heb dat al gelezen. Vóór de oorlog werd dat ook geschreven’. Thatcher doelde op de opmerking van Mitterrand in een privé-ondersje waarin hij zei dat het Duitse volk in de geschiedenis constant in beweging was. Hierop haalde Thatcher een kaart van Europa uit haar handtas en toonde Mitterrand de verscheidene vormen van Duitsland in het verleden.”¹ Lubbers had eveneens twijfels en zei volgens Eyskens dan ook: “Wat betekent dat: de eenmaking van de Duitse bevolking, van de Duitstalige bevolking? Want er zijn Duitstaligen in vele landen van Europa: in Oostenrijk, België, Zwitserland, een kleine minderheid in Tsjechië in Oud-Sudeteland.” Dat kwam heel onhandig over, aldus Eyskens. Lubbers herinnert zich dit moment anders: “Daar is iets van waar. Thatchers bottomline was: beter niet. Maar zelfs zij was realistisch genoeg om te weten dat de Duitse eenwording ging komen. Zij had echter een houding van: is dit allemaal wel zo vanzelfsprekend? Dit kun je niet zómaar doen. Er zijn ook andere dimensies die hun recht moeten hebben. Mijn herinnering was dat ik het toen wat apaiseerde – en dat heeft Kohl mij weer kwalijk genomen.”

Eyskens vervolgt: “Toen begon Helmut Kohl – een reusachtige kerel, een soort Himalayagebergte – te sidderen van opgekropte razernij. ‘Waar zijn jullie mee bezig’, vroeg hij. ‘Ik ben natuurlijk een democraat. Ik ben het slachtoffer geweest van het Hitlerisme én van het communisme’. Hij herhaalde zijn beroemde uitspraak: ‘Ik ben voorstander van een Europees Duitsland en helemaal gekant tegen een Duits Europa.’ Genscher deed er nog een schepje bovenop. In zijn jeugd was hij immers gevlucht uit het Oost-Duitse Halle. ‘Wat denken jullie wel. Ik heb verdorie mijn jeugd opgeofferd om uit te wijken naar het vrije Westen.’”

De hoog opgelopen emoties werden tot bedaren gebracht middels een onderonsje tussen Kohl en Mitterrand. Deze zei bij terugkomst volgens Eyskens: “Ik denk dat ik een goed voorstel kan doen. Ik heb een akkoord met mijn vriend Helmut. Wij gaan twee dingen doen. Wij gaan allemaal samen hier de Duitse eenwording ondersteunen, politiek en zonedig ook economisch. Dat is een historische gebeurtenis en een wonderbaarlijke kans van de geschiedenis. Het is voor Helmut een enorme opsteker dat wij daartoe bereid zijn, maar hij zal ook een geste doen. Hij zal de monetaire unie aanvaarden en dat betekent in concreto dat de Duitse mark verdwijnt en dat de Bundesbank een filiaal wordt van de op te richten Europese Centrale Bank. Wij gaan één munt invoeren”. Hoe zwaar de concessie Kohl viel om in te stemmen met een Europese Centrale Bank valt te bezien. Zijn minister van Financiën Theodor Waigel ontkent ten stelligste dat de eenheidsmunt de prijs was die de Duitsers moesten betalen om toestemming van de anderen voor de hereniging te krijgen. “Men moet de Duitse hereniging, de EU en de EMU niet te veel over één kam scheren, aangezien de voorbereidingen voor de EMU veel eerder begonnen. Duitsland heeft zijn Europese integratiekoers na de hereniging niet veranderd, maar juist voortgezet. Het was voor onze bondgenoten belangrijk om te zien dat Duitsland geen uitzondering is of terugvalt in het denken in nationale staten.” Wat dit moment goed laat zien is, dat als Frankrijk en Duitsland het eens waren, de richting die Europa op ging meestal vaststond. De Frans-Duitse as was traditioneel de motor van de Europese samenwerking.

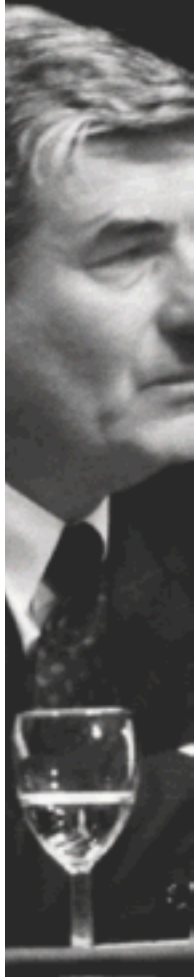
Uitbreiding versus verdieping

Deze discussies speelden zich af tegen de achtergrond van de vraag of de uitbreiding van Europa met landen als Finland, Noorwegen, Oostenrijk en Zweden tot een verdieping van de politieke samenwerking moest leiden. Na de val van de

Berlijnse Muur werd die kwestie nog actueler, want nu stond ook de vraag of Midden- en Oost-Europese landen konden toetreden op de agenda. De Duitse hereniging zou waarschijnlijk ook Oost-Duitsland binnen de EG brengen. Deze zaken hadden gevolgen voor de visie van de lidstaten op de verhouding tussen uitbreiden en verdiepen van politieke samenwerking. Frankrijk vreesde aan invloed te verliezen door de vergroting van Duitsland en hoopte invloed terug te winnen via verdieping van de integratie, dit wil zeggen: méér zeggenschap voor de Europese Raad van Ministers. Frankrijk had hierin al een machtige stem. Groot-Britannië daarentegen zag uitbreiding juist als een kans om de EG lossier, confederaal te organiseren, in plaats van centralistischer, dus federaal. De Britten verwachtten dat een snelle uitbreiding een degelijke verdieping naderhand onmogelijk zou maken. Hun argumentatie druiste in tegen die van de Fransen en luidde dat juist een brede groep van soevereine landen minder snel door Duitsland gedomineerd zou worden.¹¹ De regering Kohl claimde dat uitbreiding en verdieping parallel konden lopen, want zij wenste vanzelfsprekend dat de DDR als onderdeel van het herenigde Duitsland tot de EG zou kunnen toetreden. Kohl vond dat de Duitse eenwording en Europese integratie niet tegengesteld waren, maar juist complementair.

Het diplomatieke spel

De belangentegenstellingen werden niet altijd rechtstreeks uitgevochten. Iedereen had zo zijn tactieken om het proces in de gewenste richting te sturen. Zo wilde Mitterrand zich ervan verzekeren dat de Duitse hereniging in een Europees kader geplaatst werd, en niet als een exclusief Duitse onderneming gezien zou worden. Daarom besloot hij om de Oost-Duitse stad Leipzig te bezoeken, vlak voor Kerstmis 1989, terwijl hij heel goed wist dat Kohl juist toen zijn eerste officiële bezoek aan Oost-Duitsland aflegde. Hiermee beledigde hij Kohl diep. Mitterrand had er verder belang bij Groot-Britannië te isoleren. Daarbij maakte hij listig gebruik van Thatcher's angsten voor een herenigd Duitsland. Volgens Douglas Hurd, destijds minister van Buitenlandse Zaken, speelde Mitterrand een intellectueel spelletje met de Britse premier door haar steeds in te fluisteren: “Ziet u, madame, het is weer 1914. Het zijn wij - de Russen, de Fransen, uw Engelsen - tegen de Duitsers. U moet volhouden.” Thatcher geloofde de Franse president, maar het was nonsens, zegt Hurd. “Ik wist via mijn telegrammen dat de Franse regering helemaal niet tegen Duitse eenwording was, maar deze juist faciliteerde.” Mitterrand (en trouwens ook de Russische president Michael

Gorbatsjov) zag het als sport om Thatcher tegen Genscher op te zetten.

De tactieken van Thatcher zelf daarentegen waren minder verfijnd. Toen de kwestie van de te hoge Britse bijdrage aan de EG speelde, had zij succes gehad met haar ferme uitspraak: "I want my money back". Maar diezelfde hoge toon kon zich tegen haar keren. Toen zij zelfs het compromisvoorstel van haar minister van Financiën John Major in de muntkwestie verwierp, besloten de andere elf lidstaten om de basis voor één Europese munt te leggen, die de euro zou gaan heten. Thatchers protest bracht de andere landen tijdens de top in Rome in 1990 nader tot elkaar, omdat zij haar steeds meer als 'gemeenschappelijke vijand' gingen beschouwen. Door haar protesten bleef er weinig tijd over voor onderlinge discussies. Zo bracht haar attitude de EMU juist dichterbij. En uiteindelijk kostte haar recalcitrante houding haar de kop. Toen zij Major in het Lagerhuis over deze kwestie liet vallen, viel deze bijna van zijn bankje.ⁱⁱⁱ Daarna richtte ze haar geweer op Delors: "De Voorzitter van de Commissie, meneer Delors, heeft op een persconferentie gezegd dat hij het Europees Parlement als democratisch orgaan van de Europese Gemeenschap wil, de Commissie als uitvoerende macht en de Raad van Ministers als Senaat. No! No! No!"^{iv} Het galmde door het parlement en betekende het begin van het einde van Thatchers carrière. Haar belangrijkste kabinetsleden konden met haar ruwe Europapolitiek niet meer uit de voeten en lieten haar vallen.

De Italianen hanteerden weer een andere onderhandelingsstactiek tijdens hun voorzitterschap in de tweede helft van 1990. De verdragswijzigingen moesten totstandkomen via een zogenaamde intergouvernementele conferentie (IGC), een aantal vergaderingen van de EG-regeringsleiders die binnen circa twee jaar tot een akkoord moeten leiden. De sluwe premier Giulio Andreotti, een sterk voorstander van Europese integratie, wilde gelijktijdig de start van de twee intergouvernementele conferenties doordrukken: over monetaire én over politieke samenwerking.^v Volgens Eyskens was Andreotti een handige en speciale man. "Ook fysiek: hij loopt gebogen en is altijd in het zwart gekleed. Hij kwam meestal tien minuten te laat op de vergaderingen. Er werd dan gefluisterd dat hij uit de mis kwam." Eyskens grinnikt. "Hij had de reputatie een zeer gelovig man te zijn, ofschoon er allerlei geruchten waren dat hij zeer intiem was met de maffia. Dat is hem later natuurlijk zuur opgebroken." In spraakmakende rechtszaken in 2003 werden Andreotti's banden met de maffia bevestigd.

Om tijdens het Italiaans voorzitterschap vooruitgang te kunnen boeken hadden de Italianen een opvallende werkwijze. Als zij de lidstaten bezochten, overhandigden zij hun collega's geen documenten, maar lazen de teksten voor van hun laptop. De Britse delegatie was 'not amused' over deze gang van zaken en weigerde op zo'n manier over alle clausules te onderhandelen. Thatcher kreeg de tekst toen pas op de tweede ochtend van de top onder de deur van haar hotelkamer doorgeschoven. Zo hoopten de Italianen verwarving te stichten en hun plannen met de Europese munt door te drukken.

Ook Jacques Delors had zo zijn tactieken. Toen hij de presidenten van de nationale banken van de monetaire integratie moest overtuigen, schakelde hij zonder simultaanvertaling van het Frans over op het Engels, dat hij minder goed beheerste. Daardoor moest hij in zulke algemene termen formuleren, dat de essentie van zijn boodschap voor geen van de bankpresidenten echt duidelijk was. Uiteindelijk was geen van de aanwezigen tegen zijn plan voor een politiek onafhankelijke Europese Centrale Bank.

Politieke integratie

Zo groeide men geleidelijk naar overeenstemming over nauwe monetaire samenwerking, uitmondend in een Europese munt en een Europese Centrale Bank. Maar Frankrijk en Duitsland wilden parallel aan dit proces ook meer politieke samenwerking. Kort voor de Europese Raad in Rome (najaar 1990) zetten Bonn en Parijs hun doelstellingen voor de politieke unie uiteen in een gezamenlijke brief aan raadsvoorzitter Andreotti: een veiligheidsbeleid dat op termijn tot een gemeenschappelijke defensie zou leiden, met een vitale West-Europese Unie (WEU) als basis; meer macht voor het Europees Parlement, een gemeenschappelijk Europees Burgerschap en meer samenwerking tussen de lidstaten op het terrein van justitie.^{vi} Naast de Europese Monetaire Unie (EMU) moest ook een Europese Politieke Unie (EPU) gestalte krijgen.

Het was aan Luxemburg als voorzitter van de Europese Raad in de eerste helft van 1991 om dit uit te werken. Bij een informele top begin juni 1991 in Dresden werd gediscussieerd over de verdeling van bevoegdheden over de Europese instellingen en de natiestaten. Volgens Mark Eyskens is daar het concept ontstaan van de drie pijlers. De pijlers stonden symbool voor de gescheiden machtsstructuur van de nieuwe unie.

De eerste pijler stond voor de al bestaande Europese Gemeenschappen, dus voor alles wat met de interne markt te

maken had. Op dit terrein had de Europese Commissie veel invloed bij het initiëren van voorstellen en kon het Europees Parlement tot het laatste moment een veto uitspreken. In de tweede pijler namen de regeringen van de lidstaten onderling, dus onafhankelijk van de Europese Commissie en het Europees Parlement, besluiten over het Gemeenschappelijk Buitenlands- en Veiligheidsbeleid (GBVB). In de derde pijler besloten de lidstaten, eveneens onderling, over grensoverschrijdende zaken op het terrein van justitie en binnenlandse zaken.

In dit voorstel bleven de bevoegdheden van de Europese Commissie beperkt. Commissievoorzitter Delors wilde echter een centralistisch Europa zonder aparte beleidsterreinen voor de nationale regeringen. Hij werd hierin gesteund door acht lidstaten. Alleen Denemarken, Frankrijk, Groot-Brittannië en Ierland sputterden tegen. Het was aan het Nederlands voorzitterschap, in de tweede helft van 1991, om het plan van de acht uit te voeren.

Alle hoop gevestigd op Nederland

Toen het Luxemburgs voorzitterschap geen akkoord had opgeleverd, was Nederland – als relatief klein brugland tussen Noord en Zuid, tussen de Atlantici en de Frans-Duitse as – dé aangewezen voorzitter om nog vóór 1993 een verdrag tot stand te brengen. Aan de daaropvolgende voorzitterschappen wilde men deze klus niet overlaten: Portugal (voor het eerst EG-voorzitter sinds de toetreding in 1986) was onervaren en het Verenigd Koninkrijk vertrouwde men deze taak al helemaal niet toe. Volgens Lubbers had dat ook te maken met psychologie: “Het was de laatste kans om de Europese Unie tanden te geven. Na de vorming van de interne markt móest die munt er komen. De andere landen rekenden erop dat Nederland daarvoor ging zorgen. Nederland was het grootste van de kleine landen. Ik was zelf al een tijd premier en ook Van den Broek had naam en faam als minister van Buitenlandse Zaken. Ons land had verder die brugpositie ten opzichte van Engeland. Als het al ergens lukt, zo dachten de andere lidstaten, dan lukt het in Nederland.”

Uitgaande van het Luxemburgse voorstel kwam Nederland met een nieuw plan voor de verdeling van de macht binnen de EG. De Nederlandse regering vond de pijlerstructuur niet optimaal om tot meer democratisering en communautarisering van de unie te komen. Daarom produceerde zij een nieuw voorstel, met de steun van acht lidstaten in het achterhoofd. Lubbers, Van den Broek en staatssecretaris voor Europese Zaken Piet Dankert trokken de kar. Nederland wilde

méer macht voor de EG en dus voor de Europese Commissie, die het algemeen belang diende, ten koste van macht voor de lidstaten afzonderlijk. Lubbers zag de toekomst na het voltooiën van een interne markt en de invoering van de eenheidsmunt nog veel Europeser. “Ik zag ook langere termijntrajecten, zoals één uniform, één leger. Daar sprak ik niet over want dat was niet haalbaar. Voorts een Commissie die respect afdwong in relatie tot het Parlement.” Van den Broek zegt hierover: “Eén ding is zeker, de Nederlandse inspanning was erop gericht om tot een verdergaande vorm van communautarisering te komen. Dat gold niet alleen voor wat naderhand de eerste pijler is gaan heten (het economische beleid), maar wel degelijk ook voor het buitenlands en veiligheidsbeleid (de tweede pijler), al wilden we daar niet de betekenis van de NAVO ondermijnen. Over dat onderwerp ontstond een dispuut met de Fransen. De derde pijler van justitie- en politiezaken is niet minder belangrijk.”

Zwarte Maandag

Het Nederlands voorzitterschap zette dus zeer ambitieus in. Niet alleen de economische pijler maar ook het veiligheidsbeleid en het buitenlandse beleid zouden worden ingebed in de communautaire organen: de Europese Commissie, het Europees Parlement en het Europees Hof van Justitie. Aan de nationale regeringen zou dus voor een niet onbelangrijk deel zeggenschap worden onttrokken. Dat ging de andere lidstaten te ver. Het voorstel sneuvelde dan ook op dramatische wijze op maandag 30 september 1991: Zwarte Maandag. Van den Broek kreeg in een gemeenschappelijke vergadering van de ministers van Buitenlandse Zaken alleen de steun van het bevriende België, terwijl Eyskens al wist dat het plan het niet zou redden. De kritiek van de overige leden, waaronder Frankrijk en Duitsland, was vernietigend. Frankrijk stond als vanouds huiverig tegen verlies van soevereiniteit op het vlak van defensie en buitenlandse zaken. Maar vooral de zware kritiek van Genscher kwam hard aan, want Nederland had nu juist het idee vorm te geven aan de Duitse ideeën. Duitsland was immers een groot voorstander van verdergaande politieke integratie en in het bijzonder een sterkere positie van het Europees Parlement. De reactie van Genscher zit de Nederlandse leiders nog steeds dwars. Lubbers blikt terug: “Eigenlijk was het verraad. Die ideeën waren geen Nederlandse uitvinding. Kohl stond er zelf achter. Hij had ze al zeven keer genoemd, maar wat hij uiteindelijk zei, was: ‘We moeten praktisch zijn. Mijn vriendschap met Parijs is belangrijker.’” Volgens Douglas Hurd reageerde ‘arme Hans’

De Europese Unie

Eerste pijler Europese Gemeenschappen

EG

- Douane-unie en interne markt
- Landbouwbeleid
- Structuurbeleid
- Handelspolitiek

Nieuwe of gewijzigde regelingen

- Burgerschap van de unie
- Opleiding en cultuur
- Trans-Europese netwerken
- Consumentenbescherming
- Gezondheidszorg
- Onderzoek en milieu
- Sociaal beleid
- Buitengrenzen

Euratom

EGKS

Tweede pijler Gemeen- schappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid

Buitenlands beleid

- Samenwerking, gemeenschappelijke standpunten en activiteiten
- Handhaven van de vrede
- Mensenrechten
- Democratie
- Hulp aan derde landen

Veiligheidsbeleid

- Gebaseerd op de WEU: veiligheidskwesties op het gebied van de EU
- Ontwapening
- Economische aspecten inzake bewapening
- Op de lange termijn: Europese veiligheidsorde

Derde pijler Samenwerking Justitie en Binnenlandse Zaken

- Justitiële samenwerking in civiele en strafzaken
- Politieke samenwerking
- Strijd tegen racisme en vreemdelingenhaat
- Strijd tegen drugs en wapenhandel
- Bestrijding van de georganiseerde misdaad
- Bestrijding van het terrorisme
- Misdrijven tegen kinderen en mensenhandel
- Asielbeleid
- Immigratiebeleid

eerst koppig, maar legde hij uiteindelijk 'good humouredly' met een uitslag van 10-2 het hoofd in de schoot. Ondanks politieke meningsverschillen konden Van den Broek en Hurd privé prima overweg: door zijn Engelse scholing kon Van den Broek cricket spelen met Hurds kinderen.^{vii}

De schaduw van de Balkan-crisis

Het drama van Zwarte Maandag moet ook tegen de achtergrond van de toegenomen spanningen in Europa gezien worden. In 1991 was de Sovjet-Unie uiteengevallen en in Joegoslavië stond hetzelfde te gebeuren. Op 25 juni 1991 riepen Kroatië en Slovenië de onafhankelijkheid uit, maar ze hadden nog geen directe steun van de EG gekregen. Volgens Van den Broek speelde de Balkan-crisis een grote rol bij de Duitse afwijzing van het Nederlandse verdragsvoorstel. Nederland als EG-voorzitter wilde wat die erkenning betreft voorzichtig te werk gaan. Duitsland stond echter op een snelle erkenning van Kroatië en Slovenië. Genscher ontkent dit ten stelligste: "De Kroatische onafhankelijkheid is erkend op voorstel van Van den Broek en op een tijdstip waarop hij dat wilde." Ben Bot, toentertijd secretaris-generaal op Buitenlandse Zaken, herinnert zich nog goed dat hij in zijn maag zat met die Duitse opstelling, omdat hij toen nog de hoop had de oorlog als het ware af te kunnen houden door niet één afgescheiden deel te erkennen.

Bot: "Wij wisten dat het erkennen van Kroatië en Slovenië zou leiden tot protesten van andere delen van Joegoslavië die het daar niet mee eens waren, ofwel zelf de weg naar onafhankelijkheid in zouden slaan. Dit zou kunnen leiden tot een langdurige oorlog en dat is gebleken." Van den Broek: "Ik denk dat wij ons verkeken hebben op de positie van Duitsland, met name die van Hans-Dietrich Genscher met wie ik over het algemeen goed uit de voeten kon. Hij heeft mij in het Balkan-dossier het leven buitengewoon moeilijk gemaakt en mij niet alleen, maar ook andere lidstaten. Genscher begon in een vrij vroeg stadium te staan op een snelle erkenning van de eenzijdig uitgeroepen onafhankelijkheid van Kroatië en Slovenië. Vooral met Kroatië onderhield Duitsland een bijzondere relatie."

Volgens Van den Broek leidde de vertroebelde relatie met Genscher ertoe dat de Franse minister van Buitenlandse Zaken Roland Dumas contact zocht met Genscher om zijn bezwaren tegen de Nederlandse conceptteksten uitgebreid uit de doeken te doen. Van den Broek vermoedt dat Dumas Genscher ertoe verleidde om dwars te gaan liggen. Desgevraagd bevestigt Dumas dit vermoeden: "Natuurlijk (...) de

Fransen en Duitsers besloten elkaar te ondersteunen en niet het project van Delors en Nederland." Hij had de indruk dat een verdrag dat toewerkte naar een federaal Europa niet zou worden geratificeerd. Dumas speelde naar eigen zeggen toen al met de gedachte via een referendum te ratificeren en was zich ervan bewust dat dit al snel zou plaatsvinden.

Van den Broek was verbaasd over de Duitse opstelling: "Dit ondanks het feit dat wij een aantal maanden eerder op een bijeenkomst in Dresden onze plannen in algemene termen en informeel hadden gepresenteerd. Daarbij kreeg het Nederlands voorzitterschap ondersteuning van de Belgen, de Europese Commissie van Delors - dat is op zich niet zo verwonderlijk - en ook van Genscher." (...) Wij hadden misschien te laat in de gaten dat het Balkan-dossier de verhoudingen met Duitsland bemoeilijkt heeft. In september waren onze gedachten veel meer bij de Balkan dan bij Maastricht en dat speelde een belangrijke rol bij de zeldzaam categorische afwijzing van de Nederlandse voorstellen." Van den Broek had dus al veel krediet verspeeld bij Genscher in de zaak Kroatië. "Daar zie je de schaduw van de Tweede Wereldoorlog nog steeds", zegt Lubbers hierover. "Niet op het hoofdstuk van de Duitse eenwording, maar op de belendende percelen van Kroatië."

Nutteloze cocktailprikkers

Het fiasco had hoe dan ook te maken met politieke inschattingsfouten. Daarbij speelde een rol dat de politiek het voor een niet onbelangrijk deel buiten de beroepsdiplomaten om wilde regelen. De Permanent Vertegenwoordigers van de regeringen bij de Europese Gemeenschap, waaronder de Nederlander Peter Nieman, werden buiten spel gehouden. Volgens Ronald van Beuge, directeur-generaal Europese Samenwerking, stuurde Nieman al van begin af aan waarschuwend berichten richting Den Haag. Maar daar leek een soort metaalmoetheid te zijn ontstaan en werd er steeds minder naar hem geluisterd. Daarbij speelde mee dat Just de Visser, als directeur van de Directie Europa op Buitenlandse Zaken de rechterhand van Piet Dankert, staatssecretaris van Europese Zaken, veel positievere berichten uit de hoofdsteden stuurde. Nu had De Visser geen enkele ervaring in het diplomatieke verkeer en interpreteerde hij de diplomatieke taal mogelijk verkeerd, aldus Dig Isthia, oud-woordvoerder van minister Van den Broek. Ben Bot bevestigt deze zienswijze: "Als men zegt dat je gedachte erg interessant is, dan betekent het niet dat men ermee instemt." De verhouding tussen Nieman en Dan-

kert was ook niet al te best, aangezien Dankert de diplomatieke dienst in het algemeen en Nieman in het bijzonder als ‘een verzameling nutteloze cocktailprikkers’ beschouwde.^{viii} Zwarte Maandag had gevolgen voor de beoogde politieke unie, maar niet voor de monetaire unie. André Szász, destijds vice-president van de Nederlandse Bank, stelt dat thesaurier-generaal Maas er met de voormalige Nederlandse minister van Financiën Wim Kok in was geslaagd om juist de EMU buiten de Zwarte Maandag te houden. Zo hadden ze voorkomen dat ook deze schipbreuk leed.^{ix} Kok bevestigt dat het Nederlands voorstel de rol van de EMU nauwelijks raakte. “Bij Buitenlandse zaken had men, met alle respect, geen kaas gegeten van deze thematiek. Dat is natuurlijk helemaal geen schande, want daar is Buitenlandse Zaken niet primair voor (...) De rimpelingen rond Black Monday hebben de politieke sfeer rondom de voortgang van de EPU behoorlijk vertroebeld.” Rond de EMU merkte Kok in de andere hoofdsteden echter niet veel van problemen.

Alle hens aan dek

Maar de Nederlandse regering liet zich door Black Monday niet uit het veld slaan. Lubbers stelt: “Zwarte Maandag had een moment kunnen zijn om te zeggen: nou, dat lukt dus niet. We hebben wel een top, maar een top zonder ambitie.” Maar het liep anders. Het ministerie van Buitenlandse Zaken, waar Black Monday hard was aangekomen, zette zijn schouders eronder. “Het was geweldig spannend. Het hele ministerie stond onder ongelooflijke druk en er heerste een sfeer van alle hens aan dek”, aldus minister Bot. “We hebben na Zwarte Maandag alle directeuren-generaal bij elkaar geroepen en gezegd: hoe dan ook, we móeten zorgen dat het verdrag erdoor komt. Dus terug naar de tekentafel en kijken of we uitgaande van de pijlerstructuur toch een verdrag in elkaar kunnen zetten dat een kwantumstap voorwaarts is vergeleken met het Verdrag van Rome.”

Al op 5 oktober kwamen de EG-ministers van Buitenlandse Zaken opnieuw samen voor informeel overleg, dit maal in slot Haarzuilen in de provincie Utrecht. Weer kwamen de EMU, EPU en de crisis in Joegoslavië aan bod, overigens nadat de Franse minister Dumas zijn bad had laten overlopen, zodat het in de slaapkamer eronder – die van de Nederlandse delegatie - begon te lekken.^x De Britten, gesteund door de Nederlanders, waren tegen een gemeenschappelijke Europese defensie maar vonden een gemeenschappelijk defensiebeleid wél aanvaardbaar. Voor militaire zaken zou de NAVO steeds in beeld moeten blijven. Op 8 november presenteerde Ne-

derland een nieuw voorstel dat teruggreep op de pijlerstructuur van de Luxemburgers. Het definitieve ontwerpverdrag was alsnog opgesteld door de Nederlandse EG-ambassade in Brussel, dus door Peter Nieman. Tijdens een besloten overleg van de ministers van Buitenlandse Zaken in Noordwijk op 12 november werd een belangrijke doorbraak geboekt ten aanzien van de uitbreiding van het vetorecht van het Europees Parlement. Maar gemakkelijk zou het niet worden om tot een compromis te komen. De Britse premier Major had zijn *bottom line* duidelijk uiteengezet in het Lagerhuis op 20 november: “Geen federalisme. Geen concessies aan één Europese munt. Geen sociaal handvest. Geen gemeenschapsbeleid in defensie, buitenlandse of binnenlandse zaken. Samenwerking op deze terreinen, ja; ondergeschiktheid, nee.”^{xi} De andere regeringsleiders waren niet erg blij met deze stellingname. Maar op zondag 1 december zegden Lubbers en Van den Broek hun Britse collega’s Major en Hurd toe dat aan het verdrag kon worden toegevoegd dat Groot-Brittannië niet aan de slotfase van de EMU - de invoering van één munt - deelnam. Dit gebeurde tijdens een informele vergadering van de EG-ministers van Financiën dat weekend in Scheveningen.^{xii} Lubbers vocht tot de laatste uren voor het slagen van de top en dus voor Europa. “Lubbers zit al dagenlang te telefoneren, brieven en faxen te versturen”, vertelt een van zijn medewerkers. Met wie belt hij dan en waarover? “Dat moet je niet vragen. Lubbers is in dergelijke situaties als een tornado bezig, dat kunnen zijn medewerkers ook niet meer allemaal bijhouden”, beschrijft een journalist de situatie in NRC Handelsblad.^{xiii} Het bleef ondanks de zeer intensieve voorbereidingen tot in Maastricht onduidelijk of de Europese Raad en daarmee het Nederlands voorzitterschap een top of flop zou worden.

Bilateraaltjes

Het was niet gemakkelijk tegenwicht te bieden aan de overheersende positie van de Fransen en de Duitsers binnen de Europese politiek. Om aan te tonen dat niet alles door de Frans-Duitse as bepaald kon worden, hadden Groot-Brittannië en Italië een eigen voorstel over de Europese defensie gemaakt. “Dit was een beetje onbesuisd”, vertelt Douglas Hurd. “Men raakte geïrriteerd over de manier waarop de Fransen en Duitsers pogingen deden om het proces te domineren. Dus probeerde ik iets met de Italiaan De Michelis, alleen om de anderen op hun zenuwen te werken. We hadden een goede lunch in een restaurant aan de Via Appia Antica en werkten deze formule verder uit. Het was geen sterk standpunt, maar

diende slechts om aan te tonen dat het debat niet door de Duitsers en Fransen bepaald werd.”

Het weekend in Kasteel Haarzuilen was op zichzelf een hele moeilijke bijeenkomst, zo herinnert zich sous-chef Directie Kabinet en Protocol Cobus van der Velden. “Hans van den Broek zei bijvoorbeeld: ‘Cobus, als het niet in orde is, hang je aan de hoogste boom’. Er stond grote druk op ons om te zorgen dat alles goed liep. ’s Ochtends, toen iedereen naar de kapel ging voor de kerkdienst - dat was toen nog gebruikelijk -, ontdekten wij dat Genscher en Dumas ontbraken. Een aantal medewerkers van Protocol begonnen een zoektocht. Twee minuten voor de dienst begon werden ze gevonden in een torenkamertje, waar zij bilateraal overleg hadden. Wij begrepen niet helemaal waar dat over ging, maar in ieder geval was het iets waar Hans van den Broek helemaal buiten was gehouden. Langzamerhand kregen we signalen dat tegelijkertijd met de gebruikelijke slotpersconferentie, die gepland was in een nabijgelegen hotel, Dumas en Genscher ook een persconferentie wilden houden. Ik kreeg toen opdracht om koste wat kost ervoor te zorgen dat Hans van den Broek als eerste weg zou rijden om als eerste die persconferentie te beginnen. Dat was makkelijker gezegd dan gedaan, want toen Van den Broek de zitting wilde afsluiten, begonnen Dumas en Genscher hun papieren te pakken. Van den Broek was nog niet uitgesproken of zij stonden op en gingen weg. Ik zag dat gebeuren – wij hadden de auto van onze minister inmiddels bij de trappen van het kasteel staan en daarachter stonden de auto’s van Genscher en Dumas. Die hadden we zó neergezet dat ze niet konden passeren. Maar Dumas en Genscher gingen in de auto van Van den Broek zitten. De chauffeur en de bewakers kregen de opdracht ‘Rijden!’ en niet van de eersten de besten. Toen ze weg wilden rijden, ben ik vóór de auto gaan staan met mijn armen over elkaar. Dat duurde ongeveer een minuut of drie en Genscher en Dumas waren woedend. Ik weet niet wat ze allemaal tegen me gezegd hebben. Ze zijn toen weer uit de auto gestapt. Ondertussen kwam Hans van den Broek op een drafje aanzetten en kon uiteindelijk toch als eerste met zijn auto vertrekken. Dat was een heel hachelijk moment om enerzijds de wens van de minister te vervullen en anderzijds toch de nodige courtoisie tegen de buitenlandse bezoekers te handhaven.”

Noten Hoofdstuk I

- i Thatcher, M. (1993). *The Downing Street years*. London: HarperCollins; pp.796-7
- ii Baun, M.J. (1996). *The Maastricht Treaty As High Politics : Germany, France, and European Integration*. In: *Political Science Quarterly*. Volume 110 Number 4 1995-96 (pp.605-624); pp.609-10
- iii Major, J. (1999). *The Autobiography*. London: HarperCollins; p.176
- iv Major, J. (1999). *The Autobiography*. London: HarperCollins; p.176
- v Baun, M.J. (1996). *The Maastricht Treaty As High Politics : Germany, France, and European Integration*. In: *Political Science Quarterly*. Volume 110 Number 4 1995-96 (pp.605-624); p.613-8
- vi Laursen, F. & Vanhoonacker, S. (eds.) (1992). *The Intergovernmental Conference on Political Union: Institutional Reforms, New Policies and International Identity of the European Community*. Maastricht: European Institute of Public Administration; p.313-4
- vii Hurd, D. (2003). *Memoirs*. London: Little Brown; p.418
- viii Nijland, Y. (2004). *Zwarte maandag*. Voor de VPRO-documentaire ‘Andere Tijden’ van 8 juni 2004: <http://geschiedenis.vpro.nl/attachment.db/17848105/Zwarte%20Maandag.doc>
- ix Szász, A. (2001). *De euro: politieke achtergronden van de wording van een munt*. Amsterdam: Mets & Schilt; pp.231
- x Hurd, D. (2003). *Memoirs*. London: Little Brown; p.418
- xi Major, J. (1999). *The Autobiography*. London: HarperCollins; p.274
- xii NRC (1991). *Uitzondering voor Londen in EMU*. In: *NRC Handelsblad*, 2 december 1991.
- xiii Meines, R. (1991). *Lubbers vecht pratend en faxend voor Europa*. In: *NRC Handelsblad*, 6 december 1991

Hoofdstuk II

Alweer Maastricht? Ofwel: hoe haal je een Eurotop binnen

Terwijl Europese politici en diplomaten in alle hevigheid onderhandelen over wat wel en wat niet in een verdrag zou moeten staan, wordt er vanuit Limburg druk gelobbyd om de Europese Raad in Maastricht te laten plaatsvinden. Stad en provincie slaan de handen ineen om Den Haag duidelijk te maken dat de Limburgse hoofdstad alle troeven in huis heeft om de buitenlandse gasten met het nodige decorum te kunnen ontvangen.

Journal-kijkend Nederland zag al enkele jaren het woord Eurotop verschijnen als logootje rechtsboven in beeld. Tegen een blauwe achtergrond was de 'o' van 'top' vervangen door de cirkel van twaalf Europese sterren. 'Eurotop' is de samentrekking van 'Europese topconferentie': de meerdaagse vergadering van de staatshoofden (de Franse president) en regeringsleiders van de lidstaten van de Europese Unie. De Europese Raad dus, het hoogste orgaan binnen de EU. Sinds 1974 komt de raad minimaal tweemaal per jaar bijeen, normaliter in het land dat het voorzitterschap van de EG, nu dus de EU, bekleedt.

Dat de Europese Raad van december 1991 in Maastricht zou plaatsvinden, was niet vanzelfsprekend. Vaak werd de bijeenkomst gehouden in de hoofdstad van het voorzittende land, maar het internationale gezelschap week ook uit naar exotischer oorden. Men reisde van het Griekse Corfu tot het Finse Tampere en elke plaats probeerde de sfeer zo aangenaam mogelijk te maken. Al met al een rondreizend circus van het hoogste politieke niveau dat heel wat organisatorische en logistieke voorbereidingen met zich meebracht. En daarmee ook de nodige kosten. Tijdens de Raad van Nice in december 2000 (bekend geworden van het Verdrag van Nice) besloot men om vanaf eind 2003 alleen nog maar in Brussel te vergaderen. Enkel de informele vergaderingen worden nog in de voorzittende lidstaat gehouden.

Een herinnering aan buikpijn

Maastricht was al in 1981 gastheer geweest van de Eurotop en de organisatie was niet bepaald gladjes verlopen. De huzaarsalade voor de lunch in het Stadhuis die 500 journalisten nuttigden, zou te lang onder een zinken afdakje buiten in de zon hebben gestaan waardoor de salmonellabacterie welig tierde en zich vredig nestelde in de magen van de pers. Menig journalist moest met spoed naar het ziekenhuis. Een andere lezing luidt dat het gebouw waar de salade werd bereid, vol salmonella zat, die tot uit de nok toe verwijderd moest worden. Menig journalist hield zo een onsmakelijke herinnering aan Maastricht over. En schrok zich wezenloos toen minister Van den Broek bij het begin van het Nederlands voorzitterschap in Brussel aankondigde dat Maastricht gaststad voor de Europese Raad was. "Whaohh, Gaastricht!". Oud-kabinetschef van de Limburgse gouverneur Leo de Bruyn zegt gekschend: "Die salmonella hebben wij zelf in het eten gestopt, want het was de enige manier om mensen zich te laten herinneren dat er een top was geweest in Maastricht." Dat was op zichzelf al gek, want eigenlijk was Maastricht er in 1981 niet

klaar voor en dat bewijst als pars pro toto die salmonella. Oud-gouverneur Sjeng Kremers durfde het aan om al in 1981 een Europese Raad te organiseren, terwijl Maastricht er nog helemaal niet de faciliteiten voor had. Het paste in zijn beleid om Limburg uit de benarde situatie van na de mijnsluitingen te halen. "Dat was niet alleen het wegwerken van werkloosheid, maar vooral het terugbrengen van zelfbewustzijn, allure en prestige," zegt De Bruyn.

Verleidingskunsten

Toen het ging om de organisatie van de Eurotop in 1991, leken de kaarten anderhalf à twee jaar tevoren al grotendeels te zijn geschud. Er bestond bij het Nederlandse Directoraat Generaal Europese Samenwerking grote voorkeur om de bijeenkomst net als in 1986 in Den Haag te laten plaatsvinden. Dat betekende weinig rompslomp, was praktisch en kostenbesparend: het ministerie kon worden ingezet en koningin Beatrix kon de lunch aanbieden in één van de paleizen. Toch dienden zich heel snel andere kandidaten aan...

Burgemeester Philip Houben van Maastricht en gouverneur Kremers gaven al begin 1989 te kennen de Europese Top weer naar Maastricht te willen halen om het proces van internationalisering van de stad te versterken.ⁱ De profilering van Maastricht als Europese stad bij uitstek begon eigenlijk al met de oprichting van de Benelux door Nederland, België en Luxemburg in 1944 en met de oprichting van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS) in 1951. West-Duitsland, Italië, Frankrijk en de Benelux-landen besloten om een stukje soevereiniteit over te dragen aan een gemeenschappelijke hoge autoriteit die de handel in kolen en staal zou reguleren. Als bevolkingscentra in de Noord-Europese mijnstreek lagen Aken, Luik en Maastricht niet langer tegen de grenzen van de nabluranden aangedrukt, maar stonden ze zij aan zij in het industriële centrum van West-Europa. Zoals ooit in het Frankische Rijk van Karel de Grote...ⁱⁱ

Sinds de Europese Raad van 1981 is de internationalisering bij het Maastrichtse college van Burgemeester en Wethouders steeds een speerpunt geweest. De oprichting van het Europees Instituut voor Bestuurskunde (EIPA, gevestigd aan het Onze Lieve Vrouweplein) tijdens die eerste Maastrichtse Eurotop kan worden gezien als het startsein van beleid dat sterk Euregioonaal en Europees was gericht. De mogelijkheid om voor de tweede keer een Eurotop binnen de gemeentegrenzen te halen, werd dan ook met beide handen aangegrepen. Houben, sinds 1985 burgemeester, kon via zijn portefeuilles representatie, internationale zaken en veiligheid heel gericht

en gecoördineerd voorstellen aan zijn college voorleggen. Volgens Houben waren er in eerste instantie vijf steden die in aanmerking kwamen om de top te organiseren: Amsterdam, Den Haag, Utrecht, Apeldoorn en Eindhoven. Deze steden legden de voorbereidingscommissie, bestaande uit vertegenwoordigers van verschillende ministeries, een bidboek voor met wat zij voor het Nederlands voorzitterschap konden betekenen qua huisvesting van zowel de Europese Raad als tweeduizend journalisten. Houben en de zijnen maakten niet gelijk kenbaar dat Maastricht zich kandidaat stelde, maar wachtten een tactisch gunstig moment af. “Om Maastricht het beste te kunnen profileren moet je eerst de steden, waar aan de commissie in eerste instantie had gedacht, de ruimte laten om hun werk goed te kunnen doen. Wij hebben nooit naar buiten toe gezegd dat wij Maastricht kandideerden voor het houden van de top. Zou je dat wél doen, dan organiseer je immers je eigen verzet en dat is niet handig”, vertelt Houben. Hij polste bij collega-burgemeesters wat zij de voorbereidingscommissie zoal konden aanbieden en was dus vrij goed op de hoogte. Toen die verkenning goeddeels had plaatsgevonden, nodigde hij de leden van de voorbereidingscommissie via informele contacten uit om toch nog eens te komen kijken wat Maastricht voor gastland Nederland zou kunnen betekenen. “De Europese politici moeten het podium op en de act doen, maar er moet iemand zijn die de bijeenkomst kan faciliteren. Je moet aantonen dat die rol jou – als stad en provincie – uitstekend past.” Leo de Bruyn, de kabinetschef van de gouverneur, deed hetzelfde namens Kremers. De commissie had de plaatjes van de andere steden op het netvlies, toen haar het bidboek van Maastricht werd voorgelegd. Met het gouvernement als vergaderlocatie en het MECC als perscentrum hoefde hier vrijwel niets aan worden toegevoegd.

De kandidaatstelling wordt officieel

In oktober 1989, ruim twee jaar voor de Eurotop, beveelt Houben Maastricht officieel als gaststad aan bij Lubbers. Hij doet dit onder een motto waarmee Lubbers zelf kwam bij de opening van het MECC in 1988: ‘Maastricht is de hand die uitsteekt naar Europa’. Houben voert aan dat Maastricht ‘uitstekend geoutilleerd is om de Europese Raad op niveau te kunnen ontvangen en een hoogwaardige accommodatie te kunnen bieden’. Hij noemt de vele hotels, de centrale locatie in de Euregio en de infrastructuur. Maastricht Airport, het gouvernement en het stadhuis liggen dicht bij elkaar. Maar ook het ‘moderne multifunctionele congrescentrum, het MECC, voorzien van veel beveiligde vergaderruimten en

beschikkend over de meest geavanceerde apparatuur voor de pers en met betrekking tot simultaanvertaling’ mag er wezen, aldus Houben.ⁱⁱⁱ

Ook gouverneur Sjeng Kremers draagt zijn steen bij om de Eurotop naar het zuiden te halen. Zo stuurde hij in november 1989 een brief aan Lubbers, waarin hij schreef de kandidaatstelling van Maastricht ‘van ganser harte’ te ondersteunen, omdat deze past in het streven ‘de provincie Limburg een speerpunt te doen zijn in de Europese eenwording.’^{iv} De toonzetting van de brief was offensief: “Als u niet naar Maastricht komt omdat het de tweede keer zou zijn, dan is alle moeite die u de eerste keer heeft gedaan voor niets geweest. U kunt die eerste keer alleen maar rechtvaardigen door nu terug te keren.” “Het is het op zijn kop zetten van de redenering, maar juist kenmerkend voor het opereren van deze gouverneur, die psychologisch ontzettend sterk was”, zegt kabinetschef De Bruyn. In januari 1990 antwoordt Lubbers dat er nog meer kapers op de kust zijn, maar dat hij een ambtelijke commissie de mogelijkheden laat onderzoeken. Eindhoven, Utrecht en Den Haag zijn dan nog kandidaat; Amsterdam en Apeldoorn waren al uit de race gestapt.

Checklist

Een achtkoppig gezelschap met vertegenwoordigers van Algemene Zaken, Buitenlandse Zaken en de Rijksvoorlichtingsdienst treint 12 februari naar Maastricht. In allerijl zijn daar voorbereidingen getroffen om de Haagse missie zo goed mogelijk te kunnen ontvangen. Enerzijds moesten de ambtenaren in de watten worden gelegd. Anderzijds moest ervoor gezorgd worden dat Maastricht kon aantonen dat aan alle eisen met betrekking tot organisatie, infrastructuur en veiligheid kon worden voldaan. Controlemiddel hierbij was de checklist van het Secretariaat van de Europese Gemeenschappen, die 23 pagina’s omvatte. Tot in detail moesten infrastructuur en organisatie voldoen aan vooraf bepaalde richtlijnen, of het nu gaat om de omvang van de tolkcabines of de wijze waarop de drankvoorziening geregeld is. Er wordt zelfs geadviseerd om rekening te houden met uitstel van het diner op de tweede dag, als de bijeenkomst langer zou duren dan gepland. De checklist verwijst hierbij naar de Europese Raad in 1985 in Luxemburg die tot 24.00 uur duurde.^v Men had blijkbaar geleerd van de ‘stop-de-klok’-conferenties voordien, waarbij de klokken als het ware werden stilgezet op het tijdstip dat het einde van de vergadering was gepland totdat er een akkoord was bereikt (midden in de nacht of zelfs later).

Een warme ontvangst

In een programma van bijna een etmaal krijgt de commissie op 12 en 13 februari 1990 een rondleiding langs hotels, het stadhuis, het gouvernement en het MECC. Hoofddirecteur Van der Voet van de Rijksvoorlichtingsdienst (RVD) krijgt tijdens een privé-rondleiding zicht op de mate van beveiliging die Maastricht kan bieden. De Maastrichtse gastvrijheid wordt geproefd tijdens een voortreffelijk diner in Château Neercanne.

De dag ná het bezoek spreekt Den Haag al waardering uit over de mogelijkheden die Maastricht te bieden heeft en over het gastvrije onthaal dat het gezelschap ten deel was gevallen." Houben had bovendien de indruk gekregen dat de andere steden minder enthousiasme aan de dag legden dan Maastricht. "Den Haag bijvoorbeeld had eerst nog een appeltje met het ministerie van Binnenlandse Zaken te schillen over nog niet betaalde politiekosten bij een eerder gehouden Europese topconferentie in de Hofstad." Na het bezoek van de commissie onderhield Houben informele contacten met Lubbers en Van den Broek om het vuur brandende te houden. Om Den Haag nog meer te paaien berichtten Houben en Kremers aan het kabinet dat provincie, gemeente, MECC en particulier bedrijfsleven ervoor zouden zorgen dat de kosten voor het houden van de Eurotop in Maastricht niet hoger uitvielen dan wanneer de bijeenkomst in Den Haag plaats zou vinden. Verder worden stadhuis en gouvernement gratis ter beschikking gesteld en wordt voor het MECC de reguliere huur van 75.000 gulden niet in rekening gebracht. Bovendien wil Maastricht een fors deel van de beveiligingskosten op zich nemen en stelt de stad 75 in Born geproduceerde Volvo's gratis ter beschikking. Ook de uitstraling van Maastricht met zo'n 18 internationale instituten binnen de gemeentegrenzen wordt goed onderstreept.

Gunstig voor de kandidatuur van Maastricht waren de informele contacten tussen de politieke besluitvoerders: ze kenden elkaar goed, hadden met elkaar gestudeerd of waren zelfs familie. Zo is oud-raadsadviseur Joop Merckelbach (de rechterhand van oud-premier Lubbers) de zwager van oud-burgemeester Houben.

Wat volgens Houben géén rol speelde, was dat alle betrokkenen (Lubbers, Van den Broek, Houben, Kremers) van CDA-huize waren. Het CDA had bij de gemeenteraadsverkiezingen voorjaar 1990 bijzonder goed gescoord in Maastricht.

Al met al had Houben een heel uitgebreid informeel netwerk en wist hij vlug hoe de vlag erbij hing. Volgens Ben Bot, in

1991 secretaris-generaal op Buitenlandse Zaken, viel de keuze van de CDA-politiek al gauw op de Limburgse hoofdstad. "We besloten dat snel, omdat Maastricht de ervaring had (en dus met een top kon omgaan) alsook de accommodatie had en op een drielandenpunt ligt (bijna een vierlandenpunt als je Luxemburg er wat bijtrekt). Dat is een goed symbool van Nederland dat samenbindt, samenvoegt en ook internationaal is. Maastricht is een hele open stad waar mensen uit België en Duitsland ook gewoon voor hun genoeg naartoe komen. Juist gegeven het feit dat we met een verdrag bezig waren, was het een goed idee om het in Maastricht te doen. Ik herinner mij dat met Lubbers besproken te hebben en dat wij vrij snel zeiden: dat is de beste locatie, beter dan Den Haag." Aldus Bot.

Ook de toenmalig vice-premier en minister van Financiën Wim Kok was nauw betrokken bij de vraag waar men de toppen ging organiseren; toppen, omdat er ook nog vaak een informele raad werd gehouden van een dag. "Voor de grote top hadden we al ruim tevoren geïnventariseerd wat de mogelijkheden waren", zegt Kok. "Steden zijn actief benaderd of zij belangstelling hadden en zo ja, welke opties zij hadden. Op een gegeven moment werden enkele keuzemogelijkheden aan ons voorgelegd, waarvan Maastricht er één was. Als niet-Randstadlocatie sprong Maastricht er duidelijk uit; het provinciehuis was bovendien een uitstekende locatie. Er is heel grondig afgewogen door de ministeries van Algemene Zaken, Buitenlandse Zaken en Financiën."

Het definitieve ja-woord

Juli 1990 meldt Theo Hustinx, directeur van het Nederlandse Bureau van de Europese Commissie, dat de Nederlandse regering op 29 juni de voorkeur gaf aan Maastricht boven Eindhoven, Den Haag en Utrecht. Volgens Cobus van der Velden, toenmalig sous-chef Directie Kabinet en Protocol, was het een klein wonder dat Maastricht de top kon binnenhalen. Bij het ministerie van Buitenlandse Zaken bestonden bijvoorbeeld grote bezwaren tegen de afstand. "Maastricht was als je het begin van de race zou overzien een volstrekte outsider. Dat het alsnog Maastricht geworden is, is in niet onbelangrijke mate te danken aan de heer Merckelbach", aldus Van der Velden. "Uiteindelijk heb ik het conceptrapport geschreven dat naar de minister van Buitenlandse Zaken en de premier is gegaan, uiteraard in nauw overleg met de andere leden van de commissie. Maar ik kan u zeggen dat daar weinig aan veranderd is. Dit is - en dat mag ook nog wel eens worden

onderstreept – in belangrijke mate te danken aan de toenmalige secretaris-generaal van het ministerie van Buitenlandse Zaken, Ben Bot. De huidige minister was als één van de weinigen op Buitenlandse Zaken een groot voorstander voor Maastricht, omdat hij als medeorganisator namens Buitenlandse Zaken zeer goede herinneringen had overgehouden aan de top van 1981.”

Wat de doorslag gaf voor Maastricht was allereerst de locatie, het gouvernement, waar alles onder één dak kon plaatsvinden. De Rijksvoorlichtingsdienst, die een eigen verantwoordelijkheid had voor de voorzieningen voor de pers, was buitengewoon enthousiast over wat het MECC te bieden had. In Brussel bestond op het hoogste niveau aanvankelijk grote scepsis over Maastricht wegens de voedselvergiftiging van de vorige Eurotop. Daarom schonk Van der Velden directeur-generaal Vikas van de Europese Commissie een fotoboek van het nieuwe provinciehuis en nodigde hij hem uit om een keer te komen kijken. Na het bezoek was hij plots heel enthousiast. Daarbij speelde volgens Van der Velden ook dat het maar een goed uur rijden is van Brussel naar Maastricht. “Als het een beetje tegenzit bij Antwerpen of Rotterdam, doe je er veel langer over voor je in Den Haag bent. Er bestond al heel snel vertrouwen. Dat kwam ook door de professionele wijze waarop burgemeester Houben het proces in Maastricht begeleidde. Hij sprak zijn talen uitstekend en heeft de stad Maastricht op voortreffelijke wijze vertegenwoordigd.”

De keuze viel dus op Maastricht, vanwege aantoonbare kwaliteiten. Waren er ook factoren die de kandidatuur van de andere steden die in de race waren negatief beïnvloedden? In Den Haag waren in 1986 een week voor de Europese Raad maatregelen afgekondigd die het voor de delegatieleden heel moeilijk maakten om in het Kurhaus te komen. Die situatie wierp een schaduw over de Haagse kansen. Er speelde nog iets anders: men wilde de bijeenkomst laten plaatsvinden in het Congrescentrum, maar dat was te klein en niet goed te beveiligen. De RVD meldde dat een journalist een keer in een wasmand was gekropen en via de achterdeur het Congresgebouw was binnengedrongen. Die locatie deugde dus niet. Een pluspunt was dat de koningin de lunch in haar paleis zou kunnen aanbieden. In Utrecht was doorslaggevend dat er volstrekt onvoldoende hotelkamers waren en niet duidelijk werd waar de lunch zou kunnen plaatsvinden. In Eindhoven gooide de betrokkenheid van Philips roet in het eten. Het bedrijf deelde flyers uit waarop de 12 sterren vervangen wa-

ren door 12 gloeilampjes; dat viel niet helemaal in de smaak. Daarnaast was de locatie die werd voorgesteld om de raad bijeen te laten komen, het PSV-stadion, niet optimaal. Bovendien was de hotelaccommodatie niet geweldig en ontbrak een lunchlocatie met het gewenste kwaliteitsniveau.

Het besluit wordt officieel

Het besluit werd publiekelijk bekendgemaakt bij de installatie van gouverneur Mastenbroek op 2 juli 1990. Volgens Leo de Bruyn, destijds kabinetschef van de gouverneur, stonden in de inaugurele rede bewust enkele witregels, mocht er te elfder ure uitsluitel van het kabinet komen. Halverwege de speech kwam er inderdaad een spoedfax uit Den Haag met het verlossende bericht: de Eurotop komt naar Maastricht. Volgens provincievoorlichter Hans Albersen sloot het nieuws heel goed aan op de inhoud van de installatierede van Mastenbroek. “Hij wilde nadrukkelijk inzetten op de internationale kaart die Limburg moest spelen. Als je dat kunt accentueren met zo’n Europese top, dan is dat een hele mooie opsteker aan het begin van je loopbaan als gouverneur.” Aldus Albersen.

De gouverneur en burgemeester betuigden een week later hun erkentelijkheid richting Den Haag door een enorme vlaai naar de Ministerraad te sturen. Deze werd tijdens de begrotingsbesprekingen met vreugde geproefd en naar waarde geschat, zo liet premier Lubbers weten. Theo Hustinx zegde een behoorlijke financiële bijdrage toe voor culturele evenementen in de stad. In september wordt verder overleg gevoerd. De kosten voor provincie en gemeente zouden f1,4 miljoen bedragen, waarvan de gemeente de volledige beveiligingskosten van f400.000,- voor rekening nam. Ter vergelijking: in 1997 was Amsterdam niet bereid om de beveiligingskosten - uiteindelijk meer dan f 2.000.000,- te financieren. Uiteindelijk zouden de totale kosten van de bijeenkomst in 1991 voor gemeente en provincie ongeveer 1,6 miljoen gulden bedragen.

Meer dan de helft wordt begroot voor promotie. Men maakt steeds vergelijkingen met de Eurotop van 1981. Alleen aan het onderwerp ‘catering’ wordt zo min mogelijk aandacht besteed om niet telkens het salmonellaverhaal in herinnering te roepen. In een bespreking op 7 december 1990 op het ministerie van Buitenlandse Zaken wordt wél onderstreept dat de journalisten goed moeten worden ontvangen, om ‘iets goed te maken’.

Watering Services
Loyalist

WONG
DYASTY

ALTIMES
BEST NEWSPAPER
the newspaper

Kartoor & UMANS
RESORT

al
paper
n
ple.

LEO
N

FINANCIALTIMES

FINANCIALTIMES

THE INDEPENDENT

THE TIMES

The Guardian

The Daily Telegraph

MAID
UP
7E

HEGEM

THE

THE

THE

LLOYD'S LIST

VERMONT

USA
ODAY

Newsweek
SPAIN

BusinessWeek
IBM

THE SPORTS
LIFE

LE POINT

L'ESPRESSO

GIGAY

Merksnaam Maastricht

De top komt dus naar Maastricht. Maar hoe kun je de bijeenkomst zó neerzetten, dat Maastricht in ieders herinnering blijft voortleven? Dat was de vraag die speelde. Oud-provincievoorlichter Paul 't Lam zegt hierover: "Tot 1991 was Maastricht buiten Nederland volstrekt onbekend. Binnen Nederland had je dat oubollig beeld van bier, Bourgondisch, een stukje buitenland in Nederland. Daar kom je natuurlijk nergens mee. Als je in Frankrijk zegt dat je Bourgondisch bent, in Duitsland zegt dat je bier drinkt, is de reactie: nou en?" Een collegenota stelt terecht dat het 'een misvatting is te veronderstellen dat de overstelpende journalistieke aandacht voor de Eurotop automatisch leidt tot grote aandacht voor Maastricht en Limburg'. Daarom moest een specifieke invalshoek gekozen worden. De gemeente wilde de stad promoten via een centrale boodschap. Maastricht zou geprofileerd kunnen worden 'als een stad in een gebied dat Europa in het klein is. Waar men, met vallen en opstaan - drie culturen, drie talen - tot samenwerking probeert te komen. Als opmerkelijk Europees subcenter, na Straatsburg, Brussel en Luxemburg (...). Hier krijgt de Europese herschikking, tot conglomeraat en regio's, reeds gestalte'.^{vi} Het gebied was, met andere woorden, de avant-garde van de Europese regio's. Het Comité van de Regio's was nog niet opgericht, maar dat zou tijdens de Eurotop in Maastricht op aandringen van Spanje en Duitsland gebeuren.

Paul 't Lam wordt voorzitter van de werkgroep promotie, die in 1990 wordt ingesteld. Doelstellingen van de werkgroep zijn het binnenhalen van internationale instituten en bedrijven, de bevordering van congressen, Euregio-promotie en de bevordering van hoogwaardige investeringen op het terrein van wetenschap, economie en cultuur. Bij deze promotie worden de kleinschaligheid en charme van de stad ingezet als unique selling points, unieke verkoopkwaliteiten. De werkgroep besloot tot het organiseren van zogenaamde European Festivities in de stad om de Eurotop ook voor de burgers tot leven te brengen. Een dergelijke promotiecampagne voor een stad die de Europese Raad verwelkomt was nooit eerder vertoond. De totale kosten van deze campagne bedroegen zo'n 1,3 miljoen gulden.

Organisatie

De voorbereidingen van de Eurotop waren een karwei van ongekende omvang. Terugblikkend noemt Philip Houben de samenwerking met alle partijen 'fantastisch'. Er vond continu overleg plaats, ook om de horeca-uitbaters op één lijn te

krijgen. De gemeente kreeg veel steun van de provincie, zegt Houben. "Het was een klus waarbij we schouder aan schouder optrokken, zonder in hiërarchisch denken te vervallen, want het betrof een uitdaging die we alleen samen aan konden gaan. Met inzet van heel veel mensen en met heel weinig middelen hebben wij dan ook maximaal resultaat kunnen bereiken. We hebben in de voorbereiding overigens ook veel plezier met elkaar beleefd. Doodgewoon veel om situaties gelachen en gerelativeerd."

Er waren zeven hotels in en om Maastricht nodig om alle delegaties onder te brengen. Opvallend was dat alle delegaties de voorkeur gaven aan overvolle hotels in Maastricht boven de rustige en voortreffelijke hotels op enige afstand van de stad. Alleen Frankrijk koos voor een locatie verder weg, namelijk Hotel Juliana in Valkenburg. Wat tegenviel was de omvang van de delegaties: de Griekse bestond uit 45, de Duitse uit 75, de Britse uit 60 en de Franse uit maar liefst 125 personen. De hoteliers vonden het bovendien een schande dat er voor de beveiliging voor de duur van drie dagen een claim was gelegd op hun hotelkamers. Van der Velden legde hun uit dat de Eurotop een diepte-investering betekende, omdat Maastricht in de toekomst een beroemde naam zou worden in de geschiedenis. "Ik heb dat gebruikt, maar ik wist ook niet helemaal dat wat ik zei zodanig bewaard zou worden. Maastricht is inderdaad een naam in de Europese geschiedenis geworden, na Rome."

Met nog een maand te gaan verzoekt Van der Velden om een beknopt uittreksel van het omvangrijke operationele draaiboek; niet meer dan vier beveiligers per delegatie toe te laten; en haast te maken met de badgeregeling "daar anders de tijd ontbreekt om de badges te drukken in Brussel". Voorts moet de commissaris van politie bij de locaties zorgdragen voor voldoende parkeerruimte per delegatie. "Hierbij dient er rekening mee te worden gehouden dat de Fransen bijvoorbeeld met meer dan 100 auto's zullen komen." De officiële stoet van deelnemers aan de Eurotop zal 40 auto's omvatten. Deze worden begeleid door een escorte van 75 politiemotors. Gouverneur Mastenbroek zal koningin Beatrix bij aankomst begroeten op Maastricht Airport. Tijdens de lunch op 9 december mogen de Gedeputeerde Staten en het college van Burgemeester en Wethouders even een kijkje nemen in de vergaderzaal van het gouvernement als de leden van de Europese Raad te gast zijn bij koningin Beatrix in Château Neercanne. De fractievoorzitters van de Provinciale Staten en

de gemeenteraad van Maastricht zijn alleen uitgenodigd voor een bezoek aan het MECC. Er blijft natuurlijk een verschil tussen besturen en vertegenwoordigen. 's Avonds is een diner gepland in het stadhuis, maar dit kan bij uitlopende onderhandelingen vervangen worden door een werkdiner in het gouvernement. Daar is een afgesloten blauwe zone voor de staatshoofden en regeringsleiders, ministers van Buitenlandse Zaken, ministers van Financiën en Permanente Vertegenwoordigers. Tussendoor verzoekt Van der Velden nog om dinsdag 10 december een middagprogramma in elkaar te draaien voor de echtgenotes van de Griekse premier en minister van Buitenlandse Zaken die om half een op Maastricht Airport arriveren. Mevrouw van den Broek en mevrouw Lubbers zijn al ingelicht. Zij zullen in Maastricht begroet worden door mevrouw Houben.

Niemand rept over een Verdrag

Opmerkelijk is dat er nauwelijks wordt gerept over de mogelijkheid dat er een verdrag in Maastricht wordt gesloten. Wel wordt gesproken over de 'eenwording van Europa in 1992', gestoeld op het Plan 1992 van de Commissie Delors ter vervolmaking van de interne markt. Alleen in het document 'Aandachtspunten Eurotop 1991' staat achter 'Eventueel 'Maastricht Treaty' vermeld: 'anticiperen op een plechtige ondertekening (improviseren maar wel georganiseerd); 'treaty' kan betekenen dat delegaties langer blijven. Check met hotels naar crash programme'.^{vii} Paul 't Lam heeft als idee om 'bij een eventueel totstandkomen van een 'Verdrag van Maastricht' op terras en Maas twaalf slagbomen omhoog te laten gaan. Men wist blijkbaar niet (of hield er amper rekening mee) wat Maastricht boven het hoofd hing en dat een megaverdrag de stad tot een bijna-Mekka van Europa zou maken. Volgens Cobus van der Velden hadden heel weinig mensen een idee wat Maastricht als Europese Raad zou gaan betekenen, behalve Joop Merckelbach.

Overigens was de Europese 12-ster zeer populair onder de vlaggenjagers in Maastricht: bij de evaluatie bleek dat er 60 Europese vlaggen gestolen waren en 'slechts' 20 landenvlaggen. Ze waren schijnbaar niet goed beveiligd. Ze waren nota bene in dubbele aantallen aangeschaft, juist met het oog op diefstal. Brussel leverde er totaal 648, waarvan 230 voor de vlaggenparade. Voor de Maastrichtse middenstand werden er 300 in top gehesen. Zouden Europese vlaggen vandaag de dag nog zo populair zijn?

Noten Hoofdstuk II

- i Mastenbroek, E.M. & Gudde, B.J.M. (1991) Brief aan de Provinciale Staten van Limburg d.d. 22 januari. 1.88/b.07. Kabinet No. 91/4030F.
- ii Lejeune, J. (1958) Land zonder grens, Maastricht-Aken-Luik, Denant.
- iii Houben, Ph.J.I.M. (1989). Brief aan R.F.M. Lubbers d.d. 23 oktober. 1.88/b.07.01.
- iv Kremers, J. (1989). Brief aan R.F.M. Lubbers d.d. 15 november. BS 9647/Kab.nr.: 3763. 1.88/b.07.01.
- v General Secretariat of the Council (1989). Conferences – Protocol. European Council. Memorandum on organisation (check list). Brussel: 12 april 1989. 1.88/b.07.01.
- vi Bastiaens, L. (1990) Collegenota SE90-5567 d.d. 26-9-1990 betreffende Uitgangspunten organisatie Eurotop 1991. 1.88/b.07.01.
- vii Gemeente Maastricht (1991). Aandachtspunten Eurotop 1991. D.d. n.n.

Hoofdstuk III

De Eurotop

Spanning tot op het laatste moment

Op 9 december 1991 was het zover: de Europese Raad kwam naar Maastricht. Jaren van voorbereiding op lokaal, provinciaal, nationaal en internationaal niveau moesten binnen twee etmalen hun climax bereiken. Tot op het laatste moment bleef spannend of de Europese leiders tot een akkoord kwamen over de fundamente van de op te richten Europese Unie. Na Zwarte Maandag zag het er even heel somber uit, maar dankzij het nieuwe voorstel kwamen de neuzen weer meer één kant op te staan. Overeenstemming over de Economische en Monetaire Unie was er in grondbeginsel, maar de Europese Politieke Unie bleef omstreden. Zou de Eurotop alsnog een flop worden? En zou Maastricht de geschiedenis in gaan als stad, waar de Europese droom in duigen viel?

Op een aantal punten was voorafgaand aan de top ook al het een en ander bereikt. Tijdens een besloten overleg van de ministers van Buitenlandse Zaken in Noordwijk op 12 november werd een belangrijke doorbraak geboekt ten aanzien van de uitbreiding van het vetorecht van het Europees Parlement. Groot-Brittannië ging akkoord met de zogenaamde conciliatieprocedure, waarin het Europees Parlement op een groot aantal terreinen medebeslisser (co-decisie) wordt in communautaire wetgeving, samen met de Raad van Ministers van de verschillende lidstaten. De term 'co-decisie' was uit het Nederlands ontwerp verdwenen, maar in feite komt conciliatie (letterlijk: verbroederen) op hetzelfde neer. Ook over een van de grootste vernieuwingen, het Europees burgerschap, bestond snel overeenstemming. Het is een aanvulling op het nationale burgerschap. Iedereen die de nationaliteit van een lidstaat bezit, is automatisch burger van de EU en heeft bijvoorbeeld het recht van vrij verkeer en vrij verblijf. Verder heeft ieder ook actief en passief kiesrecht voor het Europees Parlement en bij de gemeenteraadsverkiezingen in de staat van verblijf.

Premier Lubbers was vóór aanvang van de Eurotop hoopvol over de Europese Monetaire Unie, maar sceptisch over de Europese Politieke Unie. Er waren in ieder geval nog fundamentele thema's waarover in Maastricht onderhandeld moest worden:

- **wanneer moest die éne Europese munt worden ingevoerd;**
- **de federale inslag van de EU en de besluitvorming binnen de eerste pijler over de EG;**
- **de defensieparagraaf binnen de tweede pijler over het Gemeenschappelijk Buitenlands- en Veiligheidsbeleid (GBVB);**
- **de derde pijler over Justitie en Binnenlandse Zaken;**
- **het Sociale Handvest, waarover op nog geen enkel punt overeenstemming was bereikt;**
- **het Subsidiariteitsbeginsel.**

De een wil dit en de ander wil dat...

Bijna alle lidstaten vonden dat er één Europese munt moest komen. Maar verder had elk land zijn eigen belangen te verdedigen. Duitsland en Frankrijk wilden een sterk gemeenschappelijk buitenlands- en veiligheidsbeleid, zij het dat de Duitsers de goede betrekkingen met Amerika niet wilden verwaarlozen. De Fransen wilden dan weer zo weinig mogelijk

met de NAVO van doen hebben. Duitsland wilde bovendien de op te richten Europese Centrale Bank in Frankfurt gevestigd zien. Frankrijk eiste (met steun van Delors) een krachtig Europees sociaal handvest, maar wilde wel dat de besluitvorming door nationale regeringen onderling zou gebeuren en niet met medebeslissing door het Europees Parlement (via de co-decisieprocedure). Duitsland wilde juist het Europees Parlement meer invloed geven. België wilde een zo federaal mogelijk Europa met één buitenlands beleid en één Europese defensie. Zo zou de EU naast de Verenigde Staten als een tweede pijler in de NAVO kunnen fungeren. Toen de Belgische premier Martens het Europees Parlement geleidelijk van Straatsburg naar Brussel wilde verplaatsen, voelde Mitterrand de Franse positie zodanig bedreigd, dat hij zijn Belgische bondgenoot verder links liet liggen. Martens belichaamde de Belgische toewijding aan een verenigd Europa, dat overigens ook grotendeels door Nederland werd ondersteund. Nederland vond echter de Atlantische betrekkingen met Groot-Brittannië en de Verenigde Staten minstens zo belangrijk en datzelfde gold voor Denemarken. Spanje eiste met Portugal en Griekenland vooral zekerheid over de subsidies uit de sociale- en cohesiefondsen, Italië wilde dolgraag meedoen met de munt en Ierland (geen lid van de NAVO en van de West-Europese Unie, de WEU) wilde terughoudendheid met betrekking tot een Europese defensie. Voor Denemarken was dit helemaal een gevoelig punt, omdat het wel lid was van de NAVO maar niet van de WEU. De Denen legden hun prioriteit bij het instellen van een gemeenschappelijk milieubeleid. Luxemburg was blij dat Nederland als voorzitter van de Europese Raad het voorstel op basis van de pijlers weer ter hand nam. En waar lagen de prioriteiten voor Nederland zelf? Voor Nederland was het belangrijkste dat de twaalf tot een akkoord kwamen, vooral over de munt.

Die wil om tot één Europese munt te komen was voldoende aanwezig om door te zetten. Alleen het Verenigd Koninkrijk was op een aantal punten faliekant tegen. Het wilde als het even kon helemaal geen Europese munt, geen Europese sociale wetgeving, geen Europese defensie en geen federaal Europa. In die tijd was voor de Britten het vrijhandelsaspect (economische samenwerking en open grenzen) verreweg het belangrijkste motief om mee te werken aan de Europese integratie.

Uitkomst onzeker

De verschillende posities van de landen tonen echter ook aan dat 'het continent' lang niet als één blok tegenover Groot-

Britannië stond. Volgens Lubbers kwam dat ook door de wonden die de snelle Duitse hereniging en de Kroatische kwestie geslagen hadden. Maar ook de verhouding tussen Frankrijk en België was complexer geworden. Meer in het algemeen kun je misschien stellen dat de voortvarendheid waarmee de Frans-Duitse as had geprobeerd het initiatief te nemen ook op het continent voor spanningen had gezorgd.

Ondanks alle diplomatieke voorbereidingen was de uitkomst van de top dus onzeker. “Natuurlijk was er veel voorbereid, maar als het moment nadert is er altijd een onzekerheid, zelfs als veel kleine zaken zijn geregeld: want er is geen akkoord totdat er over alles een akkoord is. Je hebt eigenlijk geen idee. Er zijn altijd mensen op een topbijeenkomst die best onvoorspelbaar zijn. Ook wij waren onzeker. John Major was erg somber tijdens het ontbijt vlak voor de conferentie begon. De situatie was dus niet erg gemakkelijk. Er was dat gevoel van onzekerheid en avontuur.” Zo herinnert de Britse minister van Buitenlandse Zaken Hurd zich.

Sous-chef Directie Kabinet en Protocol Cobus van de Velden weet nog hoe de Nederlandse delegatie maandagochtend vroeg arriveerde: “Lubbers, Van den Broek, Merckelbach, een aantal medewerkers en ik kwamen ’s ochtends om half acht aan - het was nog koud en donker, de zon kwam net op. Op de foto’s zie je de gezichten met de spanning van het moment: nu moet het echt gebeuren. Het was vooral Lubbers’ *finest hour*, maar dat zou pas later blijken. Ik heb weinig geslapen en de top zat vol verrassingen.” Wim Kok weet nog als de dag van gisteren hoe de Duitse bondskanselier Kohl op hem afkwam in het stadhuis van Maastricht bij de ontvangst: “Denk erom, de invoering van één munt moet wel komen vast te staan als deze top is afgelopen.” Kortom, iedereen was gespannen over wat er de komende twee dagen ging gebeuren.

De EMU: een ‘kalender’ voor de invoering van de munt

Eén eenheidsmunt; daar stond bijna iedereen achter. Maar wanneer moest die munt worden ingevoerd? Moest er een datum worden afgesproken of moest iedereen zijn financiën op orde hebben vóórdát over het tijdstip van invoering gesproken kon worden? Andere kwestie rondom de munt: de verhouding van de Europese Centrale Bank tot de politiek. Moest de politiek invloed op het beleid van de bank kunnen uitoefenen of moest die volstrekt onafhankelijk te zijn? Derde kwestie, die als een zwaard van Damokles boven de Europese munt hing: zouden de Britten, die eigenlijk tégen de Europese munt waren, de zaak niet alsnog opblazen?

Wat het tijdstip van invoering betreft: de ministers van Financiën van de landen met een sterke munt voelden de hete adem van de presidenten van de nationale banken in hun nek. Daarom hadden zij twijfels bij het vaststellen van een tijdstip voor de invoering van de nieuwe munt. Ze eisten eerst harde criteria aangaande rente, inflatie, staatsschuld en begrotingstekort. Vooral de Duitse minister van Financiën Theodor Waigel was sceptisch. Hij had liever helemaal geen data gezien:

“Ik kan toch niet aan de datum vasthouden als de criteria niet gehaald worden? Als op 1 januari 1999 geen enkel land een begrotingstekort zou hebben dat onder de drie procent was van het Bruto Binnenlands Product, dan kunnen wij toch geen monetaire unie beginnen? Ik heb altijd gezegd: de criteria bepalen het tijdspad en niet andersom.”

Kok seinde deze bezwaren door aan Lubbers, maar die antwoordde: “Doe maar net of je gek bent. Doe maar of je dat advies niet goed gehoord hebt. Want dit gaat anders. We moeten juist wel een kalender hebben.” Lubbers had de regeringsleiders al in november voorgesteld om met data te komen om Duitsland in te snoeren. “Dat was de deal”, zegt de toenmalige premier. “Wij zijn vóór de hereniging, maar dan moeten jullie [de Duitsers] de mark opgeven en moet er één Europese munt komen. Dat moet harder gemaakt worden met een tijdschema.” Dus stelde de Italiaanse premier Andreotti tijdens een diner met Mitterrand in het Valkenburgse hotel Juliana op zondagavond 8 december voor om de eenheidsmunt in 1999 giraal in te voeren. Dit jaar was niet toevallig gekozen, maar vanwege de psychologische werking die van het getal uitging. De politici wekten zo de indruk dat zij de invoering van de eenheidsmunt niet wilden uitstellen, maar nog vóór het nieuwe millennium laten plaatsvinden. Mitterrand reageerde meteen instemmend en trachtte het in het verdrag te verankeren door de datum de volgende dag plotseling op de onderhandelingstafel te werpen als een Franse Exocet-raket, die de Duitsers en Britten deed wankelen. Hij zou niet verdergaan totdat er een datum was gekozen. Kohl steunde Mitterrand direct, zo vertelt Roland Dumas. Lubbers hoorde wel het tandengeknars van degenen die het een aanslag vonden op de soliditeit van de munt. Maar Kohl en Genscher onderkenden de politieke noodzaak van de munt én het bijbehorende tijdschema. Kohl overruledde zijn minister van Financiën Waigel. De politiek had over de financiële autoriteiten gezegevierd. Als men gewacht had, was er vandaag de dag wellicht nog geen euro geweest.

Duitsland, gesteund door Nederland, hechtte veel waarde aan de onafhankelijkheid van een Europese Centrale Bank. Die bank mocht geen speelbal worden van nationale politiek. Frankrijk was voor een beleid van steeds verdergaande politieke beïnvloeding van de banken door regeringen. De Franse nationale bank was niet zo onafhankelijk als de Deutsche Bundesbank of de Nederlandsche Bank. Daar komt ook het Franse idee van *gouvernement économique* uit voort. Dit staat voor zowel monetaire als economische samenwerking met centrale beïnvloeding door de ministers op Europees niveau. Naast financiële overwegingen als inflatie, wisselkoersbeleid en prijsstabiliteit, zou de bank zich ook laten beïnvloeden door economische factoren, zoals de hoogte van de werkloosheid. Hier wonnen de overwegingen van financiële soliditeit en stabiliteit uiteindelijk wel. De andere lidstaten steunden Duitsland en Nederland.

De Britten liggen dwars

Voor de grootste opschudding zorgden de Britten. Premier Major wilde bij de schorsing van de vergadering na de eerste dag geen uitlatingen doen over deelname aan de eenheidsmunt. Als het even kon wilde hij helemaal geen Europese munt. Zijn minister van Financiën Lamont ging nog verder. Kok herinnert zich dat vooral het optreden van Lamont de spanning hoog deed oplopen. Lamont vond dat de EU überhaupt deze kant niet op moest. Uiteindelijk moest het wel iets zijn waarin Groot-Brittannië zijn soevereiniteit zou behouden. Lamont heeft altijd een oppositionele rol gespeeld tegen vormen van economische en monetaire integratie in Europa. Dat had een politieke oorzaak en heeft ook met karakter te maken. Hij kwam in toenemende mate alleen te staan. De uitzonderingsclausule was niet onderhandelbaar voor Lamont, die geïrriteerd raakte door de lastige vragen van zijn Europese collega's. Hij verliet de vergadering van ministers van Financiën, zonder om een schorsing te vragen, en liep rechtstreeks naar de Feestzaal waar de regeringsleiders vergaderden. Daar liet hij John Kerr, de Britse Permanent Vertegenwoordiger, weten dat Major naar buiten moest komen omdat hij met hem wilde praten. Kerr protesteerde en probeerde Lamont te kalmeren: "Hij kan niet weg, hij zit in diepe onderhandelingen." Toen bereikten Major verontrustende berichten uit de vergadering van de ministers van Financiën dat de andere ministers over de Britse opt-out onderhandeldden, terwijl de Britse minister niet eens aanwezig was. Even later raakte Major ook nog zijn 'back-to-back' papieren kwijt waar alle Britse onderhandelingsposities op stonden. Als de

documenten in handen van een andere delegatie zouden zijn gevallen, was alles verloren. Uiteindelijk vond men ze tussen de papieren van Lamont.¹

Het nerveuze optreden van Lamont had voor veel hektiek gezorgd, maar ook zonder die drukte verliepen de onderhandelingen moeizaam. Het was een continu gevecht, zegt Kok, ook omdat duidelijk was dat de Britten alles met een veto konden blokkeren. Uiteindelijk werd de oplossing gevonden in een Britse opt-out. Lubbers maakte Major duidelijk dat een besluit over de eenheidsmunt absoluut noodzakelijk was, mét een Britse opt-out. "Ik kan niet accepteren dat jouw minister van Financiën de boel saboteert. We lopen uit en moeten nu een beslissing nemen", aldus Lubbers tegen Major. "Ik heb Major apart genomen", blikt Lubbers terug. "Lamont is binnenge-roepen en onder instructie gekomen van Major. Een Prime Minister kan instructies geven – in Nederland kennen we dat niet." Nadat Major Lamont de les had gelezen was de lucht geklaard en was het EMU-akkoord binnen. Een opgeluchte Lubbers kon dan ook na afloop in het MECC concluderen: "Wij kunnen zeker zijn dat deze eenheidsmunt er in de jaren '90 zal komen."

Het was zinvol om Groot-Brittannië een opt-out aan te bieden, vindt Theodor Waigel achteraf. Engeland was een grootmacht in Europa en zonder Britse medewerking had men niets klaar kunnen spelen. Waigel meent echter wel dat Groot-Brittannië door niet mee te doen aan de EMU minder invloed op het proces van eenwording had.

Ook de Denen kregen overigens, door voorgeschreven bepalingen in de Deense grondwet, een vergelijkbare opt-out betreffende de invoering van de munt, die bepaalde dat Denemarken alleen na een positieve referendumuitslag toe kon treden.

Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap, zoals gewijzigd in het Verdrag van Maastricht

Artikel 2

De Gemeenschap heeft tot taak, door het instellen van een gemeenschappelijke markt en een economische en monetaire unie en door de tenuitvoerlegging van het gemeenschappelijk beleid of de gemeenschappelijke activiteiten, bedoeld in de artikelen 3 en 3 A, het bevorderen van een harmonische en evenwichtige ontwikkeling van de economische activiteit binnen de gehele Gemeenschap, een duurzame en niet-inflatoire groei met inachtneming

van het milieu, een hoge graad van convergentie van de economische prestaties, een hoog niveau van werkgelegenheid en van sociale bescherming, een verbetering van de levensstandaard en van de kwaliteit van het bestaan, de economische en sociale samenhang en de solidariteit tussen de Lid-Staten.”.

Artikel 3A

1. Ten einde de in artikel 2 genoemde doelstellingen te bereiken, omvat het optreden van de Lid-Staten en de Gemeenschap, onder de voorwaarden en volgens het tijdschema waarin dit Verdrag voorziet, de invoering van een economisch beleid dat gebaseerd is op de nauwe coördinatie van het economisch beleid van de Lid-Staten, op de interne markt en op de uitwerking van gemeenschappelijke doelstellingen, en dat wordt gevoerd met inachtneming van het beginsel van een open markteconomie met vrije mededinging.

2. Gelijkzeitig daarmee omvat dit optreden, onder de voorwaarden en volgens het tijdschema en de procedures waarin dit Verdrag voorziet, de onherroepelijke vaststelling van wisselkoersen, leidend tot de invoering van één munt, de Ecu, alsmede het bepalen en voeren van één monetair en wisselkoersbeleid, beide met als hoofddoel het handhaven van prijsstabiliteit en, onverminderd deze doelstelling, het ondersteunen van het algemene economische beleid in de Gemeenschap, met inachtneming van het beginsel van een open markteconomie met vrije mededinging.

3. Dit optreden van de Lid-Staten en van de Gemeenschap impliceert de naleving van de volgende grondbeginselen: stabiele prijzen, gezonde overheidsfinanciën en monetaire condities en een houdbare betalingsbalans.”.

Artikel 109

4. Indien eind 1997 de datum voor het ingaan van de derde fase niet is vastgesteld, begint de derde fase op 1 januari 1999.

Onduidelijkheid over de term ‘federalisme’ binnen de eerste pijler

In het voorstel voor de opzet van de EU omvatte de eerste pijler de beleidsterreinen waarop naar zoveel mogelijk gemeenschappelijkheid gestreefd zou worden. Maar wat was het karakter van die gemeenschappelijkheid? Hierover braken verhitte discussies uit. Elf lidstaten wilden de Euro-

pese instellingen verder versterken. Groot-Brittannië wilde dat niet. Vooral Frankrijk en Duitsland wilden een sterke politieke unie, zij het dat Frankrijk zo min mogelijk macht aan de Europese Commissie en aan het Europees Parlement wilde geven en zo veel mogelijk macht bij de Europese Raad - dus: bij de regeringsleiders en uiteindelijk bij de natiestaten - wilde leggen. De Franse oud-minister van Buitenlandse Zaken Roland Dumas beschouwt zichzelf als een federalist. “Er zijn veel pro-Europeanen in Frankrijk en ik vermoed dat het federalisme onvermijdelijk zal zijn, omdat een bruikbare eenwording van Europa alleen via een federaal systeem bereikt kan worden.”

Oud-minister van Buitenlandse Zaken Hans van den Broek herinnert zich de onderhandelingen als langdurig. Het definitieve Nederlandse voorstel bevatte de zin: ‘Dit verdrag markeert een nieuwe stap in het proces dat geleidelijk naar een unie met een federaal doel zal leiden’ (Artikel A). Hier konden alle lidstaten zich vinden behalve Groot-Brittannië, waar het vermaarde ‘F-word’ intussen tot een politieke rel had geleid. Federalisme was er een scheldwoord geworden. Margaret Thatcher had bedreigd dat als de regering Major op dit punt zou ‘zondigen’, zij tegen het verdrag zou stemmen. Hoewel ze geen premier meer was, had ze een belangrijke stem als lid van de conservatieve fractie in het Lagerhuis.

Minister Hurd vond de discussies op dit punt nutteloos, juist omdat het alleen om woorden ging. Het woord ‘federaal’ had namelijk in elk land een andere betekenis. In Duitsland heeft men een federaal systeem waar de Länder (provincies) veel macht hebben. Maar in Engeland kreeg het om een of andere duistere reden dezelfde betekenis als ‘integrationist’, wat iets totaal anders is. Het staat namelijk voor zeer sterke Europese samenwerking. “Als mensen in de gangen van Westminster praten over mijnheer X als een federalist, bedoelen ze dat hij voor constante centralisatie is van de Europese macht in Brussel. Voor een Verenigde Staten van Europa, waar alle belangrijke macht rustig in Brussel wordt gehouden en kleine percelen van de macht aan de landen wordt gelaten. Dit is natuurlijk het omgekeerde van zijn werkelijke betekenis. Het is een taalprobleem. Daarom moest het uit het verdrag blijven. Het woord federaal kon niet.” Aldus Douglas Hurd. Uiteindelijk werd men het eens over de formulering: een steeds hechter verbond (‘ever closer union’). Hurd voegt daar meteen de juiste interpretatie aan toe: “Dit wil natuurlijk zeggen ‘ever closer union of peoples’. Om persoonlijke, com-

merciële en beroepsmatige redenen vliegt men tegenwoordig van Newcastle naar Rotterdam; een reis die we 40 jaar geleden nooit hadden kunnen maken. Burgers van het continent trouwen en studeren hier et cetera. Dát is wat een steeds nauwere unie van mensen is. Dat men niets met wetten meer te maken heeft, maar met mensen. Dat zou niets met meer bureaucratie in Brussel te maken moeten hebben. Als men in Westminster tegen de ‘ever closer union’ is, bedoelen ze dat zij tegen het concept van Delors zijn van centralisatie in alle belangrijke delen. Hij wordt hier verafschuwd – ten onrechte.”

Lubbers bevestigt dat ‘federalisme’ op verschillende wijzen geïnterpreteerd werd. Hij vond het nodig om de term te schrappen, omdat hij te belast was geraakt en daardoor het bereiken van resultaten in de weg stond. “Ik zat er wel middenin en dacht: ‘ever closer union’ is dan een goede bewoording. Dat moeten we misschien maar doen. Daar waren woorden voor om dingen voor elkaar te krijgen.” Inmiddels is, behalve bij de Belgen, het enthousiasme voor een federale unie (wat het dan ook in alle landen en talen mag betekenen) vrijwel geheel verdwenen.

Artikel A van het Verdrag betreffende de Europese Unie

Artikel A

Bij dit Verdrag richten de Hoge Verdragsluitende Partijen te zamen een Europese Unie op, hierna ‘de Unie’ te noemen.

Dit Verdrag markeert een nieuwe etappe in het proces van totstandbrenging van een steeds hechter verbond tussen de volkeren van Europa, waarin de besluiten zo dicht mogelijk bij de burger worden genomen.

De Unie is gegrond op de Europese Gemeenschappen, aangevuld met het beleid en de samenwerkingsvormen die bij dit Verdrag worden ingesteld. Zij heeft tot taak de betrekkingen tussen de Lid-Staten en tussen de volkeren van de Lid-Staten samenhangend en solidair te organiseren.

De tweede pijler: Europese defensie of Europees defensiebeleid?

Ondanks de vele voorbereidende memoranda van verschillende lidstaten, daterend vanaf het voorjaar van 1990, was er nog weinig overeenstemming bereikt over de formulering

ván en de besluitvorming binnen het Gemeenschappelijk Binnenlands en Veiligheidsbeleid (GBVB). De Frans-Duitse motor propageerde dat een Europese Politieke Unie een stevig eensluidend buitenlands beleid behoeft. Vanuit deze kringen kwamen ook de sterkste pleidooien voor een Europese defensie. De bedoeling was om het gemeenschappelijk veiligheidsbeleid mede via de WEU gestalte te geven. Deze in 1954 opgerichte organisatie had naast de NAVO eigenlijk nooit een grote betekenis gehad. Nu zou ze gereactiveerd worden. Dit lag echter erg gevoelig. Tegenover deze ‘Europeanen’ stonden de Atlantici, die sterk hechtten aan goede betrekkingen met de Verenigde Staten. Uitgesproken Atlantici waren Groot-Brittannië, Denemarken en Nederland. Zij wilden niet dat een Europese defensie de positie van de NAVO zou aantasten. Kampioen van de ‘Europeanen’ was Frankrijk. Dat land maakte van 1966 tot 1996 geen deel uit van militaire organen van de NAVO en wilde een sterk Europees leger, dat kon worden ingezet in unanieme opdracht van de Raad van Ministers. Dus zonder medezeggenschap van het Europees Parlement. Eén land kon dan met zijn veto een voorstel tegenhouden, precies wat Frankrijk wilde, omdat het dan maximaal van zijn machtspositie gebruik kon maken. België wilde ook wel een Europees leger, maar dat zou volgens gekwalificeerde meerderheid moeten worden gemobiliseerd, waarbij de lidstaten naar bevolkingsaantal stemgewicht hebben in de Raad. Ook de Europese Commissie zou hier meer invloed hebben. Bovendien zou de Raad besluiten nemen via gekwalificeerde meerderheid, waardoor de staten geen individueel veto meer hadden. Denemarken zat met de complicatie dat het land toen wel lid was van de NAVO, maar niet van de WEU. De Denen stonden argwanend tegenover het idee van hechtere samenwerking. Velen zagen het als een Frans plan om de Amerikanen uit Europa te krijgen (die er sinds de Tweede Wereldoorlog gestationeerd waren). “Daar waren wij sterk op tegen”, zegt Uffe Ellemann-Jensen hierover. “Wij hadden onze eigen prioriteiten en konden ons achter de Britten verschuilen op de meeste punten, zoals de Europese defensie. We speelden de typisch Deense rol: als er iemand is om je achter te verstoppen, doe dat dan ook.”

De uiteindelijke defensieclausule is ontstaan tijdens de vergadering in het Brusselse Egmontpaleis, kort voor de top in Maastricht. De keuze was tussen een ‘common defence’ en een ‘common defence policy’. Het werd het laatste, wat minder vergaand is. Ook de Britten konden zich hierin vinden. De Belgische oud-minister Mark Eyskens herinnert zich nog hoe

de Engelsen reageerden: “Ik zie nog Douglas Hurd roepen ‘A common defence policy, that’s the solution, yeah, not a common defence’.” In Maastricht stelde Eyskens het definitieve compromis voor: ‘een gemeenschappelijk defensiebeleid, dat mettertijd tot een gemeenschappelijke defensie zou kunnen leiden’. “Hurd zei ‘dat is voorwaardelijk’: ‘zou kunnen’ is niet ‘zou moeten’. Oké, wij accepteren dat’.”

Terugkijkend vertelt Hurd: “Wij boekten zeer langzaam vooruitgang bij het Europees Gemeenschappelijk Buitenlands- en Veiligheidsbeleid en de betekenis van een gemeenschappelijke defensie. Dat lag aan de basis in Maastricht. We sukkelden allemaal voort in dezelfde richting: het hernieuwen van de WEU was een onbeholpen manier om met dit probleem tussen de EU en de NAVO om te gaan. Dat was niet nodig geweest, maar wij probeerden een weg te vinden waarop we als Europeanen een buitenlands- en defensiebeleid konden uitvoeren zonder dat we de status van de NAVO betwistten, maar juist benutten. Die discussie duurt nog steeds voort.” Uiteindelijk is er in Maastricht het principe van een GBVB geaccordeerd inclusief een belangrijker rol voor de WEU, die geleidelijk uitgebouwd zou worden tot defensiecomponent van de EU. Concreet handen en voeten kreeg dat beleid nog niet. Of uit de Maastrichtse principes ook een praktijk van daad- en slagkracht zou groeien, zou later moeten blijken.

De derde pijler: van visastempels tot Europol

Het gemeenschappelijk beleid inzake Justitie en Binnenlandse Zaken, dat binnen de derde pijler vervat zou worden, was nog vrij nieuw voor de lidstaten. In de Nederlandse Ministerraad had de minister van Justitie Ernst Hirsch Ballin vooraf zijn twijfels. Hij vond dat elementen van het justitiebeleid veel te gevoelig waren om zo ‘huplakee’ gemeenschappelijk te maken. Er was wel een verlangen om Europees te handelen, maar ook een grondgevoel om alles wat met de nationale grondwet te maken had buitengewoon voorzichtig te behandelen. De aarzelingen van Hirsch Ballin drukten de algemene terughoudendheid om op deze beleidsterreinen communautaire structuren te scheppen goed uit.

In die context kon iets relatief onbelangrijks als hoe een visastempel eruit zou moeten zien, opeens van grote politieke betekenis worden. De Britten deden hier moeilijk over, wat veel tijd kostte. Op een gegeven moment zei Mitterrand: “Wat denken jullie dat er gebeurt als mensen buiten deze zaal horen dat wij hier vreselijk lang discussiëren over hoe

een visastempel er uit moet zien, terwijl heel Europa op zijn kop staat!” Het was juist de tijd dat de Sovjet-Unie uit elkaar viel. “Mitterrand had een heel speciaal talent om dergelijke uitspraken te doen wanneer hij zijn zin wilde krijgen”, zegt Ellemann-Jensen.

Mitterrand had trouwens in het algemeen een speciale stijl van opereren. Mark Eyskens schetst het beeld van de Franse president als van iemand die vaak als een onaanachtige leerling, een beetje afwezig, ansichtkaarten schreef die hij liet opsturen naar zijn talloze vriendinnen en familieleden. “Hij volgde wel mentaal, hoorde iets en vroeg dan het woord. Het meeste wat hij zei was heel zinnig. Het was een hele sluwe en verstandige man, een geweldige kerel.” Als tijdverdrijf verliet de Franse president 's middags de vergaderzaal om met een paar aardige dames een rondje om het eiland - het gouvernement ligt deels op een eiland - te kuieren, getooid met zijn mooie Borsolino-hoed. Als enig aanwezig staatshoofd mocht hij bovendien gebruik maken van de Koninginnekamer, een ruimte die traditioneel in een provinciehuis aanwezig is voor leden van het Koninklijk Huis.

Debatterend over de inhoud van de derde pijler joeg Kohl enkele collega's op de kast door de oprichting van een Europees opsporingsapparaat te eisen: Europol. Dit riep bij sommigen pijnlijke herinneringen op aan het tot in 1945 als Büro V van het Reichssicherheitshauptamt functionerende Reichskriminalpolizei*amt*.ⁱⁱ Niet veel later werd Europol alsnog opgericht en kreeg het zijn hoofdkwartier in Den Haag. Er was dus wel degelijk sprake van grotere samenwerking en zelfs van een begin van communautaire instellingen. Maar de belangrijkste deelterreinen binnen deze pijler bleven stevig in handen van de Raad van Ministers, die alleen bij unanimité konden beslissen. Elke individuele staat behield zo zijn soevereiniteit binnen deze pijler.

Het Sociaal Handvest: in of uit het verdrag

De laatste hindernis op de Eurotop was het Sociaal Handvest, waarover amper voorstellen op papier stonden. Veel landen vonden dat er ook een sociale dimensie binnen de Europese Unie moest komen, vooral het socialistische Frankrijk van Mitterrand. Voorzitter van de Europese Commissie Delors, ook een socialist, had het Sociaal Handvest in 1989 geschreven met als doelstellingen: gestage verbetering van levensomstandigheden en arbeidsvoorwaarden; een adequate sociale bescherming; bestrijding van uitsluiting; verhoging van trainingsniveaus in Europese industrieën; verhoging van de

Europese arbeidsproductiviteit en efficiency; het vergroten van flexibele werktijden en daarmee meer werkgelegenheid. Ook de Belgische regering wilde een Sociaal Handvest als onderdeel van het verdrag. De christen-democraten vonden dat gepast. Eyskens: “We kregen alsmear meer kritiek dat de Europese Unie zich steeds meer concentreerde op economie.” De conservatieve regering van Major wilde echter niets weten van een sociale paragraaf. Die zou de hervormingen op de Britse arbeidsmarkt teniet doen en de werkloosheid alleen maar opstuwten. Het had de conservatieven jaren gekost om de protectionistische maatregelen teniet te doen en de aanbodzijde van de markt te stimuleren.

Het Nederlands voorzitterschap deed in de nacht van maandag 9 op dinsdag 10 december een verwaterd voorstel dat enigszins aan de Britse bezwaren tegemoetkwam. Niet genoeg, vonden de Engelsen, zoals meestal. In de vergadering de volgende ochtend zei Major de naar zijn mening te kleine tegemoetkomingen niet te accepteren. Mitterrand op zijn beurt kon de concessies aan Groot-Brittannië niet waarderen. Europa móest een Sociaal Handvest hebben, of hij zou tegen het verdrag stemmen. Op de vraag of het onontbeerlijk was voor Frankrijk, spreidt Roland Dumas de Franse kijk op Europa ten toon: “Voor Frankrijk, ja. Dat wil zeggen, voor Europa.” Mitterrand kreeg bijstand van de Spaanse premier Felipe González. Premier Andreotti van Italië dacht dat de publieke opinie het niet zou begrijpen als het Sociaal Handvest buiten het verdrag zou blijven. Op dit punt stond het continent min of meer als één blok tegenover Groot-Brittannië: de lange traditie van vaderlijke zorg jegens de kwetsbaarste burgers tegenover een Thatcheriaans neo-liberalisme aan de overzijde van het Kanaal.

Geen optie leek op instemming te kunnen rekenen. Major maakte het nog eens duidelijk: “Sommige collega’s zullen niet ondertekenen zónder het Sociaal Handvest; ik zal niet tekenen mét.”ⁱⁱⁱ Er viel een lange stilte. Iedereen begreep hoe extreem de verdeeldheid was. “Wat zullen we doen?” riep Lubbers tegen niemand in het bijzonder. Iedereen die niet naar het plafond staaarde, keek naar Major. “Bezinnen in bilaterale gesprekken. De tekst is onacceptabel. Ik zal kijken of ik überhaupt iets kan accepteren. Ik kan natuurlijk niet voorkomen dat anderen het eens worden over hún sociale beleid”, zei de Britse premier. Deze hint werd niet opgepakt. Kohl zei rationeel: “We zijn het over veel eens geworden. Behalve het Verenigd Koninkrijk is iedereen akkoord. Zet het tussen

haken en kom er later op terug.” Na wat tegensputteren door Mitterrand was Lubbers het hiermee eens.^{iv}

De biechtstoelprocedure en coquilles Saint Jacques

Toen men er later op terugkwam, stelde Lubbers zelfs de zogenaamde biechtstoelprocedure in; nog nooit eerder vertoond op Europees niveau! De biechtstoelprocedure hield in dat alle regeringsleiders bij de Nederlandse premier op de Gouverneurskamer mochten komen om hun standpunten en bezwaren over het handvest voor te leggen. Douglas Hurd typeert de een-op-een gesprekken als zeer belangrijk, vooral die met Kohl, Lubbers en Major.

“Lubbers was heel spitsvondig om een akkoord te bereiken en deed dat heel behendig. Ook John Major is van nature een zeer goed onderhandelaar. Zij hadden een bepaalde manier om naar mensen te kijken en hun aard te beoordelen. Kohl is echter totaal geen goede onderhandelaar. Hij is een eerlijke man met standvastige ideeën over wat hij wel en niet kan accepteren. In de zaal zaten dus twee geboren onderhandelaars en Kohl, een man in een sterke en machtige positie. Je kon zien dat ze hun instinct volgden en psychologisch onderhandelden”, aldus Hurd.

Lubbers bevestigt dit beeld dat Hurd van hem neerzet, dat hij enigszins op gevoel onderhandelde: “Het belangrijkste is dat Major mij vertrouwde en ik Major. Ik begreep dat het allemaal een format moest hebben waarmee Major thuis kon komen, want hij werd daar als zwak gezien na Thatcher.”

De discussies over het Sociaal Handvest vonden plaats in de namiddag op de laatste dag van de Eurotop. Normaal gesproken duurt een Europese Raad tot een uur of vier ’s middags, waarna het afsluitende diner volgt. Maar om vier uur waren de lidstaten er nog niet uit. Lubbers besloot toen om door te vergaderen en het afsluitende diner te vervangen door liflafjes. Hij wilde de vaart in de vergadering houden en was bang dat de betrokkenen zich tijdens een diner zouden gaan bedenken over reeds gedane toezeggingen. “Het was een zeer gedreven inspanning. Het was geen tactiek, maar een taxatie. Tempo is altijd belangrijk en je neemt grote verantwoordelijkheden. Voor hetzelfde geld krijg je ergernissen en irritaties en gaat alles kapot. Dan wordt later gezegd: hoe heb je nu zo stom kunnen zijn door niet eerst gezellig te gaan eten en er een dagje extra aan vast te plakken”, aldus Lubbers. Het fantastische diner dat de Tilburgse topkok Cas Spijkers had voorbereid ging dus niet door. De salade van coquilles

Saint Jacques, veldhaas met rode kool en chocoladetaart met sinaasappel werd toen maar ongemerkt in het lopend buffet voor journalisten, politiemensen en andere Eurotop-medewerkers verwerkt, die er in het MECC heerlijk van hebben gegeten.^v

Een compromis redt Maastricht

Hoewel menig afgezwakt voorstel de revue passeerde, bleef Major mordicus tegen een Sociaal Handvest. Bovendien wilde hij na de opt-out van Groot-Brittannië bij de EMU geen tweede opt-out. “Eén opt-out is acceptabel”, zo vertelt Douglas Hurd. “Nog een opt-out zou suggereren dat je het hele proces niet serieus neemt. John Major heeft die tweede opt-out er tamelijk handig buiten weten te houden. Als we een groot conflict over het Sociaal Handvest hadden gehad in het Lagerhuis nadien, zou het heel moeilijk zijn geworden om het verdrag te ratificeren.”

De zaak zat dus muurvast, zo leek. Major schrijft in zijn memoires dat Lubbers, hoewel deze discussies zeer vermoeiend voor hem moeten zijn geweest, altijd vindig en kalm bleef en nooit zijn beheertheid verloor.^{vi} Uffe Ellemann-Jensen herinnert zich de discussie over het Sociaal Handvest ook scherp: “Op een gegeven moment leek Lubbers een beetje verward. Ik weet niet of het een act was of dat het echt was. Soms deed hij alsof hij niet gehoord had wat er werd gezegd en ging hij door met een totaal ander onderwerp. Als het een act was, was het in ieder geval een hele goede. Af en toe werkte het ook, omdat de discussie wat afkoelde als we met iets anders bezig waren tot iemand zei: ‘Trouwens, we hebben dat nog niet opgelost’.”

Na vele onderbrekingen kwam Lubbers zelf met een oplossing voor de dag. Hij wilde het Sociaal Handvest buiten het verdrag houden, maar toch toevoegen als afzonderlijk protocol dat door de elf andere lidstaten werd onderschreven. Na een gesprek onder zes ogen met Kohl en Major kwam deze deal rond en werd rond 9 uur 's avonds de vergadering hervat. Eyskens kwalificeert het als een wat mank compromis. “Het voorstel van Lubbers vonden wij zeker niet ideaal, als compromis met een grote concessie aan de Britten, maar het was de enige manier om van Maastricht een succes te maken. Wij gingen ons daar ook niet tegen verzetten. Wij vonden een protocol bij het verdrag beter dan wanneer het er helemaal buiten zou blijven.”

Lubbers zelf tilde minder zwaar aan de sociale paragraaf. “Ik dacht dat dit geleidelijk vanzelf zou komen, ook omdat het sociale hoofdstuk niet iets communautairs was. Ik zag

dat – anders dan Delors – toen niet als een communautaire prioriteit.” Op de opmerking dat dit voor de Fransen essentieel was, reageert hij: “Ja, maar die zien dat ook essentieel fout naar mijn gevoel. (...) In dat sociale zat een flaw: dat was étatistisch denken. Men wilde niet communautair denken, maar Mitterrand is natuurlijk wel een étatistisch man, terwijl ik dat niet ben. Dat is het Franse denken. Daardoor krijg je van die rare loops. Het zijn eigenlijk hele boeiende tijden geweest (...) Want hier zit het subsidiariteitsbeginsel: er zijn dimensies in de politiek die je beter bottom-up kunt doen. Ik was veel meer een ‘subsidiariteitsman’ dan Mitterrand; en op dit vlak dus ook dan Delors”, aldus de oud-premier. Daarmee komen we bij een ander begrip dat definitief zijn intrede in het verdrag deed: subsidiariteit.

OVEREENKOMST

betreffende de sociale politiek gesloten tussen de Lid-Staten van de Europese Gemeenschap met uitzondering van het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland

De ondergetekende elf HOGE VERDRAGSLUITENDE PARTIJEN, te weten het Koninkrijk België, het Koninkrijk Denemarken, de Bondsrepubliek Duitsland, de Helleense Republiek, het Koninkrijk Spanje, de Franse Republiek, Ierland, de Italiaanse Republiek, het Groothertogdom Luxemburg, het Koninkrijk der Nederlanden en de Portugese Republiek, (hierna de “Lid-Staten” te noemen)

GELEID DOOR DE WENS om, uitgaande van het acquis communautaire, het Sociaal Handvest van 1989 ten uitvoer te leggen,

GEZIEN het Protocol betreffende de sociale politiek,

HEBBEN OVEREENSTEMMING BEREIKT omtrent de volgende bepalingen:

Artikel 1

De Gemeenschap en de Lid-Staten stellen zich ten doel de bevordering van de werkgelegenheid, de gestage verbetering van de levensomstandigheden en de arbeidsvoorwaarden, een adequate sociale bescherming, de sociale dialoog, de ontwikkeling van de menselijke hulpbronnen om een duurzaam hoog werkgelegenheidsniveau mogelijk te maken, en de bestrijding van uitsluiting. Te dien einde leggen de

Gemeenschap en de Lid-Staten maatregelen ten uitvoer waarin rekening wordt gehouden met de verscheidenheid van de nationale gebruiken, met name op het gebied van contractuele betrekkingen, alsmede met de noodzaak het concurrentievermogen van de economie van de Gemeenschap te handhaven.

Het subsidiariteitsbeginsel

De Eurotop zou niet compleet zijn zonder een reflectie over de relatie tussen beslissingsbevoegdheden op Europees en op nationaal niveau. Uiteindelijk besloot men die volgens het subsidiariteitsbeginsel te definiëren. Maar niet iedereen was vertrouwd met dit begrip en zo bewaren de hoofdrolspelers hun eigen herinneringen aan de discussies. Volgens Mark Eyskens deed het begrip subsidiariteit zijn intrede tijdens een informele top in het Ierse Parknasilla in 1990.

“De Britten waren zeer terughoudend en we zaten vast.

Delors was een zeer creatieve geest. Hij zei: ‘Het is niet omdat we komen tot een hechtere integratie dat u uw bevoegdheden verliest.’ We zijn een gemeenschap die voor een groot deel ook confederaal is. Hij had als jonge vakbondsmilitant in zijn jeugd een college gevolgd, genaamd ‘sociale leer van de kerk’, waarin de sociale encyclieken van de pausen werden bestudeerd. [Noot van de redactie: Een encycliek is een pauselijk document van leerstellende aard. Rerum Novarum, ‘Over nieuwe dingen’ uit 1891 hield zich bezig met de positie van de arbeidersklasse. Quadragesimo Anno, ‘In het 40e jaar’, uit 1931 was een aanpassing van het 40 jaar oude Rerum Novarum aan de nieuwe maatschappelijke situatie.] Ik heb dat ook nog aan de universiteit te Leuven gevolgd. Je hebt Quadragesimo Anno en Rerum Novarum. Delors zei: ‘Wel 40 jaar na het Rerum Novarum is het Quadragesimo Anno.’ De anderen begrepen hem niet. ‘Dat is een uitvinding van het Vaticaan over de verhouding tussen de overheid en het vrij initiatief. Eigenlijk bedoelde het Vaticaan de verhouding tussen de overheid en de katholieke scholen. Je moest aan het privé-initiatief alles overlaten wat ze zelf kunnen doen. De staat mag enkel tussenbeide komen als het privé-initiatief kennelijk in gebreke blijft. Delors vervolgde: ‘Dat begrip kunnen wij toepassen om aan te geven wat we gemeenschappelijk doen enerzijds via de Europese Commissie en de Raad van Ministers en anderzijds via de nationale regeringen en parlementen. Vandaar komt het begrip subsidiariteit, uit een klerikaal document Quadragesimo Anno.’”

Maar weinig mensen weten dit en dat is volgens Eyskens

maar goed ook. “Gelukkig maar”, lacht de Belgische oud-minister. “De meeste weten ook niet – zelfs niet in het Europees Parlement – dat de subsidiariteit, in onze geest althans, tweerichtingsverkeer was. Er is opwaartse subsidiariteit: bevoegdheden overdragen aan Europa; en neerwaartse subsidiariteit: bevoegdheden behouden bij de nationale lidstaten. Men heeft het voortdurend over dat laatste.”

Volgens Roland Dumas was het idee over subsidiariteit echter al gelanceerd door de voormalige Franse president Valéry Giscard d’Estaing. “Dat hing in de lucht en Delors heeft het weer opgepakt en er vooruitgang mee geboekt. Het is een eeuwig debat dat de federalisten tegen de non-federalisten opzet.”

Ook Lubbers heeft persoonlijk iets met subsidiariteit: “Als je iets persoonlijk ziet dan was het dat. Ik heb dat indertijd aan Thatcher moeten uitleggen bij de top in Madrid in juni 1989.” Lubbers vertelt:

“Wat is dat?” vroeg Thatcher. Ik zie het nog gebeuren. Ik zeg tegen Delors: ‘Ik ga nu het begrip subsidiariteit noemen. Misschien dat Margaret het niet eens begrijpt maar we zullen kijken hoe het gaat.’ Ik zei: ‘Dat is een belangrijk begrip voor ons op het continent met democratieën die gegroeid zijn. Je moet de staat het minimum geven en je constant afvragen: moet dat eigenlijk wel? Dan ga je naar beneden en breng je het bij de mensen.’ Dat sprak Thatcher natuurlijk enorm aan. Ze had er nog nooit van gehoord. Subsidiariteit komt uit de Christen-democratische traditie, uit het Thomisme. Daar hoefden ze mij allemaal niets over uit te leggen.”

Lubbers was net als Delors katholiek opgevoed. “Ik wist dat Delors het daarmee associeerde, hoewel hij socialist geworden is. Hij kende dat allemaal perfect. Dat speelde in Madrid een rol en dat heeft zich doorgezet in Maastricht.” Volgens Ellemann-Jensen draaide het erom dat men zich ervan wilde verzekeren dat besluiten zo dicht mogelijk bij de mensen genomen werden die er direct mee te maken hadden. Hij ziet het hele subsidiariteitsbeginsel ten slotte als een kind van het Europese politieke debat: “Je kunt niet een woord als subsidiariteit gebruiken, want wat betekent het eigenlijk? Sommige katholieken kennen het, maar de koude Deense Lutheranen hebben geen idee. Wij noemden het daarom in Denemarken het ‘nabijheidsbeginsel’.” Het begrip subsidiariteit kan dus gezien worden als een instrument om het proces van Europese integratie (en daarmee opgave van een stukje nationale soevereiniteit) verkoopbaar te houden richting eigen bevolking. Namelijk door de indruk te wekken dat be-

sluitvorming zo veel mogelijk plaatsvindt op het bestuursniveau dat zo dicht mogelijk in de buurt is van de betrokkenen. De opwaartse subsidiariteit mag hierbij echter niet worden vergeten: besluitvorming aan Europa overdragen waar dat het meest efficiënt is.

Het laatste discussiepunt van de Eurotop betrof de besluitvormingsprocedure over uitgaven voor onderzoek en ontwikkeling via unanimitéit of gekwalificeerde meerderheid. Groot-Brittannië verwierp de gekwalificeerde meerderheid. Lubbers probeerde Major te overtuigen: “Elf zijn vóór, kunt u dat ook zijn?” Major antwoordde mild: “Voor unanimitéit zijn er twaalf nodig, niet elf.” Het bleef bij unanimitéit. Kohl gooide zijn hoofd naar achteren en lachte – het was het laatste wapenfeit van de top.

De afsluiting van de top

Na twee lange dagen van onderhandelen en het meest turbulente voorzitterschap ooit, waren de regeringsleiders er uit; om 1.30 uur in de nacht van de 11e december 1991, tevens de verjaardag van Hans van den Broek. De Europese Unie kon worden opgericht, als een fronton steunend op de drie zuilen van samenwerking. De Europese Economische Gemeenschap (EEG) werd hernoemd tot de Europese Gemeenschap en vormde samen met de Economische Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS) en de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie (Euratom) de eerste pijler: de Europese Gemeenschappen. Het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid vormde de tweede pijler en Justitie en Binnenlandse Zaken de derde. Bovendien zou de Europese Unie een Economische en Monetair Unie worden, waarmee de invoering van één Europese munt was bezegeld.

Cobus van der Velden was verbaasd over hoe het eraan toeging na afloop van zo'n historische vergadering: “Kohl stond meteen op en liep weg. Major wilde geen hand schudden. Er werd gezegd: ‘Waarom feliciteer je Hans van den Broek nou niet?’ Toen zei hij: ‘Nee, die foto wordt verkeerd uitgelegd in Londen.’ Lubbers was uren bezig geweest om op de door hem bekende wijze het ene na het andere voorstel erdoorheen te jassen. De mensen waren heel moe, ook Mitterrand, die heel duidelijk ziek was. Dan is er een akkoord. Ik dacht: misschien zingen ze wel Happy Birthday voor Hans van den Broek of gaan ze nog eens even kletsen, maar nee. Velen liepen direct weg. Het viel een beetje uiteen.” Vervolgens mochten Van den Broek, Lubbers en Dankert in het MECC de pers het grote nieuws gaan melden. Toen ze de

grote perszaal binnenkwamen, zongen de journalisten wél ‘Happy Birthday dear Hans’, weliswaar niet uitbundig, maar toch. De Britse delegatie ging om 2.30 uur naar het hotel, waar Douglas Hurds dromen werden gedomineerd door de verschijning van een snel en laag Nederlands sprekende Lubbers.^{vii} Theodor Waigel hield aan de Eurotop een onrustige narcose over: “Ik moest mij twee dagen na de conferentie in Maastricht aan mijn meniscus laten opereren. Ik kon bijna niet meer lopen. De doktoren lachten toen ik wakker werd uit de narcose. Ik vroeg: waarom lacht u? Zij antwoordden: uw eerste woorden na het ontwaken uit de narcose waren ‘Maastricht’ en ‘D-Mark’.”

Uit de hoofdsteden kwamen uiteenlopende, maar overwegend positieve reacties. Parijs vond dat het hoogst haalbare was bereikt, maar vond het sociale compromis tussen Mitterrand en Major niet glorieus. Londen kraaide echter victorie bij de terugkomst van John Major die de top had gekarakteriseerd als ‘game, set and match for Britain’. In Rome werd het verdrag opgevat als een historische stap van de EG, terwijl men zich in Den Haag enerzijds waarderend uitsprak over de totstandkoming van de EMU, maar anderzijds zorgen had over het democratisch gehalte van de nieuwe Europese Unie.

De ondertekening

Als het verdrag definitief opgesteld en vertaald zou zijn, moest het ook ergens worden ondertekend en wel in februari 1992, zo was in Maastricht besloten. Op dat moment zou Portugal echter voorzitter van de EG zijn en zou dat land formeel gesproken de plechtigheid mogen organiseren. Portugal was echter voor het eerst EG-voorzitter en had al genoeg aan het hoofd met de normale organisatie dat het na wat onderhandelen bereid was de ceremonie aan Maastricht over te laten. Als ‘huismeester’ had kabinetschef Leo de Bruyn snel toestemming van het College van Gedeputeerde Staten van Limburg om de ondertekening ook in het gouvernement te laten plaatsvinden.

Volgens Van den Broek is dit een goed gebruik: “Als alle finale onderhandelingen in Maastricht zijn gerealiseerd, dan zou het ook niet aardig zijn om het het Verdrag van Lissabon te noemen. Zo simpel is het. Wij zouden dat precies zo doen.” Van der Velden zegt echter: “Wat die ondertekening betreft: het was helemaal niet vanzelfsprekend dat die in Maastricht zou plaatsvinden. Er is overleg geweest tussen Lubbers en zijn Portugese collega. De Portugezen waren in 1992 voor het eerst voorzitter en hebben toen bij wijze van courtoisie

gezegd: nou, die ondertekening mag in Maastricht plaatsvinden. Zij maakten geen bezwaar, maar als zij strikt formeel zouden hebben gehandeld, zou die ondertekening hebben plaatsgevonden in Lissabon of Brussel, maar niet in Maastricht. Wij dachten bij de voorbereiding nog helemaal niet aan de ondertekening.”

Oud-burgemeester Houben herinnert zich nog dit: “Op het moment dat de top gehouden werd en er een verdrag compleet met toeters en bellen aan zat te komen, hebben wij wel gedacht: de ondertekening moet – als het even kan – in Maastricht plaatsvinden, want daar is het verdrag totstandgekomen. Die gedachte was er zeker, maar niet meer dan als een uitdrukkelijke wens.”

Op vrijdagmiddag 7 februari 1992 was het dan zover. De ministers van Buitenlandse Zaken en Financiën van de lidstaten kwamen naar Maastricht om in de Statenzaal van het gouvernement plechtig hun handtekening te zetten onder het enorme boekwerk van het Verdrag van Maastricht. Andere genodigden waren Commissievoorzitter Delors, Europees Parlementsvoorzitter Egon Klepsch en premier Cavaco Silva van Portugal (als EG-voorzitter). Premier Lubbers, die als gastheer optrad, vond de ondertekening iets heroïsch hebben. Bij aankomst werden de gasten verwelkomd door 140 muzikanten van de Koninklijke Harmonie Sainte Cécile uit Eijsden. Leden van de Maastrichtse Stadsschutterij vormden met het Koninklijke vaandel een erehaag.^{viii}

De Britten traden de ondertekening met milde Britse zelfspot en ironie tegemoet. “Wat ik ondertekend heb, ik weet het niet”, zei minister Douglas Hurd. En vervolgens tot zijn woordvoerder: “Francis, we moeten echt uitzoeken waaronder ik zojuist mijn handtekening heb gezet.”^{ix} De Britse oudminister kan zich zijn uitlating vijftien jaar later niet meer herinneren. De hele signeersessie duurde nog geen twintig minuten. Om 18.17 uur was het Verdrag van Maastricht ondertekend. Om daadwerkelijk van kracht te worden, moest nog één fase doorlopen worden: de ratificatie door de twaalf lidstaten. Hierover gaat hoofdstuk V.

Het succes van de top

De top zat er op en was geen flop geworden. De besluiten over de EMU en EPU gaven bij iedereen een gevoel van opluchting en een zekere voldoening. Op Zwarte Maandag, 30 september 1991, zag het er allemaal veel minder rooskleurig uit. Het was ook duidelijk dat er een historische gebeurtenis had plaatsge-

vonden. President Mitterrand pakte Roland Dumas bij de arm en zei: “Monsieur le Ministre, hetgeen u gaat ondertekenen is net zo belangrijk als het Verdrag van Rome.” Daar zijn alle betrokken politici het over eens. Dit wordt het beste door Theodor Waigel geformuleerd:

“Wij waren ons daarvan bewust, gezien de lange voorbereidingen, wat voor ongelofelijke impact dit voor de Europese landen en natuurlijk ook voor Duitsland zou betekenen. Ik ben vandaag nog dankbaar dat dit in Maastricht onder het Nederlands voorzitterschap kon plaatsvinden. Nederland stond namelijk immer aan onze zijde als voorvechter van stabiliteit en het doorzetten van de convergentiecriteria. Dat was bij hen in goede handen. De euro is een groot succesverhaal. Zonder de euro waren de Europese valuta met de vaart van een achtbaan naar beneden gedoken en had het Europees wisselkoersmechanisme niet langer bestaan. Dit grote doel is ons gelukt. Vandaag de dag lukt het niet eens om de Europese beurzen onder één hoed te brengen. Dat is toch diep treurig. De euro behoort tot een van de weinige succesvolle dingen die in de afgelopen 20 jaar zijn gebeurd.”

Lubbers heeft zo zijn kanttekeningen: Zwarte Maandag en de uitkomst van de EPU gaven aan dat er toch te weinig politieke wil was om gezamenlijk politieke verantwoordelijkheid te dragen. Dat zou zich wreken in Joegoslavië. “Een droef drama”, volgens Lubbers. “Je kunt daarom dat tijdvak niet alleen in hallelujatonen beschrijven. Vanaf de Duitse *Einigung* zaten er krassen op het geheel. Wij hadden geen goed concept voor buitenlandse politiek. Er was een enorme machteloosheid, dogma ten top. De gedachte was dat Europa zijn beslissende invloed ten goede zou kunnen aanwenden. Dat is niet gelukt. In Nederland zijn we geëindigd met het drama Srebrenica vier jaar later.” Ook Kohl vond dat er op het vlak van de EPU te weinig was bereikt.

Maar een relatief succes was de top zeker. Dit relatieve succes is voor een deel toe te schrijven aan het geduldig onderhandelen onder Nederlands voorzitterschap, met name door het uitermate spitsvondig opereren van premier Lubbers. Alle betrokken politici zijn het er over eens dat Lubbers de kolossale opdracht onder geweldige tijdsdruk meesterlijk en geduldig heeft afgerond. Dit was Lubbers’ *finest hour*. Lubbers zelf denkt dat hij bij de onderhandelingen naar Maastricht toe op de top van zijn kunnen was en geeft daarvan een impressie: “Het was voor mij zeker de meest intensieve top in die twaalf jaar, zonder enige twijfel. Het was ook zeer persoonlijk, omdat nadat het fout liep op de Zwarte Maandag, Helmut

Kohl mij gevraagd had er persoonlijk aandacht aan te geven, ook gezien de buitengewoon moeilijke situatie met Engeland. De top van Maastricht is in zekere zin succesvol, maar hij is ook iets van een *démasqué*. De Eurosclerosis van toen ik kwam in 1982 werd geleidelijk aan overwonnen. Delors speelde daar natuurlijk een grote rol in als voorzitter van de Commissie. De inschatting van mensen: Kok met zijn lijnen naar de monetaire mensen; Major – er moet veel kunnen, maar we moeten wel doorgaan; Mitterrand, Andreotti – ruimte gevend: het kan beter van hen komen. Het was niet de voorzitter die met de kalender kwam. Ik incasseerde het wel. Major kwam later met die wonderlijke uitdrukking: ‘game, set and match’. Ik dacht: *fine*, maar voor mij: kat in ’t bakkie. Dat was een wonderlijk iets. Major is helemaal tot de grens - zoniet erover - gegaan door Maastricht te interpreteren als een succes voor Londen. Dat maakte Mitterrand enigszins razend. Hij was niet zo gelukkig met de uitkomst en vond dat er veel te veel ruimte gegeven was: ‘die Engelsen hebben we niet onder water kunnen duwen’, terwijl ik dacht: dit is prachtig. Major staat juichend aan de kant hoe geweldig hij het allemaal gedaan heeft en ik heb m’n verdrag binnen met m’n concrete kalender. Als ik terugkijk was het heel inspannend maar ook wel *rewarding*. Toen het klaar was dacht ik: hèhè, we hebben het overleefd.”

Verder moet de veerkracht van Hans van den Broek genoemd worden. Hij en zijn ministerie hebben Zwarte Maandag op bewonderswaardige wijze verwerkt. Hij zegt hierover: “Het is in media-opzicht altijd interessant om te spreken van een ‘flinke draai om je oren’ en ik heb geen verhullende termen gebruikt om de vernederende klap te verbloemen. Daar staat tegenover dat de schrik ons flink in de benen was geslagen. We zijn toen vreselijk hard aan het werk gegaan om de zaak weer op de rails te krijgen.” Daarom vindt hij de wonderbaarlijke wending van Zwarte Maandag naar Maastricht ondanks alles een troostverhaal.

Belangrijke politieke voorwaarde voor het slagen van de top, was de voortrekkersrol die Frankrijk en Duitsland hebben gespeeld. Volgens Van den Broek was de Frans-Duitse alliantie werkelijk ‘een meer dan symbolische aangelegenheid’. Ook Ellemann-Jensen bevestigt dat de Duitsers en Fransen altijd probeerden om het elkaar naar de zin te maken. “Als er problemen waren, trachtten zij deze in de wandelgangen op te lossen.” De Duitse minister van Buitenlandse Zaken Genscher kwalificeert de Frans-Duitse as zelf ook als zeer vastberaden,

waar niemand omheen kon en noodzakelijk voor succes. Roland Dumas denkt zelfs dat zonder de zeer sterke Frans-Duitse eenheid het Verdrag van Maastricht niet tot stand was gekomen. Ook in de literatuur wordt de Frans-Duitse samenwerking als doorslaggevend beschouwd. Volgens de Amerikaanse politicoloog Michael J. Baun kan het Verdrag van Maastricht bovenal worden gezien als een politieke reactie van de EG-lidstaten op de Duitse hereniging en het eind van de Koude Oorlog. Hierbij zochten vooral Frankrijk en Duitsland zelf een onomkeerbaar akkoord om in het Europa met een veranderd krachtenveld hun eigen belangen te waarborgen.^x

Naast de Fransen en de Duitsers speelde elk land zijn eigen rol in het geheel. Enkele voorbeelden brengen dit aan het licht. Genscher spreekt bijvoorbeeld van goede samenwerking met Nederland op het gebied van a) de noodzaak van Europese eenwording; b) de inbedding van Duitsland in het Atlantisch verbond; en c) een geordende markteconomie, inclusief monetaire stabiliteit. En uiteindelijk was ook de medewerking van Groot-Brittannië wezenlijk. Het dreigende Britse veto hing als een zwaard van Damokles boven het Nederlands voorzitterschap en leverde premier Lubbers veel hoofdbrekens op, al ontkent Douglas Hurd achteraf dat de Engelsen een overeenkomst wilden boycotten. De Britten wilden dus geen spaak in het wiel steken, al was dit ten tijde van de top niet voor alle betrokkenen duidelijk.

De meest ongrijpbare factor, maar wel een factor die mee-speelde bij het slagen van de top, was misschien wel dat er toch een soort clubgeest was ontstaan onder de betrokken bewindslieden. Mark Eyskens wijst er op dat het maar om een relatief kleine groep ging: de beperkte club van twaalf lidstaten was nog beheersbaar. De leiders kenden elkaar al lang en spraken elkaar bij de voornaam aan. Het was een soort vriendenclub geworden. Die clubgeest werd nog versterkt door het historisch gehalte van het moment. Volgens Lubbers speelde bij iedereen de gedachte dat hier iets historisch kon gebeuren een rol gespeeld, zeker bij Helmut Kohl. Daarom was er een besef dat er nu doorgezet moest worden.

Het besef dat het om een historisch moment ging, was juist. Ook al kon men dat op het moment zelf niet weten, achteraf bleek dat rond 1991 politiek gesproken de kansen op succes beter waren dan ooit. Volgens Douglas Hurd en Mark Eyskens kwam de top in Maastricht precies op het goede moment. Hurd: “Je voert zeer gecompliceerde onderhandelingen en denkt niet altijd aan de context. Desalniettemin is deze erg

belangrijk. We hadden net de Duitse eenwording gehad terwijl het drama van Joegoslavië nog niet echt begonnen was.” Dit was hét moment om tussen deze twee gebeurtenissen een akkoord te sluiten. En tijdens de top begonnen de politieke verhoudingen al te schuiven. De Sovjet-Unie begon uiteen te vallen. Tijdens de bijeenkomst werd bekend dat de Russische Federatie, Wit-Rusland en Oekraïne hadden besloten om de Sovjet-Unie te verlaten en een Gemeenebest van Onafhankelijke Staten (GOS) op te richten.^{xi} De Europese lidstaten hadden dus hun kans gegrepen precies op het moment dat die, historisch gezien, het meest gunstig was.

Noten Hoofdstuk III

i Major, J. (1999). *The Autobiography*. London: HarperCollins; pp.284-5.

ii Rüter, C.F. (1991). Kohl wil in Maastricht Europees politie-apparaat van de grond krijgen. In: NRC Handelsblad, d.d. 10 december.

iii Major, J. (1999). *The Autobiography*. London: HarperCollins; pp.281-2.

iv Major, J. (1999). *The Autobiography*. London: HarperCollins; p.282.

v Limburger, de (1991). Journalisten en politie aten diner politici, d.d. 12 december.

vi Major, J. (1999). *The Autobiography*. London: HarperCollins; p.287.

vii Hurd, D. (2003). *Memoirs*. London: Little Brown; p.421.

viii *Europa van Morgen* (1992). *Europees Unieverdrag plechtig getekend*, d.d. 12.2.1992.

ix NRC (1992). Hurd in Maastricht: geen idee wat ik ondertekend heb, d.d. 8 februari.

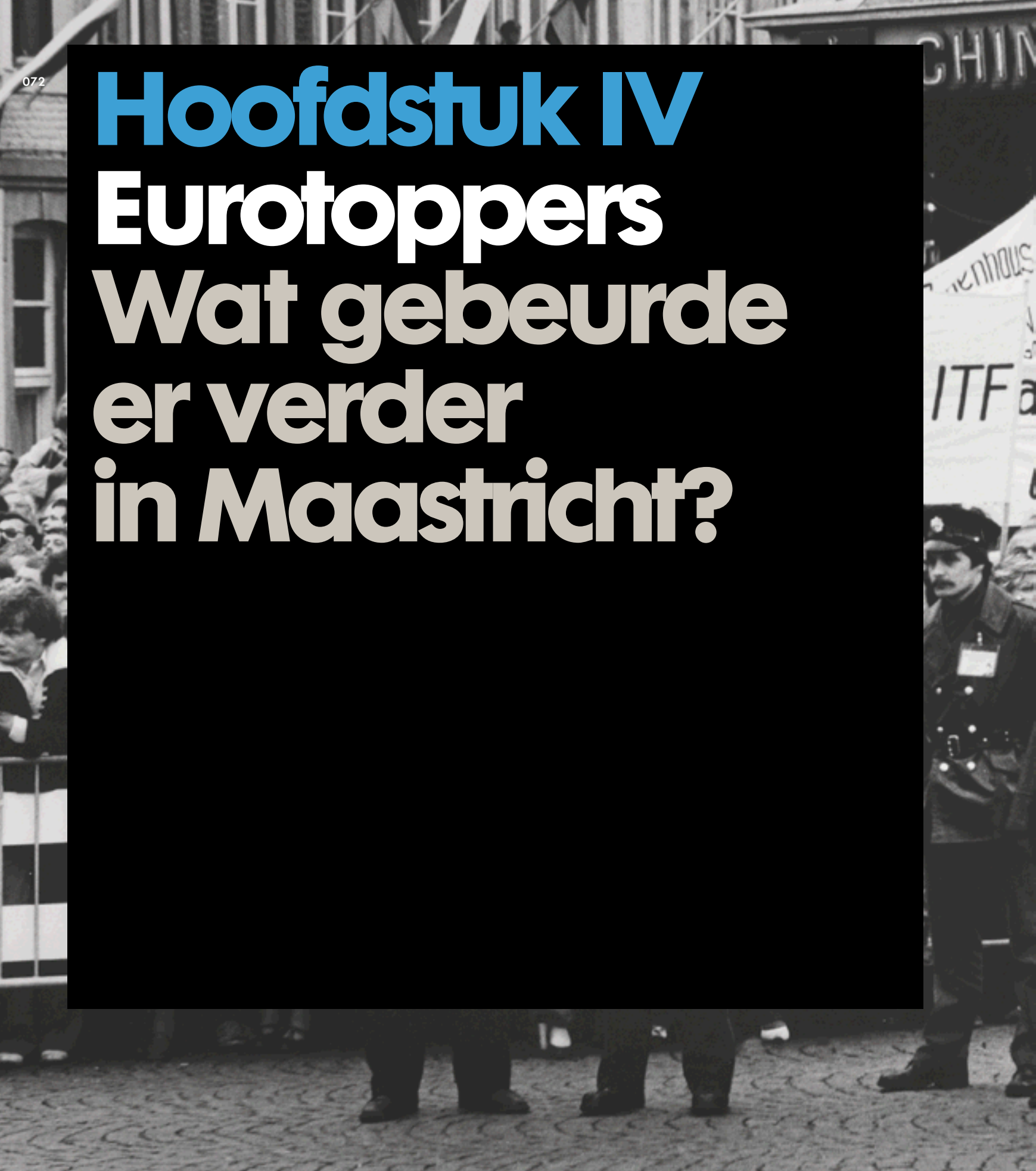
x Baun, M.J. (1996). *The Maastricht Treaty As High Politics : Germany, France, and European Integration*. In: *Political Science Quarterly*. Volume 110 Number 4 1995-96 (pp.605-624); p.606.

xi Eyskens, M. (1992). *Buitenlandse Zaken en de Oost-West-kentering 1989-1992*. Tiel: Lannoo; p.272.

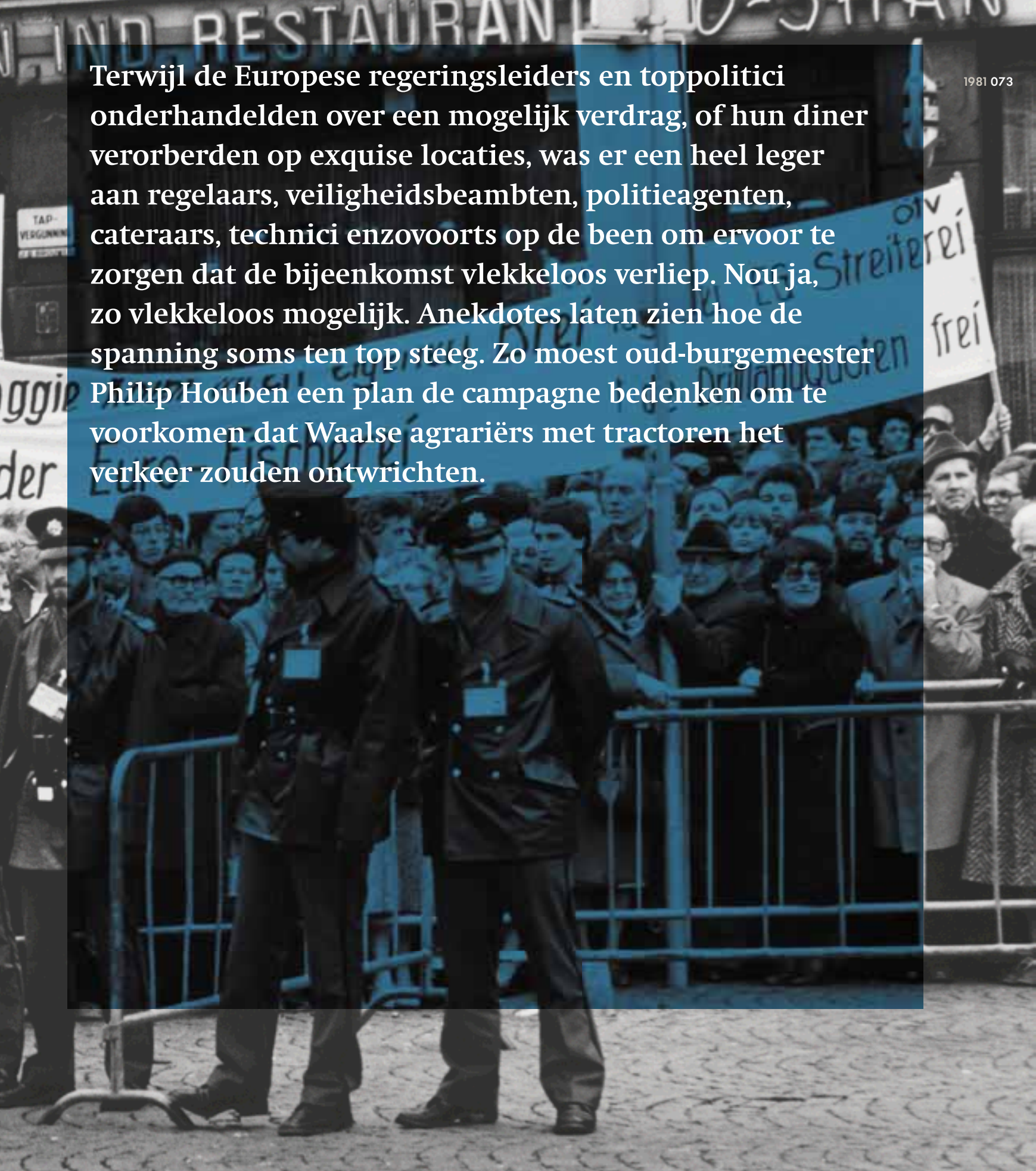
Hoofdstuk IV

Eurotoppers

Wat gebeurde er verder in Maastricht?

Terwijl de Europese regeringsleiders en toppolitici onderhandelden over een mogelijk verdrag, of hun diner verorberden op exquise locaties, was er een heel leger aan regelaars, veiligheidsbeambten, politieagenten, cateraars, technici enzovoorts op de been om ervoor te zorgen dat de bijeenkomst vlekkeloos verliep. Nou ja, zo vlekkeloos mogelijk. Anekdoten laten zien hoe de spanning soms ten top steeg. Zo moest oud-burgemeester Philip Houben een plan de campagne bedenken om te voorkomen dat Waalse agrariërs met tractoren het verkeer zouden ontwrichten.

Verrassingen wáren er, rondom de organisatie van de Euro-top. Zoals toen een hostess de jas van Kohl wilde aannemen met de woorden: “Darf ich ihre Hose haben, bitte?” Ofwel: “Mag ik uw broek alstublieft aannemen?” Jos Kievits, in 1991 plaatsvervangend kabinetschef van de gouverneur, herinnert zich dat de verstoorde blik van de Duitse kanselier op dat moment boekdelen sprak.

Wat de catering betreft werd het drie dagen vóór de bijeenkomst nog heel spannend: twee Maastrichtse topkoks haakten af toen bleek dat ze niet voor een select gezelschap van 60 à 70 man een diner moesten bereiden, maar voor 500 tot 600 man. Toine Hermsen en Hans Snijders wilden niet meedoen aan een flanspartij op zo'n korte termijn, omdat ze goed werk wilden leveren. Het diner werd nu voor het overgrote deel in Oisterwijk bij supervisor chefkok Cas Spijkers klaargemaakt en per koelwagen naar Maastricht vervoerd.

Cobus van der Velden bevestigt dat de echte beslissingen tijdens de diners geforceerd werden. Zo was er op maandagavond 9 december het diner in het stadhuis: “Er waren gescheiden diners voor de premiers en de ministers. Men kan in kleine kring tot een compromis of oplossing komen die in grotere kring eigenlijk ondenkbaar is. Ik herinner mij nog de Burgemeesterskamer, uitstekend geschikt voor zo'n diner in kleine kring. Burgemeester Houben heeft nog het familiezilber op tafel gezet om te zorgen dat die ontvangst qua gastvrijheid echt op het allerhoogste niveau kon plaatsvinden. Het stadhuis was feeëriek, de Maastrichter Staar heeft nog gezongen.”

Een terugblik van oud-burgemeester Houben

De inspanningen van oud-burgemeester Houben om ervoor te zorgen dat de randvoorwaarden voor het slagen van de top in ieder geval goed waren, gingen veel verder dan het ter beschikking stellen van het familiezilber. Hieronder geeft hij in zijn eigen woorden weer, waar hij zich zoal mee bezighield tijdens de Eurotop.

Houben: “Het was een heel dynamische tijd. Vooral wat de voorbereidingen betreft. Het belangrijkste was voor mij de garantie die je de regering moest geven voor de openbare orde en de veiligheid. Ik had daarover hele korte lijnen met politie en justitie in de zogeheten beleidsdriehoek. Dat was een gigantische operatie. In de maanden voorafgaande aan de top spraken we alles grondig met elkaar door: wat doen we als dit of dat gebeurt, draaiboeken maken, scenario's uitwerken, veiligheidsniveaus vaststellen, strategie- en communica-

tievraagstukken oplossen, landelijke ondersteuning regelen enzovoorts. Dat was best hectisch in een periode waarin uiteraard ook de gewone winkel doordraaide. De rol vervullen van facilitering van het gastheerschap, vraagt om creatieve inzet. Met heel veel inzet van mensen en met heel weinig middelen hebben wij dan ook maximaal resultaat kunnen bereiken. Waar ik in die dagen zelf mee bezig was? Onder andere veel vragen beantwoord van nationale en internationale pers, groepen ontvangen van buitenlandse delegaties, in voortdurende verbinding gestaan en overleg gepleegd met de commandocentra van de politie. Kortom van 's morgens vroeg tot 's avonds laat in touw geweest voor de top.”

“Er werden heel strenge eisen gesteld aan de security rondom de locaties waar gelogeed werd. Dat betekent dat daar onder andere de check van het bomvrij zijn van die locaties aan de orde is. Dan mag er niemand meer in, tenzij je je kunt legitimeren met badges, codes enzovoorts. De dag ervoor ging ik die locaties allemaal bezoeken. Ik meldde me bij Hotel Maastricht en ik had geen badge bij me. Ik stelde mij voor als de burgemeester van Maastricht en zei dat ik graag naar binnen wilde. De twee bewakers uit Eindhoven gaven mij te verstaan dat ik echt niet naar binnen kon omdat ik geen badge had. Ik zei: ‘Doet u mij een groot plezier. Kunt u even uw meerdere roepen?’ Die twee zaten echt in de knijpzak en dachten: nu moeten wij die meerdere gaan halen en krijgen we straks op onze donder. Hij kwam en ik zei, waar die twee agenten bij waren: ‘Ik wil u een groot compliment maken dat deze twee heren mij hier hebben tegengehouden. Zo moet het ook gebeuren. Ik had die badge ook bij me moeten hebben.’ Dat ging als een lopend vuurtje langs alle locaties waar die manschappen opgesteld stonden. Die wisten zich dus gesteund door het feit dat het uitgestippelde beleid zonder uitzondering ook gehandhaafd diende te worden. Dat was een leuk voorbeeld hoe serieus de normen genomen werden. Er komen immers zoveel mensen zonder badge die zeggen: ik ben ambassadeur X en ik moet nu naar binnen. En ook dan geldt: u komt er niet in.”

“De beschikbare accommodaties waren fantastisch, de inzet om een gastvrije stad aan te bieden groot, de prijs was goed en de veiligheid kon er stevig, maar low profile ingezet worden. Dat laatste leidde later nog wel tot een lastige afweging, toen ik op grond van te verwachten verstoring van de openbare orde voor bepaalde delen van de stad toch een noodverordening tijdens de dagen van de top moest

afkondigen. Bovendien waren er nogal wat demonstraties uit Nederland en uit Europa aangekondigd. Een stuk of vijftien als ik mij goed herinner. De grootste was die van de boerenorganisaties. Dan spreekt de politie al in een vroeg stadium met al die organisaties om te kijken welke route gevolgd wordt, of er afspraken gemaakt kunnen worden, voorwaarden opgelegd enzovoorts. Op één organisatie kregen we tijdens de voorbereiding onvoldoende grip: de Europees georganiseerde boeren uit Wallonië. Die zouden naar Maastricht komen op de eerste dag van de top en wel met een aantal tractoren. Met vijf tractoren kun je hier de hele stad platleggen. Daar doe je niets aan. Het aardige was weliswaar dat de locaties voor de top hier verschillend gesitueerd waren, maar logistiek betekende dat ook verplaatsing van regeringsleiders en anderen van het ene naar het andere gebouw, bijvoorbeeld van het provinciehuis naar het stadhuis, naar diner- en lunchlocaties, naar hotels, kortom er moest vrijelijk gecirculeerd kunnen worden. Maastricht is een kleinschalige stad met drie verkeersbruggen. Op het moment dat je die stad op slot zet met een paar tractoren, heb je een echt een groot probleem. Maastricht heeft verschillende verbindingen naar België. Reden waarom ik, in overleg met de korpschef, bedacht dat het op zich niet slecht zou zijn om bij wijze van spreken bij iedere toegangsweg een tank achter bosjes te zetten en achter de hand te houden. Bij zo'n grote demonstraties komen verkenners namelijk altijd inspecteren of de route wel vrij is. Als ze dan zo'n tank zien, denken ze: dat heeft geen zin. Als we met tractoren komen, gaat die tank op de weg staan en komen wij er niet door. Zo heeft het ook in de praktijk gewerkt. Maar om een tank te krijgen moesten wij wel toestemming hebben van de minister van Defensie [Relus ter Beek, red.], terwijl wij hadden gezegd: low-profile. Dat rijmt ook niet met elkaar. Ik kon maar niet uitgelegd krijgen dat we die tanks achter de bosjes zouden stoppen en dat we er niets mee zouden doen. Ze waren er juist ter camouflage en alleen voor het oog van belang om de tractoren tegen te kunnen houden. In eerste instantie kon maar geen toestemming verkregen worden. Toen de bedoeling uiteindelijk op het hoogste niveau begrepen werd, kregen we gelukkig de gevraagde tanks om achter de bosjes te zetten. De eerste dag bood Hare Majesteit de Koningin aan de regeringsleiders een lunch aan op Neercanne. Daar is/was zo'n prachtig sluiptweggetje om met tractoren gemakkelijk binnen te komen. En inderdaad, wij kregen 's morgens vroeg op het commandocentrum in het politiebureau het bericht dat de demonstranten zich in die buurt aan het verzamelen waren, inclusief omvangrijke groe-

pen tractoren. Precies zoals we dachten, hadden ze verkenners uitgestuurd en die zagen dat er tanks waren. Ze zijn stante pede omgedraaid en de demonstranten zijn die dag dan ook niet meer gekomen. De volgende dag kwamen ze echter te voet en hebben we ze naar het stadhuis gedirigeerd, waar ze zelf in de veronderstelling waren dat de Nederlandse staatssecretaris van Landbouw [Gabor, red.] hen zou ontvangen. Dat heb ik zo maar gelaten om vervolgens de woordvoerders van de demonstranten op het stadhuis naar binnen te halen om met ze te praten over het Europese landbouwbeleid. Na mijn toezegging dat ik de aangeboden petitie aan de Europese landbouwministers zou doorgeleiden, vertrokken ze. Overigens met veel kabaal en vernielingen door de demonstranten ter plekke van de Markt. Stenen werden losgewrikt en een aantal ramen in het stadhuis (zelfs glas in loodramen) moesten eraan geloven. Uiteindelijk wilden ze niet vertrekken voordat de mensen die de stenen hadden gegooid en die inmiddels ook gearresteerd waren, zouden zijn vrijgelaten. Dat duurde een poos in verband met het opmaken van de nodige processen verbaal. Onze inzet was: ze moeten wegblijven van het provinciehuis. Dus als je het zo kunt organiseren, dan is dat wel zo aardig."

"Verder was er veel waardering van de buitenlandse regeringsmensen die hier te gast waren en ook genoten hebben van de stad. Delors en volgens mij ook Mitterrand zijn hier – incognito voor zover dat gaat – op zondag naar de Hoogmis in de Onze Lieve Vrouwe Basiliek geweest. Zo internationaal is Maastricht eerlijk gezegd ook wel weer. Men gaat daar niet meteen aan elkaar herkenningstekenen zitten geven. Ik denk overigens niet dat dit in een stad als Den Haag even gemakkelijk had gekund."

Hoofdstuk V

De nasleep van het verdrag

Vallen en opstaan en vallen en...

De regeringsleiders konden zich allemaal vinden in het Verdrag van Maastricht, maar zij moesten hun nationale parlementen nog wel overtuigen van de juistheid ervan. De parlementen moesten het verdrag ratificeren, bekrachtigen, vóórdát het per 1 januari 1993 in werking kon treden. In sommige landen vond zelfs een volksraadpleging plaats. Dit ‘ratificatieproces’ zou niet minder moeizaam verlopen dan de onderhandelingen zelf. Daarnaast had het Verdrag van Maastricht vooral lijnen naar de toekomst uitgezet, die nader uitgewerkt moesten worden. Dat zou in de Verdragen van Amsterdam en Nice gebeuren.

De ratificatie zou in enkele landen nog wat grondwettelijke aanpassingen vergen, maar veel beren op de weg verwachtten niet. Enkele landen maakten gebruik van een referendum zodat de bevolking zich persoonlijk kon uitspreken over het verdrag. In Frankrijk ontbrandde echter een felle strijd tussen president Mitterrand ('Maastricht is een project van Frankrijk voor Frankrijk') en enkele vurige tegenstanders ('Maastricht opent een koninklijke weg voor het pan-Germanisme').ⁱ Mitterrand had geen zekerheid of hij in de Assemblée Nationale een parlementaire meerderheid achter zich kon krijgen en sloot een referendum niet uit om de ratificatie te voltooien.

'Holger og konen - siger nej til Union'

Het eerste land dat zo'n volksraadpleging organiseerde was Denemarken. Denemarken had over alle belangrijke besluiten die Europa aangingen een referendum georganiseerd: bij de toetreding tot de EG in 1973 en bij de goedkeuring van de Europese Akte in 1986. Een sleutelrol speelden de sociaal-democraten. Zij eisten dat de minderheidsregering een referendum over het Verdrag van Maastricht uitschreef. De leiders van de sociaal-democraten, zowel Svend Auken als zijn opvolger Poul Nyrup Rasmussen waren overtuigd voorstanders van een verenigd Europa en steunden dan ook de ja-campagne. Nyrup Rasmussen had een pro-Europese speech voorbereid voor de 1-mei demonstratie in Kopenhagen. Vóór hem sprak echter een vakbondsleider zeer positief over Europa, waarop hij door de menigte bekogeld werd met tomaten. Toen achtte Nyrup Rasmussen het wijselijk zijn deel over de EU volledig uit zijn toespraak te schrappen. Daarna hoorde je de sociaal-democraten niet meer over Europa.

In Denemarken deden allerlei negatieve geruchten de ronde dat Jacques Delors, voorzitter van de Europese Commissie, had gezegd dat de EU in de toekomst alleen in de grote talen zou opereren. Delors werd in Denemarken net zo zwart gemaakt als in Groot-Brittannië. Oud-communist Jens Peter Bonde voedde de Deense nee-campagne met dit soort geruchten en stemmingmakerij. Toen maakte Elleman-Jensen, de liberale minister van Buitenlandse Zaken en overtuigd Europeaan, de fout Bondes gedrag als 'klassieke agitprop' te kwalificeren. Agitprop staat voor de propagandatactiek van de Sovjet-Unie. Dit werd door de pers zo uitgelegd dat Ellemann-Jensen alle tegenstemmers als communisten bestempelde. Dit incident droeg bij aan de negatieve sfeer rondom de campagne. Volgens Ellemann-Jensen begrepen de Denen de betekenis van de nieuwe term 'Europese Unie' niet goed. Hij riep dan

ook tijdens de campagne: "Laten we het niet hebben over het etiket op de fles, maar over de inhoud van de fles. Een unie kan zoveel anders genoemd worden." Hij zette zelfs een fles Gammel Dansk (oud Deense bitter) op degene die een andere naam kon bedenken, maar tevergeefs. Het woord 'unie' werd door Holger K. Nielsen (leider van de Socialistische Volkspartij) in een anti-slogan verwerkt: 'Holger og konen - siger nej til Union' ('Holger en zijn vrouw zeggen nee tegen de Unie'). Dit sprak veel Denen aan.

Toch keurde het Deense parlement het verdrag in mei met grote meerderheid goed en wezen de opiniepeilingen eind mei op een duidelijke voorsprong voor de voorstanders. Om zeker te zijn van een overwinning werd tot een uitgebreide voorlichtingscampagne besloten en werden 500.000 exemplaren van de verdragstekst verspreid. Dit bleek een grote vergissing. De tekst was veel te ingewikkeld voor een lekenpubliek. Hoe kon je nu ja zeggen tegen het aanvaarden van volstrekt ondoorzichtige verplichtingen? Dit fenomeen zou zich overigens dertien jaar later in Frankrijk en Nederland herhalen toen in deze landen referenda plaatsvonden over de Europese grondwet.ⁱⁱ

Op 2 juni 1992 stemde uiteindelijk 49,3 procent vóór en 50,7 procent tégen. Het verschil bedroeg 46.847 stemmen. Met 25.000 voorstemmen méér zou de regering het hebben gered. Volgens peilingen waren er onder de sociaal-democratische kiezers dramatisch weinig ja-stemmers. In een persconferentie de volgende ochtend stelde Ellemann-Jensen voor om over het verdrag te heronderhandelen. Maar hij voegde er aan toe dat hij het bijna uitgesloten achtte dat de andere lidstaten het Deense verzoek zouden inwilligen. De minister weet de nederlaag van het ja-kamp gedeeltelijk aan een vertrouwenscrisis tussen Deense politici en het Deense volk.

De naschok van het Deense nee

In Frankrijk maakte het Deense nee grote indruk. De Franse Senaat die op dat moment over het verdrag debatteerde, staakte prompt zijn discussie. Een senator van de conservatieve oppositiepartij RPR van Jacques Chirac wees er fijntjes op dat Waterloo niet ver van Maastricht ligt. Een dag later maakte de Franse regering bekend dat het een referendum zou organiseren.ⁱⁱⁱ De Britse premier Major haastte zich te melden dat hij weigerde om de onderhandelingen over het verdrag te heropenen en dat het in het 'nationaal belang' is dat 'Maastricht' wordt goedgekeurd. In Nederland reageerden politici eveneens geschokt op de Deense uitslag. De regeringspartij PvdA wilde zelfs een bindend referendum organise-

ren, daarin gesteund door oppositiepartij GroenLinks. Een opiniepeiling had namelijk uitgewezen dat 58 procent van de Nederlanders daar wel voor voelde. PvdA-minister Jan Pronk – de linksbuiten van de partij – stelde dat de Denen blijkbaar als enigen over Europa hadden nagedacht. VVD en CDA zagen echter niets in een volksraadpleging terwijl premier Lubbers vond dat de uitslag van het Deense referendum niet moest worden gedramatiseerd. “Het heeft geen zin nu bij de Deense pakken neer te gaan zitten. Maar tegelijkertijd geeft de uitslag wel aanleiding om een algemeen gevoel van onbehagen bij de burgers in ons deel van Europa te constateren”, zo doelde Lubbers op de moeilijkheden bij de ratificatie in Noordwest-Europa. Eurocommissaris Frans Andriessen was zeer teleurgesteld. Hij opperde zelfs dat er voor Denemarken geen plaats was binnen het verenigde Europa, als het zou vasthouden aan zijn afwijzing van de nieuwe structuur van de EG, zoals vastgelegd in het Verdrag van Maastricht.^{iv}

Twee dagen later was er een vergadering van de NAVO-landen in Oslo. Ierland, géén lid van de NAVO, was ook uitgenodigd, dus konden de EG-ministers van Buitenlandse Zaken informeel bijeenkomen. Naar eigen zeggen bedacht Ellemann-Jensen daar het idee van het ‘kattlem’, het kattenluikje. “Ik had thuis een grote gemene kat. Hij meende dat ons huis zijn privé-domein was en dat mijn vrouw en ik als butlers voor hem klaar stonden. Om hem in die waan te laten hadden wij een kattenluikje, zodat hij in en uit kon gaan wanneer hij wilde. Dat beeld vertelde ik aan een Deense tv-journalist in Oslo: we moeten een constructie vinden die ons toestaat deel te nemen en niet deel te nemen wanneer wij willen. Later parafraseerde ik Hamlet, die zou hebben gezegd: ‘To be or not to be, that is the question. To be and not to be, that is the answer’. We moesten een situatie vinden die het voor ons mogelijk maakte om een nieuw referendum uit te schrijven.” Deze constructie moest ook een antwoord zijn op het Deense ‘nee’, maar daar had Ellemann-Jensen op dat moment nog geen ideeën over. Het belangrijkste was dat een onherstelbare situatie werd voorkomen. De Deense minister zei daarom tot zijn collegae: “Vergeet Denemarken even. Ga verder met het proces en kom er later op terug.” EG-voorzitter Portugal beschouwde Denemarken dus maar als de verloren zoon die vroeg of laat weer door de Europese familie kon worden binnengehaald.^v

Een opsteker voor de Denen

Denemarken werd echter níet vergeten. Door de oorlog op de

Balkan werd voormalig Joegoslavië uitgesloten van deelname aan het Europees Kampioenschap Voetbal in 1992 (een politiek besluit nota bene); eerste reserve Denemarken mocht alsnog aantreden. De meeste Deense voetballers waren al op vakantie en werden zo ongeveer van het strand geplukt en op het veld gezet. Wonder boven wonder bereikten ze, na Nederland te hebben uitgeschakeld in de halve finale, de finale tegen Duitsland. De Denen waren in de ‘winning mood’, zeker Uffe Ellemann-Jensen, nadat Hans van den Broek hem na afloop van de wedstrijd tegen Oranje feliciteerde: “Jullie zijn de beste. Nu moeten jullie de Duitsers verslaan!” Op de avond van de finale vergaderde de Europese Raad onder het Portugees voorzitterschap in Lissabon. Toen CNN Ellemann-Jensen voor de aftrap vroeg wat zou gebeuren, zei hij: “If you can’t join them, beat them!” Hij had een klein tv’tje onder zijn papieren de vergaderzaal binnengesmokkeld en zat met Kohl naast hem naar de wedstrijd te kijken. “Toen Denemarken scoorde, zei Kohl: ‘Hrbrrrrr!’ en wilde hij er niets meer van zien”, lacht Ellemann-Jensen. Nadat Denemarken met 2-1 gewonnen had, gaf hij zijn Deense supporterssjaal aan Klaus Kinkel, de nieuwe Duitse minister van Buitenlandse Zaken. Kinkel liep sportief met de sjaal om zijn nek naar de persconferentie met Duitse journalisten. “Het is een wonder dat hij daar levend vandaan is gekomen”, constateert de Deen. De euforie leidde bij de Denen tot een atmosfeer van: ‘Ze moeten het Verdrag van Maastricht heronderhandelen’. Maar omdat iedereen op vakantie ging, ebde deze tendens snel weer weg, en dat was volgens Ellemann-Jensen maar goed ook, want heronderhandelen was echt onmogelijk.

Intussen had de Ierse bevolking met 69 procent voor en 31 procent tegen ingestemd met het Verdrag van Maastricht en gaf het daarmee de ‘kiss of life’.^{vi}

Spanning in Frankrijk doet Europa wankelen

Toen verplaatste het toneel zich naar Frankrijk. Daar bereikte de spanning op 20 september een hoogtepunt, de dag van het Franse referendum. President Mitterrand waarschuwde dat een Frans ‘nee’ het breken van Europa betekende en premier Bérégovoy en oud-president Giscard d’Estaing voegden daaraan toe dat Duitsland in dat geval zijn autonomie zou herkrijgen en zijn predominantie over Europa zou veiligstellen.^{vii} Voorzitter Delors van de Europese Commissie dreigde met aftreden en stelde dat een Franse afwijzing van het Verdrag van Maastricht Europa in een diepe financiële en politieke crisis zou storten. De uitslag van het Franse referendum was doorslaggevend voor de toekomst van het verdrag.

In september deed de Britse premier Major er nog een schepje bovenop door aan te kondigen dat bij een Frans 'nee' zijn regering de ratificatie zou stopzetten en dit het definitieve einde van het verdrag zou betekenen. Na alle berichten over en weer had volgens een opiniepeiling opeens 44 procent van de Nederlanders 'geen mening' meer over 'Maastricht'. De spanning over de uitslag leidde ook tot onrust op de valutamarkten.

Wat in Frankrijk niet voor het Verdrag van Maastricht pleitte, was het feit dat de naam voor de Fransen onuitspreekbaar is. Of ze het nu met een harde of zachte g probeerden, meer dan Masstrik, Mailstrik, Maastrikt, Maastriesjt, Maästrik of Maestriche kwam er niet uit...

Uiteindelijk keurde de Franse bevolking het verdrag met een minieme meerderheid van 51,04 procent van de uitgebrachte stemmen goed. In 13 van de 22 regio's stemde een meerderheid tegen, vooral op het platteland, de Côte d'Azur en de steden en industriegebieden met grote werkloosheid. Van Jacques Chiracs RPR-aanhangers stemde meer dan 60 procent tegen. Het 'petit oui' bracht algehele opluchting onder de 'Europeanen'.

Major zet alles op alles...

Maar in Groot-Brittannië bleef het spannend. Major zinspeelde op uitstel van de definitieve ratificatie, omdat een stemming in het Lagerhuis hem vrijwel zeker een politiek onherstelbare nederlaag zou opleveren. Het Verenigd Koninkrijk was sinds 1 juli de nieuwe EG-voorzitter. Daarom had Major besloten om in oktober een extra Europese Raad in Birmingham te organiseren, waar een oplossing voor het Deense probleem gevonden moest worden. Of zoals Major het noemde: 'diepgaand kijken' of de weg die de EG is ingeslagen wel de juiste is. Deze top in Birmingham leverde echter bitter weinig op en Major lokte een debat uit in het Lagerhuis over de vraag of de ratificatie over het Verdrag van Maastricht moest worden doorgezet. Major hersenspoelde vervolgens de rebelse Lagerhuisleden met een dubbelzinnige interpretatie van het verdrag (het Verenigd Koninkrijk kan niet buiten de Europese integratie voortbestaan en de EU laat tegelijk alle nationale rechten en tradities onverlet). Bovendien oefenden enkele conservatieve fractieleden bijna onmenselijke druk uit op vooral jonge Lagerhuisleden om vóór te stemmen. Resultaat was dat Major het pleit won met 319 tegen 316 stemmen. Hij zag zich echter wel genooddaakt om de definitieve ratificatie uit te stellen tot 1993. Minister van Buitenlandse Zaken

Douglas Hurd vindt, terugkijkend, dat de Britse regering in december 1991 een aanvaardbaar risico had genomen. Een paar jaar eerder onder Thatcher, of een paar jaar later (tijdens de crisis in Joegoslavië) zouden de Britten ongetwijfeld de boot hebben afgehouden. Oud-premier Thatcher, in 1992 lid van het Lagerhuis, dreigde immers dat ze het Verdrag van Maastricht zou verwerpen als de regering in haar ogen zou 'zondigen' door de vorming van een Europese 'superstaat' toe te staan.^{viii} In de ogen van Hurd was zij toen ongevaarlijk: "Per slot van rekening was ze net afgetreden en helemaal geen machtig figuur. In die cruciale weken van Maastricht was zij stil en zou zelfs gezegd hebben dat de premier (Major) het goed gedaan had, al heb ik haar dat nooit horen bevestigen." De Nederlandse Tweede Kamer stemde op 13 november bij ruime meerderheid in met het Verdrag van Maastricht. Alleen GroenLinks (vanwege 'een te groot democratisch tekort'), de kleine christelijke partijen en de rechts radicale Centrum Democraten van Hans Janmaat stemden tegen.

Deense U-bocht na Edinburg

De Deense kwestie was intussen niet opgelost. Na lange beraadslagingen kwam het Deens parlement in de herfst met het 'Nationaal Compromis' in de vorm van een wensenlijstje voor de Europese Raad: meer openheid, subsidiariteit, democratische controle en Deense specifieke eisen van de oppositiepartijen die een meerderheid in het parlement hadden.^{ix} Deze eisen hielden in:

- geen deelname aan het defensiebeleid of enige gemeenschappelijke militaire operaties;
- geen deelname aan de eenheidsmunt;
- geen verplichtingen in relatie tot het burgerschap van de EU;
- geen soevereiniteitsoverdracht op het gebied van justitie en politiezaken.

De Deense premier Poulsen stond volledig achter het voorstel, in tegenstelling tot de pro-Europese Ellemann-Jensen, die het accepteerde als de prijs die betaald moest worden om de Denen voor een tweede referendum te winnen. Hij stond voor de keuze: aftreden of het Deense voorstel in Europa verdedigen. De minister koos voor het laatste en verdedigde zich met hand en tand, toen tijdens een Europese Raad in Edinburg zijn collega's tegensputterden: "Jullie begrijpen de ernst van de situatie niet. Als jullie ons niet deze opt-outs geven, komt er geen Verdrag van Maastricht. Denk niet dat jullie met z'n elven zonder Denemarken door kunnen gaan. Dat staan wij niet toe. Dan moeten jullie zelf maar over een nieuw verdrag onderhandelen." Als namelijk een handtekening onder het

verdrag ontbreekt, kunnen de overige elf lidstaten wel onderling identieke intergouvernementele afspraken maken, maar zijn deze niet afdwingbaar krachtens EG-recht.^x

De andere Europese regeringsleiders zagen in dat ze Denemarken tegemoet moesten komen om te voorkomen dat het ratificatieproces definitief zou stagneren. De Deense eisen werden ingewilligd, al wilden de andere landen geen extra opt-out voor Denemarken en geen Beschikking (die bindend is), maar een Plechtige Verklaring van de Europese Raad. De Duitse bondskanselier Kohl vond dat 50.000 Denen niet het Europese proces mochten stopzetten en dreigde dat wanneer slechts twee of drie landen een speciale oplossing voor Denemarken voorstonden, de andere landen zonder Denemarken zouden verdergaan. Toen Ellemann-Jensen nogmaals aan Kinkel duidelijk maakte dat er zonder een bevredigende deal geen Verdrag van Maastricht zou zijn, overtuigde de laatste Kohl dat men een beschikking moest accepteren. In enkele officiële verklaringen werden onder meer de grondwettelijke rechten van het Deens burgerschap onderstreept, evenals de mogelijkheid voor lidstaten om verdergaande regels vast te stellen op het gebied van consumenten- en milieubescherming en sociaal beleid.^{xi}

De Europese Raad van Edinburgh van december 1992 kan gezien worden als de definitieve bevestiging van het 'Europa à la carte', waarbij een beperkte groep landen nauwere afspraken maakt en de anderen ervoor kiezen om niet mee te doen (de opt-out), zoals Groot-Brittannië al in Maastricht bij de invoering van de eenheidsmunt had gedaan. De Raad betekende ook een halt voor de toekomst wat betreft een gemeenschappelijke defensie, nu de Denen daar niet aan mee zouden doen. Intussen hadden alle landen behalve Duitsland, Denemarken en het Verenigd Koninkrijk het verdrag officieel geratificeerd. Op 18 mei 1993 hield Denemarken het tweede referendum en dit keer stemde 56,8 procent van de Denen voor. Het Britse Lagerhuis stemde met 292 tegen 112 stemmen in met het verdrag, dat in juli ook werd aangenomen in het Hogerhuis. Op 22 juli diende Labour echter een motie in om het Sociaal Protocol alsnog te onderschrijven. De stemmen staakten op 317-317 en nadat het Lagerhuis in een tweede stemming het regeringsbeleid met betrekking tot het Sociaal Protocol verworpen had, stelde Major de vertrouwensvraag. De volgende dag won de Major de stemming met 339 tegen 299.^{xii} In Duitsland liepen nog enkele rechtszaken bij het Constitutioneel Hof in Karlsruhe. Nadat het Duitse Bundesverfassungsgerichtshof in het najaar had geoordeeld dat het

verdrag niet in strijd met de Duitse grondwet was, kon het Verdrag van Maastricht op 1 november 1993 – negen maanden later dan voorzien – in werking treden.

Het Stabiliteitspact als basis voor een sterke munt

Bij de beslissing om tot één Europese munt te komen, waren de discussies tussen de eerste ministers aan de ene kant en de presidenten van de nationale banken en de ministers van Financiën anderzijds fel geweest. Kon men tot monetaire eenwording overgaan vóórdat de stabiliteit van de verschillende nationale munten was gegarandeerd? Uiteindelijk waren er in Maastricht zogenaamde convergentiecriteria opgesteld. Landen die aan de eenheidsmunt wilden deelnemen, mochten op jaarbasis een maximaal begrotingstekort van 3 procent ten opzichte van het Bruto Binnenlands Product (BBP) hebben. Verder mocht de bruto staatsschuld niet meer dan 60 procent bedragen van het BBP. Tenslotte mocht de inflatie niet meer dan 1,5 procentpunt hoger zijn dan de drie eurolanden met de laagste inflatie in de voorafgaande jaren. De lange termijnrente mocht niet meer dan 2 procentpunten hoger zijn. Omdat vooral de monetaire autoriteiten (met name de nationale centrale banken) er zeker van wilden zijn dat de politici van de lidstaten zich ook aan deze economische regels zouden houden – ook bij economische recessie of electorale verschuivingen – stelden zij voor om afspraken te maken voor wat er zou gebeuren als de lidstaten deze regels toch zouden overtreden.

Deze regels werden tijdens de Europese Raad van Dublin in december 1996 vastgelegd in het Stabiliteits- en Groeipact met als doel de stabiliteit van de euro te garanderen. Vooral Nederland en Duitsland wilden harde afspraken voordat ze hun eigen sterke munten zouden inruilen voor de euro. De Duitse minister van Financiën Theodor Waigel was al jaren voorstander van sterke afspraken en kan gezien worden als de architect van het Stabiliteitspact. Hij zag dat door de vergrijzing de financiering van de sociale zekerheid in Europa niet eenvoudig zou worden en wilde door middel van het vastleggen van sancties het zogenaamde deficit-spending van regeringen in de toekomst voorkomen. In Dublin kwam het tot nachtelijke discussies tussen de Duitse bondskanselier Kohl en de Franse president Chirac (die Mitterrand in 1995 was opgevolgd) over de vraag wanneer in tijden van economische crisis landen tijdelijk een hoger begrotingstekort mochten hebben. Kohl, hierbij sterk ondersteund door de Nederlandse premier Kok, vond dat er van een uitzonderlijke crisis sprake

was bij een economische inkrimping van 1 procent per jaar, terwijl Chirac vond dat het al bij 0,5 procent te bar werd. Na veel discussie vonden zij elkaar in een klassiek compromis op 0,75 procent, waarbij Chirac gezegd zou hebben: "Ik doe het niet graag, maar ik doe het voor Theo." Hierna kon de invoering van de euro definitief worden doorgezet. Uiteindelijk is het pact het Stabiliteits- en Groeipact gaan heten, omdat de nieuw aangetreden socialistische regering van Lionel Jospin eiste dat het convergentiebeleid ook tot economische groei en werkgelegenheid moest leiden. Kok kreeg het op weg naar de top in Amsterdam in juni 1997 nog aardig benauwd of men er nog uit ging komen. "Jospin moest als het ware worden gemasseerd om de hoofdzaken die we in Maastricht waren overeengekomen te aanvaarden." Dit ondanks het feit dat Jospin van dezelfde politieke kleur was als de inmiddels overleden Mitterrand (en ook Kok en de nieuwe Britse premier Tony Blair).

De geloofwaardigheid aangetast

De Europese munt zou aanvankelijk 'ecu' heten, de Engelse afkorting voor European Currency Unit. Maar aan deze afkorting kleefden een aantal bezwaren. Ecu zou in Duitsland tot de uitspraak 'ekoe' leiden, wat meteen geassocieerd werd met het Duitse woord Kuh (koe). Bovendien refereerde de ecu te veel aan de bestaande Ecu en was er ooit een Franse munt met die naam geweest. Daarom besloot de Europese Raad van Madrid in december 1995 om de munt 'euro' te noemen. Bij de girale invoering van de euro op 1 januari 1999 verving de euro de ECU, met de tegenwaarde van 1 euro = 1 ECU.

In het nieuwe millennium bleek echter dat verschillende landen (waaronder architect Duitsland, Frankrijk, Italië, Nederland en Portugal) zich niet aan het Stabiliteitspact hielden en dat de Europese Raad de aanbevolen consequenties van de Europese Commissie naast zich neerlegde. De Duitse regering zag de kosten van de Duitse hereniging zo hoog oplopen, dat zij zich niet meer aan de drieprocentnorm van het overheids-tekort kon houden.

Ruud Lubbers is nooit gelukkig geweest met het Stabiliteitspact. "Dat is een Pyrrusoverwinning geworden van de stevigen (presidenten van de nationale banken, zoals André Szász) die dat graag wilden. Het heeft precies andersom gewerkt omdat toen bij het Stabiliteitspact de boog overspannen werd, de grote landen er zelf onderuit begonnen te lopen. Dat is heel slecht voor het gezag. Ik heb daar gemengde gevoelens over." Volgens Lubbers ging het om een verkeerde conclusie uit de meting van de convergentiecriteria. "Het was een interpre-

tatie die niet samenviel met de criteria. Als econoom heb ik tot op de dag van vandaag nooit de meerwaarde kunnen zien van het Stabiliteitspact. Het onderschatte de latente spanning en de eigen weg van de grote landen. Wat heeft het voor zin om een Stabiliteitspact te sluiten als landen als Duitsland en Frankrijk zich er niet aan houden? Dat was voorspelbaar naar mijn gevoel. Dat is niet de zwakte van Maastricht, maar het ontbreken van een goede politieke taxatie. Die mensen dachten trots: 'Nu hebben we een Stabiliteitspact'. Nou dat hebben we geweten." Lubbers ziet het Stabiliteitspact als het eerste slechte nieuws na het Verdrag van Maastricht. Daar vloeit als negatief neveneffect uit voort dat door het overtreden van het Stabiliteitspact de EMU aan respect verloor.

Oud-premier Kok vindt echter dat het pact zijn waarde wel degelijk heeft bewezen, al moest het onlangs wel worden herzien. Het Stabiliteitspact blijft volgens hem een belangrijke bijdrage aan stabiliteit en soliditeit leveren, maar het staat of valt met de politieke wil het serieus te nemen. "Op de hoofdlijn was en is het essentieel dat we in Europa afspraken maken dat wie deelneemt zich houdt aan spelregels die voor ons allemaal gelden. Een zwakte bij de één heeft namelijk heel snel het effect van een uitslaande brand naar anderen. We hebben met zaken als de vergrijzing in Europa nog een moeilijke weg te gaan." Roland Dumas bestempelt het als een goede keuze dat er een 'wettelijk korset' is om de Europese munt en economie te verdedigen. "Het moet tegelijkertijd een beetje solide zijn en een beetje rigide voor de landen die niet doen wat nodig is." Ook Waigel vindt dat het pact noodzakelijk was. In 2005 heeft men het Stabiliteitspact wat flexibeler gemaakt, zodat het wel gehandhaafd kon worden. Waigel betreurt dit. "Het zou ook beter zijn geweest als men het niet veranderd had."

Er gaan zelfs stemmen op om het pact maar helemaal af te schaffen omdat het toch niet functioneert. Tegelijkertijd wordt er, als het economisch meer voor de wind gaat, in de hoofdsteden weer anders tegen het pact aangekeken. De Duitse minister van Financiën Steinbrück acht het bijvoorbeeld van het grootste belang dat Duitsland onder de drieprocentnorm blijft.

Het pact overtuigde in ieder geval geen meerderheid van de Denen om voor toetreding tot de euro te stemmen, net zo min als de Zweden. Deze twee Scandinavische landen zijn dan ook nog steeds geen lid van de Eurozone. Maar veel verschil maakt dit feitelijk niet. Denemarken ziet zich genoodzaakt om zich in economisch opzicht te gedragen als

alle andere landen in de Eurozone, zonder dat het er deel van uitmaakt. Uffe Ellemann-Jensen is ervan overtuigd dat als er op dit moment een referendum over de invoering van de euro zou worden uitgeschreven, een meerderheid van de Denen vóór zou stemmen.

Het Verdrag van Amsterdam

In het Verdrag van Maastricht zat veel potentieel verwerkt, maar dit maakte ook dat de clausules over het Gemeenschappelijk Buitenlands- en Veiligheidsbeleid tamelijk vaag bleven. Het Europees Parlement kreeg niet heel veel extra macht en het feit dat in het verdrag artikel N was opgenomen, waarin stond dat in 1996 opnieuw een intergouvernementele conferentie (IGC) belegd zou worden, bevestigde dat Maastricht niet het eindstation van de Europese integratie moest zijn. Door de vele tijd die het opstellen van het Stabiliteitspact vergde, was er nog maar een half jaar om tot een afsluiting van de IGC te komen. In de eerste helft van 1997 moest het gebeuren en toevalligerwijs viel dit opnieuw tijdens een Nederlands voorzitterschap. Ditmaal mocht Amsterdam de Eurotop organiseren. Intussen was de EU uitgebreid tot vijftien lidstaten met Finland, Oostenrijk en Zweden. Er werd veel minder overeenstemming bereikt dan gehoopt. De IGC formaliseerde dat het mogelijk zou moeten zijn dat een beperkt aantal landen op bepaalde terreinen nauwer samenwerkten dan wat de bestaande afspraken mogelijk maakten. Dit gebeurde in feite al via het Sociale Protocol en het Gemeenschappelijk Defensiebeleid. Ook werd onder andere de medebeslissingsprocedure en het stemmen in de Raad met gekwalificeerde meerderheid (in plaats van met unanimité) uitgebreid. Verder werd het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid meer gespecificeerd (er kwam een Hoge Vertegenwoordiger voor het GBVB) en voegden de lidstaten het Subsidiariteitsbeginsel officieel toe als protocol aan het verdrag. Het visa-, asiel- en migratiebeleid werd verder in de steigers gezet en deels overgeheveld van de derde naar de eerste pijler zodat het onderhevig werd aan communautaire procedures. Tijdens de Europese Raad lukte het om een aantal zaken over te hevelen naar de eerste pijler en een zogenaamde 'passerelle' in te bouwen. "Die bepaalde dat je met unanimité zou kunnen besluiten om justitiële en strafrechtelijke zaken met gekwalificeerde meerderheid te gaan besluiten, waar voorheen in de derde pijler alleen via unanimité besloten kon worden. Dat was niet mogelijk geweest zonder 'Maastricht'", aldus minister Bot.

Het Verdrag van Amsterdam was lang niet zo glansrijk als het Verdrag van Maastricht. Volgens oud-minister Dumas en oud-premier Kok is er niet voldoende gerealiseerd: omdat je alles met unanimité moet bereiken, staat ook Amsterdam bol van de compromissen. Maar toch is er wel degelijk vooruitgang geboekt. Kok: "Het glas is altijd halfvol of halfleeg. Het was een tussenstapje in een proces dat zeker verbeteringen inhield en waar we dus met gepaste voldoening op mogen terugkijken."

Het Verdrag van Nice

Het Verdrag van Nice, overeengekomen in december 2000, behandelde zaken waar de regeringsleiders in Amsterdam nog niet aan toe waren gekomen en moest de uitbreiding van de Europese Unie in het nieuwe decennium voorbereiden. Veel tijd vergde daarbij de nieuwe gewogen stemverdeling van de lidstaten in de Raad van Ministers waarbij Nederland tot ergernis van velen een stem meer afdwong dan België.^{xiii} Het was de bedoeling dat het Verdrag van Nice eindelijk de gewenste 'verdieping' van de Europese Unie zou brengen: een aanzienlijke versterking van de Europese Commissie en het Europees Parlement en een veel steviger Gemeenschappelijk Buitenlands- en Veiligheidsbeleid. Maar het werd alleen 'verbreding'. De EU zou in mei 2004 uitgebreid kunnen worden met 10 lidstaten: Estland, Letland, Litouwen, Polen, Tsjechië, Slowakije, Slovenië, Hongarije, Malta en Cyprus, en daarmee was de kous af. Bulgarije en Roemenië zouden in 2007 volgen. Velen waren en zijn dan ook zeer ontevreden over dit verdrag: 'Nice was not nice'.

Op het gebied van defensiesamenwerking werd echter wel degelijk vooruitgang geboekt. Al in 1992 bood de WEU-Raad in Petersberg (nabij Bonn) de mogelijkheid voor WEU-leden om vredeshandhavende taken uit te voeren. Op Frans-Brits initiatief kwam hier in 1998 een defensiecapaciteit van de EU bij die moest zorgdragen voor humanitaire operaties, vredeshandhaving en militair crisismanagement; de zogenaamde Petersberg-taken, die in het Verdrag van Amsterdam waren opgenomen. In 2000 gaven de Europese Rapid Reaction Force en het Rapid Reaction Mechanism vorm aan het Europees Veiligheids- en Defensiebeleid (EVDB), al lagen hun taken bij veiligheidsoperaties en werd de traditionele defensie aan de NAVO overgelaten. Het EVDB leidde ook tot de oprichting van het Eurocorps, een gemeenschappelijke troepenmacht voor de EU en de NAVO, gevormd door België, Duitsland, Frankrijk, Luxemburg en Spanje. In de ogen van Roland Dumas was

Frankrijk aanhanger van een Europese defensie op de manier zoals die zich nu ontwikkelt. “Wij denken terecht dat binnen het federaal kader en binnen de unie van lidstaten de echte Europese dimensie haar plaats zal kunnen vinden.” In het nieuwe millennium zou de EU zelfs enkele vredesoperaties in voormalig Joegoslavië van de NAVO overnemen. Bij de conflicten in het Midden-Oosten, zeker die in Irak in 2003, werd echter duidelijk dat het tot op het bot verdeelde Europa nog niet de institutionele middelen en politieke zeggingskracht heeft om een actieve rol op het wereldtoneel te spelen. Voor oud-premier Lubbers was Maastricht het succes van de Europese Centrale Bank, maar, omdat daar de kans voor sterkere politieke samenwerking gemist is, ook het begin van een weg naar beneden. “Dan wordt de uitbreiding zó overheersend dat het de hele agenda bepaalt.” Dat is in Nice gebleken. Het Verdrag van Nice kon pas geratificeerd worden nadat Ierland in een tweede referendum zijn zegen gaf. Bij een eerste referendum hadden de Ieren tegengestemd. Er moest een verklaring aan te pas komen die benadrukte dat de militaire neutraliteit van de lidstaten niet in het geding zou komen (Ierland was en is immers geen lid van de NAVO of de WEU).

Het Grondwettelijk Verdrag

Om de ontevredenheid over het Verdrag van Nice weg te nemen, werd op initiatief van de Belgische premier Verhofstadt in 2001 de Verklaring van Laken opgesteld, die opriep tot de vorming van een Europese Conventie. Deze groep van zo'n 200 Europese politici en oud-politici schreef onder leiding van de Franse oud-president Valéry Giscard d'Estaing het ontwerp voor een Grondwettelijk Verdrag (ook wel Europese Grondwet genoemd), ofwel het 'Verdrag tot oprichting van een Grondwet voor Europa'. Hier ging in oktober 2003 een intergouvernementele conferentie mee aan de slag die – na een dramatisch mislukte top van Rome onder leiding van de Italiaanse premier Silvio Berlusconi in december 2003 – onder Iers voorzitterschap in juni 2004 voltooid kon worden. Op 29 oktober 2004 werd het Grondwettelijk Verdrag alsnog in Rome plechtig ondertekend. Het Grondwettelijk Verdrag was een adequate update en herschrijving van tot dan toe bestaande verdragen die in EG- en EU-verband zijn gesloten. Bovendien zijn de belangrijkste uitspraken van het Europees Hof van Justitie erin verwerkt, zodat de door haar geschapen Europese rechtsorde een wettelijk kader kreeg. Verder zou de rechtspersoonlijkheid van de EG uitgebreid worden naar alle beleidsterreinen van de EU en werd het Europees Handvest van de Grondrechten overgeheveld naar de Grondwet. De

Europese Raad zou een vaste voorzitter (een soort Europese president) krijgen met een ambtstermijn van tweeënehalf jaar en de Europese Unie een eigen minister van Buitenlandse Zaken.

Het Grondwettelijk Verdrag zou een verdieping betekenen van de Europese integratie na de uitbreiding; het aantal lidstaten was sinds het Verdrag van Maastricht meer dan verdubbeld. Bovendien zou de tempelstructuur van Maastricht – drie pijlers met de EU als verbindend fronton – verdwijnen en vervangen worden door één gemeenschappelijk geheel. Zou, want op het moment van schrijven hebben negen van de 27 lidstaten hun ratificatie opgeschort totdat duidelijk is wat de koers is nu de Franse en Nederlandse bevolking zich in 2005 middels referenda tégen het Grondwettelijk Verdrag heeft uitgesproken. De Europese Raad heeft een periode van bezinning ingesteld. De Europese Commissie lanceerde een zogenaamd plan D: democratie, dialoog en discussie, dat de burger het klaarblijkelijk geschonden vertrouwen in Europa terug moet geven. Hoe verder met Europa?

Hoe nu verder?

De impasse rond de ratificatie van het Grondwettelijk Verdrag toont een duidelijke parallel met de ratificatie van het Verdrag van Maastricht. In beide gevallen lag de bekrachtiging in Frankrijk zeer gevoelig en was de uitslag nipt. In 1992 lukte het de regering net wel en in 2005 net niet om een meerderheid van de bevolking over de streep te trekken. Volgens Roland Dumas wilde president Chirac zich net zo profileren als president Mitterrand destijds. “Maar Monsieur Chirac is niet Monsieur Mitterrand. Hij heeft een slechte campagne gevoerd en dat was eerder een échec dan een succes. Ik heb Monsieur Mitterrand aangeraden niet de referendumroute te nemen, maar de parlementaire weg die veel zekerder zou zijn geweest, maar hij heeft koppig doorgezet.”

Verder waren in 2005 de PvdA en GroenLinks in Nederland opnieuw vóór een referendum (zij het officieel raadplegend), met het verschil dat er nu ook steun was van de partijen VVD, SP én D66, waardoor het voorstel na algemene instemming in de Tweede Kamer ook een Senaatsmeerderheid behaalde. Een verdrag, waar waarschijnlijk wel een parlementaire meerderheid voor bestond, kon zo alsnog door het volk worden afgewezen.

Vooral de parallel met het Deense referendum van 1992 springt in het oog. Blijkbaar waren de mensen achter de voorlichtingscampagne van 2004 zich er niet van bewust dat in 1992 de verspreiding van de volledige verdragstekst (van het

Verdrag van Maastricht) in Denemarken niet tot het gewenste resultaat had geleid. Als men de Deense parallel aanhoudt, is de vraag of ditmaal opnieuw een U-bocht-formule tot een oplossing in Frankrijk en Nederland zal leiden. Dat ligt niet direct voor de hand. Doordat het twee oprichters van de EG betreft, is de crisis dieper, zo vindt ook de Belgische oud-minister-(president) Eyskens: "Ik denk dat het nu erger is, aangezien de weerstand meer algemeen verspreid is. Denemarken is bij wijze van spreken ook een half eiland." Ook Lubbers ziet dit verschil: "Toen de zes landen met de EG-samenwerking begonnen, zei De Gaulle: 'Er zijn wel zes landen, maar er zijn maar twee naties – Frankrijk en Nederland'. Als die twee naties allebei 'nee' zeggen, dan is de duiding van Europa in die twee natiestaten onvoldoende. Dan moet je daaraan werken en je verlies nemen. De Gaulle was geen liefhebber van Nederland, maar hij had er wel respect voor."

Ook volgens oud-minister Van den Broek is de Deense methode van 1992 niet zo gemakkelijk toepasbaar in de kwestie rondom de grondwet:

"Er is een bepaald wantrouwen gecreëerd toen men begon te spreken over een Grondwettelijk Verdrag, afgezien van toenevend onbehagen bij de burger door een gebrek aan communicatie en informatie. Zoals toen de onafhankelijke beoordelingscommissie in Nederland opmerkte dat bij invoering van het Grondwettelijk Verdrag het nationale recht ondergeschikt wordt gemaakt aan het Europese recht. Staatsrechtelijk betekent dat niets nieuws voor internationale verdragen, maar het heeft de mensen enorm de schrik aangejaagd. Ik zou de hoop op de weg vooruit bepaald niet opgeven. Deze Eurosceptis is ook geen nieuw fenomeen. We hebben het in het begin van de jaren '80 ook meegemaakt, maar waren toen met veel minder lidstaten. Dat maakte de zaak sowieso minder gecompliceerd. Ik blijf zeer sterk voorstander van het beginsel van subsidiariteit. Dat was eigenlijk toen al een bewustzijn dat wat je op nationaal, regionaal of lokaal niveau kunt doen ook moet doen en niet aan Europa moet overlaten."

Al was het subsidiariteitsbeginsel revolutionair voor Maastricht, Van den Broek vindt dat het tien jaar heeft gedobberd. "Misschien is dat een van de redenen dat het referendum die ongelofelijk negatieve uitslag heeft opgeleverd." De burger denkt: 'Je komt ons iedere keer confronteren met besluiten die al genomen zijn, maar hoe werkt dat nu precies?' Volgens de oud-minister heeft het Verdrag van Amsterdam lang niet die bekendheid gekregen als dat van Maastricht.

"Maastricht wordt om de haverklap nog geciteerd, al was het alleen omdat het Grondwettelijk Verdrag van die drie pijlers

afwil, die zijn ingesteld bij het Verdrag van Maastricht. Zelfs de term 'ever closer union' wordt vandaag als te vergaand beschouwd en is er in het Grondwettelijk Verdrag weer uit gehaald. Het aantal mensen dat nog gelooft in een meer federale structuur is aanzienlijk afgenomen. Het hoofdthema van de Europese samenwerking is eigenlijk: verschaft ons meer democratie. Versterk de bevoegdheden van het Europees Parlement en ook die van de nationale parlementen. Geef ons meer transparantie. Maak de ministeriële vergaderingen openbaar. Maak de besluitvorming efficiënter. Alles wijst erop dat men die verlangens heeft om de nationale identiteit niet al te zeer in gevaar te brengen en niet een sluipende verdere overdracht van bevoegdheden toe te staan. Dat staat haaks op een sentiment van meer federalisering. Dat betekent meer top-down, terwijl de stemming van nu juist bottom-up is."

Van den Broek raakt hier aan de vraag hoe het nu verder moet. Daarover wordt zeer verschillend gedacht. Minister Bot denkt dat Nederland het Grondwettelijk Verdrag alsnog moet laten ratificeren en wel door het parlement. "Daar zitten wél mensen die het kunnen beoordelen." De minister hoopt dat er tijdens het Frans EU-voorzitterschap in de tweede helft van 2008 iets nieuws op tafel zal liggen dat gebaseerd is op het Grondwettelijk Verdrag. Veel mensen vergeten namelijk dat dit voor een groot deel een compilatie is van de oude verdragen. Als het grondwettelijke stuk er een beetje wordt uitgehaald, maakt het volgens Bot een hele redelijke kans om geaccepteerd te worden.

Oud-premier Lubbers denkt dat veel meer benadrukt moet worden waarvoor Europa nodig is. Een document waar het echt om draait. In zijn ogen zijn dan de drie belangrijkste beleidsterreinen: milieu (inclusief klimaatverandering); migratie; en het buitenlands en veiligheidsbeleid, in relatie met de VN-veiligheidsraad. Er is geen tijd meer te verliezen. "De interventie in Irak is hopeloos geweest. Nu hebben we Iran: we hebben Euratom, maar nucleair nog steeds niet één Europa. Frankrijk en Engeland zitten in de Veiligheidsraad, maar waar is de Europese Unie dan, met die enorme inspanning op het gebied van ontwikkelingssamenwerking? Je hebt ook leiderschap nodig." Lubbers vindt dat het op het gebied van veiligheid aan de voorzitter van de Europese Commissie en de voorzitter van de Europese Raad is om lijnen uit te zetten.

Volgens de Britse oud-minister Douglas Hurd is de huidige crisis zo diep dat er een einde is gekomen aan de koninklijke weg van het sluiten van grootse, alomvattende verdragen. De

Grondwet was een dappere poging, maar niet een die de eindstreep zal halen. Hij meent dat er in de toekomst akkoorden per sector zullen komen. De Deense oud-minister Ellemann-Jensen vindt echter dat je voorzichtig moet zijn met het trekken van een parallel tussen 1992 en 2004, omdat de grondwet meer te maken heeft met de uitbreiding. Volgens hem is het probleem dat de politieke leiders van vandaag moeten inzien dat de Europese Unie niet meer ophoudt bij de 'oude, solide, goed gedijende Europese landen'. De nieuwe landen komen in een Europese Unie terecht waar één Europese munt wordt gebruikt. En zo liggen ook de fundamenten van een uitgebreide Europese Unie in Maastricht. "De Unie is dé manier om definitief de wond te helen die in de 20e eeuw in ons continent is geslagen. Dit is waarom Maastricht altijd zal worden herinnerd als de plek van de start van de EU en de euro."

Noten Hoofdstuk V

- i Gerritsen, J. (1992). Frankrijk wil eigen gezicht houden in Europa. In: NRC Handelsblad, d.d. 16 april.
- ii Nijenhuis, H. (1992). Meerderheid tegen Verdrag van Maastricht. In: NRC Handelsblad, d.d. 3 juni.
- iii Nijenhuis, H. (1992). Meerderheid tegen Verdrag van Maastricht. In: NRC Handelsblad, d.d. 3 juni.
- iv Janssen, R. (1992). Andriessen: Denen desnoods uit EG. In: NRC Handelsblad, d.d. 5 juni.
- v Brummelman, W. (1992). 'Diep getroffen' door solidariteit met Denen en met elkaar. In: NRC Handelsblad, d.d. 5 juni.
- vi Jippes, H. (1992). Tweederde meerderheid Ieren voor 'Maastricht'. In: NRC Handelsblad, d.d. 20 juni.
- vii Gerritsen, J. (1992). Fransen vrezen na 'nee' in referendum grote Duitse macht. In: NRC Handelsblad, d.d. 31 augustus.
- viii NRC Handelsblad (1992). Lagerhuis keurt 'Maastricht' goed, In: NRC Handelsblad, d.d. 22 mei.
- ix Laursen & Vanhoonacker (1994). The Ratification of the Maastricht Treaty. Issues, Debates and Future Implications. Maastricht: EIPA, p.71.
- x Brummelman, W. (1992). EG zit met ernstig probleem door 'Nee' van Denemarken. In: NRC Handelsblad, d.d. 3 juni.
- xi Laursen & Vanhoonacker (1994). The Ratification of the Maastricht Treaty. Issues, Debates and Future Implications. Maastricht: EIPA, pp.439-41.
- xii Laursen & Vanhoonacker (1994). The Ratification of the Maastricht Treaty. Issues, Debates and Future Implications. Maastricht: EIPA, pp.272-73.
- xiii Dinan, D. (2004). Europe Recast: A History of European Union. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Hoofdstuk VI

De gevolgen voor Maastricht

De ster straalt alsmaar internationaler

Waar de naam Maastricht vóór de Europese top over de landsgrenzen heen amper een belletje deed rinkelen, zette het verdrag de stad wereldwijd op de kaart. Met name de universiteit profiteerde van die naamsbekendheid en zag het aantal aanmeldingen van buitenlandse studenten enorm stijgen. De nawerking van het verdrag had ook aanzuigende werking op allerlei internationale instituten en wetenschappelijke instellingen, die zich in grote getale in de Limburgse hoofdstad vestigden. Gemeente en provincie daarentegen waren eerder traag in het aangrijpen van de kansen op het gebied van promotie die de Europese top bood...

Door het verdrag werd de naam Maastricht wereldwijd bekend. Al ten tijde van de Eurotop zijn er allerlei anekdotes die daarvan getuigen. Maastrichtenaren in het buitenland merken dat hun stad het centrum van de wereld was geworden. Zij maakten foto's van rekken met kranten waarop de naam 'Maastricht' vele malen paginabreed stond afgebeeld. Tien maal onder elkaar de naam van hun geliefde stad zien gaf hun een gevoel van trots. Als Maastrichtenaren zich in Frankrijk moesten identificeren om geld van hun rekening te halen, kon het gebeuren dat de bankmedewerker met paspoort en al naar de directeur liep met de mededeling: "Maastricht, ça existe!" Men had zich kennelijk eerder een kasteel dan een stad voorgesteld. In Engelse pubs leverde het noemen van de naam Maastricht als plaats van herkomst spontaan rondjes in de pub op.

De associatie van Maastricht met Europa kon trouwens bizarre vormen aannemen. Zo kwamen rond 1994 werknemers van Siemens en Grundig naar de Limburgse hoofdstad om tegen de sluiting van hun fabriek in Duitsland te demonstren. Toen oud-provincievoorlichter Paul 't Lam hun vroeg: "Wat doen jullie hier, jullie fabriek is toch in Duitsland?", was het antwoord: "Ja maar dit is Maastricht, dat is toch Europa!" In de associatie van deze werknemers was Maastricht kennelijk een stad geworden waar beslissingen op Europees niveau genomen werden.

Wat levert die naamsbekendheid op? Veel. In de Limburgse hoofdstad volgden talloze Europese festiviteiten. Om een recent voorbeeld te noemen: in 2006 was er de Eurozesdagse in het MECC. Ook als congresstad maakte Maastricht een opmerkelijke groei door. Het meest concreet wordt de betekenis van de naamsbekendheid zichtbaar in de sterk toegenomen vestiging van internationale instituten en opleidingen binnen de gemeentegrenzen. In 1989 kon de stad de aanwezigheid van zo'n 18 internationale instituten als argument gebruiken om het Europese karakter van de stad weer te geven; sindsdien is dit aantal inmiddels meer dan verzevenvoudigd. Van de circa 130 instituten zijn er meer dan honderd gelieerd aan of onderdeel van Hogeschool Zuyd of Universiteit Maastricht. Zes Europese instituten krijgen rechtstreeks geld van de EU.¹

Een internationale groeispurt voor de universiteit

Met name de universiteit speelde goed in op de kansen die

het binnenhalen van de Europese Raad bood. Allereerst werd op de zondag voorafgaand aan de Eurotop de Jacques Delors leerstoel ingesteld door de universiteiten van Aken, Luik, Diepenbeek, Heerlen en Maastricht. De leerstoel had als doel grensoverschrijdend onderzoek in de Euregio te stimuleren. Job Cohen, voormalig Rector magnificus van de Rijksuniversiteit Limburg, voorspelde dat noch de provincie Luik, noch Belgisch of Nederlands Limburg in de toekomst tot de uithoeken van het eigen land zouden behoren, maar juist centraal binnen Europa zouden liggen. "Deze samenwerking slaagt pas als ze gebaseerd is op de verschillende culturen en talen, en daar gebruik van weet te maken. Het zou op die manier zelfs een medicijn kunnen zijn tegen het opkomende nationalisme, dat Europa juist nu zo bedreigt." Cohen doelde met deze woorden op de ontbrandende Balkanoorlog. Delors zelf was geveleid en hoopte dat er meer van deze 'Europese Gemeenschappen' in het klein zouden komen.²

De Jacques Delors leerstoel wisselde ieder jaar van universiteit en hoogleraar, waarbij de benoemde professor aanvankelijk onderzoek deed naar Euregionale kwesties. Vanaf 1995 kwam het accent te liggen op lezingen voor studenten over Europese onderwerpen. In 2000 werd de leerstoel voor de laatste keer bezet. Vanaf 2001 besloten de rectoren van de betrokken universiteiten dat het anders moest. En niet alleen omdat het steeds moeilijker werd een hoogleraar te vinden. De universiteiten wilden de studenten actiever bij de leerstoel betrekken. Het antwoord werd in 2003 gevonden in een masterclass waarin zo'n 12 studenten als afstudeerproject een scriptie schrijven, ieder in hun eigen taal. Daarnaast maken ze in groepjes een gezamenlijk stuk. Aan het eind van de rit worden de stukken in een boek gepubliceerd dat naar bedrijven in de regio gaat. Op die manier dragen de onderzoeksresultaten bij aan het vergroten van kennis in de regio en aan het oplossen van mogelijke knelpunten. De studenten studeren niet alleen af aan hun eigen universiteit, maar ook nog eens Euregionaal. Het superklasje is niet voor iedereen weggelegd. Alleen 'excellente' studenten die bereid zijn een 'tandje hoger' te gaan, in een team kunnen werken, en creativiteit en doorzettingsvermogen hebben, komen in aanmerking.ⁱⁱⁱ

Vele malen belangrijker nog dan deze leerstoel was de identiteitsverandering die de universiteit als geheel onderging. In 1996 veranderde de naam Rijksuniversiteit Limburg (RUL) in Universiteit Maastricht (UM). Maastricht had na de top immers meer internationale uitstraling dan de provincie

Ireland

Italia

EPC Secretariaat

Limburg. Zo werd de UM wereldwijd bekend, wat leidde tot een internationaliseringsgolf die in de jaren '90 zijn beslag kreeg. Cohen wilde van de UM een 'proeftuin van studies in Europees verband' maken. Dit had tot gevolg dat er niet alleen talloze Engelstalige, internationale masteropleidingen startten, maar ook internationale bacheloropleidingen zoals International Business bij de Economische Faculteit, de European Law School bij de Rechtenfaculteit, en European Studies en Arts and Culture bij de Faculteit van Cultuur- en Maatschappijwetenschappen. Deze opleidingen trokken studenten uit heel Europa. Bovendien werd als samenwerkingsverband tussen de Universiteit Hasselt en de Universiteit Maastricht de Transnationale Universiteit Limburg opgericht.

De toegenomen aantallen buitenlandse studenten spreken boekdelen over de uitstraling die stad en universiteit na het verdrag kregen. In 1989 telde de universiteit in totaal zo'n 100 internationale studenten.^{iv} In 2006 meldden zich alleen al voor de bachelor- en masteropleidingen 1352 studenten van over de grens. Dit was 43% van het totaal aantal nieuwe studenten. Daarmee is Maastricht verreweg de meest internationale universiteit van Nederland. Het overgrote deel van dit buitenlandse contingent komt overigens uit Duitsland. Duitse studenten maken 30% van alle nieuwe inschrijvingen uit. De andere buitenlandse studenten komen echt overal vandaan: uit 71 landen, die over alle continenten verspreid liggen. Naast België is ook Oost-Europa goed vertegenwoordigd.

Deze internationalisering van de universiteit heeft Maastricht ook een ander, grootstedser straatbeeld gegeven. Nog meer dan vroeger – want door de Euregionale ligging is Maastricht altijd al meertalig geweest - vermengen zich in het stadscentrum Nederlandse, Maastrichtse, Engelse, Franse en Duitse klanken. Komen door die internationalisering de typische Maastrichtse gebruiken niet in het gedrang? Oud-burgemeester Philip Houben vindt van niet. "Dat versterkt elkaar alleen maar. Het mooie van Maastricht is: het is een stad en een dorp. Het dorp heeft zijn eigen specifieke kenmerken en karakter en representeert de mooie kleinschaligheid waarin de verbondenheid van mensen tot uitdrukking komt. Door dat karakter kan de aantrekkelijkheid van die stad alleen maar vergroot worden. Dat moet je koesteren en versterken. Je moet het dorp het dorp laten zijn en de stad de stad. Een stad van de wereld hoeven we niet te worden, een 'wereldstad' daarentegen mag wel", aldus Houben.

Profilering als Europese stad

Naamsbekendheid verkrijgt een stad niet vanzelf. Het was zaak om de aandacht die Maastricht kreeg rondom het verdrag uit te buiten en vooral: vast te houden.

Hier ligt een taak voor voorlichters, die zorgen voor een blijvende associatie tussen Maastricht en het verdrag. Aanvankelijk kwam het pr-beleid rond het verdrag maar moeizaam op gang. Het duurde bijvoorbeeld enkele jaren vóór er bij het gouvernement een driehoekig zuiltje werd geplaatst met daarop de mededeling dat de Europese Raad hier had plaatsgevonden in december 1991. Duizenden toeristen en journalisten kwamen, vooral tijdens de ratificatieperiode, naar Maastricht om te kijken waar dat bijzondere verdrag nu wel gesloten was. Maar veel bleek er niet te zien. De Europese ambtsketen van burgemeester Houben lag opgeborgen in de kelder van het stadhuis. Het verdrag zelf kon men niet bekijken; dat zou namelijk worden opgeslagen in het Italiaans archief te Rome. Een kopie werd pas in 1999 gemaakt. Ook op het stadhuis vingen toeristen bot.

Volgens Paul 't Lam was de 'nazorg' die aan de Eurotop werd besteed, te beperkt. "Maastricht dacht nadien al vrij snel: het MECC kan vanaf nu makkelijker zaken doen, dus we doen het goed. In Schengen zie je langs de Moezel allemaal vlaggen en monumenten, dat is heel significant. In Maastricht is de eerste vijf jaar helemaal niets gedaan, wat ik onbegrijpelijk vind. Als bezoeker moet je als je het station uitkomt het 'Straatsburggevoel' krijgen met blauwe Europese vlaggen en 'Welkom in de Europese stad Maastricht'. Zeg tegen iedereen: 'De euro is hier geboren! De EU is hier geboren! Dus Europa is hier geboren! En we doen er niets mee. Het duurde jaren tot geregeld was dat er om de vier jaar Europees gevlagd werd. Maastricht komt vingers tekort om alle zegeningen te tellen." Wereldwijd is de stad bekend vanwege het verdrag, de TEFAF, de universiteit en André Rieu, maar met het verdrag doen we volgens 't Lam veel te weinig. Oud-burgemeester Houben vindt echter dat dit niet te ver moet gaan. "Dan ga je er een soort Efteling van maken en dat moet je ook niet willen. Toeristen willen dan graag aaien, wijzen, Efteling spelen. Aapjes kijken. Moet je daar je stad voor inrichten om totempalen neer te zetten? Ik denk van niet", aldus de voormalig burgervader.

Gedoe rondom een Euromonument

Een paar totempalen zijn er toch gekomen. Het centrale plein in de nieuwe wijk Céramique aan de oostkant van de Maas

werd naar de top vernoemd: Plein 1992, herkenbaar aan tegels met het jaartal en het euroteken. En dan is er natuurlijk het Euromonument. Dát er een monument moest komen over het Verdrag van Maastricht was wel duidelijk. Vraag was alleen op welke manier dit kunstzinnig vormgegeven kon worden. Als 'volumineus kunstwerk van hoge artistieke kwaliteit van internationaal erkend niveau'? En hoe daarbij steun te verkrijgen van andere overheden 'zonder dat daarvoor langslappende procedures moeten worden doorlopen'? Het mocht niet baten. De eerste shortlist, die al in 1991 werd opgesteld, bevatte vier kandidaten: de Amerikaan Serra, de Engelsman Decon, de Duitser Rückrim en de Nederlander Struycken. Als locatie werd gedacht aan het grasveld gelegen aan de Wijck-zijde van de Kennedybrug.^v Pas na bijna tien jaar waren de autoriteiten het erover eens wélk monument er moest komen. De discussie tussen 1992 en 2002 kan met één woord worden omschreven: gedoe. Een degelijk monument mocht slechts een paar ton (in guldens) kosten, dus werd er uiteindelijk totaal f 800.000,- voor uitgetrokken. De lasten moesten echter eerlijk over gemeente en provincie worden verdeeld. Zoals in veel conflicten ging het ook hier over geld. Dat kostte uiteindelijk zóveel tijd, dat beide partijen het er na negen jaar over eens waren dat er met gezwinde spoed een Euromonument neergezet moest worden, zodat het nog bij de 10-jarige viering van het verdrag kon worden onthuld (op 7 februari 2002). 't Lam herinnert zich hierover: "Ik heb me nog een keertje boos gemaakt toen de gemeente er maar niet uit kwam: ik heb bij een benzinepomp een groot potlood gekocht en dat aan wethouder Raymond Leenders gestuurd met de mededeling: je moet een groot potlood op een plein zetten met de punt naar beneden. Want een verdrag wordt ondertekend."

Over de eerste shortlist-kandidaten werd men het ook niet eens. Er werd een tweede commissie in het leven geroepen, maar die kwam met een avant-gardistisch voorstel dat niet bij iedereen in de smaak viel. Zo bleven er drie kandidaten over, waarover de eerste commissie haar voorkeur mocht uitspreken: een Spanjaard, een Japanner en een Nederlands-Italiaanse. De Spanjaard weigerde in opdracht van enige overheid te werken, het kunstwerk van de Japanner bleek niet haalbaar en zo bleef alleen de Italiaans-Nederlandse kunstenaar Maura Biava over om een monument te ontwerpen. Zij deed dit op een interactieve manier, waarbij geïnteresseerden zich in de discussie over het ontwerp konden mengen via internet. Uit de internetdiscussie - de site werd vanuit heel Europa 800.000 keer bezocht - kwam het ontwerp 'Arena' naar voren,

dat als een arena over Plein 1992 moest worden geplaatst. De speciale commissie vond dit toch niet zo'n goed idee, waarna de tweede voorkeur uit de internetdiscussie, de 'Stars of Europe I' gekozen werd.

De verschijning van de elegante Biava maakte volgens Leo Benders (destijds betrokken bij het kunstwerk via de provincie en huidig directeur van Huis voor de Kunsten Limburg) in de commissie Welzijn, Zorg en Cultuur van Provinciale Staten zo'n verbijsterende indruk dat de leden als een blok voor haar ontwerp vielen. Het bevat 35 sterren op palen met een hoogte variërend van 2,5 tot 12 meter. De 12 hoge palen in de buitenste cirkel symboliseren de 12 lidstaten die tijdens de Eurotop lid waren van de EG. De overige 23 sterren symboliseren de toekomstige lidstaten, waarvan er inmiddels 15 zijn toetreden. De symboliek van de sterren als Maastrichts en Europees symbool sprak tot de verbeelding, temeer daar de sterren 's avonds flonkerend vanaf de Kennedybrug waargenomen konden worden. Op elke paal staat een uitspraak van een Europese filosoof, al is deze bijna onleesbaar.

Drie weken voor de onthulling van het kunstwerk bleken de masten op diverse plaatsen beschadigd. "Er zitten krassen op, putten in en allerlei niet thuis te brengen scheurlijnen in het materiaal", zo schrijft de manager van Maura Biava op 16 januari 2002 aan de leverancier. Er zouden nieuwe masten gemaakt moeten worden, maar dit was gezien de levertijden een onmogelijke opgave. Het constructieproces kwam dus onder grote tijdsdruk, zodat het kunstwerk twee dagen tevoren werd opgeleverd.

De onthulling

Oud-minister van Buitenlandse Zaken, Hans van den Broek onthulde het Euromonument op 7 februari 2002. Hij typeerde Maastricht als de plaats waar met het verdrag een historische brug werd geslagen tussen de volkeren en landen van Europa: "Whatever kind of European you are, whatever kind of Europe you wish, remember the past while shaping the future."^{vi} Op diezelfde dag vergaderde de Europese Centrale Bank in het gouvernement onder leiding van president Wim Duisenberg. Het was de tweede ECB-vergadering na de invoering van de euro en voor het eerst kon een balans worden opgemaakt hoe de Europese economie en monetaire wereld op die nieuwe munt gereageerd hadden. Het was ook de bijeenkomst waarop Duisenberg zijn aftreden bekend maakte. Uiteindelijk zou hij nog tot 2004 aanblijven, omdat zijn opvolger Jean-Claude Trichet in rechtszaken verwickeld was.

Terugblikkend is ook oud-burgemeester Houben kritisch – maar niet verwijtend – over het kunstwerk: “Het monument moet ook een goede omgeving en een plek hebben waar ook veel mensen kunnen komen. Daarnaast moet het functioneel zijn. De mensen moeten er iets te doen hebben en niet stranden in een rotonde van Maastricht. Op de huidige plaats kom je er wel langs, maar verblijf je er niet. Je gaat niet voor je plezier een rondje lopen om de rotonde, dat mag ook niet. (...) Het monument zelf is een herkenbaar teken, maar het verwijst, zo hoor ik ook van veel mensen, voor hen niet naar het Verdrag van Maastricht. Daarmee geeft het ook aan hoe lastig het is om twee onverenigbare dingen te koppelen. Een hoog aabaarheidsgehalte maar ook een artistiek verantwoord kunstwerk.”

Die twee zijn volgens Houben niet te verenigen. Het monument leidt tot weinig herkenning bij de Maastrichtenaren en werd onlangs in de lokale krant nog een Europees Teletubbie-monument genoemd.^{vii} Maar de meningen zijn verdeeld. Hans Albersen vindt het wel aardig. “Het heeft beweging, wat dynamiek van Europa.” Maar liever had hij iets prominenters voor de stad gezien. Leo de Bruyn vindt de plek niet zo gek, maar de vlaggenmasten die er nu staan, kunnen hem niet bekoren als kunstwerk. Leo Benders vindt het weer wel aardig en op zich geen slecht beeld, zeker nu het steeds meer gebruikt wordt als beeldmerk: “Het is wel wat in de geesten van de mensen blijft hangen.”

De feestelijke invoering van de euro

Naast permanente tekens zijn ook tijdelijke manifestaties van belang om telkens weer dat verband te leggen tussen Maastricht en het verdrag. Toen na de invoering van het Stabiliteitspact vaststond dat de euro echt ging komen, besloot de provincie er ook iets mee te doen voor Maastricht. Besloten werd om een tentoonstelling te wijden aan de Limburgse muntgeschiedenis, die in het zuiden veel verder teruggaat dan in de rest van Nederland door de historische invloeden van de Kelten en de Romeinen. “Limburg heeft een hele complexe staatkundige geschiedenis en daardoor is ook de Limburgse muntgeschiedenis in feite een spiegel van de Limburgse geschiedenis. De invoering van de euro was daarin een belangrijk markeringspunt”, vertelt Hans Albersen. “Prins Willem-Alexander had bij de Nederlandsche Munt in Utrecht al de eerste drie verschillende euromunten geslagen en die wilden wij als sluitstuk ook bij onze tentoonstelling.” Na wat drukuitoefening lukte het om de munten goed beveiligd, ingegoten in plexiglas in een vitrine met alarm, tentoon te

stellen onder de naam ‘Van Aureus tot Euro’, bij de invoering van de girale euro, die op 1 januari 1999 de waarde kreeg van 2,20371 gulden.

In 2001, bij het tienjarig jubileum van het Verdrag van Maastricht, haalde Hans Albersen de euromunten opnieuw bij de Nederlandsche Munt uit Utrecht om in de hal van het gouvernement tentoon te stellen als onderdeel van de expositie: ‘Dag Gulden, Hallo Euro’. Albersen vertelt dat hij de complete serie euromunten persoonlijk in een dikke insteekmap uit Utrecht meekreeg en in een simpel plastic tasje in de trein naar Maastricht vervoerde. Toen later de bankbiljetten (die veel interessanter voor vervalsers waren) met een speciaal beveiligd transport werden afgeleverd, besefte Albersen dat hij niet geheel onvoorzichtig te werk was gegaan. “Maar wie verwacht er nu dat er iemand in de trein met plastic tasjes vol munten zit? Voor mij was dat heel normaal en niet zo spannend”, zo blikt hij terug. Minister Zalm van Financiën presenteerde in het gouvernement op 13 december de eerste zogenaamde eurokits – kennismakingssetjes met euromunten - aan een aantal Limburgers die via hun geboortedatum een relatie hadden met het Verdrag van Maastricht. Het vuistdikke boekwerk met de verdragteksten was ook te zien. Althans, een kopie ervan. De Rotterdamse Kunsthal had net een paar dagen eerder in Brussel de officiële versie van het verdrag gereserveerd voor een tentoonstelling in de havenstad.

Een decennium na de Eurotop wordt op 31 december 2001 de Nacht van de Euro gevierd. De stad werd begin december al overstromd door radio- en televisieploegen uit diverse Europese landen. Vooral de Engelse media toonden veel belangstelling, ondanks het feit dat de Britten er niet aan dachten om hun dierbare pond door de euro te vervangen.^{viii} Een grote ijzeren boom op de Markt deed de introductie van de euro in Nederland volop bloeien. Van de 12 deelnemende landen werden de volksliederen gespeeld, een rode acrobaat was ontsnapt uit het circus en deed een poging tot het vermaken van de grote mensenmassa. Zowel op het Vrijthof als op de Markt trotseerden vele mensen de kou om te genieten van respectievelijk Euro Winterland en de aftelceremonie, waarbij het €-teken op de gevel van het stadhuis werd geprojecteerd. Politiek Nederland en Maastricht hadden er een hele oudejaarsnacht voor over om de dageraad van het nieuwe Europa opnieuw in Maastricht te kunnen begroeten, zo merkte burgemeester Houben bij zijn tafelspeech op oudejaarsavond op. Wim Kok vond het heel bijzonder om op de plaats waar het verdrag gesloten was, ook de lancering van de nieuwe

munt mee te maken, “ondanks alle emoties en sentimenten die er nog steeds zijn rondom de gulden. Ik vond dat heel mooi.”

Sinds 1 januari 2002, 0.00 uur is de euro wettig betaalmiddel. De munt is daarmee echt van ons allemaal geworden. Minister Zalm voltrok de eerste eurotransactie door eurobiljetten te pinnen bij een bank aan de Markt. Op Nederland 2 was een groot deel van de avond het programma ‘De Nacht van de euro’ te zien. Naar de tv-uitzending die de komst van de euro inluidde, keken 1.380.000 mensen. De kijkers waardeerden het programma met een 7,2.^{ix} Van de 15 EU-leden die er in 2001 waren, deden alleen Groot-Brittannië, Denemarken en Zweden niet mee met de nieuwe munt. In de eurozone kwamen voor 300 miljoen inwoners 15 miljard bankbiljetten en 50 miljard euromunten in omloop.^x

Maastricht blijft ambitieus...

Het stadsbestuur onder aanvoering van de nieuwe burgemeester Leers was zich er in 2002 van bewust dat het Verdrag van Maastricht veel voor de stad betekende. Ton Wanders werd dan ook aangesteld als eerste programmamanager Europa. Bij het Nederlands EU-voorzitterschap in 2004 was er de gedachte om voor de derde keer een Europese top naar Maastricht te halen. Maar na de uitbreiding van de EU in datzelfde jaar van 15 naar 25 lidstaten zouden alle Europese Raden voortaan in Brussel plaatsvinden. Toen werkte Wanders een voorstel uit om niet aan te koersen op een mogelijke top, maar op drie doelstellingen:

het laten plaatsvinden van informele raden in Maastricht (ministeriële conferenties);

het binnenhalen van culturele activiteiten van Europese allure;

het binnenhalen van internationale symposia en congressen. Deze aanpak is voor Maastricht succesvol gebleken: zeven informele raden vonden er plaats, waarvan zes onder het Nederlands voorzitterschap in 2004. In datzelfde jaar werden tal van culturele activiteiten georganiseerd die een Europees of Euregionaal tintje hadden. Kunstenaar Guus van Eck ontwierp voor dit programma een nieuw logo, waarin hij enkele kenmerkende Maastrichtse historische bouwwerken verwerkte. Het logo werd aan de binnenzijde van espressokopjes afgebeeld, die ontworpen waren door Jan des Bouvrie en geproduceerd door de toenmalige Mosafabriek. Het kopje zat verpakt in een vierkant doosje, dat een mergelsteen symboliseerde. De kopjes bleken een succes, want Eurocommissaris

Wallström bestelde prompt zes stuks.

Bij de uitbreiding van de EU werd ook een tentoonstelling georganiseerd door fotograaf Guy van Grinsven, waarbij de beelden lieten zien dat Maastricht inwoners heeft uit alle nieuwe EU-lidstaten. Die fototentoonstelling is bij elke informele raad opgesteld. Elke minister die langs de tentoonstelling kwam, liep natuurlijk naar zijn eigen land om te kijken welke landgenoten in Maastricht waren neergestreken. Ook werd er achter het Academisch Ziekenhuis Maastricht een Europabos geplant, met voor elke lidstaat een nieuwe boom. Bedoeling was dat elk land dat de rol van EU-voorzitter vervulde een eigen Europabos in de gaststad van een informele raad zou aanplanten. In Luxemburg is dit in de eerste helft van 2005 ook daadwerkelijk gebeurd.

“De stad Maastricht ziet het belang van de Europese allure van de stad en dat moet je onderhouden”, aldus Wanders. In dat kader is het jubileumprogramma ‘Maastricht celebrates Europe’ georganiseerd ter gelegenheid van het 15-jarig bestaan van het Verdrag van Maastricht en het 50 jarig jubileum van het Verdrag van Rome. Doelstellingen van het jubileumprogramma: vergroten van de naamsbekendheid; meer directe inkomsten en free publicity; mogelijke vestiging van internationale instituten en bedrijven... Wat waren ook al weer de doelstellingen van 1991? Maastricht blijft ambitieus!

Noten Hoofdstuk VI

i Wijnen, W. (2005). Maastricht: een Europese stad? In: Vijftig jaar jaarboeken Maastricht 1955-2005. Maastricht: Stichting Jaarboek Maastricht, pp.47-50.

ii Limburger, de (1991). ‘Euregionale samenwerking is medicijn tegen nationalisme’, d.d. 9 december.

iii Bosch, T. van den (2003). Ik kan laten zien dat ik anders ben. In: Observant nr. 6, d.d. 2 oktober.

iv Caljé, P. (2005). Universiteit en stad in de jaarboeken van Maastricht. In Vijftig jaar jaarboeken Maastricht 1955-2005. Maastricht: Stichting Jaarboek Maastricht, p.132-4.

v Pluymen, P. (1990) Memo's voor FCWE, directeur KCO m.b.t. kunstwerk b.g.v. Europese Top Nov. 1991, d.d. 26 november en 9 december. 1.88/b.07.05B

vi Van den Broek, H. MAASTRICHT 7 februari 2002: Onthulling van Stars of Europe.

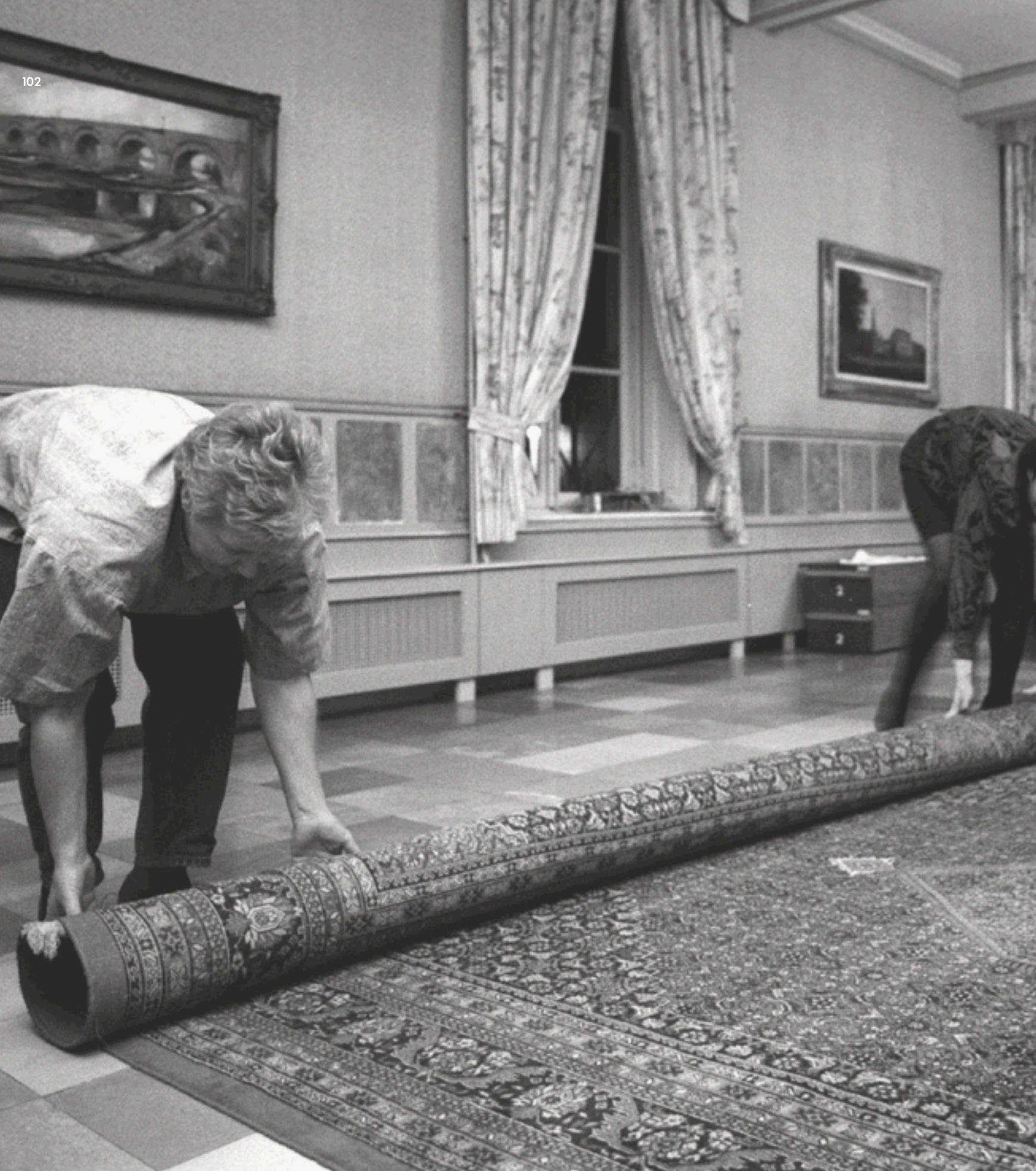
vii Dagblad De Limburger (2006). Allebonneur, d.d. 12 augustus.

viii Wijnen, W. (2005). Maastricht: een Europese stad? In: Vijftig jaar jaarboeken Maastricht 1955-2005. Maastricht: Stichting Jaarboek Maastricht, p.53.

ix www.radio.nl/2003/home/medianieuws/010.archief/2002/01/75601.html
www.minfin.nl/nl/actueel/nieuwsberichten,2002/01/zalm_voltrekt_eerste_euro_transactie.html

Slotwoord Zicht op en vanuit Maastricht

Vijftien jaar na het sluiten van het Verdrag van Maastricht kan een kleine balans worden opgemaakt. Zijn de doelstellingen uit het verdrag gehaald en heeft de stad Maastricht haar (promotie)doelstellingen werkelijkheid zien worden? Hoe kijken de hoofdrolspelers van toen terug? En welke betekenis heeft het verdrag in hun ogen? Het Verdrag van Maastricht behelst de oprichting van een Europese Unie en de invoering van één Europese munt. De nieuwe samenwerkingsvorm diende om de al bestaande Europese Gemeenschappen krachtiger neer te zetten door hen een politieke basis te verschaffen. Die éne Europese munt was nodig om de economische samenwerking te optimaliseren.

Volgens de Belgische oud-minister Eyskens markeert het Verdrag van Maastricht de grens tussen het oude en het nieuwe Europa: “Maastricht was voor een deel de scheidingslijn tussen het oude Europa en het nieuwe Europa. Dat onderstreept ook het belang van Maastricht. Al heeft het niet de politieke unie uit de startblokken kunnen loswrikken. Daar zitten we nu mee. Alle bedoelingen nadien waren goed (Amsterdam, Nice, de mislukte grondwet), maar men heeft onvoldoende aan de bevolking uitgelegd dat er een echte scheidingslijn is tussen het Europa van het verleden en het Europa van de toekomst. Het Europa van de Koude Oorlog was een defensief Europa en de schaduw van het IJzeren Gordijn: gesloten, protectionistisch en pro-Amerikaans. Nu is er een open Europa, ontgrendeld, meer competitief en expansief. Het gevolg is de uitbreiding, die nog steeds doorgaat met Kroatië en de andere Balkanlanden. Dat grote Europa staat in de sterren geschreven. Je kunt dat niet tegenhouden. Je moet ook proberen de democratieën te bestendigen. Ik ben een voorstander van het grote Europa.”

De Nederlandse minister Bot ziet het nog steeds als ambitie om af te geraken van die rare pijlerstructuur. “We vonden dat er één verdrag moest komen onder één institutionele hoed en dat het buitenlands beleid en justitie onder één communautaire structuur moesten gaan vallen. Maastricht is een belangrijke stap voorwaarts in het Europese bouwwerk. Maastricht liet zien waar we verder wilden, maar op dat moment niet verder konden. Het gaf wel de weg aan en het was vervolgens aan de bouwmeesters om te kijken of ze genoeg bouwmaterialen zouden kunnen vinden om deze te verwezenlijken.” Met de afschaffing van de pijlerstructuur zoals voorgesteld in het Grondwettelijk Verdrag zijn we volgens de minister weer terug in september 1991. Daarmee zou ook in feite een belangrijk kenmerk van het Verdrag van Maastricht verdwijnen: de tempelstructuur.

Bot gelooft dat we van een idealistisch multilateralisme naar een realistisch multilateralisme moeten. Realistisch multilateralisme betekent dat de belangen van de nationale staat niet verwaarloosd mogen worden. “We moeten veel meer acht slaan op het feit dat wij zijn samengesteld uit natiestaten die zich ook als zodanig kennen, voelen en ook zo door willen gaan. Ik ben altijd een warm voorvechter van Europese samenwerking geweest. Ik weet ook dat Nederland zonder dat samenwerkingsverband in de wereld een veel zwakkere positie zou innemen. Laat staan dat we misschien zó zouden overleven als we op het ogenblik doen. Deze wereld (buiten

Europa) bestaat nog steeds uit buitengewoon ‘haaienbaaiige’ natiestaten, die vooral handelen uit eigen belang. Ik denk dat de EU voortdurend nauwer wordt. We hebben een aantal tegenslagen gekend in het recente verleden, maar je ziet dat de unie toch een springlevend geheel is. Iedere keer slagen we er weer in om tot gezamenlijke initiatieven te komen. Iedereen weet: je bent slechter af zonder unie dan met unie. Iedere lidstaat wil dus graag bij die EU blijven. Zolang als er nog vele wachtenden aan de poort staan, is dat het beste teken van de goede gezondheid van deze club.”

De Duitse oud-minister Genscher wijst op het historisch gegeven dat de EU, en de EG daarvóór, hebben bijgedragen aan vrede in Europa. “Als men de 20e eeuw doormidden deelt, dan zie je wat de eerste helft Europa gebracht heeft en wat de tweede: het totaal omgekeerde. De 20e eeuw heeft voor ons als Europeanen (niet alleen als Duitsers) een heel mooi einde gekregen. Ik heb het Europees integratieproces altijd pragmatisch gezien. Dat betekent: vooruitgang boeken waar mogelijk en vooral niet ononderbroken zeuren over de EU. Elke lange discussie heb ik liever dan alles wat in het verleden in Europa heeft plaatsgevonden.”

De euro

Ook de euro viert inmiddels zijn eerste lustrum, na de officiële invoering in 2002. Oud-premier Wim Kok vindt de keuze om een eenheidsmunt tot stand te brengen ook in politiek opzicht heel belangrijk: “Naast de waarneembare voordelen voor burgers heeft het ook het gevoel van gezamenlijkheid zeer versterkt. Het is veel meer dan symbolisch. Ook in mondiaal verband deed men een paar jaar geleden nog smalend over de euro, maar nu heeft de munt al een onuitwisbare plaats in het mondiale stelsel. En dat in vijf jaar. Het is voor Europa en voor ons allemaal een hele belangrijke mijlpaal die we daar gerealiseerd hebben. Daarmee is de naam van Maastricht nog wat meer met Europa verbonden dan al het geval was. Maastricht heeft altijd het kenmerk gehad van een Europese Nederlandse stad met internationaal aanzien. Er is geen burger op de wereld die niet weet wat Maastricht is en men wil er ook naartoe. De aantrekkingskracht op toeristen en congressen is enorm toegenomen en dat is voor de stad van groot belang geweest.”

Als je in Londen door Waterloo Station loopt, wordt je geconfronteerd met billboards die schreeuwen: ‘The Euro debate is now over’. Momenteel is er in Engeland inderdaad geen debat

over toetreding tot de eurozone. De Britten doen het economisch prima, zelfs beter dan sommige Eurolanden. De Britse werknemers behielden hun baan zonder dat de euro daarvoor nodig was. Het psychologisch argument dat de Britten zijn gehecht aan hun pond sterling dat in het Victoriaanse Engeland de munteenheid was in 53 landen (meer dan vier maal zoveel als het aantal landen in de Eurozone), speelt volgens oud-minister Douglas Hurd geen rol. Desondanks was het Verdrag van Maastricht volgens hem goed voor Groot-Brittannië en goed voor Europa – want dat blijven in Engelse ogen twee verschillende terreinen.

Het Gemeenschappelijk Buitenlands- en Veiligheidsbeleid

Het is al meer dan 60 jaar vrede in West-Europa. In Maastricht is men begonnen om ook op het politieke vlak van veiligheids- en defensiebeleid stappen naar elkaar toe te zetten om de vrede voorgoed te verankeren. Velen zeggen dat er nog helemaal geen GBVB is en dat er minder is bereikt dan gehoopt. “Je gaf niets op, maar je gaf het wel tijd – dat is ook Maastricht. Dus het was bescheidener. Op één punt na: de munt. Dat maakt het contrastrijker,” aldus Lubbers. Oud-minister Van den Broek is van mening dat er duidelijk vooruitgang is geboekt, “maar mijn oordeel wordt ook beïnvloed door wat nog altijd te weinig lukt. Het feit dat Europese landen in conflictsituaties te weinig gemeenschappelijke regie voeren om Europa wat dat betreft een wereldrol te geven. De oorlog in Irak is in de recente geschiedenis een dieptepunt. Daar moet je constateren dat er onvoldoende politieke wil is om tot meer gezamenlijke besluitvorming te komen en ook met één stem te spreken. Dat verwijt maakt Amerika ons ook geregeld en niet ten onrechte. Met alle kritiek – en die is niet mals – die ook ik op het Amerikaans buitenlands beleid heb, blijf ik erbij dat met één stem spreken de beste manier zou zijn om meer evenwicht in het internationale beleid te krijgen. Dit is na de laatste uitbreiding met de tien nieuwe leden er niet makkelijker op geworden. Ik heb jaren lang gepleit voor een andere structuur of informele afspraken waar met name de grote drie (Engeland, Frankrijk en Duitsland) een zekere voortrekkersrol zouden kunnen krijgen in crisissituaties. Dat is nog steeds mijn overtuiging. Juist bij buitenlands beleid – niet voor niets ‘high politics’ genoemd – is de soevereiniteitsgedachte sterk geïmpregneerd. Men is erg bang om nationale bevoegdheden af te staan, zelfs wanneer een voortrekkersrol niet betekent dat men werkelijk voor de hele EU beslist. Men moet juist proberen om tussen

de verschillen die er van nature zijn bij de drie grote landen een compromis te vinden en dat aan de andere lidstaten voor te leggen. De Britten zullen erg transatlantisch denken, de Fransen continentaal en de Duitsers militair terughoudend. Wanneer die drie hoofdstromingen (op een of andere manier) kunnen worden verzoend, met name in conflictsituaties, dan ben ik ervan overtuigd dat je de andere lidstaten daar makkelijk achter krijgt. Als er een politieke wil is en een politieke overtuiging dat het spreken met één stem een werkelijke betekenis kan hebben voor vrede en stabiliteit in de wereld, dan is het wel degelijk te realiseren.” Ook Mark Eyskens hoopt dat met de Britten, Fransen en Duitsers een soort defensie-unie gemaakt kan worden binnen de grotere unie, met contingents van Europese legers, toegeleverd aan de NAVO. “Europa staat altijd maar te balken en te schreeuwen, maar als het puntje bij paaltje komt, doen ze niets of te weinig.”

Maastricht

Terugkijkend naar Maastricht als plaats waar het verdrag tot stand is gekomen, prijzen de deelnemers zich gelukkig dat juist voor die plek gekozen was. Volgens Ruud Lubbers is Maastricht zonder enige twijfel de meest Europese stad van Nederland. “Het ligt in het hart van een beschavingsgebied. Het is de as van Midden-Europa en daar ligt Europa omheen: Frankrijk aan de ene kant en Duitsland en Engeland aan de andere zijden: van Sicilië tot de Lage Landen. Maastricht heeft die mooie combinatie van eigenschappen. Het heeft ook een Europese cultuur. Het ligt midden in een regio waar dingen gevierd worden en het kenmerk van Europa zijn traditionele vieringen als dorpsfeesten. Maastricht is een prachtige Europese stad. Het was heel gelukkig om dat daar te doen, een goede plaats. Je associeert Maastricht met een café en een restaurant en niet met een bureaucratie: een grote kolos van duizenden mensen enzovoort.”

Voor Wim Kok springt Maastricht er nog steeds uit: “De locatiekeuze van het gouvernement was heel erg goed. De ambiance in Maastricht en omgeving is uitstekend. De bevolking reageerde heel positief. Het is echt een evenement in zo'n stad en omgeving. Ook de ambiance voor een aantal sociale gelegenheden buiten de top om was uitstekend. Ik heb wel de indruk dat je de Maastrichtse aandacht voor het culinaire niet met een korreltje zout moet nemen. We hebben helaas weinig tijd gehad om van de geneugten van de stad en de omgeving te genieten, die er ook bij zouden moeten horen.”

Wat zeggen de betrokkenen, terugkijkend, over het effect van de Europese Raad en het Verdrag van Maastricht op de stad? Van den Broek: “Er is geen Europeaan die enigszins geïnteresseerd is in de politiek die nog nooit van het Verdrag van Maastricht heeft gehoord. Elke andere Europese topbijeenkomst buiten Brussel zal nooit hetzelfde effect hebben als Maastricht heeft gehad vanwege het belang van dat specifieke verdrag.”

Volgens minister Bot heeft Maastricht zeer veel profijt gehad van het verdrag. “Het wordt nog altijd – net als Rome – beschouwd als een stad waar geschiedenis gemaakt is. Dat kan je niet per se zeggen van Nice en Amsterdam. ‘Maastricht’ was eigenlijk de eerste grote stap voorwaarts na het Verdrag van Rome. Ook vanwege de geboorte van de EMU. Het stond eerst niet op de kaart en nu wel. Nice en Amsterdam kent iedereen. Maastricht kende niemand.” De stad zal volgens hem eeuwig verbonden blijven met dit belangrijke verdrag. “Ik heb ook een heerlijk gevoel bij de stad. Het is natuurlijk een prachtige stad om in ‘rond te zwerven’. Het was belangrijk voor Maastrichts industriële en financiële ontwikkeling dat we dat daar hebben kunnen laten plaatsvinden. Het heeft echt een stimulans gegeven en er zijn nog steeds veel mensen die naar Maastricht trekken vanwege het Verdrag van Maastricht”, aldus de minister.

Het Verdrag van Maastricht heeft in 15 jaar, zij het met horten en stoten, zijn vervolg gekregen. Zowel op Europees als op Maastrichts vlak wordt het verdrag nog dagelijks gememoreerd en wordt er voortgebouwd op de toen zo moeizaam behaalde roem. Er is munt uit geslagen. De munt van Maastricht is niet meer zo glansrijk als in 1992, maar de euro wordt dagelijks gebruikt en erkend als een van de sterkste valuta ter wereld. Er komen bij het vele circuleren vanzelfsprekend kleine krassen op de munt, maar het edelmetaal is zo hard dat ze de munt niet kunnen breken. Oud-burgemeester Houben kwalificeert het verdrag als een gouden moment voor Maastricht; Lubbers als een heroïsch moment.

Ook de tempel van Maastricht schudt momenteel op zijn zwaar belaste fundament. Het sluiten van verdragen blijft tenslotte mensenwerk. Door de uitbreiding van de EU lijkt er te veel druk op de zuilen te zijn gekomen en past het verbrede Europa niet meer onder het gemeenschappelijke dak, maar lijkt een deel over het fronton naar beneden te vallen. Het fundament zal eerst een diepere versterking nodig heb-

ben voordat het een stabiele unie in de toekomst zal kunnen dragen. De Europese integratie is immers altijd in stappen verlopen. Als dit uitblijft, zal het overbelaste deel steeds meer brokstukken verliezen, zeker als de Frans-Duitse motor blijft haperen. Aan de andere kant kabbelt de Maas verder, maar niet meer met de vaart van een Europese hogesnelheidstrein. Het Verdrag van Maastricht is een begrip geworden. In de toekomst zal men het relatieve succes wellicht nog memoreren: 1992 – Verdrag van Maastricht!

Dankwoord

Maastricht, begin september 2004. Nederland is voorzitter van de Europese Unie. Er was goed twee maanden eerder in Dublin overeenstemming bereikt over het Grondwettelijk Verdrag dat op 29 oktober 2004 te Rome ondertekend zou worden. Na Maastricht en Amsterdam werd er dit keer geen verdrag gesloten op Nederlandse bodem. Toch verscheen die dag een zeer prominente Europeaan ten tonele van het MECC. Oud-bondskanselier Helmut Kohl opende het academische jaar bij de Universiteit Maastricht. Toevalligerwijs had ik als beginnend student European Studies een toegangskaartje en luisterde naar zijn 'begeisterende' rede om in Europa te blijven geloven. Hij verhaalde hoe hij 12 jaar daarvoor op nog geen kilometer afstand met zijn collega-regeringsleiders een uiterste krachtsinspanning had gedaan om het Verdrag van Maastricht tot stand te brengen. En dat hij in ditzelfde MECC mocht komen verkondigen dat dat gelukt was. Het nieuwe Europa met zijn diversiteit aan muziek, gebouwen, kerken... waarvan vier maanden eerder alweer tien landen tot de Europese Unie waren toegetreden. Dat is vooral jùllie Europa, zo hield hij de studenten voor. Geïnspireerd om meer over dit Europa te weten te komen, begon ik aan mijn studie, niet wetend dat ik zo spoedig middels dit boek mijn steentje mocht bijdragen aan de bouw van de Europese tempel. Daarvoor spreek ik mijn uitdrukkelijke dank uit aan Ton Wanders en zijn Europa-team van de gemeente Maastricht, die de totstandkoming van dit boek hebben geïnitieerd en mij hebben gesteund in mijn aanpak om het te componeren zoals het er nu ligt. Ook dank ik zeer hartelijk dr. Pieter Caljé van de Universiteit Maastricht voor zijn inhoudelijke begeleiding om een historisch boek te schrijven, iets wat ik niet eerder had gedaan. Voorts ben ik dank verschuldigd aan alle personen die bereid waren mij voor dit boek te woord te staan en terug te blikken op de Eurotop 1991 en alles wat daarna gebeurde. Tenslotte ben ik mijn ouders en goede vrienden dankbaar voor hun waardevolle advies om in complexe situaties een juiste afweging te maken.

Joost P. van den Akker

**De onderteke-
ning van het
verdrag**

**The signing of
the treaty**

Francisco Fernández Ordóñez en/and Carlos Solchaga Catalán (Spanje/Spain)
Antonios Samaras en/and Efthymios Christodoulou (Griekenland/Greece)

Mark Eyskens en/and Philippe Maystadt (België/Belgium)
Uffe Ellemann-Jensen en/and Anders Fogh Rasmussen (Denemarken/Denmark)

Hans-Dietrich Genscher en/and Theodor Waigel (Duitsland/Germany)
João de Deus Pinheiro en/and Jorge Braga de Macedo (Portugal)

Hans van den Broek en/and Wim Kok (Nederland/The Netherlands)
Roland Dumas en/and Pierre Bérégovoy (Frankrijk/France)

Jacques F. Poos en/and Jean-Claude Juncker (Luxemburg)
Gianni de Michelis en/and Guido Carli (Italië/Italy)

Douglas Hurd en/and Francis Maude (Verenigd Koninkrijk/United Kingdom)
Gerard Collins en Bertie Ahern (Ierland/Ireland)

ENG

Introduction

On 7 February 2007, the Maastricht Treaty will have existed for fifteen years. On the seventh of February in 1992, the Ministers of Foreign Affairs and of Finance from the twelve member states of the European Community (EC) signed the treaty that would represent a giant leap forward in the area of European cooperation. During the European summit in December 1991, agreements were made which concerned far-reaching reforms. In addition to the economic cooperation that was already in progress, guidelines were set out for cooperation in the area of politics, defence and security. The decision was also made to implement a single collective currency. The Maastricht Treaty reflects the agreements that were made by the leading European politicians of these countries in December 1991.

The year 2007 also commemorates the Treaty of Rome. Fifty years ago, it was the actual starting-point of the European integration process: this treaty meant the founding of the EC. Six West European countries, who had been at war with each other only fifteen years before, made the decision to relinquish part of their control to a supranational institution in order to improve economic

cooperation. It was absolutely essential for the reconstruction of a continent that was still coming to grips with the results of the Second World War.

From the seventies on, the call for a single European currency grew louder and louder. Economists, entrepreneurs and politicians all pointed out that a collective currency was essential to the market if it was to perform at its best. Furthermore, political cooperation also became inevitable as a result of the events that took place at the end of the 1980's. After the collapse of communism the gates to the capitalistic West were opened wide for the East Europeans. Chancellor Kohl believed that a reunited Germany should be given its own place under the umbrella of a new Europe.

Issues concerning a European currency and political cooperation presented themselves just when it was the Netherlands' turn to take the chairmanship of the EC in the second half of 1991. The agenda included changes to the treaty that were quite revolutionary. If possible, negotiations over these amendments would be held under Dutch chairmanship and be thus rounded off in

the Netherlands. That was no easy task for a European Community that by now counted twelve member nations.

How would continuing cooperation take shape in the future? The aim was to bring together both the economic cooperation that was already in progress as well as new forms of monetary and political cooperation under one umbrella organisation: the European Union (EU). Eventually, in Maastricht, the member states chose a structure that was divided into three pillars. Economic cooperation formed the first pillar; cooperation in the area of foreign policy and security formed the second pillar; police and judicial cooperation in criminal matters, the third. Thanks to the Maastricht Treaty a united Europe can be seen as a classical Greek temple, whose pillars support the roof of one common European legal order. The three-cornered fronton represents the common principles on which the European Union was founded. Among others, these principles encompass the idea that the Maastricht Treaty is a new phase within an existing process, which must lead to an ever closer cooperation between the people of Europe. Furthermore, this will give Europe one common institutional framework, ensuring continuity

and consistency in the common policy. This framework includes the Council of Ministers, the European Commission, the European Parliament, the Court of Justice and the Court of Auditors. In this way, the principles of the EU will keep together the pillars which represent the areas in which there is joint cooperation.

Temples have an aura of mysticism about them. The name Europe also has mythological roots. Europa was the lovely daughter of a Phoenician royal couple, who was kidnapped by Zeus, the highest-ranking of the Greek Gods, and taken to Crete. For this occasion, Zeus had transformed himself into a gorgeous bull. He decided to render his beloved immortal by naming the continent to the north-west of Greece after her.

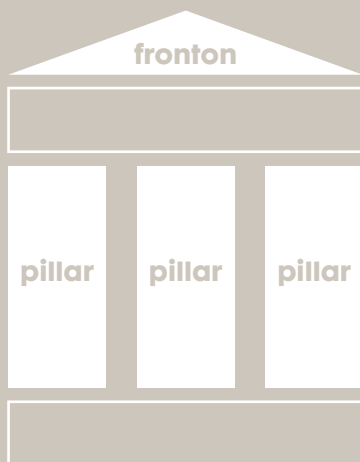
Europe is not a goddess and is therefore not revered - and certainly not nowadays. At the Maastricht Summit it was, however, decided to strike a coin bearing her image. She is portrayed on the discs of (precious) metal in our purses that have been named after her: Euros. The negotiations leading to the implementation of the Euro and to continuing European cooperation seemed, at first, doomed to

fail. However, under Netherlands' chairmanship, leaders Ruud Lubbers and Hans van den Broek proved capable of bringing all the countries involved into line at the last moment.

Introduction

The Maastricht Treaty has put the provincial capital of Limburg on the world map and connected it to 'Europe' forever. This jubilee book will describe the relationship between the treaty and the city. The story takes place on various levels. On the level of Europe, of the Netherlands and on that of Maastricht. At the 'highest' level, there is the previous history of Europe that led to the creation of the treaty. This will be discussed in the first chapter. Playing for high stakes, in order to hold the summit within the walls of the historic city of Maastricht is to be found on the Dutch level. That is what chapter II is about. In chapter III the focus will be on the summit itself: what was discussed by Europe's leading politicians; how did the negotiations go; what was the result? Chapter IV will bring us to the level of the city itself: what happened outside the venues that were under scrutiny of the entire world? The last chapters, chapter V and chapter VI, will illustrate the effect of the summit on Maastricht: on

the one hand for Europe, and on the other for the city. As already stated: the influence of the treaty on the city – name recognition, an international atmosphere – was enormous. Interested people come from all over the world to Maastricht to visit the sites where the European Council met. We have included these places as part of a Euroute, which has been added to this book as an appendix.

Chapter I

On the road to Maastricht

The diplomatic game at European level

The Maastricht Treaty is one of the milestones on the road of continuing European cooperation. This process was put into motion in the years that followed the Second World War, when a number of European countries joined forces in the area of economic development. In the 1980's the integration process sped up considerably and new ways in which to intensify the integration process in other areas of cooperation were also sought. In the build-up to the summit, in Maastricht in 1991, European summit talks were held about issues such as whether or not to implement a common currency and increase the number of member states or broaden European cooperation. Players like the German Chancellor Helmut Kohl, the French President François Mitterrand and the British Prime Minister Margaret Thatcher used their entire box of diplomatic tricks.

When, at the end of the 1940's the war was completely over, a beginning was made with European cooperation. In 1951, France, Western Germany, Italy, Belgium, Luxemburg and the Netherlands signed the Treaty of Paris, which led to the founding of the European Coal and Steel Community (ECSC). 'The Six' founded the European Atomic Energy Community (Euratom) and the European Economic Community (EEC) with the Treaty of Rome in 1957. What was most important to all three 'European Communities' (EC) - as they were called from 1967 onwards - was that all countries involved would be able to collaborate on an equal footing. This was a twofold goal. On the one hand the member states wanted to accelerate the reconstruction process after the war through economic cooperation. On the other hand, they hoped that cooperation would lead to the peaceful integration of Germany into Europe. After all, the position of Germany in Europe had led to two disastrous world wars.

The urge for more integration in the 1980's

In the 1980's, the number of member states of the EC had doubled from six to twelve after Denmark, Great Britain and Ireland had joined in 1973, Greece in 1981 and Spain in 1986. However, the promise of economic unification had not yet fully been realised. In the second half of the 1970's and the first part of the 1980's, the integration process even slowed down: the so-called 'Euro sclerosis'. The internal European market was still not running smoothly as a result of certain trade impediments between some of the member states. The existence of twelve different kinds of currency with continually changing rates of exchange was also a handicap. In order to defeat Euro sclerosis, the member states reached the conclusion that the process of economic cooperation would have to be accelerated. The process of monetary unification would also have to be improved. Plans were made for the foundation of a European Monetary Union, the EMU. Under the inspired leadership of Jacques Delors, who became chairman of the European Commission in 1984, the Single European Act was passed in 1985, according to which an internal European market had to be realised before 31 December 1992. However, an increased economic cooperation as well as a further expansion of the number of member states also made political streamlining essential. Instead of the system of unanimous approval - which practically gave every country the right of veto - a system of approval by a qualified majority seemed to be the best alternative, in which the larger countries would have more say. There was also the question

of whether or not the European institutions, such as the European Commission and the European Parliament, should be vested with additional powers. The Single European Act was not only about economic and monetary union, but also put issues such as an increased political integration on the agenda. The deadline of 31st December 1992 that was drawn up in the Act would ensure that the Netherlands (and eventually Maastricht) would play an important part in the process of European integration.

Conflicting interests

The European integration process is organised in a rather complicated manner. The member states would not have embarked upon this process of integration, if they had not believed it to be to their own advantage in one way or another. Each country has its own particular vision of Europe's future. In addition to this, they all defend their own interests. Moreover, conflicts from the past and personal relationships between the European leaders also play a part in the process. Ultimately, it is these European leaders who will have to come together at least twice a year when the European Council convenes, to make agreements about continuing integration. The differing points of departure and sensitivities did lead to conflicts - but mutual interest almost always ensured that these were tempered and finally, resolved. It is exactly this kind of pressure that makes the European integration process so interesting.

The complexities of integration presented themselves when the European heads of state came together to work out the plans for monetary cooperation. The French were in favour of a European Central Bank (ECB), but not if this were to operate independently of the political system. The Germans were in favour of free movement of capital and a monetary unification, but had serious doubts about a common bank. The president of the Bundesbank (the German federal bank) Pöhl was against giving up the D-mark, because he was afraid that a single European currency would not be stable. The trauma of the alarmingly fast currency depreciation in Germany in the 1920's with the ineluctable social disruption in its wake had not yet been forgotten. If a European Central Bank was to be called into existence, its political independence should be guaranteed, according to the Germans. The British Prime Minister Margaret Thatcher was not at all in favour of a European currency, which she interpreted as a direct attack on one of the fundamental institutions of British sovereign-

ty – the British Pound. She held fast to her belief that the Germans would never give up their D-mark and therefore did not take the whole process around the monetary unification very seriously.

The German question

The contrasts and old sensitivities proved to be even stronger with the collapse of the Berlin Wall in 1989, when the process of German reunification was initiated. A possible reunification of East and West Germany put the ancient ‘German question’ once more on the list of current affairs. Would a fortified Germany in the middle of a politically fragmented Europe lead to a political shift of power and to political destabilisation? German reunification would provide new opportunities, but it also represented a threat to continuing European integration. Many European leaders considered a strengthening and deepening of the European institutions essential for the embedding of Germany into the EC and the prevention of an independent or nationalistic *Alleingang* in the future. At the same time, the prospect of a reunified Germany led to re-experiencing old fears and irritations, which did nothing to improve relations between the government leaders.

The tension became palpable when the European Council convened in Strasbourg in December 1989 after the fall of the Berlin Wall. On November 28, less than three weeks after the Wall fell, the German Chancellor Helmut Kohl surprised his European colleagues with a so-called Ten-Point Plan for the reunification of Germany. In drawing up his plan, he had not involved any of the other member states of the EC. An unsolved question was whether German reunification would extend into the parts of Germany that had been added to Poland after the war. The Oder and Neißé rivers determined the border between Poland and Germany. Would a new Germany respect these borders?

The Italian Prime Minister Andreotti (who as an anti-fascist was a member of the Resistance in the Second World War) was not pleased with Kohl’s self-confidence. Margaret Thatcher also reacted from a gut feeling: “Never trust the Germans”. Memories of the Second World War coloured the attitude of the other European countries. The Dutch Prime Minister Ruud Lubbers also experienced difficulties with the course of events and demanded that Kohl acknowledge in writing that German reunification only concerned the right of self-determination of the German people in West and East Germany (the DDR) and not the parts of Germany that were

added to Poland after the Second World War. In Germany, the public acknowledgement of the Oder-Neisse line (the border between Poland and the DDR after 1945) was a sensitive issue. The neighbouring country of Denmark also received the news about the German reunification with mixed feelings: Prime Minister Poulsen (who was originally from South Jutland, which had been occupied by Germany at the end of the 19th century) called the ancient *bon mot* to mind by declaring that he loved Germany so much that he would prefer to have two of them. The Danish Minister of Foreign Affairs Elleman-Jensen was, however, in favour of German unification, partly due to the excellent liberal relations he had with his German colleague Hans-Dietrich Genscher. Genscher quoted the author Thomas Mann: “If you want to avoid a German Europe, you will have to create a European Germany.”

European support for a reunited Germany in exchange for the D-Mark

On 8 December 1989, when the European Council dined in the Palais des Rohan in Strasbourg, Kohl discussed his desire for German reunification. The other European leaders reacted hesitantly. The Belgian minister of Foreign Affairs Mark Eyskens remembers the occasion as follows: “After dinner, we gathered in one of the salons. Mitterrand was chairman at the time, and we needed to approve a text for the final statement. The staff members had put together a draft, which alluded to ‘the reunification of the German people’. I can still see both Mrs. Thatcher and the Dutch Prime Minister Ruud Lubbers nervously looking over the proposal. Thatcher was the first to speak: ‘I have already read this. They wrote this before the war as well’. Thatcher alluded to a remark privately made by Mitterrand in which he had said that in the course of history the German people had always been constantly on the move. In reply, Thatcher took a map of Europe from her bag and showed Mitterrand the different forms Germany had taken in the past.”¹ Lubbers also had his doubts and, according to Eyskens, commented as follows: “What does this mean: the reunification of the German people, the German-speaking population? Because there are German-speaking people all over Europe: in Austria, Belgium, Switzerland and a small minority in Czechoslovakia – in the old Sudetenland.” That was an awkward moment, said Eyskens. Lubbers recalled this moment differently: “There is some truth in it. Thatcher’s bottom line was: rather not. But she was realistic enough to know that a German reunification would happen. However, her attitude to this was: is this all just matter-of-course? You

can't just do this. There are other dimensions that should also be done justice to. My memory of the situation is that I tried to appease matters – and that Kohl took offence at that.” Eyskens continued: “At that moment, Helmut Kohl - who was a giant of a man, a kind of Himalayan mountain – started to tremble with pent-up anger. ‘What do you think you are doing?’ he asked. ‘Of course I am a democrat. I have been a victim of both the Hitler regime and of communism.’ He repeated his famous statement: ‘I am a proponent of a European Germany and completely opposed to a German Europe.’ Genscher took it one step further. In his youth, he had fled the East German town of Halle. ‘How dare you. I sacrificed my youth to escape to the free West’.”

Emotions, which had run high, were soothed by means of a tête-à-tête between Kohl and Mitterrand. According to Eyskens, when he returned he said: “I think I can offer you a decent proposal. I have reached an agreement with my friend Helmut. We are going to do two things. All of us here will agree to support German reunification; politically and if necessary economically. This is an historic event and a marvellous opportunity to make history. Our being prepared to do this will be a real boost for Helmut, but he will make a friendly gesture too. He will accept the monetary union, which means concretely that the Deutsche Mark will disappear and that the Bundesbank will become a division of the European Central Bank that is to be founded. We are going to implement one single European currency.”

How difficult the concession would be for Kohl to agree to a European Central Bank was still to be seen. His Minister of Finance, Theodor Waigel, disagreed completely with the notion that a single currency was the price that Germany had to pay for permission from the others for reunification. “German reunification, the EU and the EMU are issues that should not be generalised, since preparatory measures for the EMU were taken at an earlier stage in the game. Germany has not altered its European integration course after the reunification; on the contrary it has continued it. It was important for our allies to see that Germany is not an exception or that they revert to thinking in national states.” What this moment clearly shows is that if France and Germany agreed, the course Europe took was usually certain. The French-German axis has always traditionally been the motor of European cooperation.

Widening versus intensification

These discussions were held against the background of the question whether European widening with countries such as Finland, Norway, Austria and Sweden should lead to the deepening of political cooperation. After the fall of the Berlin wall, the issue became increasingly topical because the possible admission of the Central and Eastern European countries had now been placed on the agenda. German reunification would also probably result in East German membership of the EC. These issues influenced the vision of the member states with respect to widening and intensification of political cooperation. France was afraid it would lose its influence on account of Germany becoming bigger and hoped to regain this through an intensification of the integration. In other words: a greater say for the European Council of Ministers. France already had a powerful voice here. Great Britain, on the other hand, regarded expansion as an opportunity for organising the EC in a looser, more confederate manner instead of more centralised and therefore federate. The British expected that a rapid form of expansion would make intensification impossible afterwards. Their arguments were opposed to those of the French and stated that a broad group of sovereign countries would not be as easily dominated by Germany.ⁱⁱ The Kohl administration claimed that expansion and intensification could run parallel because they all wanted the DDR to be admitted to the EC as part of a reunified Germany. Kohl was of the opinion that German reunification and European integration were not opposite interests, but complementary.

The diplomatic game

The clash of interests was not always fought out directly. Everyone had their own tactics for steering the process in the direction they wanted. For example, Mitterrand wanted to assure himself that German reunification would take place within a European framework, and not be seen as an exclusively German venture. This is why he decided to visit the East German town of Leipzig, just before Christmas 1989, fully aware of the fact that Kohl was making his first official visit to East Germany at the same time. Kohl was deeply offended. It was also in Mitterrand's interest to isolate Great Britain. He took care to prey upon Thatcher's fears of a reunited Germany. According to Douglas Hurd, who was Foreign Minister at the time, Mitterrand played mind games with the British Prime Minister by continually whispering to her: “so you see, madame, it's 1914 all over again. It's us – the Russians,

the French, and you British – against the Germans. You must persevere.” Thatcher believed the French president, but it was all nonsense, said Hurd. “I knew from my telegrams that the French government was not resisting German unification. They were facilitating it.” Mitterrand (and also the Russian president Michael Gorbachov) considered it a sport to pit Thatcher against Genscher.

Thatcher’s own tactics in this were not as sophisticated. When the issue pertaining to Britain’s too-large contribution to the EC came into discussion, she booked successes with her unequivocal declaration: “I want my money back.” But this same tone of voice could just as easily be turned against her. When she went so far as to reject the compromise proposal of her Chancellor of the Exchequer (Minister of Finance), John Major, in the currency question, the other eleven member states decided to lay the foundation for a single European currency, which would be called the Euro. During the Rome summit in 1990, it was Thatcher’s protest that resulted in the other countries growing closer because they considered her a ‘mutual enemy’. Because of her protests, little time remained for mutual discussions. In this way, her attitude was responsible for bringing the EMU closer. And finally, it was this recalcitrant attitude that would cost her her career. When she failed to support Major in this issue at the House of Commons, he almost fell off his bench.ⁱⁱⁱ Her next move was to aim her guns at Delors: “The chairman of the Commission, Mr. Delors, has stated at a press conference that he would like to see the European Parliament as the democratic instrument of the European Community: that is, with the Commission as the executive power and the Council of Ministers as a Senate. No No No!”^{iv} It reverberated through Parliament and this heralded the beginning of the end of her career. The most prominent cabinet members could not agree with her rough attitude towards European politics and threw her overboard.

The Italians employed entirely different tactics for negotiation during their chairmanship in the second half of 1990. The amendments had to be composed during a so-called intergovernmental conference (IGC), a number of meetings between government leaders of the EC that would have to lead to an agreement within two years. The wily Prime Minister Giulio Andreotti, a strong proponent of European integration, wanted to force the start of two intergovernmental conferences simultaneously: one concerning the monetary and one concerning the political cooperation.^v According to Eyskens, Andreotti was a clever as well as an unusual man.

“Physically as well: he had a stooped posture and was always dressed in black. He would usually arrive ten minutes too late for a conference. People would whisper that he had just come from Mass.” Eyskens grinned. “He had the reputation of being an exceptionally pious man, although there were also rumours that claimed that he was on intimate terms with the mafia. This finished him off at a later stage.” In a series of high-profile court cases in 2003, Andreotti’s ties to the mafia were indeed exposed.

In order to be assured of progress during Italy’s period of chairmanship, they made use of a unique working method. When they visited member states, they would not present their colleagues with written documentation, but preferred to read their texts aloud from their laptops. The British delegation was ‘not amused’ at these procedures and refused to enter negotiations on all the clauses in this way. Mrs. Thatcher did not receive her texts until they were pushed under her hotel room door on the second morning of the summit. This was one of the tactics used by the Italians to sow confusion in order to force their plans for a single European currency.

Jacques Delors also employed his own tactics. When it was his turn to convince the national banks of monetary integration, he switched off the simultaneous translation service and changed from French to English, a language in which he was not as proficient. On account of this, he was forced to formulate things in such a general way, that the essence of his message was not clear enough for any of the bank presidents. In the end, nobody present was opposed to a politically independent European Central Bank.

Political integration

In this way, steps were taken towards agreements on close monetary cooperation, leading to the establishment of a single European currency and the European Central Bank. However, France and Germany wanted increased political co-operation parallel to this process. Shortly before the European Council convened in Rome (in the autumn of 1990), Bonn and Paris presented their objectives for political unification to chairman Andreotti in a joint letter: a security policy that would eventually lead to a common defence, with a vigorous West European Union (WEU) as its foundation; more power for the European Parliament, a common European Citizenship and an increased cooperation between the member states in the area of justice.^{vi} In addition to the

European Monetary Union (EMU), a European Political Union (EPU) would also have to take shape.

Luxemburg, who held the chairmanship of the European Council in the first part of 1991, was given the task of working this out. Discussions were held on the distribution of powers between the European institutions and the nation states during an informal summit at Dresden in June 1991. According to Mark Eyskens, it was here that the concept of the three pillars was born. The pillars would symbolise the division of power in the new union.

The first pillar represented the already existing European Community and everything relating to the internal market. Here, the European Commission had a great deal of influence in the initiation of proposals and the European Parliament could issue a veto up to the very last moment. The second pillar provided the governments of the member states with the authority to make decisions with respect to the Common Foreign and Security Policy (CFSP) independently of the European Commission and the European Parliament. The third pillar would allow the member states – equally independently - to make decisions pertaining to cross-border affairs in the area of justice and home affairs.

In this proposal, the power of the European Commission remained limited. The Chairman of the Commission, Delors, was a proponent of a centralised Europe without separate policy areas for the national governments. In this, he won the support of eight member states. Only Denmark, France, Great Britain and Ireland were in the opposition. It was the Netherlands' turn to put this plan into action when their chairmanship began in the second half of 1991.

All hope is placed on the Netherlands

When Luxemburg's chairmanship had not led to any concrete agreements, the Netherlands – a relatively small bridge country between the North and the South, between the Atlantic and the French-German axis – appeared to be the indubitable chairman to lead to the implementation of a treaty before 1993. This was no task for any of the following chairmanships: Portugal (who would be chairman for the first time since joining the EC in 1986) was inexperienced and they did not want to entrust the United Kingdom with this task. According to Lubbers, this was a matter of psychology: "This was the last chance to give the European Union teeth. After establishing the internal market, this new currency would have to become a fact. The other countries counted on the Netherlands to ensure that it would happen. The Netherlands

was the largest of the smaller countries. I had been Prime Minister for some time, and Van den Broek had also established himself as a renowned Foreign Minister. Our country also has a bridge function in relation to Great Britain. The other member states thought that if this was to succeed anywhere, it would succeed in the Netherlands."

Taking Luxemburg's proposal as a point of departure, the Netherlands came up with a new plan for the division of power within the EC. The Dutch government was not enthusiastic about the pillar structure as it was not the optimum method to achieve a greater degree of democracy and devolution of powers from central to regional government within the union. This is why they initiated a new proposal, keeping the support of the eight member states in mind. Lubbers, Van den Broek and Piet Dankert, the state secretary for European Affairs, carried the load. The Netherlands wanted more power for the EC and for the European Commission that served the common good, at the expense of increased power for the member states individually. Lubbers saw the future in a more European light after the completion of an internal market and the implementation of a single European currency.

"I was also looking at long-term objectives, such as one military uniform, one army. I didn't mention this, however, because I knew these objectives could not be reached. Furthermore a Commission that commanded respect in relation to the Parliament." Van den Broek said the following: "One thing is for certain, and that is that the Dutch efforts were aimed at achieving an extensive form of communitarisation. This not only applied to what we would later refer to as the first pillar (economic policy), but to foreign and security policies as well (the second pillar), although we were not keen to undermine the significance of NATO in this. There was some disagreement with the French on this subject. The third pillar - for justice and police matters - is at least as important."

Black Monday

The objectives set by the Netherlands chairmanship were rather ambitious. Not only the economic pillar but also the foreign and security policies would be embedded into the common institutions: the European Commission, the European Parliament and the European Court of Justice. It was no small amount of authority that would be taken away from the national governments. This went too far for the other member states. The proposal was abandoned dramatically on Monday, 30 September 1991: Black Monday. At a conference held by the Ministers of Foreign Affairs, Van

The European Union

First pillar The European Communities

EC

- Customs-union and single market
- Agricultural policy
- Structural policy
- Trade policy

New or amended provisions on

- EU citizenship
- Education and culture
- Trans-European networks
- Consumer protection
- Health care
- Research and environment
- Social policy
- External borders

Euratom

ECSC

Second pillar Common Foreign and Security Policy

Foreign policy

- Cooperation, common positions and measures
- Peacekeeping
- Human rights
- Democracy
- Aid to non-member countries

Security policy

- Drawing on the WEU: questions concerning the security of the EU
- Disarmament
- Financial aspects of defence
- Long term: Europe's security framework

Third pillar Cooperation in Justice and Home Affairs

- Cooperation between judicial authorities in civil and criminal law
- Police cooperation
- Combating racism and xenophobia
- Fighting drugs and the arms trade
- Fighting organised crime
- Fighting terrorism
- Criminal acts against children, trafficking in human beings
- Asylum policy
- Immigration policy

den Broek only managed to receive the support of Belgium, while Eyskens was already convinced that the plan would not survive. The criticism of the remaining members, including France and Germany, was devastating. France, as always, was hesitant about the loss of sovereignty in the area of defence and foreign policy. But it was Genscher's heavy criticism that was most devastating, because the Netherlands had been planning to crystallize Germany's ideas. Germany was, after all, a great proponent of far-reaching political integration, especially when this concerned a stronger position for the European Parliament. Genscher's reaction is still a thorn in the flesh of the Dutch leaders. Lubbers, in retrospect: "Actually, it was treason. The ideas were not an invention of the Netherlands. Kohl himself backed them. He had already mentioned them seven times, but what he eventually said, was: 'We must be practical. My friendship with Paris is more important'." According to Douglas Hurd, 'poor Hans's' reaction was at first stubborn, but he gave in 'good-humouredly' when the outcome proved to be 10-2. In spite of political differences of opinion, Van den Broek and Hurd got along perfectly well in private: due to his English education, Van den Broek was able to play cricket with Hurd's children.^{vii}

The shadow of the Balkan crisis

The dramatic events of Black Monday should also be viewed against the background of an increased tension in Europe. In 1991 the Soviet Union collapsed and Yugoslavia would follow suit. On June 25 1991 Croatia and Slovenia declared their independence, but they had not yet received direct support from the EC. According to Van den Broek, the Balkan crisis played a substantial part in the German rejection of the Netherlands' proposal. The Netherlands, as chairman of the EC, felt it wise to react prudently to this declaration. Germany, however, was all for a prompt acknowledgement of Croatia and Slovenia. Genscher denies this outright: "Croatian independence was acknowledged by Van den Broek's proposal, who also decided when this would take place." Ben Bot, who held the post of secretary-general at the Foreign Ministry at the time, remembers being at his wits' end with respect to the position taken by Germany, because he still hoped that it would be possible to prevent a war by not acknowledging any breakaway part.

Bot: "We knew that acknowledging Croatia and Slovenia would lead to protests from those parts of Yugoslavia that were not in agreement, or were themselves on the road to independence. This could lead to a lengthy war; and it did."

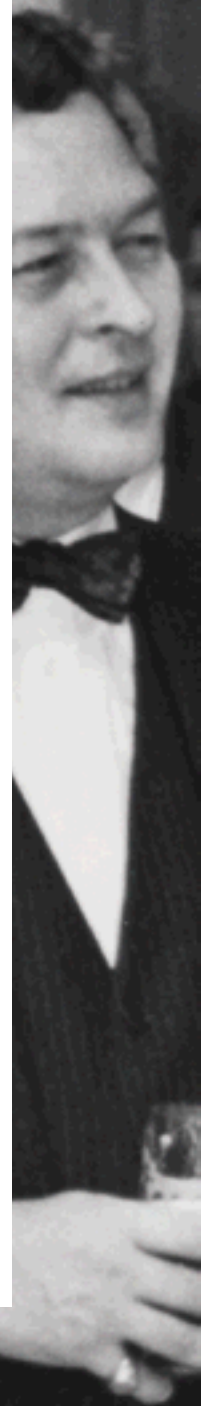
Van den Broek: "I think that we misjudged Germany's position, especially that taken by Hans-Dietrich Genscher, with whom I can usually get along very well. He made life rather difficult for me and the other member states with respect to the Balkan question. At an early stage in the process, Genscher showed himself a proponent of the prompt acknowledgement of Croatia and Slovenia's unilateral declaration of independence. Germany had a special relationship with Croatia in particular."

According to Van den Broek, troubled relations with Genscher led to the French Foreign Minister Roland Dumas seeking out Genscher to inform him of his objections to the Netherlands' draft proposal. Van den Broek believes that it was Dumas who was responsible for Genscher's obstinacy. When asked, Dumas confirmed these suspicions: "Of course (...) the French and the Germans decided to support each other and not the projects of Delors and the Netherlands." He had the impression that a treaty whose objective was a federal Europe, would not be ratified. Dumas agreed that he was, at the time, already playing with the idea of ratification by means of a referendum and realised that it would be taking place soon.

Van den Broek was surprised at the position Germany took: "This in spite of the fact that our plans had already been presented only a few months before, in general terms and informally, at a meeting in Dresden. It was here that the Netherlands' chairmanship received the support of Belgium, Delors' European Commission (which is not so strange) and also that of Genscher (...). Perhaps, we were too late in realising that the Balkan question had a negative effect on our relations with Germany. In September, a lot more attention was paid to the Balkan issue than to Maastricht, and this played an important part in the categorical rejection of the Netherlands' proposal. In the Croatia case, Van den Broek had lost a lot of credit with Genscher. "You could still see the long shadow cast by the Second World War", said Lubbers. "Not on German reunification, but on the adjoining Croatian plots of land."

Useless cocktail sticks

The fiasco also had a lot to do with political misjudgement of the situation. Moreover, part of this was due to politicians wanting to arrange matters as much as possible without professional diplomats. The Permanent Representatives of the governments in the European Community, including

Peter Nieman from the Netherlands, were kept out of this. According to Ronald van Beuge, the director-general of the department of European Cooperation, Nieman had already begun sending out warning signals to the government in The Hague. However, people grew increasingly tired of the issue and gradually stopped listening. And - not to be dismissed lightly - was the fact that Just de Visser (director of the European Direction at Foreign Affairs and the right-hand man of Piet Dankert, the State Secretary for European Affairs) sent positive messages from the capital cities. However, De Visser had absolutely no experience in diplomatic relations and may have interpreted the diplomatic language incorrectly, according to Dig Isthia, Minister Van den Broek's former spokesman. Ben Bot confirms this viewpoint: "If you say that an idea is very interesting, you don't necessarily have to be in agreement with it." Relations between Nieman and Dankert were not at their best, as Dankert considered the diplomatic service in general and Nieman in particular as 'a collection of useless cocktail sticks'.^{viii}

Black Monday had an effect on the desired political union, but not on the monetary union. André Szász, who was president of the Nederlandse Bank at the time, alleges that comptroller and auditor-general Maas, together with the former Dutch Finance Minister Wim Kok, succeeded in keeping the EMU out of Black Monday. In this way, they prevented the EMU from coming to grief as well.^{ix} Kok confirmed this by saying that a role for the EMU was practically non-existent in the Netherlands' proposal, because it was not within the field of knowledge of the Foreign Ministers. "With all due respect, there was no one at the Ministry of Foreign Affairs who was sufficiently acquainted with these subjects. Of course, that's nothing to be ashamed of, because that is not primarily any business of Foreign Affairs (...). The ripples caused by Black Monday cast a cloud on the political atmosphere surrounding the EPU's progress, and caused a stone to be thrown into the political pond of the Netherlands' chairmanship. Where the EMU was concerned, Kok did not notice any problems in any of the other capital cities.

All hands on deck

The Netherlands, however, was not daunted by Black Monday. Lubbers stated: "Black Monday could very well have been the moment to say: this isn't working. We do have a summit, but it's a summit lacking in ambition." However, things went differently. The Ministry of Foreign Affairs, hit hard by Black Monday, put their shoulder to the wheel. "It was terribly ex-

citing. The entire ministry was under a great deal of pressure and there was an atmosphere of all hands on deck, according to Bot. "After Black Monday, we called all the directors-general together and told them: we must ensure that this treaty is realised no matter what. Return to the drawing board and see if we can put together a treaty based on the pillar structure; one that will be a quantum leap forward in comparison to the Treaty of Rome."

On October the fifth, the EC ministers of Foreign Affairs convened once again for informal discussion at the castle of Haarzuilen in the province of Utrecht. Discussions were held - after the French minister Dumas had accidentally flooded the suite of the Dutch delegates because he had let his bathtub overflow - on topics such as the EMU, EPU and the crisis in Yugoslavia.^x The British, supported by the Netherlands, were opposed to a common European defence system but were in favour of a common defence policy. For military affairs, the NATO would still be kept at hand. On November 8, the Netherlands presented a new proposal that fell back on the pillar structure initiated by Luxemburg. The definitive version of the treaty had finally been composed by the Netherlands' EC embassy in Brussels, by Peter Nieman. At a closed meeting held by the ministers of Foreign Affairs in Noordwijk on November 12, an important breakthrough was reached with respect to extending the power of veto of the European Parliament. A compromise, however, would not be as easy. British Prime Minister Major had clearly explained his bottom line in the House of Commons on November 20: "No federalism. No concessions to a single European currency. No social charter. No common policy with respect to defence, police matters or foreign affairs. Cooperation in these areas, yes; subordination, no."^{xi} The other government leaders were not pleased with this attitude. However, on Sunday, 1 December, Lubbers and Van den Broek assured their British colleagues Major and Hurd that there would be an addendum to the treaty stating that Great Britain would not have to participate in the final phase of the EMU - the implementation of a single currency. This happened during an informal meeting of the EC ministers of Finance that same weekend in Scheveningen.^{xii} Lubbers fought till the last minute for the summit's success, and for that of Europe. "Lubbers has spent days telephoning and sending faxes and letters", said one of his staff members. But who was he calling, and why? "That, you cannot ask. In situations like these, Lubbers is like a tornado; his staff can't possibly keep track of all his doings", wrote a correspondent for the NRC Handelsblad.^{xiii} In spite of intensive prepara-

tions, it remained unclear until Maastricht if the European Council, and with it, the Netherlands' chairmanship, would go down in history as a success or a disaster.

A little bilateralism

It was not easy to offer enough counterweight to the dominant position of France and Germany in the European political arena. To show that not everything could be determined by the French-German axis, Great Britain and Italy had compiled their own proposal for European Defence. "This was rather rash", according to Douglas Hurd. "One got irritated about the way in which the French and Germans were trying to dominate the proceedings. Every now and then I tried to do something with the Italian De Michelis, just to annoy the others.

We had a good lunch in a restaurant at the Via Appia Antica and we worked out a formula. It was not a very strong standpoint, but was just to show that the debate was not determined by the Germans and the French."

The weekend in Castle Haarzuilen was, in itself, a very difficult meeting, remembers Cobus van der Velden, who was Deputy Director of the Cabinet and Protocol. "Hans van den Broek said, for example: 'Cobus, if everything is not in perfect order, you will be hung from the highest tree'. There was an enormous pressure on us to make sure everything was running smoothly. In the morning, when everyone went to chapel for services – this was normal, at that time - we discovered that Genscher and Dumas were missing. A few staff members of Protocol started a search party. Two minutes before the service was to start, they were found in a small turret room, holding a bilateral discussion. We did not know exactly what it was about, but it was something that Hans van den Broek was kept out of in any case. Gradually, we began to receive signals that at the same time as the closing press conference would be held, which was planned at a hotel nearby, Dumas and Genscher were planning a press conference of their own. I was given the order to ensure that Hans van den Broek would be the first to leave and so be the first to arrive at the press conference. This was easier said than done, because when Van den Broek started to adjourn the meeting, Dumas and Genscher began to gather their belongings. Van den Broek had barely finished his speech when they got up and left. I saw it happen. In the meantime, we had parked our minister's car at the entrance stairs of the castle, with Dumas' and Genscher's cars exactly behind. We had positioned the car so that they could not pass. But Genscher and

Dumas took their seats in Van den Broek's car. The driver and the guards were told to 'Drive!' and not by just anyone. When they wanted to drive away, I took my stance in front of the car with my arms crossed. This lasted almost three minutes, and Genscher and Dumas were livid. I don't remember what they said to me exactly. They got out of the car. In the meantime, Hans van den Broek came running along at a trot and was able to leave the castle first. This was a serious predicament, because on the one hand, I wanted to help our minister and on the other hand, I needed to extend the proper courtesy to our guests from abroad."

Notes Chapter I

- i Thatcher, M. (1993). *The Downing Street years*. London: HarperCollins; pp.796-7.
- ii Baun, M.J. (1996). *The Maastricht Treaty As High Politics : Germany, France, and European Integration*. In: *Political Science Quarterly*. Volume 110 Number 4 1995-96 (pp.605-624); pp.609-10.
- iii Major, J. (1999). *The Autobiography*. London: HarperCollins; p.176.
- iv Major, J. (1999). *The Autobiography*. London: HarperCollins; p.176.
- v Baun, M.J. (1996). *The Maastricht Treaty As High Politics : Germany, France, and European Integration*. In: *Political Science Quarterly*. Volume 110 Number 4 1995-96 (pp.605-624); p.613-8.
- vi Laursen, F. & Vanhoonacker, S. (eds.) (1992). *The Intergovernmental Conference on Political Union: Institutional Reforms, New Policies and International Identity of the European Community*. Maastricht: European Institute of Public Administration; p.313-4.
- vii Hurd, D. (2003). *Memoirs*. London: Little Brown; p.418.
- viii Nijland, Y. (2004). *Black Monday*. For the VPRO documentary 'Other Times' dated 8 June 2004: <http://geschiedenis.vpro.nl/attachment.db/17848105/Zwarte%20Maandag.doc>
- ix Szász, A. (2001). *De euro: politieke achtergronden van de wording van een munt (The euro: Political background to the creation of a currency)* Amsterdam: Mets & Schilt; pp.231.
- x Hurd, D. (2003). *Memoirs*. London: Little Brown; p.418.
- xi Major, J. (1999). *The Autobiography*. London: HarperCollins; p.274
- xii NRC (1991). *Exception for London in EMU*. In: *NRC Handelsblad*, 2 December 1991.
- xiii Meines, R. (1991). *Lubbers talks and faxes to fight for Europe*. In: *NRC Handelsblad*, 6 December 1991.

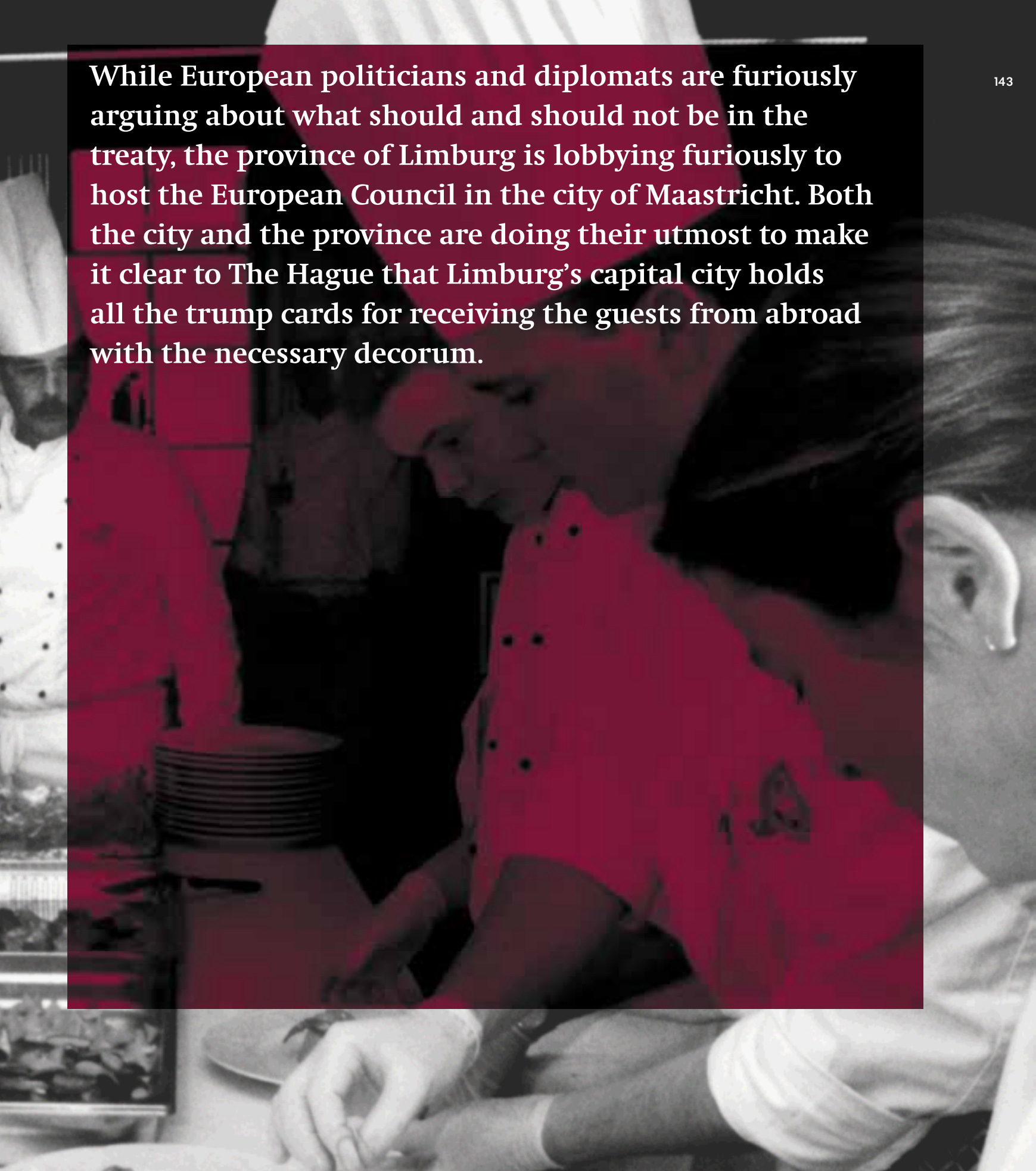
Chapter II

Maastricht again?

Or: how to land a European summit

While European politicians and diplomats are furiously arguing about what should and should not be in the treaty, the province of Limburg is lobbying furiously to host the European Council in the city of Maastricht. Both the city and the province are doing their utmost to make it clear to The Hague that Limburg's capital city holds all the trump cards for receiving the guests from abroad with the necessary decorum.

News-watchers in the Netherlands had, for some years, already noticed the word 'Eurotop' as a little logo in the upper right hand part of their screens. Against a blue background, the 'o' in 'top' had been replaced by a circle of twelve European stars. 'Eurotop' is the Dutch contraction of 'European top (summit) conference': a conference of several days, attended by the heads of state (the French President) and government leaders of the member states of the European Union. This is the European Council, the highest-ranking body within the EU. Since 1974, the Council has been meeting at least twice a year, usually in the country that holds the chairmanship of the EC – or, as it is now called - the EU. It was not a matter-of-course that the European Council would take place in Maastricht in December 1991. Usually these conferences were held in the capital city of the chairing country, but the international company also diverted to more exotic locations. The destinations they travelled to ranged from Corfu in Greece to the city of Tampere in Finland, and every city tried to make their stay as pleasant as possible. It was like a travelling circus at the highest political level, which necessitated a great deal of organisational and logistical preparation. And with that also the necessary costs. At the Council of Nice in December 2000 (later known as the Treaty of Nice) it was decided that, from the end of 2003, the meetings would only be held in Brussels. Only informal meetings would still be held in the country of chairmanship.

Memories of upset stomachs

Maastricht had previously hosted the European summit in 1981 and things had not run as smoothly as they could. The Russian potato salad that was offered to 500 journalists at a luncheon in the city hall had been kept too long outside in the sun under a zinc lean-to, allowing salmonella bacteria to thrive and to nestle peacefully in the stomachs of the press. Several journalists had to be rushed to hospital. There was another version in which the entire building where the salad had been prepared was full of salmonella bacteria and had to be fumigated. A number of journalists now associate Maastricht with an upset stomach. It gave them quite a fright when they heard Minister Van den Broek announce at the beginning of the Dutch chairmanship that Maastricht would host the European Council. "Oh, no: Gass-stricht!". Former principal private secretary to the governor of Maastricht, Leo de Bruyn, said laughingly: "We put the salmonella into the food on purpose, because it was the only way that people would remember that there had been a summit in Maastricht

at all." It was odd anyway, because Maastricht had not been ready in 1981 and that was proved in part by the salmonella. Governor Sjeng Kremers had not been afraid to organise the European Council in 1981, although Maastricht did not have all the necessary facilities at the time. It fitted in with his policy to get Limburg out of the distressing situation it was in after the mines were closed. "It wasn't only about bringing down unemployment; this was more about the return of self-confidence, prestige and style", said De Bruyn.

The art of temptation

When the organisation of the Euro summit was discussed in 1991, it seemed that most of the cards had been dealt out a year and a half to two years before. The Netherlands Directorate - General for European Cooperation had a clear preference for holding the conference in The Hague, just as it had been in 1986. This meant a lot less fuss and bother; it was practical, and costs could be cut as the Ministry could be used as a venue and Queen Beatrix could host the lunch at one of her palaces. However, other candidates were quick to apply for the position...

Mayor Philip Houben of Maastricht and governor Kremers had already declared at the start of 1989 that they wanted the European summit to be held in Maastricht in order to strengthen the city's process of internationalisation.ⁱ Maastricht's presentation as a European city par excellence actually had its roots in 1944 when the Benelux was founded by the Netherlands, Belgium and Luxemburg and with the foundation of the European Coal and Steel Community (ECSC) in 1951. Western Germany, Italy, France and the Benelux countries relinquished a small part of their sovereignty to a common higher authority that would regulate trade in coal and steel. Population centres in Northern European mining areas, such as Aachen, Liege and Maastricht, were no longer pushed against the borders of their neighbouring countries, but stood side by side as part of Western Europe's industrial centre. Just as it had been in Charlemagne's Frankish Empire...ⁱⁱ

Since the European Council in 1981, internationalisation has always been a spearhead for Maastricht's bench of the Mayor and Aldermen. The foundation of the European Institute of Public Administration (EIPA, located on the Onze Lieve Vrouwe square) at the time of the first Euro summit, can be seen as the green light for a policy with a strong European and Euroregional aim. When the opportunity to host a European summit within the municipal boundaries was presented for

the second time, it was seized with both hands. Houben, who had been Mayor since 1985, was able to submit direct and well-organised proposals to his bench with his portfolios on presentation, international affairs and security. According to Houben, in the first instance there were five cities that would be likely candidates to organise the summit: Amsterdam, The Hague, Utrecht, Apeldoorn and Eindhoven. These cities presented a prospectus to the preparatory commission, consisting of representatives of the different ministries, which stated what they were able to do for the Dutch chairmanship with regard to providing accommodation for the European Council as well as for two thousand journalists. Houben and his council did not immediately announce Maastricht's candidacy, but waited for an opportune moment. "To present Maastricht at its best, the best tactic is to give plenty of space to the other cities that were considered by the commission so they can do their work to the best of their abilities. We never let on that we put our city forward as a candidate for hosting the summit. If we did that, we would be organising our own opposition, and that just isn't clever", said Houben. He sounded his colleagues out on what they would be able to offer the preparatory commission, and was so sufficiently well-informed. When the exploratory phase had practically been rounded off, he informally invited the members of the preparatory commission to have a look at what Maastricht could do for host country the Netherlands. "The European politicians are the ones who will be going up on stage to play their part, but someone will have to do the backstage work. You have to be able to demonstrate that this role is well-suited to you, as a city as well as a province" Leo de Bruyn, principal private secretary to the governor, followed suit on behalf of Kremers. The commission still had the other cities in mind when they received Maastricht's prospectus. With the Provincial Government Buildings for conferences and the MECC for the press, no other venues would be needed.

The candidacy becomes official

In October 1989, more than two years before the Euro summit took place, Houben officially recommended Maastricht to Lubbers as host city. He used the same slogan that Lubbers had used himself when he officially opened the MECC in 1988: 'Maastricht is the hand that is extended to Europe'. Houben conveyed that Maastricht is 'perfectly equipped to receive the European Council in style and to offer it accommodations on a high level'. He mentioned the numerous hotels, the central location in the Euroregion and the infrastructure.

Maastricht Airport, the Provincial Government Buildings and the city hall are all located near each other. But also the 'modern multifunctional conference centre, the MECC, furnished with a large number of high-security conference rooms and the latest high-tech apparatus for the press, as well as facilities for simultaneous translation' are not to be sneered at, according to Houben.ⁱⁱⁱ

Governor Sjeng Kremers also did his bit to bring the European summit to the South. In November 1989, he sent a letter to Lubbers in which he professed his 'wholehearted' support for Maastricht's candidacy, because this would be in line with his aim for 'the province of Limburg to be a spearhead in European unification.'^{iv} The tone of the letter was rather forceful: "If you don't come to Maastricht only because you've been here before, all the efforts that were made the first time would be in vain. The only thing you can do now to justify the first time, would be to return." "This is like turning logic upside down, but it is also typical of the working methods of this governor, who is a mental powerhouse", said principal secretary De Bruyn. In January 1990, Lubbers confirmed that there was plenty of competition, but that he would be sending a committee to Maastricht to investigate the possibilities. At that time, Eindhoven, Utrecht and The Hague were still in the race, but Amsterdam and Apeldoorn had already thrown in the towel.

Checklist

On 12 February, a company of eight representatives from the Ministries of General and Foreign Affairs and from the Government Information Service all boarded the train for Maastricht. Preparations were being made there in great haste for the reception of the committee from The Hague. On the one hand, the officials had to be pampered, on the other hand, Maastricht had to show that it could meet all the demands with respect to organisation, infrastructure and security. A 23-page checklist, compiled by the Secretariat of the European Community, was put to use. The infrastructure and the organisation would have to comply with previously determined guidelines down to the smallest details: from the size of the interpreters' cubicles to how the drinks are organised. This even included taking into account that the dinner might have to be postponed on the second day if the conference should take longer than expected. The checklist referred back to 1985, when the European Council met in Luxemburg at a conference that was to last until midnight.^v Apparently, everyone had learned from the 'stop-the-clock' conferences

from before, where all the clocks were stopped more or less at the time that the conference was supposed to end - until the agreement was finally reached (at midnight or even later).

A warm welcome

On February 12 and 13, the programme, lasting almost a full day, included a tour of hotels, the city hall, the Provincial Government Buildings and the MECC. General Director Van der Voet of the Government Information Service was given a private tour to gain insight into the level of security that could be provided by the city of Maastricht. The committee was offered a taste of Maastricht's hospitality at a superb dinner at Château Neercanne.

The day after the visit, The Hague expressed its appreciation for all the possibilities Maastricht had on offer and for the hospitality that was extended to the company." Houben was also under the impression that the other cities had not displayed the same degree of enthusiasm that Maastricht had. "For example: The city of The Hague still had a bone to pick with the Ministry of Foreign Affairs because police security costs for a previous European summit had not yet been paid for." After the committee's visit, Houben kept informally in touch with Lubbers and Van den Broek, to keep Maastricht in the picture.

In an attempt to appease the Government at The Hague, Houben and Kremers informed the Cabinet that the province, the city, the MECC and the business world would try to keep costs as low as they would be if the summit were to be held in The Hague. Also, the city hall and the Provincial Government Buildings would be made available free of charge, and the usual rent for the MECC of Dfl. 75,000 would not be charged. On top of that, the city of Maastricht would be willing to pay for a considerable part of the security costs and promised to make 75 Volvo Cars, produced in Born, available free of charge. Also, Maastricht's international atmosphere, with some 18 international institutions within its city limits, would be once more underlined.

The informal contact between the political decision-makers proved opportune for Maastricht's candidacy: they knew each other well; had been at university together; or were family members. For example: former advisor to the council Joop Merckelbach (right-hand-man to ex-prime minister Lubbers) was also Houben's brother-in-law. According to Houben, the fact that all those involved (Lubbers, Van den Broek, Houben, Kremers) were members of the same political party (the CDA)

was not important. In the spring of 1990, the CDA had done very well in the council elections in Maastricht. Because Houben had an extensive informal network, he was able to find out quickly how things were going. According to Ben Bot, who held the post of secretary-general at the Ministry of Foreign Affairs in 1991, the CDA had set its cap at Limburg's capital city almost immediately. "We made the decision quickly, because Maastricht was not only experienced (and knew how to deal with a summit) but could also provide the necessary accommodation and is situated on a border triangle where three countries meet (four, if you also count nearby Luxemburg). It is an excellent symbol for the Netherlands: it establishes a connection, a consolidation and it's international. Maastricht is a very open city; people from Belgium and Germany also come here to enjoy a holiday. The very reason that this is about a treaty, makes it a good idea to do it in Maastricht. I remember discussing this with Lubbers, and that we came to the conclusion almost immediately: this is the best location, better than The Hague", said Bot.

Wim Kok, who was Minister of Finance at the time, was also closely concerned with the question of where the summits were to be held: summits - in plural - because an informal council lasting half a day is also often held. In 1991, this was to take place in Noordwijk. "For the important summit, we had already made an inventory of what was possible long beforehand." said Kok. "Cities had been approached directly to see if they were interested and - if so - what their options were. At a certain moment, we were presented with a number of options, of which Maastricht was one. We definitely shared the point of view that it would be a good idea for the event not to be only held in the Randstad area again (the urban agglomeration of Western Holland) for practical reasons. Maastricht leapt to mind as a location that was clearly non-Randstad and had excellent prospects: the Provincial Government Buildings were an excellent venue. Matters were taken carefully into consideration by the Ministers of General Affairs, of Foreign Affairs and of Finance."

A definite 'yes'.

In July 1990, Theo Hustinx, director of the Netherlands Office of the European Commission, announced that the Netherlands Government had expressed its preference for Maastricht over Eindhoven, The Hague or Utrecht on June 29. According to Cobus van der Velden, who at that time held the post of deputy director of the Cabinet and Protocol, it was a

small miracle that Maastricht was able to secure the summit. At the Ministry of Foreign Affairs, for example, there were considerable objections to the distance. “Maastricht was, from the outset, a complete outsider. That Maastricht was chosen after all, is in no small part the work of Mr. Merckelbach”, according to Van der Velden. “Eventually, I wrote the draft report intended for the Minister of Foreign Affairs and the Prime Minister, in close consultation with the other members of the committee, of course. And I can assure you, little was changed. This is – and this can certainly be underlined – in no small part thanks to Ben Bot, who was secretary-general at the Ministry of Foreign Affairs at the time. The present Minister was one of the few people at the Ministry of Foreign Affairs who was a great proponent of Maastricht, because, as one of the organisers of the summit in 1981 on behalf of Foreign Affairs, he had very pleasant memories of the event.”

The deciding factor for Maastricht was, in the first place, the venue: the Provincial Government Buildings, where everything could take place under one roof. The Government Information Service, responsible for the press facilities, was extremely enthusiastic about what the MECC had to offer. At first, people in authority at Brussels were sceptical about Maastricht because of the food poisoning at the previous Euro summit. That is why Van der Velden presented director-general Vikas of the European Commission with a book of photographs of the new Provincial Buildings and invited him to come and have a look around. After the visit, he suddenly became very enthusiastic. It may also have had something to do with the fact that it is only a one-hour drive from Brussels to Maastricht. “If traffic is heavy at Antwerp or Rotterdam, it will take you much longer to arrive in The Hague. Confidence was established quickly. This was partly because of the professional way in which Mayor Houben supervised the process in Maastricht. He has an excellent command of foreign languages and he represented Maastricht exceedingly well.”

Maastricht had been singled out because of its demonstrable qualities. Were there also factors that negatively influenced the candidacy of the other cities? In 1986, one week before the European Council, measures were announced in The Hague that would make it difficult for the members of the delegation to get into the Kurhaus. This situation cast a shadow over The Hague’s chances. And that was not all: the Congrescentrum was the chosen venue for the conference,

but it was too small and security was difficult there. The Government Information Service told a story about a journalist who had hidden in a laundry basket so that he could sneak into the building through the back door. This venue was not ideal. A plus was that the Queen would be able to host a lunch at the palace. The deciding factor against Utrecht was that there were definitely not enough hotel rooms and that it was not clear where the lunch would be held. In Eindhoven, it was the involvement of Philips that put a spoke in the wheels. The company handed out flyers on which the 12 stars had been replaced by 12 light bulbs; this did not appeal to everyone. Also, the choice of venue for the conference – the PSV stadium – was not optimal. In addition, hotel accommodation was not fantastic and a suitable venue for the lunch could not be found.

The decision becomes official

The decision was made public at the inauguration of Governor Mastenbroek on July 2 1990. According to Leo de Bruyn, who was principal secretary to the governor at the time, there were some blank lines inserted into the inaugural speech in case the Cabinet changed its mind at the eleventh hour. And, indeed, in the middle of the speech a fax arrived from The Hague with the following message: the Euro summit will be taking place in Maastricht. According to the province’s public relations official, Hans Albersen, the news tied in perfectly with the content of Mastenbroek’s inaugural speech. “He expressly wanted to raise the stakes on the international card that Limburg had to play. If you can accentuate that with a European summit, then that’s a great boost for the start of your career as governor”, Albersen remarked.

A week later the governor and the mayor showed their appreciation to The Hague by sending the Council of Ministers an enormous ‘vlaai’ – a type of pastry traditional to Limburg. This was tasted, enjoyed and assessed during the budget talks, according to Lubbers. Theo Hustinx pledged a considerable financial contribution for cultural events in the city. In September, further deliberation would take place. The costs for the province and the city would total Dfl. 1.4 million, of which the city would settle the bill for the security costs, which amounted to Dfl. 400,000. In comparison: in 1997, the city of Amsterdam had not been willing to finance security costs, which amounted to more than Dfl. 2,000,000. Eventually, the total costs of the entire event in 1991 would add up to approximately 1.6 million Dutch Guilders for the province

and the city.

More than half of this amount was to be granted for promotional activities. Comparison was made continually to the Euro summit in 1981. Only the subject of 'catering' was avoided, so that as little attention as possible would be paid to the salmonella incident. In a speech dating 7 December 1990 at the Ministry of Foreign Affairs, emphasis was placed on the fact that the journalists must be well taken care of, to 'make up for something in the past'.

Brand name Maastricht

So the summit was to be held in Maastricht. But how do you organise the event in such a way, that Maastricht will live on in the memories of everyone? That was the question. Former public relations official Paul 't Lam said: "Until 1991 Maastricht was completely unknown outside the Netherlands. Within the Netherlands, Maastricht had a sort of droll image associated with beer, a hearty Burgundian lifestyle - like being on holiday within the Netherlands. That won't get you very far. If you say in France that you enjoy a Burgundian lifestyle, and in Germany you say that you drink beer, people are bound to say: so what?" A memorandum states - quite correctly - that it would be 'a misconception that the overwhelming attention paid by journalists to the European summit would lead automatically to increased attention for Maastricht and Limburg'. A more specific approach was necessary. The city wanted to promote itself through a central message. Maastricht would be presented as a 'city in an area that is Europe on a small scale. A place where people, by trial and error (three different cultures, three languages) are all trying to cooperate. As a remarkable European sub-centre, after Strasbourg, Brussels and Luxemburg (...) This is where the European rearrangement, even down to conglomerate and regions, is starting to take shape'.^{vi} The area was, in other words, the avant-garde of the European regions. The Committee for the Regions had not yet been founded, but this would happen as a result of the Euro summit in Maastricht at the insistence of Germany and Spain. Paul 't Lam would later become chairman of the working group for promotion, which was established in 1990. Objectives of the working group include convincing international institutions and companies to establish themselves in the region, promoting congresses, promoting the Euroregion and the promotion of high-quality investments in the area of science, economy and culture. In this promotion, the small-scale, charming atmosphere of the

city was used as a unique selling point. The working group decided to organise so-called European Festivities to bring the city to life for its residents during the summit. A promotional campaign on this scale for a city welcoming the European Council had never been seen before. The total costs for this campaign amounted to Dfl. 1.3 million.

Organisation

Preparing for the Euro summit proved to be a task of an unprecedented scale. In retrospect, Philip Houben called the cooperation with all parties involved 'terrific'. There was consultation about practically everything, also to make sure the caterers would be on the same wavelength. The city received a great deal of support from the province, said Houben. "We had to work shoulder to shoulder to accomplish this task, without thinking hierarchically, because this was a challenge we could only live up to if we worked together. With the dedication of a great number of people and very few resources, we were able to achieve a maximum result. We also had a lot of fun working with each other during the preparations. We laughed at a lot of situations, and brought things into perspective with good humour."

Seven hotels in Maastricht were needed to accommodate all the delegations. It was remarkable that the delegations preferred the overfull hotels in town to the excellent and quiet hotels that were located on the outskirts. Only France chose accommodations a little further away: Hotel Juliana in Valkenburg. A setback was the considerable size of the delegations: the Greek delegation consisted of 45 members; the German of 75; the British of 60; and the French of 125 people! Hotel owners thought it a disgrace that their hotel rooms had been claimed for an additional three days because of security measures. Van der Velden explained that the Euro summit would constitute an in-depth investment, because Maastricht would become a famous name in future history. "I said that, but was not completely aware that what I said would turn out to be true. Maastricht did become a name in the history of Europe, after Rome."

With just one more month to go, Van der Velden asked for a summary of the lengthy operational scenario, not to admit more than four security staff members per delegation, and to speed up the process for organising badges, as otherwise "there won't be enough time to have badges printed in Brussels". In addition, the police commissioner had to ensure

that there were enough parking spaces for every delegation. “One of the things we had to take into account was that the French, for example, would be bringing more than 100 cars.” The official procession of participants of the Euro summit would include 40 cars. These would be under a police escort of 75 motorcycles. Governor Mastenbroek would greet Queen Beatrix at Maastricht Airport. On 9 December, the members of the Provincial Executive and the bench of Mayor and Aldermen were invited to take a look at the conference hall of the Provincial Government Buildings, while the members of the European Council were treated to a lunch, hosted by Queen Beatrix at Château Neercanne. The parliamentary party vice-presidents of the Provincial Executive and the council members of Maastricht were only invited for a visit to the MECC. There will, of course, always be a difference between government and representation. In the evening, a dinner was planned at the city hall, but if negotiations were to take longer than planned, this might have to be replaced with a working dinner at the Government Buildings. A closed-off blue zone was designated for the heads of states and government leaders, Ministers of Foreign Affairs and Finance, and Permanent Representatives. In between, Van der Velden arranged an afternoon programme for the wives of the Greek Prime Minister and Foreign Minister, who would be arriving at Maastricht Airport at half past twelve. Mrs. Lubbers and Mrs. Van den Broek had already been notified. They would be greeted in Maastricht by Mrs. Houben.

Nobody mentioned a treaty

Remarkably, almost nobody mentioned the possibility of closing a treaty in Maastricht. There was plenty of talk about ‘the unification of Europe in 1992’, based on the Plan 1992 that was initiated by the Delors Commission for the perfection of the internal market. It was only in a document entitled ‘Points of Interest for the Euro summit 1991’ that the words ‘A possible Maastricht Treaty’ were followed by: ‘anticipating a formal signing (improvised, yet organised); ‘treaty’ could mean a longer stay for the delegation. Check with the hotels for a crash programme’.^{vii} Paul ’t Lam came up with the idea when ‘a possible realization of a “Treaty of Maastricht” was in sight’, of having twelve barrier gates raised on the terraces and along the Meuse. People had no idea (or didn’t take into account) what was in store for Maastricht and that a mega-treaty would turn the city into a near-Mecca for Europe. According to Cobus van der Velden, few people were aware of what Maastricht would mean as a

European Council, with the exception of Joop Merckelbach. Furthermore, the European 12-star emblem was very popular with flag hunters in Maastricht: it turned out later that some 60 ‘European’ flags were stolen, but ‘only’ 20 from individual countries. They had not enjoyed the same level of security as that of the delegations! Unbelievably, they had even been purchased in twofold, in case of theft. Brussels supplied 648 flags, of which 230 were used in the flag parade. 300 were raised for the entrepreneurs of Maastricht. Would these European flags still be as popular today?

Notes Chapter II

- i Mastenbroek, E.M. & Gudde, B.J.M. (1991) Letter to the Provincial Council of Limburg d.d. 22 January. 1.88/b.07. Cabinet Nr. 91/4030F.
- ii Lejeune, J. (1958) Land without a border, Maastricht-Aachen-Liege, Denant.
- iii Houben, Ph.J.I.M. (1989). Letter to R.F.M. Lubbers d.d. 23 October. 1.88/b.07.01.
- iv Kremers, J. (1989). Letter to R.F.M. Lubbers d.d. 15 November. BS 9647/Cab.nr.: 3763. 1.88/b.07.01.
- v General Secretariat of the Council (1989). Conferences – Protocol. European Council. Memorandum on organisation (check list). Brussel: 12 April 1989. 1.88/b.07.01.
- vi Bastiaens, L. (1990) Memorandum SE90-5567 d.d. 26-9-1990 concerning the principles of the organisation of Eurotop 1991. 1.88/b.07.01.
- vii Municipality of Maastricht (1991). Points of interest Eurotop 1991. D.d. n.n.

Chapter III

The Euro summit

Excitement up to the very last moment

On 9 December 1991 the time had arrived: the European Council came to Maastricht. Years of preparation at local, provincial, national and international level were to reach their peak within a timeframe of only two days. Until the very last minute, people anxiously awaited to see whether the European leaders would agree on the fundamental issues on which the European Union would be founded. After Black Monday, things looked rather grim for a little while but, thanks to the new proposal, people were singing a little more from the same hymn sheet. There was initial conformity with respect to the Economic and Monetary Union, but the European Political Union remained a controversial point. Would the Euro summit end up as a failure? Would Maastricht go down in history as the city where the European Dream was abandoned?

On a number of points, some things had already been achieved prior to the summit. At a closed meeting held by the Ministers of Foreign Affairs in Noordwijk on November 12, a significant breakthrough was made on the extension of veto powers in the European Parliament. Great Britain agreed to the so-called Conciliation Procedure, whereby in a great number of areas with respect to Community legislation the European Parliament would be granted co-decision, together with the Council of Ministers of the different member states. The term 'co-decision' had disappeared from the Netherlands' draft, but conciliation (literally: fraternization) means in fact roughly the same. A consensus was also quickly reached on one of the major points of reform: European citizenship. This is supplementary to national citizenship. Everyone who is a citizen of one of the member countries is also automatically a citizen of the EU whose rights include freedom of movement and residency. Furthermore, everyone has the active and passive right to vote for the European Parliament and at the municipal elections in their state of residency.

Before the summit, Prime Minister Lubbers had high hopes for the European Monetary Union, but was sceptical about the European Political Union. In any case, there were still some fundamental issues that would have to be negotiated in Maastricht:

- The timeframe within which the single European currency should be implemented;
- The federal impact of the EU and the decision-making within the first pillar with respect to the EC;
- The paragraph on defence within the second pillar relating to the Common Foreign and Security Policy (CFSP);
- The third pillar dealing with Justice and Home Affairs;
- The Social Charter, of which not a single point of agreement had been reached;
- The Subsidiarity Principle.

One person wants this and the other wants that...

Almost all of the member states were proponents of a single European currency. However, where the remaining issues were concerned, every country had its own interest at heart. France and Germany wanted a strong common foreign and security policy, although the Germans did not want to neglect their good relationship with America. The French,

for their part, wanted as little as possible to do with NATO. Moreover, Germany wanted the European Central Bank to be established in Frankfurt. France demanded (with the support of Delors) a strong European social charter in which decision-making would take place at the level of the national governments and not by co-decision through the European Parliament (via the co-decision procedure). Germany wanted to increase the power of the European Parliament. Belgium wanted a Europe that was as federal as possible, with a common foreign policy and a common European defence system. In this way, the EU would function as a second pillar in the NATO, next to the United States of America. When Belgian Prime Minister Martens tried to move the European Parliament gradually from Strasbourg to Brussels, Mitterrand felt that this would threaten the position of France so much that he was compelled to give his Belgian ally the cold shoulder. Martens was the epitome of Belgian dedication to a unified Europe, which was, of course, also supported by the Netherlands to a great extent. The Netherlands, however, considered Atlantic relations with Great Britain and the United States of America to be just as important if not more so. This was also true for Denmark. Spain, together with Portugal and Greece, demanded certainty with respect to the subsidies from social and cohesion funds; Italy was an avid proponent of a common currency and Ireland (not a member of the NATO nor of the West European Union, the WEU) preferred some restraint when it came to a European defence system. For Denmark, this was a particularly sensitive issue, because it was a member of the NATO, but not of the WEU. The Danes were more concerned with a common environmental policy. Luxemburg was pleased that the Netherlands, as chairman of the European Council, was addressing the three-pillar structure again. Where did the Netherlands' priorities lie? For the Netherlands, it was essential that all twelve member states reached an agreement, especially with respect to a common currency.

The will to implement a single European currency was strong enough to persevere. Only the United Kingdom was adamantly opposed on a number of points. It wanted no part in a European currency, and - if it were at all possible - no European legislation, no European defence system and no federal Europe. At that time, the aspect of free trade (economic cooperation without borders) was, for the British, the most important reason for cooperation on European integration.

An uncertain outcome

The various positions taken by these countries illustrate that ‘the continent’ did not stand together as one block in opposition to Great Britain. According to Lubbers, this was because of the wounds inflicted by the rapid German reunification and the Croatian issue. Relations between France and Belgium had also become more complex. In general, you could perhaps say that the drive with which the French-German axis had tried to take the initiative had, at that moment, also been responsible for tension on the continent.

In spite of all the diplomatic preparations, the result of the summit would therefore be an uncertain one. “Of course a huge amount of preparation had been done, but when the moment gets nearer there is always uncertainty: nothing is really agreed, until everything is agreed. You’re never quite sure. You always have people who are rather unpredictable at a summit meeting. We had our uncertainties. John Major was really rather gloomy at breakfast before the conference began. The situation felt uncomfortable. There was that feeling of uncertainty and adventure.” This was how British Foreign Minister Hurd remembered the event.

Sous-chef Director of the Cabinet and Protocol Cobus van der Velden, recalled the arrival of the Netherlands delegation, early on Monday morning: “Lubbers, Van den Broek, Merkelbach, a number of staff members and I arrived at half past seven in the morning – it was cold and still dark: the sun was just rising. If you look at the photographs, you can see that the tension is palpable: things will have to happen, now. It was especially Lubbers’ finest hour, but that would only become clear later on. I didn’t get a lot of sleep, and the summit was full of surprises.” Wim Kok remembers clearly how the German Federal Chancellor Kohl greeted him at the city hall in Maastricht: “Don’t forget, the implementation of a common currency will have to be definite before the end of this summit.” In short, everyone was tense about what was in store during the days to come.

The EMU: a ‘timetable’ for the implementation of a currency

A single currency: this was backed by almost everyone. But when would this be implemented? Would everyone have to agree on a date, or would they have to have their finances in order before even talking about a date of implementation? Another issue concerning the currency: the relationship between the European Central Bank and politics. Should political matters influence the bank’s policy or should it

operate completely independently? The third issue, which hung like a Diocletian sword above the European coin: would the British, who were actually opposed to the European currency, destroy the whole idea?

As far as the moment of implementation was concerned: the Ministers of Finance of those countries with a strong currency felt the hot breath of the presidents of the national banks on their necks. This is why they had their doubts about setting a date for the implementation of the new currency. At first, they demanded hard criteria such as a low interest, inflation, a deficit in government debts and budgetary deficiency. The German Minister of Finance Theodor Waigel was especially sceptical. He would have preferred to see no dates at all:

“How can I stick to a date if the criteria cannot be met?”

If there is not a single country with a budgetary deficit that is less than three percent of the Gross National Product on 1 January 1999, then we can’t possibly start a monetary union, can we? I have always said: the criteria must determine the timeframe, and not the other way around.”

Kok passed these objections on to Lubbers, who answered: “Just pretend you don’t know. Pretend you haven’t heard a single thing he said. This will have to be done differently. We really do need that timetable.” In November, Lubbers had already asked the government leaders to submit possible dates so that Germany’s hands would be tied. “That was the deal”, said the former Prime Minister. “We support reunification, but that means that you [the Germans] will have to give up your Mark and that a single European currency will be implemented. This will have to be made concrete, by means of a timetable.” So during a dinner with Mitterrand at the Hotel Juliana in Valkenburg on Sunday evening, 8 December, the Italian Prime Minister Andreotti suggested implementing the cashless euro in 1999. The year had not been chosen at random, but because of the psychological effect of the number. In this way, politicians were able to give the impression that they did not want to postpone implementation; they wanted it to take place before the millennium. Mitterrand reacted positively from the start and tried to anchor this into the treaty by suddenly throwing the date onto the negotiating table like a French Exocet rocket that made German and British heads spin. He would not continue until a date had been set. Kohl supported Mitterrand immediately, said Roland Dumas. Lubbers was aware that there was some gnashing of teeth by those who considered it an attack on the currency’s solidarity. However, Kohl and Genscher recognised the political

necessity of the currency as well as the accompanying time schedule. Kohl overruled his Minister of Finance Waigel. Politics had proved victorious over the financial authorities. If there had been any postponement, the Euro would probably still not have been here today.

Germany, supported by the Netherlands, attached a great deal of value to the independence of a European Central Bank. The bank should not become a plaything for national politics. France was in favour of a policy in which the banks would be awarded increasing political influence by the governments. The French national bank was not as independent as the German Bundesbank or the Nederlandsche Bank. The French idea of *gouvernement économique* has its roots here. This involves monetary as well as economic cooperation with centralised control by the ministers at European level. After financial considerations such as inflation, exchange policies and price stabilisation, the bank could also allow itself to be influenced by economic factors, such as unemployment figures. This is where considerations such as financial solidity and stability eventually won. The other member states supported Germany and the Netherlands.

The British are recalcitrant

The British caused the greatest stir. Prime Minister Major was reluctant to express his opinion on a single currency at the adjournment of the conference on the first day. If at all possible, there would be no European currency. His Chancellor of the Exchequer (Minister of Finance), Lamont, went even further. Kok remembers that Lamont's performance caused a great deal of tension. Lamont's opinion was that the EU should not be going in this direction at all. Ultimately, it should be something in which Great Britain would be able to maintain its sovereignty. Lamont had always played an oppositional part where European economic and monetary integration were concerned. This had a political origin, but it was also part of his character. He ended up standing more and more on his own in this. The opt-out clause was not negotiable to Lamont, who became irritated by the difficult questions posed by his European colleagues. He left the conference held by the Ministers of Finance without asking for adjournment, and walked straight to the banquet hall where the government leaders were meeting. There, he let British Permanent Representative John Kerr know that he needed to speak to Major immediately. Kerr protested and tried to get Lamont to calm down: "He can't leave, he is in

deep negotiations." The alarming news from the Finance Ministers' conference that the other Ministers were negotiating about the British opt-out while the British Minister was not even present, had reached Major. A little later, Major also lost his 'back-to-back' papers on which all of Great Britain's negotiating positions had been written. If these documents were to come into the hands of another delegation, all would be lost! Eventually, they were found, mixed in with those of Lamont's.¹

Lamont's nervous performance had created quite a stir, but even without this, negotiations proved difficult. It was a continuous battle, said Kok, especially because it was clear that the British had the power to block everything by veto. At last, a solution presented itself through a British opt-out. Lubbers made it clear to Major that a decision about the single currency was absolutely essential, including the British opt-out. "I can't accept the fact that your Minister of Finance is filibustering everything. We are taking far too long and we must make a decision now", said Lubbers to Major. "I took Major aside", Lubbers recalls. "Lamont was called in and came under the instructions of Major. A Prime Minister giving instructions – in the Netherlands that would be impossible." After Major had rebuffed Lamont, the air was cleared and the EMU agreement settled. Lubbers was relieved, and after the conference at the MECC he concluded: "We can be assured that this single currency will be implemented in the 1990's."

It was wise to offer the British an opt-out, Theodor Waigel concluded later. Great Britain was one of Europe's superpowers and without British cooperation we would have been nowhere. Waigel was, however, of the opinion that Great Britain, by not participating in the EMU, would have less influence on the remaining process of unification. The Danes were also offered a similar opt-out with respect to the implementation of the currency; this was due to required measures that were included in the Danish constitution. This meant that the Danes would only be allowed to participate after the positive outcome of a referendum.

Treaty establishing the European Community, as amended
in the Treaty of Maastricht

Article 2

The Community shall have as its task, by establishing a common market and an economic and monetary union and by implementing the common policies or activities referred to in Articles 3 and 3a, to promote throughout the Community a harmonious and balanced development of economic activities, sustainable and non-inflationary growth respecting the environment, a high degree of convergence of economic performance, a high level of employment and of social protection, the raising of the standard of living and quality of life, and economic and social cohesion and solidarity among Member States.'

Article 3A

1. For the purposes set out in Article 2, the activities of the Member States and the Community shall include, as provided in this Treaty and in accordance with the timetable set out therein, the adoption of an economic policy which is based on the close coordination of Member States' economic policies, on the internal market and on the definition of common objectives, and conducted in accordance with the principle of an open market economy with free competition.
2. Concurrently with the foregoing, and as provided in this Treaty and in accordance with the timetable and the procedures set out therein, these activities shall include the irrevocable fixing of exchange rates leading to the introduction of a single currency, the ECU, and the definition and conduct of a single monetary policy and exchange rate policy, the primary objective of both of which shall be to maintain price stability and, without prejudice to this objective, to support the general economic policies in the Community, in accordance with the principle of an open market economy with free competition.
3. These activities of the Member States and the Community shall entail compliance with the following guiding principles: stable prices, sound public finances and monetary conditions and a sustainable balance of payments."

Article 109

4. If by the end of 1997 the date for the beginning of the third stage has not been set, the third stage shall start on 1 January 1999.

**Vagueness about the term 'federalism'
within the first pillar**

In the proposal for the set-up of the EU, the first pillar included policy areas in which cooperation was to be realised to the greatest possible extent. But what were the distinguishing characteristics of this cooperation? Heated discussions followed. Eleven member states wanted to continue strengthening the European institutions. Great Britain was opposed. Especially France and Germany wanted a strong political union, even if France preferred to invest the European Commission and the European Parliament with as little power as possible, and the European Council with as much power as possible, and with that to the government leaders and eventually to the nation states themselves. France's former Minister of Foreign Affairs, Roland Dumas considers himself a federalist. "There are many people in France who take a pro-European stance and I have the feeling that federalism will be inevitable, because a useable European unification can only be achieved through a federal system."

Netherlands' former Foreign Minister Hans van den Broek remembers the negotiations as lengthy. The definitive proposal by the Netherlands included the following sentence: "This treaty will mark a new step in the process that will gradually lead to a union with a federal goal' (Article A). All member states could agree with this, with the exception of Great Britain, where the renowned 'F-word' had, in the meantime, led to a political disturbance. Federalism had become a swear word. Margaret Thatcher had threatened that, should the Major administration 'sin' accordingly on this point, she would vote against the treaty. Although she was no longer Prime Minister, she still had an important vote as member of the Conservative Party in the House of Commons.

Minister Hurd found discussions on this point futile, as it was only about words. The word 'federal' had a different meaning in every country. In Germany, there is a federal system in which the Länder (provinces) have a great deal of power. However, in Britain the same word was thought to mean the same as 'integrationist', which is something completely different. It really means a very strong European cooperation. "When people in the corridor of Westminster talk about Mr X as a federalist, they mean that he is in favour of the steady centralisation of the European powers in Brussels. In favour of a United States of Europe, in which all the important powers are peacefully held in Brussels and small

parcels of power are graciously granted to the nations. Which is of course contrary to its real meaning. It is a linguistic problem. That's why it had to stay out of the treaty. The word federal was not allowed", according to Douglas Hurd. In the end, they agreed on the formulation: 'an ever closer union'. Hurd immediately added the correct interpretation: "This means of course 'ever closer union of peoples'. Because of all kinds of personal, commercial and professional reasons people fly directly from Newcastle to Rotterdam; a journey we would never have been able to make 40 years ago. Citizens of the continent come to study or get married here. That is what an increasingly closer union of people is about. It has nothing to do with laws, but with people. It should have nothing to do with increasing bureaucracy in Brussels. If people in Westminster are against the 'ever closer union', they mean they are against the Delors-concept of centralisation, in all important parts. He is, wrongly, a hated figure here." Lubbers confirms that 'federalism' could be interpreted in a number of different ways. He found it necessary to leave the term out, because it had become too charged and stood in the way of achieving results. "I was in the middle of everything and thought: 'ever closer union' is a better term in this case. Perhaps we ought to use it. That's what words are for, to accomplish things." In the meantime, with the exception of Belgium, enthusiasm for a federal union (whatever that may mean in different languages and countries) had completely disappeared.

Article A of the Treaty on the European Union

Article A

By this Treaty, the High Contracting Parties establish among themselves a European Union, hereinafter called "the Union".

This Treaty marks a new stage in the process of creating an ever closer union among the peoples of Europe, in which decisions are taken as closely as possible to the citizen. The Union shall be founded on the European Communities, supplemented by the policies and forms of cooperation established by this Treaty. Its task shall be to organize, in a manner demonstrating consistency and solidarity, relations between the Member States and between their peoples.

The second pillar: A European defence system or a European defence policy?

In spite of the many preparatory memoranda of all the different member states dating from the spring of 1990, little agreement was reached on the formulation of and the decision-making within the Common Foreign and Security Policy (CFSP). The French-German motor propagated the idea that a European Political Union would need a firm uniform foreign policy. The strongest pleas in favour of a European defence system also came from this corner. The idea was to give shape to a common defence policy with the help of the WEU. The organisation, which had been founded in 1954, had never actually enjoyed great significance next to the NATO. Now it could be reactivated. This was, however, a sensitive issue. In opposition to these 'Europeans' were the Atlantics, who attached a great deal of value to their relations with the United States of America. Marked Atlantics were Great Britain, Denmark and the Netherlands. They did not want a European defence system to affect NATO's position.

Champion of the 'Europeans' was France. This country was not part of the military body of NATO from 1966 to 1996 and wanted a strong European army that could be deployed on the unanimous orders of the Council of Ministers. This means: without co-authorisation of the European Parliament. One country could then block a proposal with its veto, which was just what France wanted as it would allow them to use their power to the greatest possible extent. Belgium was also in favour of a European army, but only if this was to be mobilised by a qualified majority in which the member states were awarded Council votes that were proportionate to their population numbers. In this case, the European Commission would have more influence. Moreover, the Council would be able to make decisions according to a qualified majority, so that the states would no longer have an individual veto. For Denmark, this situation was more complex because it was a member of the NATO, but not of the WEU. The Danes were a little suspicious of the idea of an even closer collaboration. There were people who saw it as a French plan to get the Americans (who had been stationed in Europe since the Second World War) out of Europe. "We were strongly opposed", said Uffe Ellemann-Jensen. "We had our own priorities and could take cover behind the Brits when it came to most of the issues, including defence. We played the typical Danish role: if there is somebody to hide behind, hide behind them."

The final clause on defence originated during the meeting in the Egmont Palace in Brussels, shortly before the summit in Maastricht. The choice was between a ‘common defence’ and a ‘common defence policy’. The latter was chosen, as being the least far-reaching. The British could agree to this. Belgian’s former minister Mark Eyskens remembers how the British reacted: “I can still see Douglas Hurd shouting: ‘A common defence policy, that’s the solution, yeah, not a common defence.’” In Maastricht, Eyskens proposed the definite compromise: ‘a common defence policy, which - in time - could lead to a common defence system’. “Hurd said: ‘that is conditional’: ‘could’ is not the same as ‘will have to’. Fine, we accept that’.”

Looking back, Hurd recollects: “We were moving very slowly on the European Common Foreign and Security Policy and the meaning of a common defence. That lay at the basis in Maastricht. It was a slow business, but we were all moving in the same direction. The renewal of the WEU was a clumsy way of dealing with this problem between the EU and NATO. It wasn’t really necessary to do it that way, but we were trying to find a way in which we as Europeans could implement a foreign and defence policy that would not challenge the status of NATO, but make use of it. That discussion continues.” In the end, the principle of a common foreign and security policy was approved in Maastricht, and with it, the WEU was assigned an important part that would later be extended to an EU defence component. Concretely, this did not mean giving the WEU full powers yet. Whether practical decisiveness and clout would also grow out of the principles laid down in Maastricht, only time would tell.

The third pillar: from visa stamps to Europol

The common policy in Justice and Home Affairs, which would be embodied in the third pillar, was still a relatively new one for the member states. The Netherlands’ Minister of Justice Ernst Hirsch Ballin expressed his doubts during the Netherlands Ministers’ Council. He was of the opinion that elements pertaining to judicial policy were of such a sensitive nature that you could not just turn them into a communal policy. There was a strong desire to act on a European level, but there was also a basic instinct to treat everything pertaining to the national constitution with the most careful attention. Hirsch Ballin’s doubts were a clear expression of the general reluctance for creating common structures in policy areas such as these.

In this context, a relatively unimportant issue such as the design of a visa stamp could suddenly be transformed into something of great political importance. The British were sticklers in this area, which took a lot of time. At a certain point in time, Mitterrand said: “What do you think will happen when people outside this room hear that we have been sitting here for a long time discussing what a visa stamp should look like while the whole of Europe is being transformed right now.” This came at the same time as the collapse of the Soviet Union. “Mitterrand had a very special talent for making remarks like that when he wanted to have things his way”, said Ellemann-Jensen.

Mitterrand had a special way of operating, anyway. Mark Eyskens depicts the French President as someone who often, like an inattentive pupil, slightly absent-mindedly, wrote postcards that he would send to his many friends and relatives. “He followed everything in his mind, heard something and then asked to speak. Most of what he said was quite sensible. He was a clever fellow and a wise man, quite a great chap.” As a pastime, the French president would leave the conference hall in the afternoons to take a stroll about the island (the Government Buildings are partially situated on an island), in the company of a few lovely ladies and wearing a fabulous Borsolino hat. As the only head of state present, he was also allowed to make use of the Queens’s Chamber, a room that has traditionally always been reserved for members of the royal family.

In the debate on the contents of the third pillar, Kohl annoyed several of his colleagues by demanding the establishment of a European criminal investigation service: Europol. This was rather painful to some of the members, as it recalled Buro V, which had functioned as Reichskriminalpolizeiamt of the Reichssicherheitshauptamt until 1945.ⁱⁱ Shortly afterwards, Europol was established nevertheless and assigned its head offices in The Hague. So, there was indeed talk of increased cooperation and even the beginnings of common institutions. However, the most important common areas in this pillar will remain in the hands of the Council of Ministers, who can only make decisions on a unanimous vote. In this way, every individual state would keep its sovereignty within this pillar.

STOP DE
KERNWAPEN
RASDLOOP

STOP DE
PACIFISME
EKOLOGIE
SOCIALISME

KAN ANDERS
PACIFISME EKOLOGIE SOCIALISME

anderhandelen

The Social Charter: part of the Treaty or not?

The last obstacle at the Euro summit was the Social Charter, for which hardly any proposals had been committed to writing. Many countries believed that a social dimension should be included in the European Union: socialist France under Mitterrand in particular. Delors, the chairman of the European Commission - also a socialist - had written the Social Charter in 1989 with the following objectives: a steady improvement of living conditions and terms of employment; an adequate level of social protection; combating social exclusion; increasing the level of training in European industries; increasing European productivity and efficiency; increasing flexible working times and, as a result, an increase in employment opportunities. The Belgian government also wanted the Social Charter to be included in the treaty. The Christian Democrats considered it appropriate. Eyskens: "We received constant criticism that the European Union was concentrating more and more on economic issues." Major's conservative government was opposed to a social paragraph. This would only counteract reforms to the British labour market and increase unemployment. It had taken years for the Conservatives to undo protectionist measures and to stimulate the supply side of the market.

Late at night on Monday 9 December, the Netherlands' chairmanship laid a diluted proposal on the table that was in some way a compromise to Britain's objections. Not sufficiently so, the British thought, as usual. At the meeting next morning, Major refused to make do with the compromise, which in his opinion was too small. Mitterrand, for his part, could not appreciate the concessions made to Great Britain. Europe must have a Social Charter or he would vote against the treaty. In answering the question if it was indispensable for France, Roland Dumas affords a glimpse of the French view of Europe: "For France, yes. That means, for Europe." Mitterrand was supported by the Spanish Prime Minister Felipe González. Prime Minister Andreotti of Italy believed that the general public would not understand it if the Social Charter was not included in the treaty. On this point, the continent stood as one block against Great Britain: the long tradition of fatherly care for vulnerable citizens against a Thatcherian neo-liberalism on the other side of the Channel.

No single option could count on support. Major clarified the issue once again: "Some of our colleagues will not sign without the inclusion of a Social Charter; and I won't sign if it

is included.ⁱⁱⁱ A long silence greeted this statement. Everyone understood the extremity of the dissension. "What are we to do?" Lubbers called out, to no one in particular. Everyone not contemplating the ceiling, looked at Major. "We should come to our senses in bilateral discussions. The text is unacceptable. I will see if there is anything at all in it that I can accept. Of course, I can't prevent others agreeing with their own social policy", said the British Prime Minister. No one seemed to take the hint. Kohl replied, rationally: "We have agreed on a lot of matters. With the exception of the United Kingdom, everyone is in agreement. Put it between brackets; and we'll come back to it later." After a little protest on the side of Mitterrand, Lubbers agreed.^{iv}

The confessional procedure and coquilles Saint Jacques

When they came back to the issue later on, Lubbers instituted the so-called confessional procedure; which had never been done before at a European level! The confessional procedure meant that all government leaders were invited to voice their opinions on and their objections to the Social Charter, to the Dutch Prime Minister privately in the governor's chambers. Douglas Hurd characterises these one-on-one talks as very important, especially the discussions that were held between Kohl, Lubbers and Major.

"Lubbers was very keen to get an agreement and very skilful in doing so. John Major is also by nature a good negotiator. They have a subtle way of looking at people and judging their nature. Kohl is not at all a good negotiator. He is an honest man with strong ideas about what he can accept and what he can't accept. So in the room there were two natural born negotiators and Kohl, a man in a strong and powerful position. You could see that they were following their instincts and were negotiating in a psychological way." said Hurd.

Lubbers agreed with the image Hurd had painted of him, that he always negotiated slightly instinctively: "More important was that I trusted Major and that Major trusted me. I understood that this all had to have a format that Major could take home with him, because he would easily be considered weak in comparison to Thatcher."

The discussions on the Social Charter took place on the last afternoon of the Euro summit. Usually, a session of the European Council goes on until about four o'clock in the afternoon, followed by a closing dinner. At four o'clock, however, no decision had been reached as yet. Lubbers decided not

to adjourn and to substitute the dinner with some snacks. He wanted the meeting to retain its pace and was afraid that the parties involved would change their minds during dinner. “It was fanatical. It was not a matter of tactics, but it was certainly taxing. Tempo is always important and you take an enormous amount of responsibility. The whole businesses coming apart because of exasperation and irritation could happen just as easily. And afterwards they ask: Why didn’t you just have a nice meal and add another day to the schedule?” said Lubbers. The delicious dinner prepared by the leading chef Cas Spijkers from Tilburg was not served. The salad of coquilles Saint Jacques, wild hare with red cabbage and chocolate cake with oranges was presented as a buffet at the MECC for journalists, policemen and other staff members of the Euro summit, who enjoyed it wholeheartedly.^v

Maastricht is saved by a compromise

Although many a watered-down proposal was put under review, Major remained adamant in his opposition to a Social Charter. In addition, after Great Britain’s opt-out from the EMU, he did not want a second opt-out. “Only one opt-out would have been acceptable”, recounts Douglas Hurd. “To have another opt-out is to suggest that you are not serious about the whole process. John Major was quite keen not to have to do that. As you know we had huge problems later ratifying the treaty. I think that if we had had a big row about the Social chapter at Maastricht, it would have been very difficult to ratify.”

It seemed that everything had reached a total deadlock. Major wrote in his memoirs that Lubbers always remained inventive and calm and never lost his composure, no matter how exhausting the discussions must have been for him.^{vi} Uffe Ellemann-Jensen remembers the discussions on the Social Charter clearly: “At a certain point Lubbers seemed a little confused at times. I don’t know whether it was an act or whether it was true. Sometimes he acted as if he did not hear what was being said and continued with something totally different. If it was an act, it was a very good act. Sometimes it worked, because then things calmed down and he could get back to the other issues until somebody said: ‘By the way, we have not solved this’.”

After a great many interruptions, Lubbers himself came up with a solution. He proposed keeping the Social Charter out of the treaty, and adding it as a separate protocol that was signed by the eleven other member states. After a private discussion with Kohl and Mitterrand, this deal was closed and

the meeting was continued at 9 o’clock in the evening. Eyskens qualified it as a somewhat lame compromise. “We didn’t think that Lubbers’ proposal was ideal as a compromise with a considerable concession to the British, but it was the only way that Maastricht could be made a success. We were not going to offer resistance. We preferred including a protocol in the treaty to not having it included at all.” Lubbers felt less strongly about the social paragraph. “I thought this would happen gradually, by itself, because the social chapter was not a community issue I did not see it as a community priority, in contrast to Delors.” With regard to the remark that this was essential to the French, he replied: “Yes, but as I see it, they interpret it essentially in a wrong way. (...) There was a flaw in the social aspect: it was etatic thinking. They were not prepared to think on the level of community, but Mitterrand is, of course, an etatic man; while I am not. That is the French way of thinking which creates some strange twists. Actually, these were thrilling times (...) Because this is where the Subsidiarity Principle is to be found; there are dimensions in politics that are best instigated from the bottom-up. I was much more of a ‘subsidiarity man’ than Mitterrand was and, in this area Delors was too”, according to the former Prime Minister. This brings us to another concept that definitely made its entry into the treaty: subsidiarity.

AGREEMENT

on social policy concluded between the member states of the European Community with the exception of the United Kingdom and Northern Ireland

The undersigned eleven HIGH CONTRACTING PARTIES, that is to say, the Kingdom of Belgium, the kingdom of Denmark, the Federal Republic of Germany, the Hellenic Republic, the Kingdom of Spain, the French republic, Ireland, the Italian republic, the Grand Duchy of Luxembourg, the Kingdom of the Netherlands and the Portuguese Republic (hereinafter referred to as “the Member States”)

WISHING TO implement to the 1989 Social Charter on the basis of “acquis communautaire”,

CONSIDERING the Protocol on social policy,

HAVE AGREED as follows:

Article 1

The Community and the Member States shall have as their objectives the promotion of employment, improved living and working conditions, proper social protection, dialogue between management and labour, the development of human resources with a view to lasting high employment and the combating of exclusion. To this end the Community and Member States shall implement measures, which take account of the diverse forms of national practices, in particular in the field of contractual relations, and the need to maintain the competitiveness of the Community economy.

The Subsidiarity Principle

The Euro summit would not be complete without reflecting on the relationship between decision-making power on a European and on a national level. In the end, it was decided to define this according to the subsidiarity principle. However, not everyone was sufficiently familiar with the concept and this resulted in everyone remembering the discussions differently. According to Mark Eyskens, subsidiarity has its roots in an informal summit held in Parknasilla, Ireland, in 1990. “The British were quite reserved and we were at a deadlock.

Delors was an enormously creative man. He said: ‘It is not because we are coming to a closer form of integration that you will be losing your power.’ We are a community that is largely confederate as well. As a trade union activist in his youth, he had attended lectures on ‘the social doctrine of the church’ in which the social encyclical letters of the popes were studied. [Ed: An encyclical letter is a weighty papal document of a doctrinal nature. *Rerum Novarum* (‘on new matters’) from 1891 was about the position of the working classes. *Quadragesimo Anno* (‘in the 40th year’) from 1931, was an adaptation of *Rerum Novarum*, (written 40 years earlier), with regard to the new social situation.] I had also followed these lectures at the University of Leuven. There is *Quadragesimo Anno* and there is *Rerum Novarum*. Delors said: ‘*Quadragesimo Anno* is at least forty years after *Rerum Novarum*.’ The others did not understand. ‘This is an invention of the Vatican about the relationship between the government and free initiative’. Actually, the Vatican meant the relationship between the government and catholic schools. It was important to leave as much as possible to private initiatives. The state can only intervene if private initiative is functioning inadequately. Delors continued: ‘This concept can also be applied to indicate what we do at a communal level; on the one hand through the European Commission and the Council of Ministers and

on the other, through national governments and parliaments. The concept of subsidiarity is rooted in this, a clerical document entitled *Quadragesimo Anno*.’”

Few people know this, and according to Eyskens, that’s probably for the best. “Luckily”, grinned the Belgian former Prime Minister. “Most people aren’t even aware, not even in the European Parliament, that subsidiarity, as we see it, is a two-way street. There was a form of subsidiarity that moved upwards: power transferred to Europe; and subsidiarity that moved downwards: power that remained with the national member states. People are always talking about the latter”.

According to Roland Dumas, the concept of subsidiarity had already been launched by the former French President Valéry Giscard d’Estaing. “This idea was in the air and Delors picked it up again and made progress. It was an ongoing debate in which federalists were pitted against non-federalists.”

Lubbers also had a personal viewpoint on subsidiarity:

“If there is something personal, then it was this. I have had to explain this to Mrs. Thatcher at the 1989 summit that was held in Madrid in June.” Lubbers recounts:

“‘What is that?’ asked Mrs. Thatcher. I can still see it happening. I said to Delors: ‘I am now going to mention the concept subsidiarity. Perhaps Margaret won’t understand it at all, but we will see how it goes.’ I said: ‘It’s an important concept for those of us on the continent that have grown up with democracies. You should relinquish as little as possible to the state and continually ask yourself: should I do this? Then you go down a level and bring it to the people.’ This appealed enormously to Mrs. Thatcher. She had never heard of it. Subsidiarity has a Christian Democratic background, taken from Thomism. Nobody needed to explain anything to me about that.”

Lubbers came from a Catholic background, as did Delors.

“I knew that Delors would make these associations, even though he had become a socialist. He was familiar with them. This played an important part in Madrid, and it was continued in Maastricht.” According to Ellemann-Jensen, this was all about people wanting to be assured that decisions would be taken as closely as possible to those who were directly involved. He sees the entire subsidiarity principle ultimately as a child of the European political debate: “You can’t use a word like subsidiarity, because what does it actually mean? Some Catholics are familiar with it, but a Danish Lutheran will never have heard of it. In Denmark, we called

it the 'principle of proximity'." The concept of subsidiarity can be seen as an instrument in the promotion of the process of European integration (and with that relinquishing a piece of national sovereignty) towards the population. This is done by giving the impression that decision-making occurs on the government level closest to those involved. The upwardly moving subsidiarity must also not be forgotten: relinquishing decision-making to Europe where it is most efficient.

The last point of discussion at the Euro summit concerned the decision-making procedure on expenses in the area of research and development by unanimous vote or by a qualified majority. Great Britain rejected the qualified majority. Lubbers tried to convince Major: "Eleven agree can you?" Major answered mildly: 'For a unanimous vote, you will need twelve, not eleven'. He stuck to the unanimous vote. Kohl threw back his head and laughed: this was the summit's very last feat.

The summit draws to a conclusion

After two long days of negotiations and the most turbulent chairmanship ever, the government leaders had reached an agreement at half past one in the morning of 11 December 1991, this was also Hans van den Broek's birthday. The European Union could now be founded as a fronton supported by the three pillars of cooperation. The European Economic Community (EEC) was renamed the European Community and together with the European Coal and Steel Community (ECSC) and the European Atomic Energy Community (Euratom) formed the first of the three pillars: the European Communities. The Common Foreign and Security Policy formed the second pillar, and Justice and Home Affairs, the third. Furthermore, the European Union would also become a Monetary Union, with which the implementation of a single European currency was sealed. Cobus van der Velden was surprised at how an historic conference such as this was concluded:

"Kohl just stood up and walked away. Major had no desire at all to shake hands. People said: 'Why don't you wish Hans van den Broek happy birthday?' He said: 'No, the photograph would be interpreted wrongly in London'. Lubbers had spent hours trying to rush through as many proposals as possible in his characteristic way. People were exhausted, even Mitterrand who was clearly ill. Then, an agreement was reached. I thought: maybe they will sing Happy Birthday for Hans van den Broek or they will stay to have a chat, but no. Most people

just left. It sort of disintegrated."

Afterwards, Van den Broek, Lubbers and Dankert left for the MECC to inform the press of the great news. When they entered the huge press hall, the journalists did sing Happy Birthday dear Hans, albeit not very enthusiastically. The British delegation left for their hotel at 02.30 hours, where Douglas Hurd's dreams were dominated by the appearance of a Dutch speaking Lubbers, talking rapidly in a deep voice.^{vii} Theodor Waigel's legacy from the summit included a restless anaesthetic: "Two days after Maastricht, I had an operation on my knee cap. I could barely walk. The doctors laughed when I was roused from the narcosis. I asked: why are you laughing? They answered: the first words you spoke when you awoke were "Maastricht' and 'D-Mark'."

From Europe's capital cities a variety of mainly positive reactions were heard. Paris felt that the highest attainable goal had been achieved, but was not satisfied about the social compromise between Mitterrand and Major. London crowed over John Major's return; he had characterised the summit as 'game, set and match for Britain'. In Rome, the treaty was interpreted as an historic step made by the EC, while people in The Hague were enthusiastic about the foundation of the EMU, but had their doubts about the democratic content of this new European Union.

The signing

Once the treaty was drawn up and translated, it also had to be signed somewhere. It had been decided in Maastricht, that this would be done on 7 February 1992. At this time, Portugal took its turn as chairman of the EC, and were the ones appointed to organise the formalities. For Portugal, this would be their first time as chairman and as the day-to-day organisation proved time-consuming enough, they were prepared to let Maastricht do the honours. As 'steward', principal secretary Leo de Bruyn quickly received permission from the Bench of the Provincial Executive of Limburg for the signing to take place in the Provincial Government Buildings. According to Van den Broek this is a good custom: "Because all the final negotiations had taken place in Maastricht, it would hardly have been fair to call this the Treaty of Lisbon. It's that simple. We would have done it that way as well." Van der Velden, however, replied: "As far as the signing was concerned, it was not at all a matter-of-course that this would take place in Maastricht. There was consultation between Lubbers and his Portuguese colleague. The Portuguese, who

filled the chair for the very first time in 1992, were compelled, out of courtesy, to say: all right, the signing should take place in Maastricht. They made no objections, but if they had stood on formalities, the signing would have taken place in Lisbon or Brussels, and not in Maastricht. When we were making preparations, we had not given any thought to the signing.”

Former Mayor Houben remembered: “During the summit, at the time that a treaty appeared on the horizon complete with all the trimmings, we did think: the signing should, if possible, take place in Maastricht, because this is where it originated. The thought was definitely there, but not as an explicit wish.”

On Friday afternoon, 7 February 1992, the time had come. The Ministers of Foreign Affairs and Finance of the member states all gathered in Maastricht in the State Hall of the Provincial Government Buildings to solemnly put their signatures to the enormous work that comprised the Maastricht Treaty. Amongst those invited were Chairman of the Commission Delors, Chairman of the European Parliament Egon Klepsch and Prime Minister Cavaco Silva of Portugal (as chairman of the EC). The host, Prime Minister Lubbers, described the occasion as having something heroic to it. Upon arrival, the guests were welcomed by 140 musicians from the ‘Koninklijke Harmonie Sainte Cécile’, a brass band from nearby Eijsden. Members of the citizen’s militia ‘Maastrichtse Stadsschutterij’ formed a double row with the Royal regimental flag.^{viii}

The British approached the signing with their traditionally dry British humour: “I signed something, but what it was I really don’t know”, remarked Douglas Hurd. After which, he commented to his spokesman: “Francis, we really have to find out what it was exactly that I signed.”^{ix} The British former Minister, however, has no recollection fifteen years later of what he had said. The entire signing session lasted less than twenty minutes. At 18:17 hours, the Maastricht Treaty had been signed. For it to actually come into effect, only one phase had yet to be completed: ratification by all twelve member states. This is what chapter V will be about.

The summit’s success

The summit had been held and it had not been a disaster. The agreements with respect to the EMU and the EPU left everyone feeling satisfied and relieved. On Black Monday, 30 Sep-

tember 1991, it had looked a lot less bright. It was also clear that an historic event had just taken place. President Mitterrand took Roland Dumas by the arm and said: “Monsieur le Ministre, what you will be signing is just as important as the Treaty of Rome.” All politicians involved had to agree. This is formulated best by Theodor Waigel:

“We were aware, with the extensive preparations in mind, that this would have an incredible impact on the European countries and of course on Germany in particular. Up to today, I remain grateful that this has taken place in Maastricht and under the Netherlands’ chairmanship. The Netherlands has always been on our side as proponents of stability and persistence with respect to convergence criteria. It would be safe in their hands. The Euro is quite a success story. Without the Euro, European currencies would have plummeted with lightening speed and the European exchange mechanism would no longer be in existence. We have succeeded in this great objective. These days, it isn’t even possible to get all the different European Exchanges to follow the same rules. That’s quite depressing. The Euro is one of the few successful things that have happened in the past 20 years.”

Lubbers has a few comments to make: Black Monday and the outcome of the EPU showed that there was little political support for carrying a common political responsibility. This would turn against us later, in Yugoslavia. “A sorrowful tragedy”, according to Lubbers. “You can’t only describe this period of time in glowing terms. From the German reunification onwards, there were scratches on the surface. We did not have a good concept for foreign affairs. There was an enormous feeling of powerlessness, an ultimate dogma. The idea was that Europe could use its deciding influence to a good end. That did not work. In the Netherlands, we ended up with the Srebrenica drama four years later.” Kohl agreed that, in the area of the EPU, too little had been accomplished.

But the summit could be assured of a relative success. This relative success can partly be attributed to the patient negotiations that took place under Dutch chairmanship and to the clever negotiating skills of Prime Minister Lubbers in particular. All of the politicians involved agreed that Lubbers had rounded off this colossal assignment, under enormous time pressure, skilfully and patiently. This was Lubbers’ ‘finest hour’. Lubbers agreed that he was at his very best during the summit in Maastricht and illustrates this as follows:

“For me, this was without a doubt the most intensive summit in twelve years. It was also a personal issue, because after

everything had misfired on 'Black Monday', Helmut Kohl had asked me to pay special attention to this, taking the exceptionally difficult situation with Britain into account. The summit in Maastricht was successful in a certain way; but it also bore the characteristics of an unmasking. The Euro sclerosis, initiated in 1982 when I first became involved, had gradually been conquered. Delors, as chairman of the European Commission, played an important part in this. People evaluated the situation: Kok with his connections with people in the world of finance; Major, much is possible, but we must go on; Mitterrand and Andreotti, giving people space: it should come from them. It was not the chairman himself who suggested the timetable. I did cash it though. Major came up with that curious phrase: 'game, set and match'. I thought: 'fine', but as far as I'm concerned: *kat in 't bakkie* (a Dutch expression that means 'cat in the bag'). That came as a surprise. Major went as far as he could, if not further, in interpreting Maastricht as a success for London. This infuriated Mitterrand somewhat. He was decidedly unhappy with the results and felt that Britain had been afforded too much space: 'we weren't able to push those British under water', while I thought: this is great. Major is cheering at the sidelines, exclaiming how well he's handled things and I have bagged my treaty as well as my concrete timetable. When I look back, it was a very strenuous experience; but also very rewarding. When it was all over, I thought: thank goodness, we've survived!"

Hans van den Broek's special brand of resilience must not be overlooked in this. He and his Ministry have dealt admirably with Black Monday. He recollects: "From the point of view of the media, it's always interesting to speak about 'being cuffed around the ears' and I have not used euphemisms to make things seem prettier than they were. On the other hand, we were all alarmed. We all set to work as best we could to get things back on track." This is why he sees the miraculous change of track from Black Monday to Maastricht as a story with a happy ending.

An important political condition for the success of the summit was the pioneering work done by France and Germany. According to Van den Broek, the French-German alliance was 'more than a symbolic affair'. Ellemann-Jensen confirms that the Germans and the French always did their best to be pleasant to one another. "If they had problems, they tried to solve them outside the room." German Minister of Foreign Affairs Genscher qualified the French-German axis as very

determined; something no one could get around and vital to success. Roland Dumas believed that without this strong French-German unity the Maastricht Treaty would never have come into existence. Publications also consider French-German collaboration to be the deciding factor in the treaty's success. According to American political scientist Michael J. Braun, the Maastricht Treaty in particular can be seen as the EC member states' political reaction to German reunification and the end of the Cold War. In this, France and Germany were looking for an irreversible agreement with which they could safeguard their own positions in Europe's changing field of power.^x

Besides France and Germany, every other country played its own part. A few examples that illustrate this: Genscher speaks of an excellent form of collaboration with the Netherlands in the following areas: a) the need for European unification; b) the embedding of Germany into the Atlantic Union; and c) a well-organised market economy, monetary stability included. Finally, cooperation on the side of Great Britain proved to be of vital importance. The threat of a British veto hung as the sword of Damocles over the Dutch chairmanship and caused Lubbers a great deal of worries, although Douglas Hurd avidly denied later that the British had had any plans to boycott the agreements. The British were not planning to put a spoke into the wheel, even if this had not been clear to everybody during negotiations.

The most elusive of factors, but one that did play an important part in the treaty's success, was that a sort of team spirit had come into being among all those involved. Mark Eyskens pointed out that this only concerned a relatively small group: the limited group of twelve member states was still controllable. The leaders had known each other for quite some time and were on a first-name basis. It had become a club of friends. The team spirit was reinforced by the historic content of the moment. According to Lubbers, the idea that this could be an historic event was on everyone's mind, in particular where Helmut Kohl was concerned. This resulted in a feeling that we had to carry on.

The realisation that this was an historic event proved correct. Even if not everyone was aware of this at the time, it turned out later that around 1991, politically speaking, the chance of success was greater than ever before. According to Douglas Hurd and Mark Eyskens, the Maastricht summit could not have come at a better time. Hurd: "We were involved in complicated negotiations and you do not think about the

context all the time. Nevertheless the context is important. We have lived through the German unification and we were not yet living through the drama of Yugoslavia. In a way Maastricht came at a good moment. “This was the perfect moment, between these two dramatic events, to reach an agreement. During the summit, political relationships were already beginning to shift. The Soviet Union had started to collapse. During the conference it had become known that the Russian Federation, Belarus and the Ukraine had decided to secede from the Soviet Union and found a Commonwealth of Independent States (CIS).^{xi} The European member states had made their mark just when it was the most opportune moment, historically speaking.

Notes Chapter III

- i Major, J. (1999). *The Autobiography*. London: HarperCollins; pp.284-5.
- ii Rüter, C.F. (1991). Kohl wants to instigate a European police force in Maastricht.. In: *NRC Handelsblad*, dated 10 December.
- iii Major, J. (1999). *The Autobiography*. London: HarperCollins; pp.281-2.
- iv Major, J. (1999). *The Autobiography*. London: HarperCollins; p.282.
- v Limburger, de (1991). Journalists and police ate politicians' dinner, dated 12 December.
- vi Major, J. (1999). *The Autobiography*. London: HarperCollins; p.287.
- vii Hurd, D. (2003). *Memoirs*. London: Little Brown; p.421.
- viii *The Europe of tomorrow* (1992). European Union Treaty solemnly signed, dated 12.2.1992.
- ix NRC (1992). Hurd in Maastricht: No idea what I have just signed, dated 8 February.
- x Baun, M.J. (1996). *The Maastricht Treaty As High Politics : Germany, France, and European Integration*. In: *Political Science Quarterly*. Volume 110 Number 4 1995-96 (pp.605-624); p.606.
- xi Eyskens, M. (1992). *Buitenlandse Zaken en de Oost-West-kentering 1989-1992*. (Foreign Affairs and the East-West change 1989-1992). Tielt: Lannoo; p.272.

Chapter IV

In and around the Euro summit What else happened in Maastricht?

While European government leaders and leading politicians negotiated a possible treaty, or polished off superb dinners at exquisite locations, a whole army of organisers, security officers, policemen, caterers, technicians etc. was mobilised to ensure that everything was running smoothly. Well as smoothly as possible. There are plenty of anecdotes that will illustrate how pressure was rising. For example, Mayor Philip Houben had to think up a plan to prevent Walloon farmers from blocking traffic with their tractors.

There were plenty of surprises around the organisation of the Euro summit. For example, the hostess who took Kohl's coat with the words: "Darf ich ihre Hose haben, bitte?" Or: "May I have your trousers please?" Jos Kievits, who was deputy secretary to the cabinet of the governor in 1991, can remember the look of exasperation on the German Chancellor's face at that moment.

As far as the catering was concerned, three days before the summit, things became hectic: two of the best chefs in Maastricht quit when they discovered that they were not to prepare dinner for a select company of sixty to seventy people, but for a crowd of five to six hundred instead. Toine Hermsen and Hans Sniijders refused to take part in a rush job like this, because they wanted to deliver top-notch work. Most of the meal would now be prepared in Oisterwijk, in the neighbouring province of North Brabant, by the supervising chef Cas Spijkers, and transported by cold storage truck to Maastricht. Cobus van der Velden confirmed that much of the actual decision-making had been carried through during the dinners. On Monday evening, 9 December, dinner was held at the city hall: "There were separate dinners for the Prime Ministers and for the Ministers. It can be easier to reach a compromise in a small company of people than in a crowd. I can still recall how well suited the Mayor's Chambers were for an intimate dinner party such as this one. Mayor Houben had lent his family's table silver so that the reception could be held at the highest level of hospitality possible. The city hall was like a fairy-tale palace, and Maastricht's famous choir, the Maastrichter Staar sang for us."

Former Mayor Houben looks back

Former Mayor Houben's efforts to ensure that the conditions for a successful summit were all satisfied went even further than lending out his family's table silver. In the paragraph below, he tells us in his own words what kept him busy during the Euro summit.

Houben: "It was a dynamic time. Especially where the preparations were concerned. Most important to me was being able to comply with the government's requirements in the area of public safety and security. I had established close lines of communication with the police and the department of justice: a so-called Policy Triangle. This was a gigantic operation. In the months prior to the summit, everything was discussed in detail: what to do in the event of this or that, making scenario's, establishing safety levels, solving strategy and

communications issues, organising national support, etc... This was hectic, especially in view of the fact that normal work continued as usual. Facilitating an event like this requires a creative approach from its hosts. With the dedication of a great number of people and very few resources, we were able to achieve a maximum result. What kept me busy in those days? Among other things, answering questions posed by the national and international press, welcoming groups of people that were part of foreign delegations and continually being in contact with the police's command posts. In brief, I was on my feet from early morning till late at night."

"The strictest of security measures were taken around the guests' hotel accommodation. This includes checking for bombs everywhere. After the check, absolutely no one is allowed to enter the buildings in question, unless they can identify themselves with the proper badges, codes, etc. The day before the summit, I visited each of these locations. I reported at Hotel Maastricht, without a badge. I introduced myself as the Mayor of Maastricht and asked to enter the building. The two security guards, who were from Eindhoven, told me that I could not enter the building without the proper badge. I said: 'Do me a big favour. Could you call your superior?' Both of these men were in a fix, because they thought: now we will have to fetch our boss and he will be angry. Their boss arrived and I said in front of the two guards: 'I would like to complement you on your staff for preventing me from entering the building. This is how things should be done. I should have had that badge with me.' The news spread like wildfire to all the other venues where security staff had taken their positions. They felt supported by the fact that the policy which had been outlined would be enforced, no matter what. This was an excellent example of how seriously precautions were taken. There are always hordes of people without badges who say: I am Ambassador X and I need to enter the building now. But even then, security said: No, you can't."

"The accommodations that were made available to our guests were fantastic, the dedication to demonstrate the city's hospitality was enormous, the prices were right and security could be mobilised firmly, yet low-profile. The latter led to making a difficult decision. I had to announce that emergency measures would be taken in certain parts of the city on grounds of expected disturbances concerning public safety during the summit. On top of that, protest demonstrations from the Netherlands and other parts of Europe had also

been announced. Almost fifteen, if memory serves me well. The largest was organised by the farmers' unions. The police will usually speak with the protesting organisations to see which routes will be taken, whether agreements can be made and restrictions imposed etc... During the preparation period, there was one protesting organisation we could not get a proper grip on: the European organisation of farmers from the Walloon provinces of Belgium. They were planning to come to Maastricht on the first day of the summit with a number of tractors. With only five tractors, you could actually bring the whole city to a standstill. There's nothing you can do to prevent it. One of the nice things about the summit was that the different venues were located in different parts of the city. However, logistically speaking this also involved moving the government leaders from one building to another: for example, from the Provincial Government Buildings to the city hall, to dinner and luncheon venues and hotels. In brief, there had to be freedom of movement within the city. Maastricht is a small-scale city with three major road bridges. If you close off traffic in this city with a few tractors, you really have an enormous problem.

Maastricht has a number of connecting roads to Belgium. I decided, in accordance with the police chief, that it would be a good idea in itself to hide a tank behind shrubbery on every access road, just to have it in reserve. At major protest demonstrations, there are always scouts who check to see if the route is free. If they see a tank, they are bound to say: that's no use. If we drive through with our tractors, that tank will block our way and we will not be able to get through. That is the way it worked.

The only problem was that if you want a tank, you need to get permission from the Minister of Defence [Relus ter Beek, ed.]. At the same time, we also wanted to keep security matters low-profile. These things aren't compatible. They just could not understand that we were only planning to park those tanks behind the bushes, and that we were not actually planning on using them. They were there only as a scare tactic and only intended to be seen by the protestors so that the tractors would be deterred. In the first place, no permission was granted. When finally those at the highest level understood what we meant, we got the tanks, which we stationed behind the bushes. On the first day, her Majesty the Queen offered the government leaders luncheon at Neercanne. There is or was a perfect short cut at Neercanne which you could easily use to gain access with a tractor. Early that morning, we indeed received a message from the command post at

the police department that a number of protestors had been gathering in the area, numerous tractors included. Exactly as we had suspected, they had sent scouts, and these scouts had noticed the tanks. They turned round immediately and we did not see them all day. The next day, they came on foot. We sent them to the city hall, where we gave them the impression that they would be received by the Dutch State Secretary for Agriculture [Gabor, ed.]. I left matters like that, and called the protestors' spokesmen to the city hall where they were invited to discuss European agricultural policy. After promising to pass their petition on to the European Ministers of Agriculture, they left. But not without causing a tremendous amount of ruckus and doing considerable damage around the market area. Bricks were loosened and a number of the city hall's windows (even stained glass ones) were a target. In the end, they refused to leave until all those who had been throwing stones and had subsequently been arrested, had been released. This took quite some time on account of the charges that had to be drawn up. Our line of approach was: they have to stay away from the Provincial Government Buildings. If that could be organised, it would be perfect."

"Our guests from the foreign delegations also greatly appreciated the city's hospitality and everything the city had to offer. Delors, and Mitterrand as well, I think, attended Mass (incognito) in the Onze Lieve Vrouwe Basiliek. Maastricht does have an international atmosphere. People won't let on when they recognise someone. I don't think that would have been the case in a city like The Hague."

Chapter V

The aftermath of the treaty

**Trial and error
and trial again...**

The government leaders were all in accordance with the Maastricht Treaty, but they still needed to convince their own national parliaments of its merit. The parliaments still had to ratify the treaty, to enforce it before it could come into force on 1 January 1993. Referenda were even held in some of the member countries. This 'ratification process' would prove not to be any more straightforward than the negotiations themselves had been. Furthermore, the Maastricht Treaty set out some guidelines for the future, which would have to be worked out later. This would happen in the Treaties of Amsterdam and of Nice.

Ratification would require a little adjustment to the constitutions of several countries, but major obstacles were not expected. Several countries held a referendum so that the population would be given the opportunity to voice their opinion on the treaty. In France, there was a clash between President Mitterrand ('Maastricht is a French project for France') and some zealous opponents ('Maastricht is steering a straight course for Pan-Germanism').ⁱ Mitterrand did not have the assurance that he would be backed by a parliamentary majority in the Assemblée Nationale and did not exclude the possibility of a referendum to complete the ratification process.

'Holger og konen - siger nej til Union'

The first country to hold a referendum was Denmark. Denmark had already organised referenda on all the important European issues: on the accession to the EC in 1973 and on the approval of the Single European Act in 1986. The social democrats played a key role in this. They demanded that the minority government draw up a referendum on the Maastricht Treaty. The leaders of the social democrats, both Svend Auken and his successor Poul Nyrup Rasmussen, were staunch supporters of a united Europe and also supported the 'yes' campaign. Nyrup Rasmussen had prepared a pro-European speech for the demonstrations held on May 1st in Copenhagen. Before he was to hold his speech, a trade union leader spoke very positively about Europe and the crowd pelted him with tomatoes. After, Nyrup Rasmussen felt it wise to leave the part about the EU entirely out of his speech. The social democrats kept their mouths shut about Europe after this incident.

In Denmark, there were some rumours that Jacques Delors, chairman of the European Commission, had said that in future the EU would only be making use of the major European languages. Delors' name was blackened just as much in Denmark as it had been in Great Britain. Former communist Jens Peter Bonde fuelled the 'no' campaign with rumours like these, and with rabble-rousing. The liberal Minister of Foreign Affairs Elleman-Jensen, who was a confirmed European, then made the mistake of qualifying Bonde's behaviour as 'classic agitprop'. Agitprop is a colloquialism for Soviet propaganda techniques. The press explained this as if Elleman-Jensen had labelled all the opponents as communists. This incident added to the negative atmosphere around the campaign. According to Elleman-Jensen, the Danes did not fully understand the meaning of the new term

'European Union'. During the campaign, he exclaimed: "Let's not discuss the label on the bottle; let's discuss the content of the bottle. A union could be called a lot of other things. Find another word for it." He even put up a bottle of Gammel Dansk (old Danish bitter) for whoever could come up with another name, but to no avail. The word 'union' was used in an anti-slogan thought up by Holger K. Nielsen (leader of the Socialist People's Party): 'Holger og konen - siger nej til Union' ('Holger and his wife say no to a Union'). This appealed to a lot of Danes.

However, in May, a substantial majority of the Danish parliament approved the treaty and by the end of the month, polls showed that its supporters were at a definite advantage. To be assured of a victory, an extensive information campaign was initiated and 500,000 copies of the treaty were distributed. This turned out to be a great mistake. The text was much too complex for the layman. How can you agree to accept a set of completely obscure obligations? This phenomenon would repeat itself thirteen years later in France and in the Netherlands when referenda were held in these countries on the European Constitution.ⁱⁱ

On 2 June 1992, 49.3 percent voted in favour and 50.7 percent against. The difference amounted to 46,847 votes. With only 25,000 additional people voting in favour, the government would have been in the clear. According to polls, there were dramatically few votes in favour among the social democrats. At a press conference the next morning, Elleman-Jensen suggested renegotiating the treaty. But he added that he considered it almost out of the question that the other member states would agree to this request. The Minister attributed the defeat of the 'yes' voters partly to a crisis of confidence between Danish politicians and the Danish people.

The aftershock of the Danish 'no'

In France, the Danish 'no' made quite an impression. The French Senate, who were at that moment in debate about the treaty, suspended discussions immediately. One of the senators from Jacques Chirac's conservative opposition party RPR pointed out delicately that Waterloo was not that far away from Maastricht. One day later, the French government announced that it would organise a referendum.ⁱⁱⁱ British Prime Minister Major made haste to announce that he refused to re-open negotiations on the treaty and that approving 'Maastricht' would be in the 'nation's best interest'. In the Netherlands, the Danish results shocked politicians. The PvdA, the labour party in power, even wanted to organise a

binding referendum, with the support of opposition party GroenLinks. An opinion poll had demonstrated that 58 per cent of the Dutch population was in favour of this. PvdA Minister Jan Pronk, the left-winger of the party, stated that the Danes had been the only ones who had actually given Europe some thought. VVD and CDA were opposed to a referendum, while Prime Minister Lubbers felt that the result of the Danish referendum should not be over dramatised. “There’s no point in giving up on account of the Danes, but at the same time, the result does give the population in our part of Europe a general feeling of uneasiness”, Lubbers said, referring to the difficulties in the ratification process in north-western Europe. Euro commissioner Frans Andriessen was very disappointed. He even went so far as to suggest that there was no room for Denmark in a united Europe if it would persist in rejecting the EC’s new structure, as laid down in the Maastricht Treaty.^{iv}

Two days later, a conference was held in Oslo for the NATO countries. Ireland, who was not a member of the NATO, was also invited, so the EC Ministers of Foreign Affairs could meet informally. According to Ellemann-Jensen, he came up with the idea of the ‘kattelem’; the cat-flap. “At home I had a big mean cat. He thought that our home was his private domain and that my wife and I were staying there as butlers for him. In order to keep that impression, we had a cat flap for him so that he could come and go as he wished. I used that image when talking to a Danish TV journalist in Oslo: we need to find a construction that allows us to stay in and stay out as we wish. Later I paraphrased Hamlet: ‘Hamlet would have said in this situation: to be or not to be, that is the question. To be and not to be, that is the answer!’ We had to find a situation that would make it possible for us to have a new referendum.”

This construction would also be an answer to the Danish ‘no’, but Ellemann-Jensen had no ideas about this at that moment. The most important thing was to prevent an irreparable situation. So, the Danish Minister replied to his colleague: “Forget Denmark for a minute. Continue with the process and return to it later.” EC Chairman Portugal saw Denmark as a prodigal son who would return to the European family sooner or later.^v

A boost for the Danes

However, Denmark was not forgotten. On account of the Balkan War, the former country of Yugoslavia was excluded from

participating in the European Champion’s League Football match in 1992 (a political decision, NB); the first in reserve was Denmark, who was allowed to step in after all. Most of the Danish football players were already on holiday and were more or less plucked from the beach and thrown onto the football field. Miraculously, they made it to the finals where they played against Germany, after having won from the Netherlands in the semi-finals. The Danes were in a ‘winning mood’, especially Ellemann-Jensen after Hans van den Broek had congratulated him after the game against the Dutch: “You are the best. Now you have to beat the Germans!” On the evening of the final, the European Council met under the Portuguese chairmanship in Lisbon. When CNN asked Ellemann-Jensen just before kick-off what would happen next, he said: “If you can’t join them, beat them!” He had smuggled a tiny television set into the conference room under his paperwork and was watching the game with Kohl next to him. “When Denmark scored the first goal, Kohl said: ‘Hrbrrrrr!’ and he didn’t want to see it anymore”, laughed Ellemann-Jensen. After Denmark won with a score of 2-1, he gave his Danish supporter’s scarf to Klaus Kinkel, the new German Minister of Foreign Affairs. Kinkel was a sport, and wore the scarf around his neck at the press conference with the German journalists. “It’s a miracle that he got out of there alive! They didn’t like that”, confirmed the Dane. The euphoria led to a charged atmosphere for the Danes, who thought: “They must renegotiate the Maastricht Treaty’. But because everybody went on holiday, this feeling ebbed away quickly, which was a good thing, according to Ellemann-Jensen, because renegotiating would really have been impossible.

In the meantime, the Irish population had voted in favour of the Maastricht Treaty with a score of 69 percent in favour and 31 percent against, thereby giving the treaty the ‘kiss of life’.^{vi}

Tension in France makes Europe reel

Then the stage was moved to France. Here, tension peaked on 20 September, the day of the French referendum. President Mitterrand gave a warning that a French ‘no’ would break Europe. Prime Minister Bérégovoy and former President Giscard d’Estaing added that Germany would, in this case, recover its former autonomy and that this would safeguard its predominance over Europe.^{vii} Chairman of the European Commission Delors threatened to resign and suggested that a French rejection of the Maastricht Treaty would cause Europe to plummet into a deep financial and political crisis. The result of the

French referendum was the deciding factor in the future of the treaty. In September, British Prime Minister Major took it one step further by announcing that a French ‘no’ would stop his government from ratifying the treaty and that this would mean its definitive end. After all the messages that had gone back and forth, an opinion poll showed that 44 percent of the Dutch people suddenly had ‘no opinion’ about ‘Maastricht’. Tension about the results also led to tension on the exchange markets.

What certainly did not help the treaty in France was that the French could not pronounce the name ‘Maastricht’. Whether they tried it with a hard or a soft ‘g’ sound, they had to leave it at Masstrik, Mailstrik, Maastrikt, Maastrisht, Maästrik or Maestriche...

In the end, the French population approved the treaty with a minimal majority of 51.04 percent of the votes. In 13 of the 22 regions, the majority had voted against the treaty, especially in the countryside, on the Côte d’Azur, and in cities in industrial regions with high unemployment figures. Among Jacques Chirac’s RPR supporters, more than 60 percent was opposed. The ‘petit oui’ brought a general sense of relief to the ‘Europeans’.

Major gives his all...

However, in Great Britain things remained tense. Major alluded to a postponement of the definitive ratification because a vote in the House of Commons would almost certainly bring him a politically irreparable defeat. The United Kingdom held the chair of the EC since 1 July. That is why Major had decided to organise an additional European Council in Birmingham that October, in order to find a solution to the Danish problem. Or, as Major called it: ‘an in-depth view’ to see if the road taken by the EC would be the right one. This summit in Birmingham did not produce the intended results and Major provoked a debate in the House of Commons on the question whether ratification of the Maastricht Treaty should be continued. Major then brainwashed the rebellious members of the House of Commons with an ambiguous interpretation of the treaty (the United Kingdom cannot continue to exist excluded from European integration, and the EU will leave all the nation’s laws and traditions unimpaired at the same time). Moreover, some conservative party members put a huge amount of pressure on the younger members of the House, to vote in favour. The result was that Major won the plea with 319 to 316 votes. However, he did feel compel-

led to postpone the definite ratification until 1993. Looking back, Minister of Foreign Affairs Douglas Hurd felt that the British government had taken an acceptable risk in December 1991. A few years earlier under Thatcher, or a few years later (during the crisis in Yugoslavia), the British would have kept their distance. Former Prime Minister Thatcher, who was a member of the House of Commons in 1992, threatened to reject the Maastricht Treaty if the government ‘sinned’ in her eyes by allowing a European ‘super state’ to be formed.^{viii} At the time, Hurd did not consider her to be dangerous: “After all, she had just been deposed. She was not at all a powerful figure. During those crucial weeks in Maastricht, she was quite quiet. She was indeed reported to have said that the Prime Minister did very well, although I never heard her confirm that.” On 13 November, the Dutch Lower House approved the Maastricht Treaty by an ample majority. Only GroenLinks (because of a ‘too large democratic deficit’), the small Christian parties and the ultra-right Centrum Democraten led by Hans Janmaat voted against.

Danish U-turn after Edinburgh

In the meantime, the Danish question had still not been solved. In the autumn, after long deliberation, the Danish parliament came up with a ‘National Compromise’ in the form of a list of wishes for the European Council: more openness, subsidiarity, democratic control and specific Danish demands made by the opposition parties who constituted a majority in the parliament.^{ix} These demands included: no participation in the defence policy or any joint military operations; no participation in a single currency; no obligations with respect to citizenship of the EU; no transfer of sovereignty in the area of justice and police matters.

The Danish Prime Minister Poulsen backed the proposal completely, as opposed to the pro-European Ellemann-Jensen, who accepted it as the price that had to be paid for winning the Danes for a second referendum. He could choose: resign or defend the Danish proposal in Europe. The Minister chose the latter and defended the proposal with tooth and nail, when his colleagues protested during a European Council in Edinburgh: “You don’t understand the gravity of the situation. If you don’t give us these opt-outs, there will be no Maastricht Treaty. Don’t think that you can continue with eleven, without Denmark. We will not allow it. It will then be up to you guys to negotiate a new treaty.” If only one signature

was missing from the treaty, the remaining eleven member states would be able to make identical intergovernmental agreements themselves, but these could not be enforced by virtue of EC legislation.^x The other European government leaders realised that they would have to accommodate Denmark in order to prevent the ratification process from stagnating. The Danish demands were complied with, although the other countries did not want an extra opt-out for Denmark or a Decision (which is binding), but preferred a Solemn Declaration of the European Council. Chancellor Kohl thought that 50,000 Danes should not have the right to put a stop to the European process and threatened that if only two or three countries championed a special solution for Denmark, the other countries would continue without it. When Ellemann-Jensen made it clear to Kinkel that there would be no Maastricht Treaty without a satisfying deal, the latter convinced Kohl that a Decision would have to be accepted. Among other official declarations, the constitutional rights of the Danish citizenship were underlined as well as the possibility for member states to lay down some subsequent regulations in the area of consumer and environmental protection and social policies.^{xi}

The European Council of Edinburgh in December 1992 can be seen as the definite endorsement of a 'Europe à la carte', in which a limited group of countries enters into closer agreements and where the others can choose not to participate (the opt-out), as Great Britain had already done in Maastricht during the implementation of the single currency. The Council also called a halt to the future of a common defence system, now that the Danes would no longer be participating. In the meantime, all of the countries except for Germany, Denmark and the United Kingdom had officially ratified the treaty. On 18 May 1993, Denmark held a second referendum and this time, 56.8 percent of the Danes voted in favour. The British House of Commons voted with 292 votes in favour of the treaty and 112 votes opposed. In July, the treaty was also accepted by the House of Lords. On 22 July, the Labour Party put forward a motion to endorse the Social Protocol after all. Votes were tied 317 to 317 and after the House of Commons had held a second vote in which government policy with respect to the Social Protocol was rejected, Major asked for a vote of confidence. The next day Major won the vote by 339 votes against 299.^{xiii} In Germany, a number of court cases were still being heard at the Federal Constitutional Court in Karlsruhe. After the German Bundesverfassungsgerichtshof

had determined in the autumn that the treaty was not in contravention of the German constitution, the Maastricht Treaty could become effective as of 1 November 1993, nine months later than predicted.

The Stability Pact as the basis for a strong currency

When the decision had been made in favour of a single European currency, there were heated discussions between the Prime Ministers on the one hand and the presidents of the national banks and the Ministers of Finance on the other hand. Would it be possible to come to a monetary union before the stability of the different national currencies could be guaranteed? After all, some so-called convergence criteria had been drawn up in Maastricht.

Countries that wanted to participate in the common currency were allowed a maximum budgetary deficit of 3 percent in relation to the Gross National Product (GNP) on an annual basis. Furthermore, the gross government debt could not amount to more than 60 percent of the GNP. Finally, the inflation rate could not be more than 1.5 percentage points higher than that of the three Euro countries with the lowest inflation in the previous years. The long-term interest could not exceed 2 percentage points. Because the monetary authorities (the national central banks in particular) needed to be assured that the politicians from the member states would keep to these economic regulations - also during an economic recession or in case of an electoral shift - they proposed agreements with respect to consequences for member states, should they violate these regulations.

These regulations were set down in the Stability and Growth Pact during the European Council in Dublin in December 1996, with the aim of guaranteeing the stability of the Euro. Especially Germany and the Netherlands wanted to make concrete agreements before they traded their own strong currencies for the Euro. German Minister of Finance Theodor Waigel had been a proponent of concrete agreements for years and can be seen as the architect of the Stability Pact. He saw that as a result of an increasingly ageing population, the financing of social security in Europe would not be simple and wanted to prevent so-called deficit spending by governments in the future by laying down sanctions. In Dublin, all-night discussions were held between German Federal Chancellor Kohl and French President Chirac (who had succeeded Mitterrand in 1995) about when, in times of economic crisis, a country would be allowed a temporarily higher

budgetary deficit. Kohl, strongly supported in this by Dutch Prime Minister Kok, felt that an exceptional crisis constituted an economic shrinkage of 1 percent per annum, while Chirac considered the limit to be 0.5 percent. After a great many discussions, they agreed to a classic compromise of 0.75 percent. Chirac apparently said: "I don't like doing this, but I'll do it for Theo." After this, the implementation of the Euro could finally be continued. In the end, the Pact would later be called the Stability and Growth Pact because the newly formed socialistic government of Lionel Jospin demanded that the convergence policy also lead to economic growth and an increase in employment opportunities. On the way to the summit in Amsterdam in 1997, Kok was becoming rather worried as to whether people would still reach an agreement. "Jospin's ego had to be massaged in order to accept the central issues that we had agreed to in Maastricht." This in spite of the fact that Jospin had the same political leanings as the now deceased Mitterrand (as well as Kok and also the new British Prime Minister Tony Blair).

Credibility has been affected

The European coin would first have been called the 'ecu', the English abbreviation for European Currency Unit. However, there were a few objections to this abbreviation. Ecu in German would sound like 'aykoo', which would immediately be associated with the German word for 'cow': Kuh. On top of that, the ecu referred too much to the existing Ecu and, at a given point in history, there had been a French coin with that name. That is why in December 1995 at the European Council in Madrid, the decision was taken to give the coin the name 'Euro'. At the introduction of the cashless Euro on 1 January 1999, the Euro replaced the ECU, with the counter value of 1 Euro = 1 ECU.

In the new millennium it became clear that a number of different countries (including architect Germany, France, Italy, the Netherlands and Portugal) did not adhere to the regulations of the Stability Pact and that the European Council did not enforce the repercussions as recommended by the European Commission. The German government saw the costs of the German reunification rise to such heights that it could no longer comply with the three-percent norm of the budgetary deficit.

Ruud Lubbers had never been happy with the Stability Pact. "This has become a Pyrrhic victory by the strong (presidents of national banks, like André Szász) who wanted it. It has worked exactly the other way round, because when the pres-

sure became too much with respect to the Stability Pact, the larger countries tried to get out of it. That was detrimental to authority. I have mixed feelings about that." According to Lubbers this was about drawing the wrong conclusions from the figures established by the convergence criteria. "It was an interpretation that did not match the criteria. As an economist, I have yet to see the added value of the Stability Pact. It underestimated the hidden tension and the intractability of the larger countries. Why should we sign a Stability Pact if countries like France and Germany won't comply with it? This was, in my opinion, predictable. It isn't a weakness on the part of Maastricht; it is the absence of an adequate political appraisal. People thought proudly: 'Now we have a Stability Pact'. Well, we certainly did, and how!" Lubbers considered the Stability Pact to be the first bad news after the Maastricht Treaty. A negative side effect of the Stability Pact was that violations to it caused the EMU to lose respect.

Former Prime Minister Kok did feel that the Pact proved its worth, even though he also believed it to be amendable. Kok saw the Stability Pact as an incentive; but taking it seriously depends entirely on political intention. "Basically, it was and is essential that we make agreements in Europe that everyone who participates, sticks to the rules of the game, which are as objective as possible and count equally for us all. One country's particular weakness can spread like wildfire to the next country. If we consider issues such as the increase in the ageing population, we still have quite a way to go." Roland Dumas considered it a good decision to have a 'legal corset' that could be used to defend the European currency and the economy. "It must be a bit solid and a bit rigid at the same time for the countries that don't do what they ought to do." Waigel also believed the Pact to be vital. In 2005, the Stability Pact was made a little more flexible, so that it would be easier to enforce. This was to Waigel's regret. "It would have been better if it had not been changed."

There are even motions to abolish the pact entirely because it does not function adequately. At the same time, the capital cities view the pact from another perspective when the economy is flourishing. For example, German Minister of Finance Steinbrück considers it to be of vital importance that Germany remained under the three percent norm. In any case, the pact did not convince a majority of the Danes to accept the Euro, and neither did it convince the Swedes. These two Scandinavian countries are still not members of the Euro zone. However, this makes little

difference. Denmark has to behave in the same way economically as all the other countries in the Euro zone, without being part of it. Uffe Ellemann-Jensen is convinced that if a referendum about the implementation of the Euro were to be drawn up at this very moment, a majority of Danes would vote in favour.

The Treaty of Amsterdam

A lot of potential issues were introduced into the Maastricht Treaty, but this also allowed for the clauses on the common foreign and security policy to remain rather vague. The European Parliament was not given much more power and the fact that article N was included in the treaty, which stated that another intergovernmental conference (IGC) was to be held in 1996, proved that Maastricht would not be the final destination of European integration. Because of the great amount of time that was spent in drawing up the Stability Pact, only six months remained in which to hold the IGC. This would have to take place in the first half of 1997, and as it happened, this would also be under Dutch chairmanship. This time, Amsterdam was invited to organise the Euro summit. In the meantime, the EU was extended to fifteen member states with the accession of Finland, Austria and Sweden. Much less agreement had been reached than had been hoped for. The IGC formalised that it should be possible for a limited number of countries to work together in closer cooperation in certain areas than was made possible by the existing agreements. In fact, this was already happening via the Social Protocol and the Common Defence Policy. Among other things, the co-decision procedure and voting in the Council by a qualified majority (instead of unanimously) was extended. Furthermore, the Common Foreign and Security Policy became more specific (a High Representative of the CFSP would be appointed) and member states would only add the Subsidiarity Principle officially to the treaty as a protocol. Political asylum policy, immigration policy and visa policy were further explored and transferred in part from the third to the first pillar so that this would be subject to community procedures. During the European Council success was booked in transferring a number of matters to the first pillar and building in a so-called 'passerelle'. "This meant that a unanimous vote could now be used in making decisions on justice and police matters by a qualified majority, where before it had only been possible to make decisions relating to the third pillar via a unanimous vote. This would not have been possible without 'Maastricht'", said Minister Bot.

The Treaty of Amsterdam was not as glorious as the Maastricht Treaty. According to former Minister Dumas and former Prime Minister Kok, not enough had been realised: as everything has to be decided by unanimous vote, Amsterdam is also full of compromises. However, progress had definitely been made. Kok: "The glass is always half full or half empty. This was a transitional stage in a process that had certainly seen some improvement, and on which we can look back with due pride."

The Treaty of Nice

The Treaty of Nice, agreed in December 2000, dealt with matters that the government leaders had not got around to in Amsterdam. Its aim was to prepare the European Union for expansion in the new decennium. A lot of time was spent on the newly determined distribution of votes for the member states in the Council of Ministers, in which the Netherlands, to the irritation of others, exacted one more vote than Belgium.^{xiii} The aim of the Treaty of Nice was to bring a much longed-for 'deepening' to the European Union: a considerable strengthening of the European Commission and the European Parliament and a much sturdier Common Foreign and Security Policy. However, it would only be a 'widening'. In May 2004, the EU was expanded by a further 10 member states: Estonia, Latvia, Lithuania, Poland, the Czech Republic, the Slovakian Republic, Slovenia, Hungary, Malta and Cyprus, and that would be the end of it. Bulgaria and Rumania would follow in 2007. There were quite a few members who were deeply unsatisfied with this treaty: 'Nice was not nice'.

In the area of military cooperation however, progress had definitely been made. In 1992, at the WEU Council in Petersberg (near Bonn) the WEU members had already been offered the possibility of performing peace-keeping tasks. A French-British initiative was taken in 1998 to include an EU Defence Capacity that was to carry out humanitarian operations, peace-keeping tasks and military crisis management; the so-called Petersberg tasks, which had been included in the Treaty of Amsterdam. In 2000 the European Rapid Reaction Force and the Rapid Reaction Mechanism gave shape to the European Security and Defence Policy (ESDP), even if their tasks generally only involved security operations and traditional defence was left to the NATO. The ESDP led to the foundation of Eurocorps, a collective military force for the EU and the NATO, formed by Belgium, Germany, France, Luxemburg and Spain. In the eyes of Roland Dumas, France supported a Eu-

European defence system exactly as it is now being developed. "We believe - and rightly so - that a true European dimension shall find its place within the federal framework and within the union of member states." In the new millennium, the EU would even take over a number of peacekeeping operations in former Yugoslavia from the NATO. From the Middle Eastern conflicts, especially those in Iraq in 2003, it became clear that Europe (which had become divided on this issue) did not yet possess the institutional means or the political power of expression necessary for playing an active role on the world stage. For former Prime Minister Lubbers, Maastricht had been the success of the European Central Bank but, because the opportunities for an even stronger political cooperation had been missed, it was also the beginning of a decline. "Expansion will become so predominant that it will determine the entire agenda." That had proved to be the case in Nice. The Treaty of Nice could only be ratified after Ireland had given its blessing after a second referendum. During the first referendum, the Irish had voted against. A declaration proved necessary that emphasised that the military neutrality of the member states would not be at issue (Ireland was, after all, neither a member of the NATO nor of the WEU).

The Constitutional Treaty

To dispel the discontent after the Treaty of Nice, Belgian Prime Minister Verhofstadt took the initiative of drawing up the Declaration of Laeken in 2001. This declaration called for the establishment of a European Convention. This group of some 200 European politicians and former politicians, under leadership of former French President Valéry Giscard d'Estaing produced the draft for a Constitutional Treaty (also known as the European Constitution), or the "Treaty establishing a Constitution for Europe". An intergovernmental conference set to work on this draft in October 2003, after a drastically failed summit in Rome under the leadership of Italian Prime Minister Silvio Berlusconi in December 2003. This draft was completed in June 2004 under Irish chairmanship. On 29 October 2004, the Constitutional Treaty was, after all, solemnly signed in Rome. The Constitutional Treaty was an adequate update and revision of the existing treaties concluded by the EC and the EU up to that moment. Moreover, the most important statements from the European Court of Justice had been included, in order that the European legal order that had been created by this Court would be given a legal framework. The legal personality of the EC would also be extended to all the EU policies and the

European Charter of Fundamental Rights would be transferred to the Constitution. The European Council would be given a permanent chairman (a kind of European President) whose term of office would last two and a half years; and the European Union would have its own Minister of Foreign Affairs.

The Constitutional Treaty would mean a deepening of European integration after the expansion; the number of member countries since the Maastricht Treaty had more than doubled. Moreover, Maastricht's temple structure, three pillars with the EU as a connecting fronton, would disappear and be replaced by one common entity. Would, because at the time of writing nine of the twenty-seven member states have postponed ratification until the future direction becomes clearer now that the French and Dutch population has voted against the Constitutional Treaty in referenda held in 2005. The European Council has imposed a period of reconsideration. The European Commission launched the so-called Plan D: democracy, dialogue and discussion whose aim it is to restore confidence in Europe to its citizens. Where does Europe go from here?

Where do we go from here?

The deadlock around the ratification of the Constitutional Treaty shows some clear parallels to the ratification of the Maastricht Treaty. In both instances, the ratification was a sensitive issue in France and the outcome was determined by a very small margin. In 1992, the government barely managed it, but in 2005 it was not able to sway a majority of the population. According to Roland Dumas, President Chirac wanted to present himself exactly as Mitterrand had at that time. "However, Monsieur Chirac is not Monsieur Mitterrand. He launched a bad campaign, which was more of a failure than a success. I recommended Chirac not to take the referendum route, but to go to Parliament instead, which would offer greater certainty, but he was stubborn."

In 2005, the Dutch socialist parties PvdA and GroenLinks also wanted another referendum (albeit officially only for consultation purposes), with the difference being that support was now being provided by the parties VVD, SP and D66, which resulted in a general consensus in the Lower House, followed by a majority in the Upper house. A treaty, for which there was, in all probability, a parliamentary majority, could still be rejected by the population in this way.

The parallel with the Danish referendum in 1992 comes especially to mind. Apparently, the people who had backed

the information campaign in 2004 had not been aware of the fact that the distribution of the Maastricht Treaty's complete text in 1992 had not led to the hoped for results. If the Danish parallel is carried through, the question arises whether another U-turn formula will lead to a solution in France and the Netherlands. It does not seem to be the obvious answer. Because this concerns two of the founding countries of the EC, the crisis is felt on a deeper level. Belgian former Prime Minister Eyskens agrees: "I think that this situation is even worse, because the resistance is distributed more generally. Denmark is, in a manner of speaking, also half an island." Lubbers has also noticed this difference: "When the six countries started on EC cooperation, De Gaulle said: 'There may be six countries; but there are only two nations – France and the Netherlands'. If both nations say 'no', then the interpretation of Europe will be insufficient in those two nation states. That is something you have to work at, and cut your losses. De Gaulle was no fan of the Netherlands, but he did have respect for it."

According to Van den Broek, the Danish method of 1992 is not as easily applicable to the issues surrounding the constitution:

"A certain feeling of suspicion came into being when people began to speak of a Constitutional Treaty, apart from an increasing dissatisfaction caused by a lack of communication and information. For example when the independent evaluation committee in the Netherlands noticed that, with the implementation of the Constitutional Treaty, national law would become subordinate to European law. Constitutionally this meant nothing new as far as international treaties are concerned, but people were given a fright. I'm not losing hope in the way forward. This Euro scepticism is not a new phenomenon. We also experienced it at the beginning of the 1980's; except that there were fewer member states at the time. That made matters less complicated. I remain a staunch proponent of the Subsidiarity Principle. This created an awareness that things that can be achieved at national, regional and local level, should be done at these levels and not be left to Europe."

Even though the Subsidiarity Principle was revolutionary for Maastricht, Van den Broek believes that it has been bobbing around for ten years. "Perhaps that is one of the reasons that the referendum had such an incredibly negative result." People think: 'You confront us all the time with decisions that have already been taken, but how does that work exactly?' According to the former Minister, the Treaty of

Amsterdam is not nearly as well-known as the Maastricht Treaty.

"Maastricht is still quoted all the time, even if it's only because the Constitutional Treaty will abolish the three-pillar structure that was introduced in the Maastricht Treaty. Even the term 'ever closer union' is considered too far-reaching these days, and has been removed from the Constitutional Treaty. The number of people who still believe in a more federal structure has decreased considerably. The main theme of European cooperation has now become: give us more democracy. Strengthen the European Parliament's powers as well as those of the national parliaments. Give us more transparency. Make the departmental conferences public. Increase the effectiveness of decision-making procedures. Everything points to the fact that people have the desire to protect their national identities from being endangered all too much and to prevent a stealthily engineered further transfer of power. This is completely opposite to sentiments expressing increased federalisation. This means more top-down while the attitude we see today calls for more bottom-up."

Van den Broek touches here on the question of the future. There are many different answers. Minister Bot thinks that the Netherlands ought to ratify the Constitutional Treaty by parliament after all. "This is where the people are, who do have proper judgement." The Minister hopes that new input based on the Constitutional Treaty will make its way to the negotiating table during the French chairmanship in the second half of 2008. A great many people forget that this is, to a great extent, a compilation of the older treaties. If the constitutional piece were in part to be removed, it has a good chance of being accepted, according to Bot. Former Prime Minister Lubbers feels that more emphasis should be placed on what Europe can do for us. A document that tells it like it is. In his opinion, the three most important policy areas are: the environment (including climate change); migration; and the Foreign and Security Policy, in relation to the UN Security Council. There is no time to lose. "The intervention in Iraq was hopeless. Now there's Iran: we have Euratom: but speaking from a nuclear point of view, we still do not have one Europe. France and England are in the Security Council, but where is the European Union, which has made such tremendous efforts in the area of development cooperation? You also need leadership." Lubbers believes that guidelines should be set in the area of security by the chairmen of the European Commission and of the European Council.

According to British former Minister Douglas Hurd the present crisis is so deep that the royal road of concluding huge comprehensive treaties has come to an end. The Constitution was a gallant attempt, but not one that is going to last. He believes that in the future, agreements will be made according to sector. Danish former Minister Ellemann-Jensen feels that care should be taken in drawing a parallel between 1992 and 2004, because the constitution has a lot more to do with the expansion. According to him, the problem lies in the fact that today's political leaders must come to realise that the European Union does not end with the 'old, solid, well-to-do European countries'. The new countries will all become part of a European Union where one European currency is in use. And so, the foundations of an extended European Union also lie in Maastricht. "The Union is the way in which we can finally heal the wound inflicted on our continent during the 20th century. This is why Maastricht will always be remembered as the place that gave its name to the start of the EU and the Euro."

Notes Chapter V

- i Gerritsen, J. (1992). France wants to maintain own image in Europe. In: NRC Handelsblad, d.d. 16 April.
- ii Nijenhuis, H. (1992). Majority opposed to Maastricht Treaty. In: NRC Handelsblad, d.d. 3 June.
- iii Nijenhuis, H. (1992). Majority opposed to Maastricht Treaty. In: NRC Handelsblad, d.d. 3 June.
- iv Janssen, R. (1992). Andriessen: Danes, if necessary, out of the EU. In: NRC Handelsblad, d.d. 5 June.
- v Brummelman, W. (1992). 'Deeply impressed' by solidarity with Danes and with each other. In: NRC Handelsblad, d.d. 5 June.
- vi Jippes, H. (1992). Two-third majority Irish approve 'Maastricht'. In: NRC Handelsblad, d.d. 20 June.
- vii Gerritsen, J. (1992). French fear large German power after 'no' in referendum. In: NRC Handelsblad, d.d. 31 August.
- viii NRC Handelsblad (1992). Lower House approves 'Maastricht'. In: NRC Handelsblad, d.d. 22 May.
- ix Laursen & Vanhoonacker (1994). The Ratification of the Maastricht Treaty. Issues, Debates and Future Implications. Maastricht: EIPA, p.71
- x Brummelman, W. (1992). EU in problems after 'No' from Denmark. In: NRC Handelsblad, d.d. 3 June.
- xi Laursen & Vanhoonacker (1994). The Ratification of the Maastricht Treaty. Issues, Debates and Future Implications. Maastricht: EIPA, pp.439-41
- xii Laursen & Vanhoonacker (1994). The Ratification of the Maastricht Treaty. Issues, Debates and Future Implications. Maastricht: EIPA, pp.272-73
- xiii Dinan, D. (2004). Europe Recast: A History of European Union. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

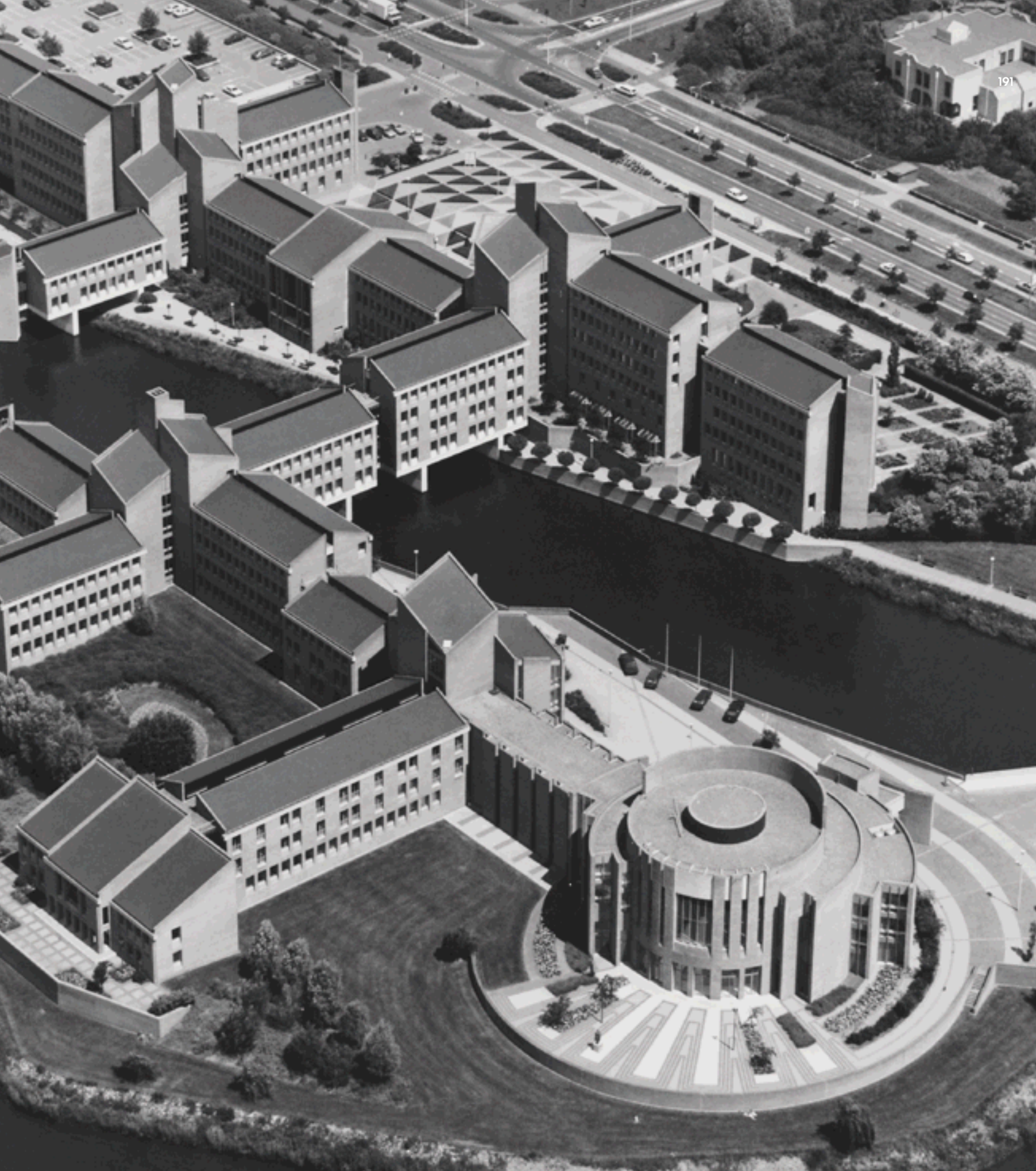
Chapter VI

The effect of the treaty on Maastricht

The star shines ever more internationally

Although before the European summit the name of Maastricht hardly rang a bell in countries across the border, the treaty put the city on the world map. Especially the university profited from this name recognition, and saw the number of applications from students from abroad skyrocket. The after-effect of the treaty was that all kinds of international institutes and scientific institutions were attracted to Maastricht and established themselves in Limburg's capital city in great numbers. The municipality and the province on the other hand, were slow in taking advantage of the promotional opportunities offered as a result of the European summit...

Thanks to the treaty, the name of Maastricht is now known all over the world. There were countless anecdotes at the time of the summit that illustrate this. People from Maastricht living abroad noticed that their city had suddenly become the centre of the world. They took photographs of newspaper racks on which the name 'Maastricht' was printed many times over in full-page articles. Seeing the name of their beloved city printed ten times on a page instilled them with a feeling of pride. If people from Maastricht had to show personal identification to withdraw cash from the bank, it sometimes happened that the teller would go to the manager of the bank and say: "Maastricht, ça existe!" People had apparently visualised a castle rather than a city. If people mentioned that they came from Maastricht in English pubs it would be reason enough for a free round.

Associating Maastricht with Europe could reach the most ridiculous heights. For example, in 1994 employees at Siemens and Grundig came to Limburg's capital city to protest against the closing of their factory in Germany. When the province's former public relations official Paul 't Lam asked them: "What are you doing here, isn't your factory in Germany?" the reply was: "Yes, but this is Maastricht, and that's Europe, isn't it?" In the minds of these employees, Maastricht had apparently become a city where decisions were made at European level.

What is name recognition worth? A great deal. Numerous European festivities were held in Limburg's capital city. A recent example: In 2006, a six-day European Cycling event was held at the MECC. Also as a conference city Maastricht experienced an unusual development. The most concrete way in which name recognition manifested itself was by the enormous increase in the establishment of international institutions and educational facilities within the municipal limits. In 1989 the city was able to use the presence of some 18 international institutes to manifest its European nature, this number has increased sevenfold since then. More than 100 of the 130 institutes are affiliated or are part of the Hogeschool Zuyd or the University of Maastricht. Six of these European Institutes receive their funding directly from the EU.ⁱ

An international growth spurt for the university

The university was especially good at taking advantage of the opportunities offered by Maastricht's hosting of the Euro-

pean council. First of all, the Jacques Delors Chair was established on the Sunday before the summit by the universities of Aachen, Liege, Diepenbeek, Heerlen and Maastricht. The aim of this chair is the stimulation of cross-border research in the Euroregion. Job Cohen, Vice-Chancellor of the Limburg State University predicted that neither the province of Liege, nor Belgian or Dutch Limburg would remain remote corners of their own countries, but would be located at the very heart of Europe. "This cooperation will only be successful if it is based on all the different cultures and languages – and can use this to the best of its advantage. It could even work as a remedy against the rising nationalism that is now posing a threat to Europe." With these words, Cohen alluded to the war that had broken out in the Balkan countries. Delors was flattered and hoped that more of these small-scale 'European Communities' would come into existence.ⁱⁱ

The Jacques Delors Chair changed universities and professors each year, where the appointed professor initially carried out research on Euroregional issues. From 1995 onwards, the emphasis was placed on lectures for students on specifically European issues. In 2000, the chair was taken for the last time. At the beginning of 2001, the vice-chancellors of the associated universities decided to make some changes. This was not only because it had become increasingly difficult to find a professor. The universities wanted to involve the students in a more active role with respect to the chair. The answer was found in 2003 in the shape of a master class, where some 12 students wrote a thesis as a final project; each in his or her own language. In addition, they were expected to collaborate on one piece of work in small groups. At the end of the course, the pieces were all published in a book that was presented to businesses in the region. In this way, the research results contributed to increasing expertise in the region and solving possible bottlenecks. The students will not only be graduating from their own university, but from the Euroregion as well. This super class is not available to just anyone. Only 'excellent' students who are willing to take their studies 'one notch higher', who can work in a team, who are creative and who have the necessary drive will be eligible.ⁱⁱⁱ

More important than this Chair was the change in identity that the university experienced as a whole. In 1996, the university changed its name from Rijksuniversiteit (state university) Limburg (RUL) to University Maastricht (UM). After the summit the name of Maastricht had a great deal more international prestige than the province of Limburg. And

so, the UM became world-renowned, which led to a wave of internationalisation that reached its peak in the nineties. In the UM, Cohen wanted to create an 'experimental garden of courses within a European context'. This led to the start of not only numerous English-speaking international master's programmes, but also to a host of international bachelor's programmes such as International Business at the Faculty of Economics, the European Law School at the Faculty of Law, and European Studies and Arts and Culture at the Faculty of Cultural and Social Sciences. Students from all over Europe flocked to these programmes. Furthermore, the Transnational University of Limburg was founded as a cooperative venture between the Universities of Maastricht and Hasselt.

The increasing number of foreign students speaks volumes about the image of the city and the university after the treaty. In 1989, the university counted some 100 international students.^{iv} In 2006, 1352 students from abroad applied for bachelor's and master's programmes. This amounted to 43% of the total number of new students. In this, Maastricht is by far the most international university in the Netherlands. The greatest part of the international contingent is from Germany. German students make up 30% of new applications. The other international students come from all over the globe: from 71 different countries and all possible continents. In addition to Belgium, Eastern Europe is well represented here.

The internationalisation of the university has afforded Maastricht a new, cosmopolitan atmosphere. Even more than before - Maastricht has always been multilingual thanks to its Euroregional situation - Dutch, English, French and German sounds, as well as those from Maastricht itself, can all be heard in the town centre. Is the internationalisation causing typical traditions from Maastricht to be pushed aside? Former Mayor Philip Houben does not think so. "They simply reinforce each other. The great thing about Maastricht is: it is a city as well as a village. The village has its own specific characteristics and atmosphere and represents small-scale living where solidarity between people can be expressed perfectly. This atmosphere can only increase the city's attractiveness. It's something you want to cherish, and to strengthen. You have let the village remain a village, and the city remain a city. We don't need to become a metropolis; but being one of the world's finest cities would be just fine", said Houben.

Presentation as a European city

A city does not automatically achieve name recognition. It was vital to make the best of the attention given to Maastricht on account of the treaty, and, more importantly: to retain it.

This is a task for public relations officials, who maintain a permanent association between the treaty and Maastricht. At first, the PR policy around the treaty was slow to start. For example, it took a few years before a small three-cornered column was placed next to the Provincial Government Buildings with a plaque reading that the European Council had taken place here in December 1991. Thousands of tourists and journalists came to Maastricht to see where that special treaty had been concluded, especially in the period of ratification. But there was little to see. The European chain of office worn by Mayor Houben was locked away safe and sound in the cellar of the city hall. The treaty itself was not on exhibit; it was to be stored away in the Italian archives in Rome. A copy was not made until 1999. At the city hall too, tourists came away empty handed.

According to Paul 't Lam, the 'follow-up treatment' after the Euro summit was far too limited. "Immediately afterwards, Maastricht thought: the MECC will now be able to do business more easily, so we will be doing well too. In Schengen, you see lots of flags and monuments all along the Meuse; that's quite significant. In Maastricht, absolutely nothing was done for the first five years; something I can't understand. As a visitor to the city, you should be able to get a 'Strasbourg feeling' when you walk out of the station; complete with blue European flags and a sign saying 'Welcome to the European city of Maastricht'. Tell everyone you meet: 'The Euro was born here! The EU was born here! So, Europe was born here! And we just didn't do anything with all of this. It took years before someone finally organised a show of European flags every four years. Maastricht doesn't have enough fingers to count its blessings on." All over the world, the city is renowned because of the treaty, the TEFAF, the university and André Rieu, but according to 't Lam not nearly enough attention is paid to the treaty. Former Mayor Houben thinks, however, that we should not take things too far. "We could turn it into a sort of Disneyland, and we shouldn't want to do that. Tourists will then want to pet things, point at them, have attractions. Stare at the locals. Do we have to rearrange our city for that reason; put a lot of totem poles up for show? I think not", said the former Mayor.

Fuss around a Euro monument

A few totem poles, however, did make their appearance. The central square in the new Céramique district on the east side of the Meuse was named after the summit: Plein 1992, identifiable by the tiles with the date and the Euro sign. And then, of course, there is the Euro monument. That a monument would be erected because of the Maastricht Treaty was clear. The only question was how this would be given shape artistically. As a 'voluminous work of art of high artistic merit and of an internationally acclaimed standard'? And how to get support from other government authorities 'without having to go through lengthy procedures'? It was to no avail. The first shortlist, which had already been compiled in 1991, included four candidates: the American Serra, the Brit Decon, the German Rückrim and the Dutchman Struycken. As a location, the stretch of lawn on the Wijck side of the Kennedy Bridge was being considered.^v It would take ten years for the authorities to agree on the monument. The discussion between 1992 and 2002 can be described in a single word: fuss. A monument like this would not be allowed to cost more than a few hundred thousand guilders, so in the end; a total of Dfl. 800,000 was made available. The costs would be shared fairly by the municipality and the province. As in so many conflicts, this one was also about money. This took up so much time, that it was only after nine years that both parties had come to the conclusion that a Euro monument had to be placed with the utmost haste, so that it could be unveiled at the 10th anniversary celebration of the treaty (7 February 2002). 't Lam remembers this: "At one time, I became rather angry when the municipality couldn't make a decision: I bought a large pencil at a petrol station and sent this to alderman Raymond Leenders with the message: you ought to just put a big pencil in the middle of a square with the point pointing downwards. Because a treaty is signed."

Nobody was in agreement about the first shortlist of candidates. A second committee was set up, but the avant-garde works of art they proposed were not to everyone's taste. In the end, three candidates remained, of which the first committee was allowed to voice its preference. A Spanish artist, a Dutch-Italian artist and one from Japan. The Spaniard refused to take a commission from any government authority at all, the Japanese artist's work proved impossible and finally, the Dutch-Italian artist Maura Biava was asked to create the monument. She did this interactively, so that interested people could participate on the internet in discussions about the design. Out of the discussions on the internet – the site

was visited 800,000 times from all over Europe – the design for 'Arena' came forward, which would be placed as an arena over Plein 1992. The special committee wasn't keen on the idea, however - after which the second preference that came out of the internet discussions was chosen: the 'Stars of Europe I'.

According to Leo Benders (at the time involved with the sculpture through the province and now director of Huis voor de Kunsten Limburg, House for the Arts Limburg) Biava's elegant appearance made such a dazzling impression on the committee for Public Welfare, Health and Culture of the Provincial Legislative that its members immediately raved about her design. It consisted of 35 stars on poles, whose heights varied from 2.5 to 12 metres. The 12 highest poles in the outer circle symbolise the 12 member states that were members of the EC during the Euro summit. The remaining 23 stars symbolise the future members, of which 15 have now joined. The stars as a symbol for Maastricht and Europe appealed to the imagination, more so because the stars can be seen twinkling from the Kennedy Bridge at night. A phrase by a European philosopher is engraved on each of these poles, although it can barely be read.

Three weeks before the unveiling of the sculpture, the masts appeared to be damaged in several places. "There are scratches on them, they are pitted and there are all sorts of difficult to understand tear lines in the material," wrote Biava's manager on 16 January to the supplier. New masts would have to be made, but this would be impossible to accomplish given the time. The construction process was under an enormous pressure, but in the end the sculpture was delivered two days before the unveiling.

The unveiling

Former Minister of Foreign Affairs Hans van den Broek unveiled the Euro monument on 7 February 2002. He characterised Maastricht as the place where, thanks to the treaty, a historical bridge had been spanned between the people and countries of Europe. "Whatever kind of European you are, whatever kind of Europe you wish, remember the past while shaping the future."^{vi} That same day, the European Central Bank met in the Government Building under the leadership of bank president Wim Duisenberg. It was the second ECB conference after the implementation of the Euro and, for the first time, stock could be taken of how the European economy and the monetary world were reacting to the new currency. It was also the meeting in which Duisenberg announced his

resignation. In the end, he would remain until 2004, because his successor Jean-Claude Trichet was involved in legal matters.

Looking back, former Mayor Houben is critical – but not reproachful – about the work of art:

“The monument should be placed in the right environment and be given a place where many people gather. In addition, it should be functional. People should be able to do something there, and not be stranded on a roundabout in Maastricht. At its present location, you pass it - but you don’t stop. You don’t take a walk around the roundabout for fun; it’s not even permitted. (...) The monument itself is a recognisable sign, but according to a lot of people it doesn’t symbolize the Maastricht Treaty. This shows how difficult it is to create a link between two incompatible things. A high level of crudliness as well as an artistically sound work of art.”

These two, according to Houben, don’t mix. The monument does not lead to the desired level of recognition among the people of Maastricht and the local newspaper even referred to it as the European Teletubby Monument.¹¹ But opinions are divided. Hans Albersen likes it. “There is movement in it, the dynamics of Europe.” Although he would rather have seen something more prominent for the city. Leo de Bruyn doesn’t find the location so bad, but the flagpoles that are standing there now, don’t appeal to him as a work of art. Leo Benders likes it and considers it - in itself - not a bad sculpture, certainly now that it is used more often as a logo. “It is something that stays in people’s minds.”

The ceremonial implementation of the Euro

Other than permanent signs, short-term manifestations are also important for maintaining the connection between Maastricht and the treaty. When the implementation of the Euro became definite after the Stability Pact, the province also decided to do something for Maastricht. It was decided to dedicate an exhibition to the history of coins in Limburg, which in the south goes back much further than in the rest of the Netherlands because of Celtic and Roman influences. “Limburg has a complex political history and because of this the history of its coinage is, in fact, a reflection of the history of Limburg itself. The implementation of the Euro is, in this, an important landmark”, said Hans Albersen. “Prince Willem-Alexander had already coined the first three different Euro coins at the Mint in Utrecht, and we wanted them to be the finale of our exhibition.” After applying a little pressure, we

succeeded in being able to exhibit the coins, cast in acrylic and in a showcase complete with an alarm, under the title ‘From Aureus to Euro’. It was at the time of implementation of the cashless Euro, which on 1 January 1999 was valued at 2.20371 Dutch guilders.

In 2001, at the 10th anniversary of the Maastricht Treaty, Hans Albersen fetched the Euro coins once again from the Netherlands Mint in Utrecht as part of an exhibition in the Government Buildings entitled: ‘Goodbye Guilder, Hello Euro’. Albersen told us that he was personally given the series of Euro coins in Utrecht in a large coin holder, which he then took back to Maastricht by train in a simple plastic bag. When the paper money (much more interesting to counterfeiters) was being delivered by special transport, Albersen realised that he had been very careless. “But who would expect someone to be sitting in a train with plastic bags full of coins? For me, this was perfectly normal and not at all thrilling”, he recalled. On 13 December, Gerrit Zalm, the Minister of Finance, presented the first so-called Euro kits – introductory packets of Euro coins – at the Provincial Government Buildings to a number of residents of Limburg whose date of birth was related to the date of the Maastricht Treaty. The bulky volume containing the treaty’s text was also on display. Or, actually, a copy of it. The Kunsthal museum in Rotterdam had reserved the official version only a few days earlier in Brussels, for an exhibition in the seaport city.

The Night of the Euro is celebrated on 31 December 2001, a decade after the Euro summit. Since the beginning of December, the city had become inundated with television and radio people from various European countries. Especially the British media showed a lot of interest, in spite of the fact they would never consider exchanging their beloved pound with the Euro.^{viii} An enormous iron tree on the Market Square showed the Dutch introduction of the Euro in full bloom. The national anthems of each of the 12 participating countries were played; a red acrobat had escaped from a circus and was doing his best to entertain the huge crowd. On the Vrijthof square and on the Market square, people braved the cold weather to enjoy Euro Winterland and the countdown ceremony, where a € sign was projected on the front of the city hall. Politicians in the Netherlands and in Maastricht were willing to give up their personal New Year’s celebrations to witness the dawn of a new Europe in Maastricht, as Houben declared in his New Year’s speech. Wim Kok thought it very special to have been there when the treaty had been closed as well as when the new coin was launched, “in spite of all the

emotions and sensitivities that still surround the guilder. I think that's wonderful."

Since 1 January 2002, at 0:00 hours, the Euro has become legal tender. The currency has really become something that belongs to all of us. Minister Zalm completed the very first Euro transaction by fetching Euro bank notes from an automatic teller machine on Market Square. On Dutch television, a large part of the evening was reserved for the programme 'The Night of the Euro'. Some 1,380,000 people watched the TV programme that announced the coming of the Euro. Viewers rated the programme with a score of 7.2.^{ix} Out of the 15 EU-members in 2001, only Great Britain, Denmark and Sweden did not participate in the new currency. In the Euro zone, 15 billion bank notes and 50 billion coins came into circulation for 300 million residents.^x

Maastricht is still ambitious...

In 2002, the city council under the leadership of the new Mayor Leers was fully aware that the Maastricht Treaty meant a lot to the city. As a result, Ton Wanders was appointed as the first programme manager for Europe. During the Dutch EU chairmanship in 2004, the idea came to mind to host the European summit for the third time in Maastricht. However, after the expansion of the EU in that same year from 15 to 25 member states, all European Councils were to be held in Brussels from that moment on. Wanders came up with a proposal that did not involve a possible summit, but had three related objectives:

allowing informal councils to take place in Maastricht (ministerial conferences);

hosting cultural events with European prestige;

hosting international symposia and conferences.

This approach has proved successful for Maastricht: seven informal councils were held, six of which under Dutch chairmanship in 2004. In the same year, a host of cultural activities were held with a Euroregional or European flavour. Artist Guus van Eck designed a new logo for this programme, in which he incorporated some of Maastricht's most characteristic buildings. The logo was pictured on the inside of the espresso cups that were designed by Netherlands leading (interior) designer Jan des Bouvrie and manufactured in the former Mosa factory. Each cup was packaged in a square box, symbolising a cube of Limburg's traditional marlstone. The cups were a great success; Euro commissioner Wallström promptly ordered six of them.

During the expansion of the EU, an exhibition was organised by photographer Guy van Grinsven, showing that Maastricht's residents come from all of the new EU member states. These photographs are exhibited at every informal council. Every minister who passed the exhibit, walked over to the part that concerned his own country first to see which of his fellow countrymen had taken up residence in Maastricht. Behind the University hospital in Maastricht (azM), a Euro forest was planted, with a tree for every member country. The idea was that every country that occupied the chair was to plant a Euro forest in the host country where an informal council was held. In Luxemburg, this did indeed happen in the first half of 2005.

"The city of Maastricht recognises the importance of its European prestige, and that is something that should be maintained", said Wanders. The jubilee programme 'Maastricht celebrates Europe' has been organised within this framework, to celebrate the 15th anniversary of the Maastricht Treaty and the 50th anniversary of the Treaty of Rome. The jubilee programme's objectives are: increasing name recognition; more direct funding and free publicity; the possible establishment of international institutes and companies... What were the objectives in 1991? Maastricht is still ambitious!

Notes Chapter VI

- i Wijnen, W. (2005). Maastricht: a European city? In: Fifty years of annuals of Maastricht 1955-2005. Maastricht: Stichting Jaarboek Maastricht, pp.47-50.
- ii Limburger, de (1991). 'Euregional cooperation is the cure for nationalism', d.d. 9 December.
- iii Bosch, T. van den (2003). I can show that I am different. In: *Observant* nr. 6, d.d. 2 October.
- iv Caljé, P. (2005). University and city in the annuals of Maastricht. In *Fifty years of annuals of Maastricht 1955-2005*. Maastricht: Stichting Jaarboek Maastricht, p.132-4.
- v Pluymen, P. (1990) Memos for FCWE, director KCO ref. art work European Summit Nov. 1991, d.d. 26 November and 9 December. 1.88/b.07.05B
- vi Van den Broek, H. MAASTRICHT 7 February 2002: Unveiling the Stars of Europe.
- vii *Dagblad De Limburger* (2006). *Allebonneur*, d.d. 12 August.
- viii Wijnen, W. (2005). Maastricht: a European city? In: *Fifty years of annuals of Maastricht 1955-2005*. Maastricht: Stichting Jaarboek Maastricht, p.53.
- ix www.radio.nl/2003/home/medianieuws/010.archief/2002/01/75601.html
- x www.minfin.nl/nl/actueel/nieuwsberichten,2002/01/zalm_voltrekt_eerste_euro_transactie.html

Epilogue

Looking at Maastricht from all angles

Fifteen years after signing the Maastricht Treaty, we are able to take stock. Have the objectives of the treaty been obtained and has the city of Maastricht seen its (promotional) objectives become reality? How do the leading figures of yesterday look back on it? What do they see as the meaning of the treaty?

The Maastricht Treaty involves the founding of the European Union and the implementation of one European currency. The new cooperation was meant to strengthen the already existent European Community by providing them with a political basis. One European currency was necessary to optimize economic cooperation.

According to the former Belgian minister Eyskens, the Maastricht Treaty marks the boundary between the old and the new Europe: “Maastricht was partly the dividing line between the old and the new Europe. That underlines the importance of Maastricht, despite the fact that it could not get the political union properly off the ground. That is our problem at the moment. All the intentions that followed were well meant (Amsterdam, Nice, the unsuccessful constitution) but that there really is a dividing line between the Europe of the past and the Europe of the present was not explained adequately to the people. The Europe of the Cold War was a defensive Europe in the shadow of the Iron Curtain: closed off, protectionist and pro-American. The Europe of today is open: unlocked, more competitive and expansive. The result of this is the expansion, which is still ongoing with regard to Croatia and the other Balkan countries. This extensive Europe is written in the stars. You cannot stop it. You have to try to perpetuate the democracies. I am a supporter of that extensive Europe.”

Dutch Minister of Foreign Affairs Bot still considers it an ambition to abolish the odd pillar structure. “We were of the opinion that there had to be one treaty under the one institutional umbrella and that foreign policy and justice should fall under one collective framework. Maastricht is an important step forward in the European structure. Maastricht shows us where we wanted to go farther, but could not at that given moment in time. It did show us the way but it was up to the master builders to see if they would be able to find sufficient building materials to realize it.” With the abolition of the pillar structure as proposed in the Constitutional Treaty, we are, according to the minister, back in September 1991. With that, an important feature of the Maastricht Treaty would, in actual fact, disappear: the temple structure. Bot believes that we should go from an idealistic multilateralism to a realistic multilateralism. Realistic multilateralism means that the interests of the national state should not be neglected. “We should pay more attention to the fact that we are made up of nation states which recognize themselves as such, feel as such and want to go on as such. I have always been a warm supporter of European cooperation. I also know that the Netherlands would hold a much weaker position in the world without that cooperation. We would certainly not survive as we are doing now. This world (outside of Europe) still has many shark-like nations that act primarily out of self-interest. I think that the EU will become increasingly closer. We have had a number of setbacks in the recent past, but you can see

that the union is alive and kicking.

Time and again we succeed in achieving joint initiatives. As everyone knows: we are worse off without the union than we are with it. Every member country would like to stay within this EU. As long as there are many waiting to be allowed in, we can see that as the best possible sign of the good health of the union.”

Former German minister Genscher draws attention to the historic fact that the EU, and previously the EC, has contributed to peace in Europe. “If we divide the twentieth century into two parts, we see what the first half has brought us and also what the second half has brought us: namely, the opposite. The twentieth century had a wonderful ending for us as Europeans (and not only for Germans). I have always viewed the European integration process pragmatically. This means: booking progress where possible and not incessantly whingeing about the EU. I prefer any long discussion at all to what happened in Europe in the past.”

The Euro

Meanwhile, the Euro is celebrating its fifth anniversary after its official introduction in 2002. Former Prime Minister Wim Kok holds the opinion that the decision to bring about one currency is also very important in a political sense: “Next to the visible advantages for the people, it has also very much strengthened the feeling of togetherness. It is much more than just symbolic. A few years ago, people were globally making derisory remarks about the Euro and now the currency has an ineradicable place in the global system. And that within five years. We have realised a very important milestone for Europe and for all of us. With that, the name of Maastricht is connected to Europe even more than it was before. Maastricht has always had the hallmark of a European Dutch city with an international standing. There is not a single person in the world that does not know what Maastricht is and people want to go there. The pulling power of the city on tourists and congresses has increased and that is also a milestone.”

If you walk through Waterloo Station in London, you are confronted by billboards that shout: ‘The Euro debate is now over.’ At the moment there is indeed no debate on joining the Euro zone. The British are doing very well economically, even better than some Euro countries. The British workers kept their jobs without the Euro being necessary for that. The

psychological argument that the British are attached to their pound sterling, which used to be the currency in 53 countries at the time of Victorian England (more than four times the number of Euro countries), does not play a role, according to former minister Douglas Hurd. Nevertheless, he thinks that the Maastricht Treaty was good for Great Britain and good for Europe: two separate entities in the eyes of the British.

The Common Foreign and Security Policy

For the past sixty years we have experienced peace in western Europe. In Maastricht, a beginning has been made to move closer to one another in the political sphere of Security and Defence policies to establish peace for once and for all. There are many that say that there is no Common Foreign and Security Policy and that less has been achieved than was hoped for. “Not giving anything up but giving it more time, that was also Maastricht. That made it less pretentious. Except for one issue: the Euro. That increases the contrast”, according to Lubbers.

Former minister Van de Broek thinks that progress has clearly been achieved, “but my opinion is also influenced by what we have not succeeded to do well enough.” The fact that European countries do not work together well enough in conflict situations to give Europe a role on the world stage. The war in Iraq is an all-time low in recent history. It has to be acknowledged that there is not enough political will to come to a collective decision process more often and also to speak with one voice. That reproach is regularly made by America and not without reason. Although I am very critical of American foreign policy (and my criticism is quite harsh), I still think that speaking with one voice is the best way to accomplish a better balance in foreign policy. That has not become any easier with the latest increase of ten new members. I have lobbied for years for a different structure or for more informal agreements in which especially the big three (Britain, France and Germany) would be given a pioneering role in crisis situations. That is still my conviction. Foreign policy, not called ‘high politics’ without good reason, is certainly strongly imbued with the idea of sovereignty. They are afraid to relinquish sovereign powers even when a pioneering position does not mean that they really have to decide for the whole of the EU. It is important to find a compromise for the differences that exist naturally between the three big countries and to present these to the other member states. The British will think in a very transatlantic way, the French continentally and the Germans will have a reserved attitude

towards military matters. When we, in one way or another, are able to reconcile those three main views, especially in conflict situations, I am sure that the other member countries will easily fall in line. If there is a political will and a political conviction that speaking with one voice can have real meaning for peace and stability in the world, then that can certainly be accomplished.” Mark Eyskens also hopes that with the help of the British, French and Germans a kind of defence union can be made within a larger union, supplying contingents of the European armies to NATO. “Europe is always shouting and screaming but when it comes to the crunch, it does nothing or too little.”

Maastricht

Participants, looking back at Maastricht as the place where the treaty came about, consider themselves lucky that exactly that spot was chosen. According to Ruud Lubbers, Maastricht is the most European city in the Netherlands. ‘It lies at the heart of a cultural area. It is the axis of Northern Europe and Europe lies around it: France on the one side, and Germany and Britain on the other sides, from Sicily to the Low Lands. Maastricht has that great combination of qualities. It also has a European culture. It lies in the middle of a region that celebrates events, and traditional celebrations such as village fêtes are a typical feature of Europe. Maastricht is a beautiful European city. It was a good choice, a good place. You associate Maastricht with cafés and restaurants, and not with bureaucracy: a giant colossus with thousands of people and so on.”

Maastricht is still a unique place to Wim Kok: “The choice of the Provincial Government Buildings as a venue was a very good one, with private rooms for bilateral talks. The ambience in Maastricht and the surrounding area is excellent. The population reacted very positively. In such a city and such a part of the country, it’s considered quite an important event. The public is generally more positive and proud. The ambience was also excellent for a number of social events outside of the summit. I do have the impression that the attention Maastricht pays to all things culinary should not be taken with a pinch of salt. We did not have much time to enjoy the delights of the city and the surrounding area, which should also have been a part of it.”

What do those concerned say about the effect of the European Council and the Maastricht Treaty on the city when

they look back? Van den Broek: "There isn't a European who is at least slightly interested in politics who will not have heard of the Maastricht Treaty. Any other European Summit outside of Brussels will never have the same impact as Maastricht had because of the importance of that particular treaty."

According to Minister Bot, Maastricht has profited considerably from the treaty: "It is still seen, as Rome is, as a city where history was made. You can't really say that about Nice or Amsterdam. "Maastricht" was really the first great step forwards after the Treaty of Rome, also because of the birth of the EMU. It was not on the world map, but it is now. Everybody knew where Nice and Amsterdam were, but nobody had heard of Maastricht." He thinks that the city will always be connected to this important treaty "I have a wonderful feeling about the city. It's also a beautiful city to wander around in. It was important to the industrial and financial development of Maastricht that we held it there. It has really given it a boost and there are still a lot of people who go to Maastricht because of the treaty."

During the past fifteen years the Maastricht Treaty has been carried on, albeit with ups and downs. The treaty is mentioned daily, both in the sphere of Europe as well as Maastricht. The fame that was achieved with difficulty is still built on and it is also capitalized on. The Maastricht coin is not as splendid as it was in 1992, but the Euro is still used on a daily basis and is one of the strongest currencies in the world. Of course, scratches appear on its surface because it is in busy circulation, but the metal is so hard that the coins cannot break. The former mayor Houben characterizes the treaty as Maastricht's golden moment; Lubbers sees it as a heroic moment.

The temple of Maastricht is shaking on its overtaxed foundations at the moment. Drawing up treaties is, after all, man's handiwork. Because of the expansion of the EU, too much pressure has been put on the pillars and broadened Europe no longer fits under the communal roof, but seems to partly fall down over the fronton. The foundations will need more reinforcement if they are to support a stable union in the future. European integration has, after all, always been achieved gradually, step by step. If this does not happen, the overtaxed parts will start to crumble, especially if the French-German motor does not work properly. On the other side, the

Meuse still flows calmly on, albeit no longer with the swiftness of a European high-speed train. The Maastricht Treaty has become a household name. In the future, people will possibly remember the relative success: 1992 - The Maastricht Treaty!

A word of thanks

Maastricht, the beginning of September 2004. The Netherlands is chairing the European Union. Two months earlier an agreement had been reached in Dublin on the Constitutional Treaty that was to be signed on 29 October 2004 in Rome. After Maastricht and Amsterdam, there would be no treaty signed on Dutch soil this time. Nevertheless, a very prominent European arrived on the scene that day at the MECC. Former Chancellor Helmut Kohl opened the academic year at the University of Maastricht. As luck would have it, I also had an entrance ticket and listened to his 'begeisterend' (enthusiating) speech about continuing to believe in Europe. He talked about how, twelve and a half years ago (just a kilometre away), he and his fellow government leaders had brought about the Maastricht Treaty after extreme effort. He also spoke about how, here at the MECC, he could now proclaim that it had been a success. This new Europe with its variety of music, buildings, churches, and of which four months earlier ten new countries had become members. This Europe is especially your Europe, he impressed on the students. I became inspired and wanting to know more about this Europe, I embarked on my studies. I did not know then that I would soon be helping to strengthen the structure of the European temple through this book.

For that, I would like to express my profound gratitude to Tom Wanders and his Europe-team of the municipality of Maastricht, who initiated the realization of this book and have supported my approach to writing it as it is now. I would also like to thank Dr Pieter Caljé of the University of Maastricht for his substantive guidance in writing a historical book, something I had not done before. I am further very grateful to everyone who was willing to speak to me in connection with this book and to look back at the Euro Summit in 1991 and everything that happened afterwards. Finally I am grateful to my parents and my good friends for their valuable advice on how to make correct decisions in a complex situation.

Joost P. van den Akker

charte

Le 6 décembre 1991,
à la suite de la réunion du conseil européen à Maastricht,
Le président du conseil européen à Maastricht,
monsieur Jacques Delors, a inauguré
la commission européenne.

LA CHAIRE JACQUES DELORS D'ÉTUDES EURÉGIONALES

qui lui est dédiée et qui est établie à l'université du Luxembourg
à Maastricht, à l'école supérieure d'enseignement technique
de Liège, au centre universitaire du Luxembourg à Diepenbeek,
et à l'université à distance à Heerlen.

prof. dr. M. J. Cohen

prof. dr. K. Halbech

prof. dr. A. Bodson

prof. dr. H. Osmers

prof. dr. H. K. Boon

**De Europese
Unie / data**

**The European
Union / dates**

Verdrag van Brussel: oprichting West-Europese Unie (WEU) door Frankrijk, Verenigd Koninkrijk, Nederland, België en Luxemburg.

Treaty of Brussels: The foundation of the West European Union (WEU) by France, Great Britain, the Netherlands, Belgium and Luxemburg.

NAVO opgericht in Washington.
Raad van Europa opgericht door de WEU-landen plus Denemarken, Ierland, Italië, Noorwegen en Zweden.

NATO founded in Washington.
European Council founded by the countries of the WEU plus Denmark, Ireland, Italy, Norway and Sweden.

Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden in Rome ondertekend.

Treaty for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms signed in Rome.

Verdrag van Parijs. Oprichting Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS) door 'De Zes': Frankrijk, West-Duitsland, Italië; Benelux. Doel: duurzame vrede te garanderen door economische samenwerking op het terrein van strategische producten.

The Treaty of Paris. Foundation of the European Coal and Steel Community (ECSC) by 'The Six': France, West-Germany, Italy; Benelux. Aim: to guarantee permanent peace through economic cooperation in the field of strategic products.

Europese Defensie Gemeenschap (EDG) opgericht door De Zes in Parijs.

European Defence Community (EDC) founded by The Six in Paris.

Parijse protocollen: aanpassing Verdrag van Brussel uit 1948. Feitelijke oprichting WEU.
Franse Nationale Vergadering verwierpt EDG.

Paris Protocols: amending the Treaty of Brussels from 1948. Actual foundation WEU.
French National Assembly rejects EDC.

Europese vlag (blauw met 12 gouden sterren).

1955

European flag (blue with 12 golden stars).

Verdrag van Rome: oprichting EEG (Europese Economische Gemeenschap) en Euratom (Europese Gemeenschap voor Atoomenergie) door De Zes.
Doel: handelsbelemmeringen wegnemen en gemeenschappelijke markt instellen. Europese Parlement en Europese Hof van justitie als gemeenschappelijke instellingen voor de drie Europese gemeenschappen.

Treaty of Rome: foundation EEC (European Economic Community) and Euratom (The European Atomic Energy Community) by The Six. Aim: to reduce trade barriers and to establish a common market. The European Parliament and the European Court of Justice were common institutions for the three European communities.

Eerste zitting Europees Parlement en Europese Hof van Justitie in Straatsburg.

1958

First session of the European Parliament and the European Court of Justice in Strasbourg.

Franse president De Gaulle spreekt veto uit over toetreding Verenigd Koninkrijk tot EEG.
Kandidaat-landen Verenigd Koninkrijk, Ierland, Denemarken en Noorwegen.

1963

French president De Gaulle pronounces a veto over Britain's entry into the EEC.
Candidate countries: Great Britain, Ireland, Denmark, and Norway.

Europese Hof van Justitie plaatst Gemeenschapswetgeving boven nationale wetgeving.

1964

European Court of Justice places community legislation above national legislation.

EGKS, EEG en Euratom worden Europese Gemeenschappen (EG).
De Gaulle verhindert opnieuw toelating Verenigd Koninkrijk, Ierland, Denemarken en Noorwegen.

1967

ECSC, EEC and Euratom become European Communities (EC).
De Gaulle once more prevents Great Britain, Ireland, Denmark, and Norway from being allowed to enter.

Noren spreken zich bij referendum tegen toetreding tot EG uit.

1972

By referendum, the Norwegians declare themselves against entry into the EC.

Verenigd Koninkrijk, Ierland en Denemarken treden tot EG toe.

1973

Britain, Ireland, and Denmark enter the EC.

Griekenland treedt toe tot EG.

1981

Greece enters the EC.

Spanje en Portugal treden toe tot EG.
Europese Akte ondertekend. Doel: per 1 januari 1993 voltooiing interne markt op basis van vrij verkeer van kapitaal, goederen, diensten en personen.

1986

Spain and Portugal enter the EC.
The Single European Act (SEA) signed. Aim: completion of internal market with respect to the freedom of movement of capital, goods, services and people; signed by 1 January 1993.

Duitse hereniging. Voormalig Oost-Duits gebied wordt deel van de EG.

1990

German reunification. Former East German territory becomes part of the EC.

Verdrag van Maastricht ondertekend.
Oprichting EU op basis van pijlerstructuur

1992

Maastricht Treaty signed.
Foundation of the EU on the basis of the pillar structure.

Noren spreken zich bij referendum opnieuw uit tegen toetreding tot EU

1994

By referendum, for the second time the Norwegians declare themselves against entry into the EC.

Oostenrijk, Finland en Zweden treden toe tot EU.

1995

Austria, Finland and Sweden enter the EU.

Verdrag van Amsterdam ondertekend.
Verdrag van Maastricht aangevuld. Groot Brittannië ondertekent Sociaal Handvest.

1997

Treaty of Amsterdam signed.
Maastricht Treaty supplemented. Great Britain signs Social Charter.

Economische en Monetaire Unie van start (EMU).

1999

Economic and Monetary Union gets under way (EMU).

Verdrag van Nice ondertekend.
Kaders gesteld voor uitbreiding van EU.
Zwitsers spreken zich in referendum tegen onderhandelingen over toetreding tot EU uit.

2001

Treaty of Nice signed.
Framework set for expansion of the EU.
In a referendum the Swiss declare that they are against negotiations concerning entry into the EU.

Euro ingevoerd in EU landen met uitzondering van het Verenigd Koninkrijk, Denemarken en Zweden.

2002

Euro introduced in EU countries with exception of Great Britain, Denmark, and Sweden.

Toetreding Cyprus, Estland, Hongarije, Letland, Litouwen, Malta, Polen, Slovenië, Slowakije en Tsjechië tot EU.
Grondwettelijk Verdrag ondertekend.

2004

Cyprus, Estonia, Hungary, Latvia, Lithuania, Malta, Poland
Slovenia, Slovakia and the Czech Republic enter the EU.
Constitutional Treaty signed.

Grondwettelijk Verdrag in Nederland en Frankrijk bij
referendum verworpen.

2005

Constitutional Treaty rejected by referendum in
the Netherlands and France.

Toetreding Bulgarije en Roemenië tot EU.
Euro ingevoerd in Slovenië.

2007

Bulgaria and Romania enter the EU.
Euro introduced in Slovenia.

**De Europese
Unie / begrippen**
**The European
Union / concepts**

NL

Co-decisie

In Maastricht vastgestelde procedure waarbij het Europees Parlement op een toenemend aantal beleidsterreinen medewetgever is op voet van gelijkheid ten opzichte van de Raad van Ministers. De co-decisie procedure verzwakt de positie van de Europese Commissie, die buitenspel komt te staan als EP en RvM/RvdEU het eens zijn.

Communautairisme

Het streven naar uitbreiding van de beslissingsbevoegdheid van de Europese organen (Europese Commissie, Europees Parlement) ten koste van de bevoegdheden van de nationale staten.

Economische en Monetaire Unie (EMU)

Het streven naar volledige integratie van de Europese economieën en naar een Europese eenheidsmunt, die door een Europese Centrale Bank beheerd wordt. De landen die zich bij de EMU hebben aangesloten erkennen een vrij verkeer van goederen en diensten onderling, en kennen geen grote verschillen in bijvoorbeeld inflatie. Volgens sommigen is dit het meest stoutmoedige experiment uit de gehele economische geschiedenis.

ECU

De ECU, European Currency Unit, was de rekeneenheid van de EU tot aan de invoering van de euro. De ECU was dus geen munt. De waarde van de ECU werd bepaald op basis van een mix van de waarden van de nationale munten. De verdeelsleutel hing samen met het BNP en de omvang van de buitenlandse handel. Per 1 januari 1999 is de ECU in een verhouding van één op één vervangen door de euro.

Euratom of EGA

In 1957 bij het Verdrag van Rome in het leven geroepen orgaan om de industriële productie te verhogen door het vreedzaam gebruik van atoomenergie. Ook wel: Europese Gemeenschap voor Atoomenergie.

Euro

Europese eenheidsmunt die in 1999 is ingevoerd als reken-

ENG

Co-decision

A procedure decreed in Maastricht in which the European Parliament, in an increasing amount of policy areas, is co-legislator and on equal terms with the Council of Ministers. The co-decision procedure weakens the position of the European Commission, which is sidelined if the European Parliament and Council of Ministers/Council of the European Union are in agreement with each other.

Communautarism

The pursuit of expansion of the power of decision of the European bodies (European Commission, European Parliament) at the cost of the powers of the national states.

Economic and Monetary Union (EMU)

The pursuit of complete integration of the European economies and of a European single currency, administered by a European Central Bank. The countries that have joined the EMU recognize a mutual freedom of movement of goods and services and have no great differences in, for example, inflation. According to some, this is the most enterprising experiment in the whole economic history.

ECU

The ECU, European Currency Unit, was the monetary unit of the EU until the introduction of the Euro. The ECU was not a currency. The value of the ECU was determined on the basis of the value of a mixture of the national currencies. The distribution code was connected to the GNP and the volume of foreign trade. On 1 January 1999 the ECU was replaced by the Euro in the proportion of one on one.

Euratom

Euratom was established in 1957 by the Treaty of Rome. The purpose of Euratom was to raise the industrial production by using nuclear power peacefully. Also: The European Atomic Energy Community.

Euro

Single European currency introduced in 1999 as a monetary unit and came actively into circulation as a currency in 2002.

eenheid, en in 2002 daadwerkelijk als munt in circulatie kwam. De Europese Centrale Bank in Frankfurt is verantwoordelijk voor de waarde van de euro. Om die waarde op peil te houden sloten de regeringen het Stabiliteitspact.

Europees Parlement (EP)

Europese volksvertegenwoordiging. De leden vertegenwoordigen niet hun land maar hun politieke richting. Sinds 1979 wordt het parlement rechtstreeks verkozen. Het EP heeft wetgevende, budgettaire bevoegdheden, kan politieke initiatieven nemen en oefent algehele controle over de Europese Commissie uit. Het EP kan evenwel niet ingaan tegen de unanieme besluiten van de Raad van de Europese Unie en heeft daarom minder bevoegdheden dan de nationale parlementen.

Europees Veiligheids- en Defensiebeleid (EVDB)

Integrerend onderdeel van het GBVB, gericht op beheersing van militaire en civiele crises en conflictpreventie. Het EVDB heeft als instrumenten een militaire, een politieke, een juridische en een civiel-bestuurlijke component.

Europese Akte

Ook wel: Europese Eenheidsakte. In 1986 door de lidstaten van de EG ondertekend besluit om een echte interne markt in te stellen en hindernissen van regelgevende en fiscale aard af te schaffen. Het gaat hier om de vier vrijheden: vrij verkeer van personen, goederen, diensten en kapitaal. Het streven was om op 1 januari 1993 de interne markt te voltooien en dat is grotendeels gelukt.

Europese Centrale Bank (ECB)

Door het Verdrag van Maastricht in het leven geroepen in het kader van de EMU. Deze bank geeft de euro uit en bewaakt de waarde van de munt. De bank is onafhankelijk van de politiek en wordt geleid door een uitvoerend comité en de presidenten van de nationale banken van de lidstaten.

Europese Commissie

College van Eurocommissarissen én hun ambtenaren. Zetelt in Brussel. De Commissie is het Dagelijks Bestuur van de EU. Zij zorgt dat de Europese Verdragen en de besluiten van de Raad van Ministers uitgevoerd worden. Zij heeft het exclusieve recht van initiatief op een ruim aantal beleidsterreinen zoals landbouw, milieu, transport, de interne markt en sociaal beleid.

The European Central Bank in Frankfurt is responsible for the rate of the Euro. To keep the rate at the same standard, the governments entered into the Stability Pact.

European Parliament (EP)

The European representative body of the people. The members do not represent their country but their political persuasion. The Parliament has been chosen directly since 1979. The European Parliament has legislative and budgetary powers and can take political initiatives and has general control over the European Commission. The EP can, however, not oppose the unanimous decisions of the Council of the European Union and has therefore fewer powers than the national parliaments.

European Security and Defence Policy (ESDP)

An integral part of the CSFP, aimed at controlling military and civilian crises and at conflict prevention. The ESDP has military, police, judicial and civil administrative components as its tools.

The Single European Act (SEA)

A resolution signed in 1986 by the member countries of the EC to establish an actual internal market and to remove regulatory and fiscal obstacles. It concerns four freedoms: free movement of people, goods, services and capital. The aim to establish an internal market on 1 January 1993 largely succeeded.

European Central Bank (ECB)

Established by the Maastricht Treaty within the framework of the EMU. This bank issues the Euro and guards the value of the currency. The bank is politically independent and is led by an executive committee and the presidents of the national banks of the member countries.

European Commission

Board of members of the European Commission and their officials with its seat in Brussels. The Commission is the executive committee of the EU. It ensures that the European Treaties and the decisions made by the Council of Ministers are implemented. They have the exclusive right of initiative in a large number of policy areas, including agriculture, the environment, transport, the internal market and social policy.

Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS)

Bij het Verdrag van Parijs in 1951 gesloten en in 1952 van kracht zijnde overeenkomst die het beheer over de steenkool- en staalindustrie van de deelnemende landen in handen gaf van een gemeenschappelijk orgaan, de Hoge Autoriteit. In 1967 deel van EG. In 2002 is de EGKS opgeheven omdat het Verdrag een duur had van 50 jaar.

Europese Gemeenschappen (EG)

Sinds 1967 de aanduiding voor de EGKS, EEG (sinds Maastricht EG) en Euratom. In 1992 opgegaan in EU.

Europese Politieke Unie (EPU)

Door het Verdrag van Maastricht in het leven geroepen. Omvat de beleidsterreinen van het Gemeenschappelijk Buitenlands- en Veiligheidsbeleid (GBVB) en Justitie en Binnenlandse Zaken (JBZ) waarin de beslissingen bij unanimiteit worden genomen. Zo behoudt elk land zijn vetorecht.

Europese Raad of Eurotop

Bijeenkomst van de regeringsleiders of staatshoofden van de landen van de EU en de voorzitter van de Europese Commissie twee keer per jaar. Tijdens de raad worden strategische beslissingen genomen, lijnen voor de toekomst van de EU uitgezet en problemen waar de Raad van Ministers niet uitkwam, opgelost. De Raad van Ministers volgt de lijnen die een Europese Raad uitzet. Besluiten zijn altijd bij unanimiteit.

Europese Unie (EU)

1. Door het Verdrag van Maastricht in 1992 het leven geroepen opvolger van de EG. De EU wil meer zijn dan een louter economische samenwerking. Behalve samenwerking op het gebied van het buitenlands beleid in het kader van het GBVB (Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid), de samenwerking op het gebied van justitie en binnenlandse zaken en het creëren van de EMU (Economische en Monetaire Unie) hebben de burgers van de EU nieuwe rechten, zoals het actief en passief stemrecht bij lokale verkiezingen in de lidstaat van verblijf. In het Verdrag van Maastricht wordt cultuur voor het eerst als aandachtsgebied van de EU genoemd.
2. Door het Verdrag van Maastricht in het leven geroepen overkoepelende principes, die de pijlerstructuur bijeen moeten houden. Ook gebruikt als verzamelterm voor de drie pijlers.

The European Coal and Steel Community (ECSC)

An agreement founded in 1951 (the Treaty of Paris), which came into force in 1952. It relinquished control of the coal and steel industries of the participating countries into the hands of a common body; the High Authority. It became part of the EC in 1967. The ECSC was dissolved in 2002 because the Treaty only had a duration of fifty years.

European Communities (EC)

Since 1967 the name for the ECSC, EEC (since Maastricht EC) and Euratom. Merged into the EU in 1992.

European Political Union (EPU)

Established by the Maastricht Treaty. It encompasses the policy areas of Common Foreign and Security Policy (CFSP) and Justice and Home Affairs in which decisions are taken unanimously. In this way each country keeps its right of veto.

European Council or Euro summit

The twice-yearly meeting of the Heads of State and Government leaders of the European Union Member States and the Chairman of the European Commission. During the Council strategic decisions are taken, plans are made for the future of the EU and problems are solved that could not be resolved by the Council of Ministers. The Council of Ministers follows the guidelines from the European Council. Decisions are always by unanimity.

European Union (EU)

1. Established by the Maastricht Treaty in 1992 as a successor to the EC. The EU wants to be more than simply an economic cooperation. Apart from cooperation in the field of foreign affairs as part of the Common Foreign and Security Policy (CFSP), cooperation in the field of justice and home affairs and the establishment of the EMU (Economic and Monetary Union), citizens of the EU now have new rights such as active and passive voting rights during local elections in the member state they are residing in. In the Maastricht Treaty, culture is mentioned for the very first time as meriting special interest within the EU.
2. Coordinating principles established by the Maastricht Treaty to keep the pillar structure together. Also used as an umbrella term for the three pillars.

Eurotop

Zie: Europese Raad.

Federalisme

Verwarrende term, die volgens sommigen het streven tot versterking van centrale Europese instituties zoals de Europese Commissie en uiteindelijk tot de vestiging van een supranationale Europese staat inhoudt. De term staat dan tegenover intergouvernementalisme, dat in de besluitvorming de natie-staten een doorslaggevende stem wil laten houden. De tweede en derde pijler zijn de intergouvernementele pijlers van de EU.

Gekwalificeerde Meerderheid

Besluitvorming in de Raad op basis van een gewogen stemverhouding waarbij landen met een groot inwonertal meer stemmen hebben dan landen met een geringer inwonertal. Zo heeft Frankrijk momenteel 29 stemmen tegen Ierland 7. Een maatregel is aangenomen als die ondersteund wordt door 255 van de totale 345 stemmen.

Gemeenschappelijk Buitenlands- en Veiligheidsbeleid (GBVB)

Poging te komen tot een gemeenschappelijk Europees beleid op het terrein van de buitenlandse en veiligheidspolitiek – een terrein dat zeer gevoelig is voor kwesties rondom soevereiniteit. Op dit terrein vindt besluitvorming dan ook bij unanimité plaats.

Grondwettelijk Verdrag

Overeenkomst in 2004 door de regeringsleiders gesloten die het uitgebreide Europa meer eenheid moet geven en tegelijkertijd de organisatie van Europa eenvoudiger moet maken. In het verdrag zijn de instituties én de grondrechten van alle Europese burgers vervat. Als zodanig had het Grondwettelijk Verdrag het Verdrag van Maastricht (en de Verdragen van Amsterdam en Nice) moeten vervangen. Bij referendum werd het Grondwettelijk Verdrag in Nederland en Frankrijk verworpen.

Hof van Justitie

Het Hof van Justitie moet ervoor zorgen dat iedere lidstaat de EU-wetgeving op dezelfde wijze uitlegt en toepast. Het Hof is bevoegd om uitspraak te doen in juridische geschillen tussen lidstaten, EU-instellingen, bedrijven en individuen. Tegen de uitspraak van het Hof is geen beroep mogelijk.

Euro summit

See: European Council.

Federalism

A confusing term, which according to some people refers to the strengthening of central European institutes such as the European Commission and eventually the establishment of a supranational European state. The term is opposed to intergovernmentalism, in which the nation states want to keep a decisive vote. The third and second pillars are the intergovernmental pillars of the EU.

Qualified majority

Decision-making process in the Council on the basis of a weighted vote ratio; countries with a large number of inhabitants have more votes than countries with a smaller number of inhabitants. France has 29 votes at the moment while Ireland has 7. An enactment is accepted if it is supported by at least 255 of the total 345 votes.

Common Foreign and Security Policy (CFSP)

An attempt at creating a communal European policy in the area of foreign and security policy, an area that is very sensitive to matters regarding sovereignty. In this area voting by unanimity takes place.

Constitutional Treaty

An agreement that was entered into in 2004 by government leaders with the idea of giving a large Europe more unity and at the same time simplifying European organisation. The organisations and the basic rights of all European civilians are incorporated in the Treaty. As such, the Constitutional Treaty should have replaced the Maastricht Treaty (and the Treaties of Amsterdam and Nice). The Constitutional Treaty was rejected in the Netherlands and France with a referendum.

The Court of Justice

The Court of Justice has to ensure that all member states interpret and apply EU legislature in the same way. The Court has the right to give rulings in legal differences between member states, EU institutions, companies and individuals. Against the judgement of the Court, appeal is not possible.

Intergouvernementele Conferentie (IGC)

Conferenties waarin de regeringen van de EU-lidstaten onderhandelen met het doel de verdragen waarop de EG en de Europese Unie zijn gebaseerd, te veranderen. Besluitvorming over verdragswijzigingen tijdens een IGC geschiedt altijd bij unanimititeit. De eerste IGC vond plaats in de jaren '50. Tot op heden zijn er acht IGC's gehouden.

Permanent Vertegenwoordigers

Ambassadeurs van de lidstaten bij de Europese Unie.

Pijler, Derde

Justitie en Binnenlandse Zaken (beslissingen bij unanimititeit).

Pijler, Eerste

Beleidssterreinen waar de beslissingsbevoegdheid bij de communautaire organen berust.

Pijler, Tweede

Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheids Beleid (beslissingen veelal bij unanimititeit).

Raad van de Europese Unie (RvdEU) ofwel Raad van Ministers (RvM)

Bijeenkomst van ministers van de landen van de EU. Belangrijkste besluitvormingsorgaan van de EU. De meeste beslissingen worden met gekwalificeerde meerderheid genomen. Maar op gevoelige terreinen zoals het Gemeenschappelijk Buitenlands- en Veiligheidsbeleid, belastingen, asiel- en immigratiebeleid moeten de beslissingen met algemene stemmen worden genomen, zodat elk land vetorecht heeft.

De Raad heeft uitvoerende en wetgevende bevoegdheden. De uitvoerende macht delegeert de Raad van Ministers soms aan de Europese Commissie, de wetgevende macht deelt ze in de meeste gevallen met het Europees Parlement. In budgettaire kwesties delen Europees Parlement en de Raad van Europese Unie de macht altijd.

Raad van Europa

Niet met Europese Raad te verwarren consultatief orgaan dat in 1949 werd opgericht om de Europese waarden op het terrein van mensenrechten, cultuur, onderwijs, milieu e.d. te bevorderen. De Raad van Europa maakt geen deel uit van de EU. Momenteel zijn 46 landen lid van de Raad van Europa.

Intergovernmental Conference (IGC)

Conferences in which governments of member states negotiate with the aim of changing the treaties on which the EC and the European Union are based. During an IGC, decision-making with respect to amendments to a treaty is always done by unanimity. The first IGC was held in the nineteen-fifties. Eight IGC's have been held up to the present day.

Permanent Representatives

Ambassadors of the member states to the European Union.

Pillar, Third

Justice and Home Affairs (decisions by unanimity).

Pillar, First

Policy areas where the power of decision lies with the Communities.

Pillar, Second

Common Foreign and Security Policy (decisions usually by unanimity).

Council of the European Union or Council of Ministers

The meeting of the ministers of the countries of the EU. The most important decision-making body of the EU. Most decisions are made by a qualified majority. However, on sensitive issues such as the Common Foreign and Security Policy, taxes, asylum and immigration policy, the decisions have to be taken by general vote, so each country has the right of veto. The Council has executive and legislative powers. The executive power sometimes delegates the Council of Ministers to the European Commission; the legislative power is usually shared by the European Parliament. In budgetary matters the European Parliament and the Council of the European Union always share the power.

Council of Europe

Not to be confused with the European Council. A consultative body that was founded in 1949 to promote European values in the areas of civil rights, culture, education, environment, etc. The Council of Europe is not part of the EU. At the moment 41 countries are member of the Council of Europe.

Raad van Ministers

Zie: Raad van de Europese Unie.

Rekenkamer

De volledig onafhankelijke Rekenkamer controleert of de EU-begroting goed is uitgevoerd, met andere woorden of de inkomsten en uitgaven van de EU wettig en regelmatig zijn en of een goed financieel beheer wordt gevoerd. In 1977 opgericht.

Sociaal Handvest

Protocol over het gemeenschappelijke Europese sociale beleid dat door Brits veto getroffen werd. Het Protocol is daardoor buiten het Verdrag van Maastricht gehouden, maar als Handvest, dat elf van de twaalf lidstaten ondertekend hebben, toegevoegd. De nieuwe Britse Labour-regering heeft het Protocol in 1997 alsnog geratificeerd. Door het Verdrag van Amsterdam is het in de EU-wetgeving opgenomen.

Stabiliteitspact

In 1996 overeengekomen resolutie dat de landen van de EU op middellange termijn streven naar begrotingen die in evenwicht zijn of een overschot vertonen. Bij begrotingstekorten van meer dan 3% volgt een sanctie. Dit pact is in 2005 wat versoepeld. Eigenlijk: Stabiliteits- en Groeipact.

Subsidiariteitsbeginsel

Besluitvormingsprincipe, dat er van uitgaat dat beslissingen op een zo laag mogelijk niveau genomen moeten worden, maar dat ook inhoudt dat beslissingen op een hoger, supranationaal, niveau genomen moeten worden als daar noodzaak voor aanwezig is.

Unanimititeit

Bij beslissingen waarvoor unanimititeit vereist is, behoudt elk land zijn veto-recht. Tussen 1966 en 1986 kon elk land, als er vitale nationale belangen in het geding waren, veelal een beroep op het vetorecht doen. Tegenwoordig speelt unanimititeit van stemmen alleen nog een rol bij de tweede en derde pijler van de EU alsmede op een aantal gevoelige beleidsterreinen zoals fiscaliteit.

Council of Ministers

See: Council of the European Union.

European Court of Auditors

The completely independent European Court of Auditors checks if the EU budget has been executed properly, in other words, if the receipts and expenditure of the EU are lawful and regular and if good financial management is being implemented. Established in 1977.

Social Charter

Protocol on the communal European social policy that was vetoed by the British. The protocol was therefore kept out of the Maastricht Treaty but added as a charter, signed by eleven of the twelve member states. The new British Labour Government ratified the Protocol in 1997. It was included in the EU legislation by the Treaty of Amsterdam.

Stability Pact

A resolution that was agreed on in 1996. The countries of the EU agreed to strive in the medium term, towards budgets that were in balance or had a surplus. In the case of budget deficits of more than 3% a sanction will follow. This pact was made more flexible in 2005. It is really called: Stability and Growth Pact.

Subsidiarity Principle

A decision-making principle that starts from the idea that decisions should be taken at the lowest possible level but also finds that decisions should be taken at a higher, supranational level if that is necessary.

Unanimity

All countries keep their right of veto in the case of decisions where unanimity is required. Between 1966 and 1986 it was possible for each country to appeal to its right of veto if important national interests were concerned. Nowadays, unanimity of votes only plays a role in the second and third pillar of the EU as well as in a number of sensitive policy areas such as tax laws.

Verdrag van Maastricht of Verdrag betreffende de Europese Unie

Historisch verdrag dat communautaire en intergouvernementele vormen van besluitvorming in de zogenaamde pijlerstructuur combineerde en zodoende verdaagde politieke samenwerking mogelijk maakte. Verwerkelijking van de gemeenschappelijke interne markt op basis van het in de Europese Akte vastgestelde streven. Besluit tot invoering van de euro en het Europees burgerschap.

Verdrag van Rome

In 1957 gesloten verdrag dat de EEG in het leven riep. De EEG voorzag in een douane-unie en streefde naar een gemeenschappelijke markt waarin vrij verkeer van goederen, personen, diensten en kapitaal mogelijk moest zijn. Bovendien werd besloten om een gemeenschappelijk beleid te ontwikkelen voor de belangrijke sectoren van landbouw en vervoer. De EEG werd in 1967 deel van de Europese Gemeenschappen (EG).

West-Europese Unie (WEU)

In 1954 opgericht, aanvankelijk vrij machteloos orgaan, dat aanbevelingen deed over de collectieve veiligheid in West-Europa. In de jaren '90 kreeg de WEU geleidelijk steeds meer coördinerende taken op defensie terrein. Uiteindelijk is de WEU bij het Verdrag van Amsterdam in de EU opgenomen.

Zwarte Maandag

Mislukte Nederlandse poging een veel federalistischer Europa te creëren dan in het Verdrag van Maastricht uiteindelijk gerealiseerd werd (30 september 1991).

Maastricht Treaty or Treaty on European Union

Historic treaty that combines communautary and intergovernmental forms of decision-making in the so-called pillar structure and makes prolonged political cooperation possible in this way. The realization of the common internal market on the basis of the pursuit as determined in the single European Act. The decision to introduce the Euro and European citizenship.

Treaty of Rome

The treaty that was entered into in 1957 and introduced the EEC. The EEC provided a customs union and strove for a communal market in which freedom of movement of goods, people, services and capital would be possible. Moreover, the decision was made to develop a communal policy for the important agricultural sector and transport sector. The EEC became part of the European Communities (EC) in 1967.

West European Union (WEU)

The WEU was founded in 1954 and was originally rather powerless. It made recommendations for public security in Western Europe. During the nineteen-nineties it increasingly acquired coordinating tasks in the field of defence. The WEU was eventually brought into the EU in the Treaty of Amsterdam.

Black Monday

A failed Dutch attempt to create a much more federalist Europe than was eventually realized in the Maastricht Treaty. (30 September 1991).

...ne unterzeichneten Bevollmächtigten...
...d. oi υπογεγραμμένοι πληρεξούσιοι...
...de undersigned Plenipotentiaries have signed this Treaty...
...les plénipotentiaires soussignés ont apposé leurs signatures...
...ANÚ SIN, chuir na Láinchumhachtaigh d'fios-síntithe a lámh leis an gConradh...
...FEDE DI CHE, i plenipotenziari sottoscritti hanno apposto le loro firme in calce...
...esente trattato...
...BLIJKE WAARVAN de ondergetekende gevolmachtigden hun handteekening...
...in Verdrag hebben gesteld...
...DO QUE, os plenipotenciários abaixo assinados apuseram as suas assinaturas...
...no presente Tratado...
...Maastricht, el siete de febrero de mil novecientos noventa y dos...
...Maastricht, den syvende Februar neunzehnhundertzweundzwanzig...
...Maastricht am siebten Februar neunzehnhundertzweundzwanzig...
...στην Αθήνα, στις εφτά Φεβρουαρίου χίλια εννιακόσια ενενήντα δύο...
...on the seventh day of February in the year one thousand nine...
...two...
...epf février mil neuf cent quatre-vingt-douze...
...richt, an seachtú lá d'Fheabhla, míle naoi gcéad trícha a trí...
...sette febbraio millenovecentonovantadue...
...evende februari negentienhonderd twee-en-tig...
...de Fevereiro de mil novecentos e noventa e dois...

Pour Sa Majesté le Roi des Belges
Voor Zijne Majesteit de Koning

Für Herodes Majestæt Danmarks Dr

Für den Präsidenten der Bundesrepublik

Για τον Πρόεδρο της Ελληνικής Δημοκρατίας

Delegation Offices

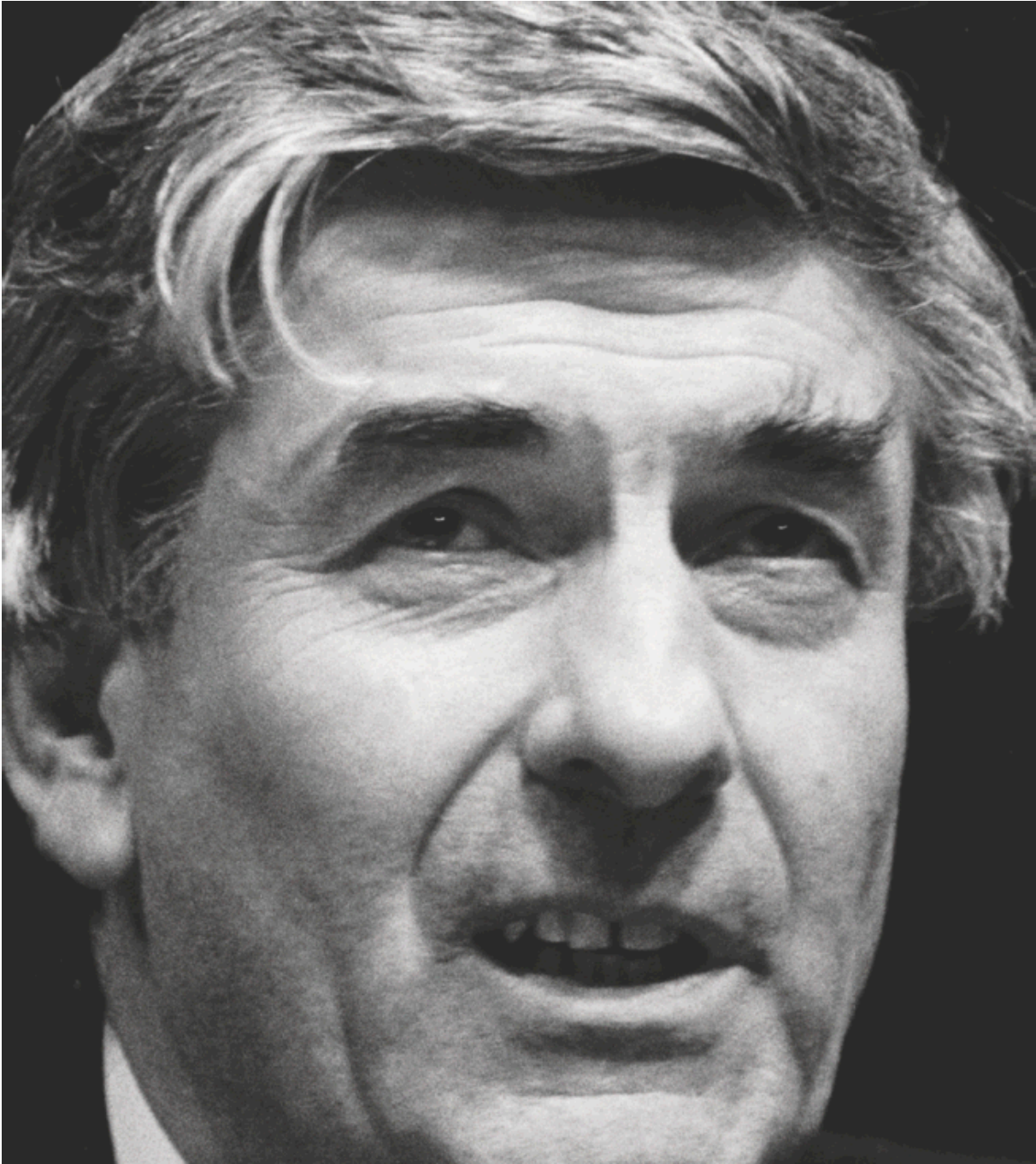
Ground floor		Floor 2	
 ΕΛΛΑΣ		 België/Belgique	
 España		 Luxembourg	
 Commission		 Portugal	
 Secretariat		 United Kingdom	
	of the council		
 S.C.I.C.			
 Medical service			
	Restaurants		
	Floor 1		
	Statenzaal		
 Presidency			
 Danmark			
 Deutschland			
 France			
 Ireland			
 Italia			
	EPC Secretariaat		

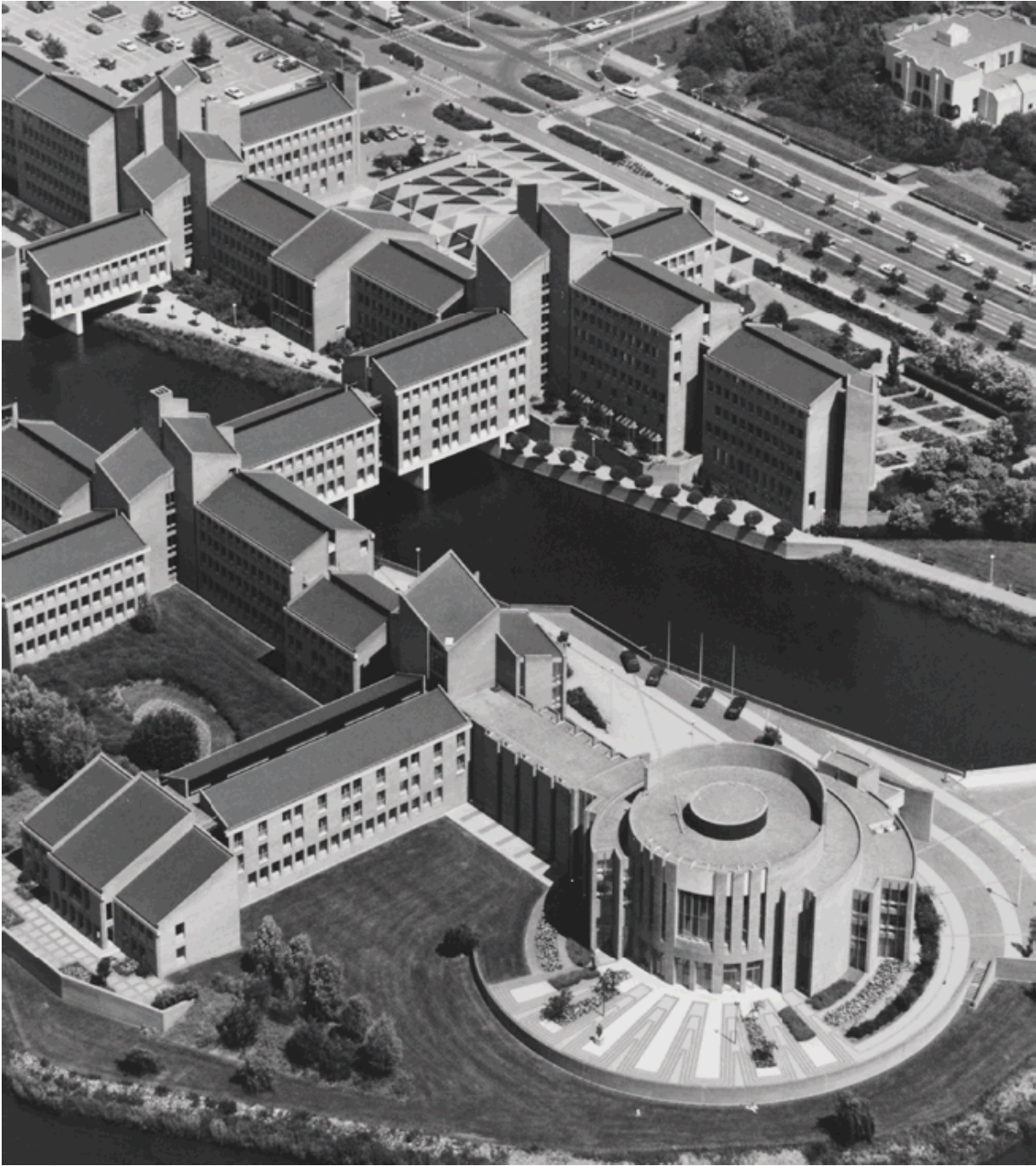

Por Sua Alteza Real o Grão-Duque de Luxemburgo

Voor Hare Majesteit de Koningin der Nederlanden

Pelo Presidente da República Portuguesa

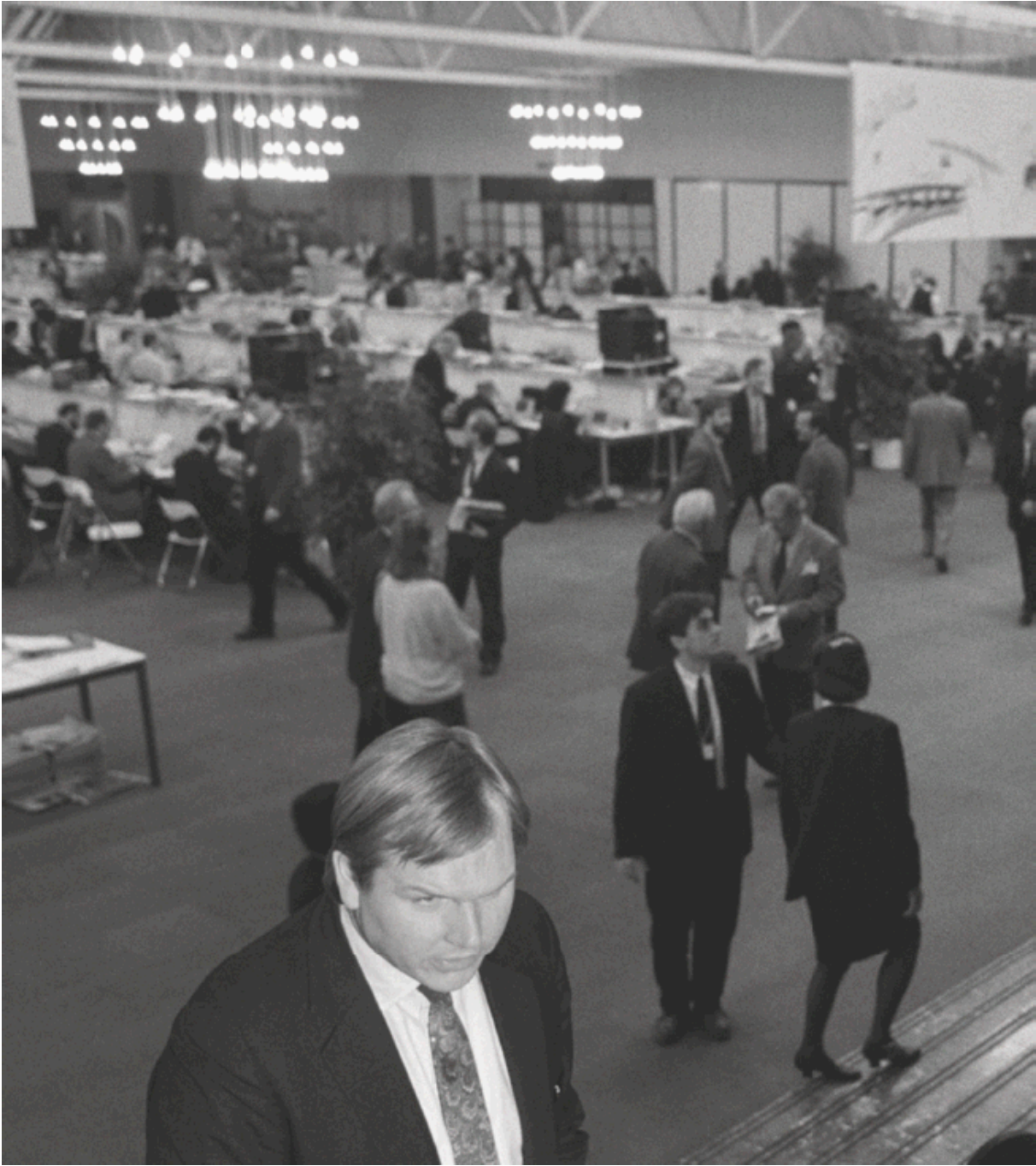

Dit boek is tot stand gekomen in opdracht van de gemeente Maastricht in het kader van het project Maastricht celebrates Europe.

Opdrachtverlener **Ton Wanders, programmamanager Maastricht-Europe**
 Auteur **Joost van den Akker**
 Begeleiding **Dr. Pieter Caljé, historicus Universiteit Maastricht, Faculteit der Cultuur- en Maatschappijwetenschappen**
 Redactieraad **Drs. Jac van den Boogard en Dr. Sophie Vanhoonacker**

Eindredactie **Maria Roovers, Gemeente Maastricht**
 Vertaling **ISA Vertaal, Maastricht**
 Fotografie **StudioPress e.a (onder supervisie van Guy van Grinsven)**
 Grafische vormgeving **Ontwerpbureau B2B, Maastricht**
 Druk **Thieme MediaCenter Nijmegen**
 Oplage **4000**

Maastricht, 2007

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, geluidsband, elektronisch of op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de uitgever, in deze Gemeente Maastricht.

De citaten in dit boek zijn fragmenten uit interviews die de auteur heeft afgenomen. Alle citaten zijn ter goedkeuring aan de geïnterviewden voorgelegd. Voor het in een bepaalde context plaatsen van de citaten ligt de verantwoordelijkheid bij de auteur.

Het programma 'Maastricht celebrates Europe' wordt in 2007 mede mogelijk gemaakt door een subsidie van het Europafonds van het Ministerie van Buitenlandse Zaken.

Buitenlandse
Zaken

This book was initiated at the request of the Municipality of Maastricht as part of the project Maastricht celebrates Europe.

Commissioned by **Ton Wanders, programme manager for Maastricht-Europe**
 Author **Joost van den Akker**
 Supervision **Dr. Pieter Caljé, assistant professor of history at the University of Maastricht, Faculty of Cultural and Social Sciences**
 Editorial board **Mr. Jac van den Boogard and Dr. Sophie Vanhoonacker**

Editor-in-chief **Maria Roovers, Municipality of Maastricht**
 Translation **ISA Vertaal, Maastricht**
 Photography **StudioPress and others (under the supervision of Guy van Grinsven)**
 Graphic Design **Ontwerpbureau B2B, Maastricht**
 Printing **Thieme MediaCenter Nijmegen**
 Copies **4000**

Maastricht, 2007

No part of this publication may be reproduced and/or published by means of print, photocopy, sound recording, electronically or by any other means without prior written permission from the publisher, in this case the Municipality of Maastricht.

The quotations printed in this book are fragments of interviews by the author himself. All quotations have been submitted for approval by the interviewees. The responsibility for the placement of the quotations within a certain context lies with the author.

In 2007 'Maastricht celebrates Europe' has been made possible amongst others by funding from the 'Europafonds' of the Ministry of Foreign Affairs.